T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA KIZIK KÖYLERİNİN KORUNMASINA YÖNELİK BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: ALAN YÖNETİM PLANI

Aysun ÜNAL AYAS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Koruma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Temmuz, 2019

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA KIZIK KÖYLERİNİN KORUNMASINA YÖNELİK BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: ALAN YÖNETİM PLANI

Aysun ÜNAL AYAS tarafından hazırlanan tez çalışması çalışması 17.07.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Yıldız Teknik Üniversitesi

Danışman

Jüri Üyeleri

Doç Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Sırma TURGUT, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Murat TAŞ, Üye
Uludağ Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Bursa Kızık Köylerinin Korunmasına Yönelik Bir Yöntem Önerisi: Alan Yönetim Planı başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Aysun ÜNAL AYAS

İmza

TEŞEKKÜR

Tez konumun seçilmesi konusunda beni yönlendirip cesaretlendiren, çalışmalarım sürecinde yapıcı öneri ve değerlendirmelerde bulunan, kıymetli tecrübelerini benimle paylaşan ayrıca moral desteği de veren danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN'e, değerlendirme ve önerileriyle tez çalışmama katkıda bulunan sayın jüri üyelerim Prof. Dr. Sırma TURGUT ve Prof. Dr. Murat TAŞ hocalarıma, ayrıca sayın Prof. Dr. Mefail HIZLI hocama, kızık köylerine ilişkin yaptığım çalışmalarda bana yardımcı olan Tarihi Bursa Kızıklar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı İzzet GÜNGÖR'e ve Derneğin Kurucu Başkanı Ertuğrul SÜNER'e içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmalarım boyunca beni destekleyen sayın yöneticilerim Hasan ŞAHİNTÜRK, Hakan TÜRKAN ve Saim LELOĞLU'na, çalışmalarım boyunca yardımlarını hiç esirgemeyen ve hep moral desteğinde bulunan Esra ABİ'ye, Büşra KARABULUT'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatım boyunca her zaman yanımda ve destekçim olan babam İhsan ÜNAL'a, annem Aynur ÜNAL'a, ablam Ayla ÜNAL GÜVEN'e, enişte m Turgay GÜVEN'e, özellikle arazi çalışmalarımda desteğini benden esirgemeyen eşim İsmail AYAS'a ve tatlı suratıyla çalışmalarım boyunca bana hep moral ve sevgi veren oğlum Mete AYAS'a teşekkürlerimi sunarım.

Onlarsız bu tez yazılmazdı…

.

Aysun ÜNAL AYAS

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ vii

ŞEKİL LİSTESİ viii

TABLO LİSTESİ xiii

ÖZET xiv

ABSTRACT xvii

1 Giriş 1

1.1 Tezin Amacı 1

1.2 Hipotez 1

1.3 Tezin Kapsamı 2

1.4 Literatür Özeti 5

2 Koruma ve Kültürel Miras Kavramı 7

2.1 Koruma Kavramı 7

2.2 Kültürel Miras Kavramı 11

2.3 Bölüm Sonucu 21

3 Kültürel Mirasın Korunmasında Alan Yönetimi Kavramı 22

3.2 UNESCO Dünya Miras Listesi 25

3.3 Alan Yönetimi Kavramı 33

3.4 Alan Yönetimi Planı 36

3.5 Türkiye'de Alan Yönetimi ve Yasal Çerçevesi 53

3.6 Bölüm Sonucu 69

4 Alan Yönetimi Planı Örnekleri 70

4.1 Uluslararası Alan Yönetimi Planı Örnekleri 71

4.2 Ulusal Alan Yönetimi Planı Örnekleri 84
4.3 Bölüm Sonucu 119
5 Bursa Kızık Köylerinin Uluslararası Koruma Yaklaşımı Çerçevesinde Değerlendirilmesi 120
5.1 Kızık Boyu ve Türkiye Kızık Köyleri 120
5.2 Bursa'daki Kızık Köyleri ve Tarihsel Süreci 126
5.3 Vakıf Sistemi ve Vakıf Köyleri Olan Kızık Köylerinin Vakfiyelerdeki Yeri 132
5.4 Bursa Kızık Köylerinin Konumu ve Sınırları 135
5.5 Kızık Köylerinin Doğal, Fiziksel, Sosyo-Ekonomik Yapı ile Kültürel Doku Analizleri 139
5.6 Kızık Köylerine İlişkin Alınmış Sit Alan Sınırları ve Tescil Bilgilerinin Analizi 199
5.7 Kızık Köyleri Kapsayan İmar Planlarının İrdelenmesi 205
5.8 Bölüm Sonucu 217
6 Sonuç ve Öneriler 219
Kaynakça 228
A UNESCO Tarafından Yapılan Korunacak Varlıkların Tanımı 236
B Edinburg Riskler ve Çözüm Politikaları 238
C Derekızık Köyü Fotoğraflar 241
Ç Hamamlıkızık Köyü Fotoğraflar 246
D Fidyekızık Köyü Fotoğraflar 250
E Değirmenlikızık Köyü Fotoğraflar 255
F Konut Anket Föyü 256
G Fidyekızık Köyü 4178 Ada, 4 Parseldeki Yapıya İlişkin Tescil Kararını Aktaran Belge 258
H Fidyekızık Köyü 6886 Ada, 4 Parseldeki Duvarın Tescil Kararı 260

I Değirmenlikızık Köyü Eski Köy Camisinin Tescil Föyü.....261

KISALTMA LİSTESİ

BBB	Bursa Büyükşehir Belediyesi
BCYP	Bursa(Hanlar Bölgesi-Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı
BÇKKPAYP	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı
CBWHSMP	City of Bath World Heritage Site Management Plan
EWHSMP	Edinburg World Heritage Site Management Plan
ICCROM	The International Centre for the Study of the Presevation and the Restoration of Cultural Property
ICOMOS	The International Council On Monuments and Sites
IUCN	International Union for Conservation of Nature
REC	Bölgesel Çevre Merkezi
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
WHC	World Heritage Center

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Tezin genel akış şeması 4
Şekil 4.1 Yönetim planlarının değerlendirilmesine ilişkin sınıflandırma 70
Şekil 4.2 Edinburg koruma bölgeleri 72
Şekil 4.3 Edinburg kalesi 73
Şekil 4.4 Holyroodhouse sarayı 73
Şekil 4.5 İskoçya Edinburg 73
Şekil 4.6 Bath Şehri Dünya Miras Alanı ve koruma bölgesi 80
Şekil 4.7 Roma banyoları 80
Şekil 4.8 Bath Abbey 80
Şekil 4.9 Bergama Dünya Miras yönetim alanı 86
Şekil 4.10 Kızıl Avlu(İ.S. 2. yy) ve Osmanlı mahallesi 90
Şekil 4.11 Kybele kaya kutsal alanı 90
Şekil 4.12 Bursa ve Cumalıkızık Dünya Miras yönetim alanı 95
Şekil 4.13 Hanlar Bölgesi(Orhan Gazi Külliyesi ve çevresi) Dünya Miras yönetim alanı 99
Şekil 4.14 Hüdavendigar (I. Murad) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı 100
Şekil 4.15 Yıldırım (I. Bayezid) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı 100
Şekil 4.16 Yeşil (I. Mehmed) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı 101
Şekil 4.17 Muradiye (II. Murad) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı 101
Şekil 4.18 Cumalıkızık Dünya Miras yönetim alanı 102
Şekil 5.1 Bursa ili ve ilçeleri idari sınırları 136
Şekil 5.2 Köylerin konumları 136
Şekil 5.3 Kızık köylerine ilişkin mahalle sınırları 138
Şekil 5.4 Kızık köylerinin ilk sınırlarına ilişkin görsel 139
Şekil 5.5 Derekızık köyü doğal yapı analizi 140
Şekil 5.6 Derekızık köyü morfoloji analizi 140
Şekil 5.7 Hamamlıkızık köyü doğal yapı analizi 141
Şekil 5.8 Hamamlıkızık köyü morfoloji analizi 142
Şekil 5.9 Fidyekızık köyü doğal yapı analizi 143

Şekil 5. 10 Fidyekızık köyü morfoloji analizi....143
Şekil 5.11 Değirmenlikızık köyü doğal yapı analizi....144
Şekil 5.12 Değirmenlikızık köyü morfoloji analizi....144
Şekil 5.13 Derekızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi....146
Şekil 5.14 Derekızık köyü köy dokusu....147
Şekil 5.15 Hamamlıkızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi....148
Şekil 5.16 Hamamlıkızık köyü köy dokusu....149
Şekil 5.17 Fidyekızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi....150
Şekil 5.18 Fidyekızık köyü köy dokusu....151
Şekil 5.19 Değirmenlikızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi....152
Şekil 5.20 Değirmenlikızık köyü köy dokusu....153
Şekil 5.21 Derekızık köyü yapı cinsleri analizi....154
Şekil 5.22 Hamamlıkızık köyü yapı cinsleri analizi....155
Şekil 5.23 Fidyekızık köyü yapı cinsleri analizi....156
Şekil 5 24 Değirmenlikızık köyü yapı cinsleri analizi....157
Şekil 5.25 Derekızık köyü yapı durumları analizi....158
Şekil 5.26 Hamamlıkızık köyü yapı durumları analizi....159
Şekil 5.27 Fidyekızık köyü yapı durumları analizi....160
Şekil 5.28 Değirmenlikızık köyü yapı durumları analizi....160
Şekil 5.29 Derekızık köyü yapı kat adetleri analizi....161
Şekil 5.30 Hamamlıkızık köyü yapı kat adetleri analizi....162
Şekil 5.31 Fidyekızık köyü yapı kat adetleri analizi....163
Şekil 5.32 Değirmenlikızık köyü yapı kat adetleri analizi....164
Şekil 5.33 Derekızık köyü fotoğraf paftası....165
Şekil 5.34 1 numaralı yapı....166
Şekil 5.35 1 numaralı yapının kapı detayı....166
Şekil 5.36 2 numaralı yapı....167
Şekil 5.37 7 numaralı yapı....167
Şekil 5.38 11 numaralı yapı....168
Şekil 5.39 12 numaralı yapı....168

Şekil 5.41 18 numaralı yapı 169
Şekil 5.40 18 numaralı yapı kapı detayı 169
Şekil 5.42 21 numaralı yapı 170
Şekil 5.43 22 numaralı yapı 171
Şekil 5.44 24 numaralı yapı 171
Şekil 5.45 25 numaralı yapı-1 172
Şekil 5.46 25 numaralı yapı-2 172
Şekil 5.47 Hamamlıkızık köyü fotoğraf paftası 173
Şekil 5.48 5 numaralı yapı 174
Şekil 5.49 7 numaralı yapı 174
Şekil 5.50 9 numralı yapı-1 175
Şekil 5.51 9 numaralı yapı-2 175
Şekil 5.52 10 numaralı yapı 176
Şekil 5.53 14 numaralı yapı-1 177
Şekil 5.54 14 numaralı yapı-2 177
Şekil 5.55 15-16 numaralı yapılar 178
Şekil 5.56 15 numaralı yapı 179
Şekil 5.57 17 numaralı yapı 179
Şekil 5.58 25 numaralı yapı 180
Şekil 5.59 30 numaralı yapı 180
Şekil 5.60 32 numaralı yapı 181
Şekil 5.61 33 numaralı yapı 182
Şekil 5.62 Köyün hamamına ilişkin görsel-1 182
Şekil 5.63 Köyün hamamına ilişkin görsel-2 183
Şekil 5.64 Fidyekızık köyü fotoğraf paftası 184
Şekil 5.65 16 numaralı yapı 184
Şekil 5.66 16 numaralı yapı 185
Şekil 5.67 22 numaralı yapı-1 185
Şekil 5.68 22 numaralı yapı-2 186
Şekil 5.69 23 numaralı yapı 187
Şekil 5.70 24 numaralı yapı 187
Şekil 5.71 25 numaralı yapı 188

Şekil 5.72 28 numaralı yapı 188
Şekil 5.73 29 numaralı yapı 189
Şekil 5.74 30 numaralı yapı 190
Şekil 5.75 31 numaralı yapı 190
Şekil 5.76 Değirmenlikızık köyü fotoğraf paftası 191
Şekil 5.77 4 numaralı yapı 192
Şekil 5.78 5 numaralı yapı 192
Şekil 5.79 6 numaralı yapı 193
Şekil 5.80 9 numaralı yapı olan caminin iç görünümü 193
Şekil 5.81 9 numaralı yapı olan caminin dış görünümü 194
Şekil 5.82 6886 ada, 4 parseldeki tescilli duvar 200
Şekil 5.83 Derekızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları 201
Şekil 5.84 Hamamlıkızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları 201
Şekil 5.85 Fidyekızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları 202
Şekil 5.86 Fidyekızık köyündeki tescilli çınar ağaçlarının konumları 203
Şekil 5.87 Değirmenlikızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları 204
Şekil 5.88 Değirmenlikızık köyündeki tescilli çınar ağaçlarının konumları 204
Şekil 5.89 1/100.000 ölçekli Bursa ili Çevre Düzeni Planı 205
Şekil 5.90 1/25.000 ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı-Hamamlıkızık köyü konumu 209
Şekil 5.91 1/25.000 ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı-Değirmenlikızık ve Fidyekızık köyü konumu 209
Şekil 5.92 1/5000 ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı-Değirmenlikızık köyü konumu 211
Şekil 5.93 1/5000 Ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı-Fidyekızık köyü konumu 212
Şekil 5.94 1/5000 ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı-Değirmenlikızık köyü konumu 212
Şekil 5.95 1/1000 ölçekli Davutkadı-Değirmenlikızık planlama bölgesi Uygulama İmar Planı 214
Şekil 5.96 1/1000 ölçekli Davutkadı-Değirmenlikızık planlama bölgesi Uygulama İmar Planı ile arazi çalışmalarının çakıştırılması 215
Şekil 5.97 1/1000 ölçekli Fidyekızık mahallesi Islah İmar Planı 216
Şekil 5.98 1/1000 ölçekli Fidyekızık mahallesi Islah İmar Planı ve arazi çalışmalarının çakıştırılması 217

Şekil 6.1 Kızık köylerinin konumu ……..……..219

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Kültürel miras kavramının ve koruma ilkelerinin tarihsel süreçte değişimi 20

Tablo 3.1 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklar 28

Tablo 3.2 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar. 29

Tablo 3.3 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar (devamı) 29

Tablo 3.4 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar (devamı) 31

Tablo 4.1 Yönetim alanının ilçelere göre idari dağılımı vebüyüklükleri..... 96

Tablo 4.2 Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanı içindeki Dünya Miras Alanları'nın yer aldığı kentsel sit alanları 103

Tablo 4.3 Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanı içinde yer alan arkeolojik sit alanı 104

Tablo 4.4 Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanı içindeki Dünya Miras Alanları'nın yer aldığı doğal sit alanları 104

Tablo 4.5 Cumalıkızık Köyü'ne ilişkin GZFT analizi-1 106

Tablo 4.6 Cumalıkızık Köyü'ne İlişkin GZFT Analizi-2 106

Tablo 5.1 Yazıcıoğlu'na göre 24 Oğuz boyu 121

Tablo 5.2 Türkiye'de kızık adı taşıyan köyler 123

Tablo 5.3 Türkiye'de kızık adı taşıyan köyler-devamı 124

Tablo 5.4 Türkiye'de adıda kızık olmayan kızık köy ve mahalleleri 124

Tablo 5.5 Türkiye'de adıda kızık olmayan kızık köy ve mahalleleri 125

Tablo 5.6 Bursa kızık köylerinin adlarının kayıtlara göre eşleştirilmesi 129

ÖZET

Bursa Kızık Köylerinin Korunmasına Yönelik Bir Yöntem Önerisi: Alan Yönetim Planı

Aysun ÜNAL AYAS

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

İnsanoğlunun yaşadığı sürece ürettiği kültürel birikimi yaşanılan zamana ve coğrafyaya göre farklılıklar göstermektedir. Kültür ve insan birbirinden ayrılmaz olgulardır. İnsanlar yaşamları boyunca eylemler gerçekleştirmektedir ve gerçekleştirdikleri eylemler de onların kültürlerinin bir parçasıdır. Eylemler sonucunda geriye kalanlar ise o kültüre sahip toplumların mirası olarak bize ulaşmıştır. Toplumsal belleğin önemli bir kısmını oluşturan kültürel miras geçmiş ile gelecek arasında bir köprü niteliğindedir ve toplumların temelini oluşturmaktadır. Kültürel miras kavramı somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel miras; insan eliyle yapılmış, fiziki bir yapısı bulunan kültürel değeri olan tüm somut varlıklardır. Somut olmayan kültürel miras; kültürel değeri olan soyut, manevi öğelerdir. Kültürel miras alanlarının korunmasına yönelik olarak 1954 yılında Avrupa Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi hazırlanmış ve sözleşmede yer alan "Avrupa'nın Ortak Kültür Mirası" tanımı devlet sınırlarının ötesine geçerek kültürel mirasın evrenselliğini tanımlamıştır. Daha sonra kültürel miras alanları ile ilgili birçok sözleşme ile bildirge hazırlanmış ve koruma kavramı günden güne daha iyi tanımlanarak, kapsamı genişletilmiş ve kavram benimsenmeye başlanmıştır. 1972 yılında UNESCO tarafından Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde kültürel ve doğal miras alanları Dünya Mirası boyutuna taşınmıştır. ICOMOS'un 2008 yılındaki Quebec Bildirgesi'nde de somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütünleşik olarak korunmasının yerin ruhunun korunmasıyla gerçekleşeceği

söylenmiş ve kültürel miras kavramının her iki boyutununda korunması gerekliliği açıklanmıştır. Diğer yandan koruma kavramı yapı ölçeğinden evrimleşerek doğal ve yapılı çevrelerin sosyal, kültürel, tarihsel anlamda işlevsel, ekonomik, görsel, somut ve somut olmayan tüm özellikleriyle korunmalarını ve yönetilmelerini kapsayan kentsel boyuta dönüşmüştür.

Dünya Miras varlıklarına ilişkin bir envanter oluşturulması, kayıt altına alınması ve korunması amacıyla UNESCO bünyesinde Dünya Miras Merkezi kurulmuş ve bu merkezde de bu alanlara ilişkin başvuruları değerlendirip tüm işlemleri yürütecek Dünya Miras Komitesi oluşturulmuştur. Dünya Miras Komitesi'nin de danışmanı olarak üç organizasyon bulunmaktadır. Bu organizasyonlar; ICCROM, ICOMOS ve IUCN'dir.

Dünya Miras Komitesi tarafından herhangi bir varlığın üstün evrensel değer sahip olup olmadığının belirlenmesi açısından 10 kriter belirlenmiştir. Belirlenmiş olan bu kriterlerden bir ya da birkaçını içeren varlıklar "Üstün Evrensel Değer"e sahip varlıklar olarak kabul edilmektedir. "Üstün Evrensel Değer"e sahip olan bu varlıklara ilişkin olarak "Dünya Miras Listesi" oluşturulmuştur. "Dünya Miras Listesi Sözleşmesi Uygulama Rehberi" yayınlanmış ve üstün evrensel değere sahip alanların yönetilmesine ilişkin hükümler tanımlanmıştır.

Alan yönetimi ve yönetim planı kavramları, Dünya Mirası kabul edilen varlıkların/değerlerin yerinde korunabilmesi, karşılaştığı risklerin azaltılabilmesi ve günlük yaşam ile bütünleştirilerek gelecek nesillere aktarılabilmesi için ortaya çıkmıştır. 1970'lerden beri olgunlaşmaya başlayan alan yönetimi ve yönetim planı kavramı değişerek gelişmeye devam etmektedir. Alan yönetimi ve yönetim planı kavramı ülkemizde "Kültür Mirası Yönetimi" olarak 2000'li yılların başında koruma mevzuatına girmiştir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na 5226 sayılı kanun ile eklenen ek 2. Maddesi ve bu maddeye istinaden hazırlanmış olan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile alan yönetimi mevzuatımıza girmiştir. Dünya Miras Listelerinde yer alan Üstün Evrensel Değere sahip olan miras alanlarımızın yönetimine ilişkin olarak söz konusu yönetmelik hükümleri uygulanmaktadır.

Ulusal ve uluslar arası mevzuatlara göre hazırlanmış olan alan yönetimi planları ve yönetim şemaları incelenmiştir. Yönetim planlarındaki alanın tanımlanması, öneminin aktarılması, amaç-hedef ve eylemlerin oluşturulması, paydaşların belirlenerek görev dağılımın yapılması, uygulamaya geçilmesi ve tüm sürecin izlenerek gözden geçirilmesini içeren ana kurguları irdelenmiştir.

Tez konusunun çalışıldığı il olan Bursa'daki Dünya Miras Alanları ve Alan Yönetimi Planı da incelenmiştir. Bursa İli'deki Bursa (Hanlar Bölgesi-Sultan Küllliyeleri) ve Cumalıkızık Köyü Dünya Miras Listesi'ne Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu adı ile 2014 yılında girmiştir. Miras Alanı'na ilişkin hazırlanan 2013-2018 yıllarını kapsayan Alan Yönetimi Planı irdelenmiş ve oluşturulan hedefler, hedeflere bağlı eylemler ve bu eylemleri hangi paydaşların gerçekleştireceği ve geçen süre içerisinde hangi eylemlerin gerçekleştirilebildiği irdelenmiştir.

Daha sonra tez konusu Bursa'daki kızık köylerinin tanımlanması ve öneminin vurgulanması açısından araştırmalar, analizler, mülakatlar ve anketler yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda elde edilen veriler ile ulusal ve uluslar arası mevzuatlara göre hazırlanmış olan alan yönetimi planları, kurguları ve uygulamalarına ilişkin elde edilen veriler ışığında da, tez konusu olan Bursa'daki kızık köylerinin korunmasına yönelik bir yöntem olan alan yönetimi kurgusunun nasıl oluşturulabileceği, öncelikli olarak neler yapılması gerektiği ve alan yönetim planının ilkelerinin ne olması gerektiği ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentsel koruma, kültürel miras, alan yönetimi, kızık köyleri, Bursa

ABSTRACT

Proposal of a Method for the Protection of Bursa Kızık Villages: Site Management Plan

Aysun ÜNAL AYAS

Department of Urban and Regional Planning

Master Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Humankind is producing culture throughout his life. This culture shows differences according to time and geography. Culture and human are inseparable phenomena. People perform actions throughout their lives which these actions are part of their culture. As a result of the actions, the remaining ones have reached us as the legacy of the societies with that culture. The cultural heritage that constitutes an important part of social memory is a bridge between past and future and forms the basis of societies. The concept of cultural heritage is divided into tangible cultural heritage and intangible cultural heritage. Tangible cultural heritage is a physical structure made by human beings, that structures includes the cultural value. Intangible cultural heritage are abstract elements with cultural value. In 1954, the European Convention for the Protection of Cultural Heritage was prepared to protect cultural heritage sites. The definition of Europe's common cultural heritage in this convention goes beyond borders and defines the universality of cultural heritage. Afterwards, several contracts and declarations prepared about the cultural heritage sites. In these documents, the concept of protection is better defined day by day, its scope has been expanded and the concept has been adopted. In 1972, The UNESCO Convention on the Protection of the World Cultural and Natural Heritage has been moved cultural and natural heritage areas to a World Heritage Site. In the 2008 Quebec Declaration of ICOMOS, it was said that the integrated conservation of tangible and intangible cultural heritage would be achieved through the preservation of the spirit of the earth and the need to protect both sides of the concept of cultural heritage. On the other hand, the concept of protection envolved from the building scale and turned into an urban dimension that includes the

protection, development and management of natural and built environments with all their social, cultural and historical, economic, visual, tangible and intangible features.

The World Heritage Center was established on UNESCO with the aim of registering and preserving an inventory of World Heritage assets. In this center, The World Heritage Committee has been established to evalue the applications related to their fields and to carry out all operations. There are three organizations as advisors to the World Heritage Committee. These organizations; ICCROM, ICOMOS and IUCN.

10 criteria have been determined by the World Heritage Committee to determine whether any assets have a "Superior Universal Value". The assets that contain one or more of these criteria are accepted as assests with a "Superior Universal Value". The World Heritage List has been created for these assets with "Superior Universal Value". Implemantation Guidelines of the World Heritage List Convention has been published and the provisions for managing areas with "Superior Universal Value" have been defined.

The concepts of site management and management plan have emerged in order to protect the assets / values that are accepted as World Heritage Sites, to reduce the risks they face and to be transferred to future generations by integrating them with daily life. The concept of site management and management plan, which has started to mature since the 1970s, continues to evolve. The concept of site management and management plan was introduced as "Cultural Heritage Management" in our country in the beginning of 2000s. With the article 2 added to Law numbered 2863 on the Protection of Cultural and Natural Property by Law numbered 5226, the concept of field management is defined in the law. The Regulation on the Principles and Procedures for the Determination of the Establishment and Duties of the Site Management and the Board of Directors and the Management Areas prepared according to the second article. The provisions of this regulation are applied regarding the management of our heritage areas which have the Superior Universal Value in the World Heritage Lists.

The concept of site management plans and management schemes prepared according to national and international regulations were studied. The main constructs including the definition of the area in the management plans, the transfer of its importance, the establishment of the goals and objectives, the determination of the stakeholders, the distribution of the tasks, the implementation and the review of the whole process were examined.

The World Heritage Sites and Area Management Plan in the Bursa province where the thesis subject is studied was also examined. Bursa and Cumalıkızık Village entered the World Heritage List in 2014 with the name of Bursa and Cumalıkızık: Birth of the Ottoman Empire. Site Management Plan in the years between 2013-2018 prepared for the World Heritage Site has been examined and the targets, targets related to the actions, which stakeholders will perform these actions and what actions can be realized within the time period have been examined.

Then; researches, analyzes, interviews and questionnaires were conducted in order to define the importance and importance of the kızık villages in Bursa. In the light of the data obtained as a result of these studies and the data obtained from the field

management plans, constructs and applications prepared according to the national and international regulations, how to create the field management fiction which is a method for the protection of the hypocritical villages which are the subject of the thesis, what should be done first and recommendations were made on what should be the principles of the site management plan.

Key words: Urban conservation, cultural heritage, site management plan, villages of kızık, Bursa

1
Giriş

1.1 Tezin Amacı

Üstün evrensel değere sahip olan varlıkların ya da değerlerin korunması, geliştirilmesi, karşılaştığı risklerin azaltılabilmesi ve günlük yaşam ile bütünleştirilerek gelecek nesillere aktarılabilmesi amacıyla yönetim planları hazırlanmaktadır. Ancak alan yönetimi, sadece koruma altına alınmış alanları kapsayan bir süreç değil, bütünleşik bir planlama anlayışını da yönlendiren bir kavramdır. Bu bağlamda tez; Osmanlı Devleti'nin kurulmasında, gelişmesinde büyük önemi olan ve Osmanlı kent kimliği ile yerleşim yapısının oluşmasına katkı sağlayan Türkmen köyü olarak kurulmuş ancak koruma altında olmayan Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerinin, kentsel yerleşim baskısı, yerel halkın bilinçsizliği, imar planlarının kültürel değeri göz önünde bulundurmaması gibi nedenlerden dolayı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına bir çözüm olarak alan yönetimi planının kurgulanmasını amaçlamaktadır.

1.2 Hipotez

Vakıf köyü olma özelliğinden dolayı Osmanlı'nın kuruluşunda ve Osmanlı kent kimliğinin oluşmasında önemli role sahip, Türkmen köyü olarak kurulmuş ancak tarihsel süreçteki öneminin yeterince vurgulanamadığı ve kırsal özgün dokusunun korunamadığı kızık köyleri bütüncül bir alan yönetimi kurgusu ile korunabiildiğinde, kentin doğusunda yer alan kızık köylerinin hakettiği değere ulaştırılmasının ilk adımlarının atılacağı düşünülmektedir. Bu kurguya istinaden koruma, kültürel miras, alan yönetimi, yönetim planı kavramları irdelenecek, kızık köylerine ilişkin sınırlar, tarihçe, doğal ve fiziki yapı analizleri, sosyo-ekonomik ve kültürel dokuları, tescil kararları, imar planları incelenerek, kızık köylerine ilişkin alan yönetim planının ilkeleri oluşturulacaktır.

1.3 Tezin Kapsamı

Tez 5 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya giriş yapılarak, tezin amacı, kapsamı ve yöntemi belirtilmiştir.

Kentsel/kırsal koruma ve kültürel miras kavramlarının incelendiği ikinci bölümde; konunun kavramsal temelini ortaya koyabilmek amacıyla kavramların tarihsel süreç içerisinde yaşadığı kapsam değişimleri ve kültürel mirasın türleri incelenmiştir. Yapılan incelemede, kentsel koruma kavramının anıt-tek yapı ölçeğinden, kentsel boyuta evrildiği, hatta yerin ruhu ile birlikte bütüncül korunması gerekliliğinin ortaya çıktığı görülmüştür.

Üçüncü bölümde; kültürel mirasın korunmasında en önemli kavram olan alan yönetimi kavramı incelenmiştir. Alan yönetimi kavramı ile birlikte bu bölümde; Dünya Miras Kavramı, Dünya Miras Merkezi ve Komitesi ile Dünya Miras Listeleri ve bu listelere girme kriterleri de incelenmiştir. Ayrıca alan yönetimi kavramının ülkemizdeki mevzuatlara nasıl girdiği ve yürürlükteki mevzuatların neler olduğu da irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde; kentsel koruma alanlarını kapsayan uluslararası ve ulusal olarak hazırlanmış 4 adet alan yönetimi planı örnekleri incelenmiştir. İncelenen bu örneklerden uluslararası olan örnekler Dünya Miras Listesi'ne alınmadan önce de koruma mantığını benimsemiş, korunarak yaşatılan kentlere ilişkin örneklerdir. Ayrıca incelenen örnekler arasında kızık köylerinden koruma altında alınmış olan Cumalıkızık Köyü'nü de içeren Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'da irdelenmiştir. İrdelenen örnekler genel bir sınıflandırma yapılmış ve bu sınıflandırmaya göre incelenmiştir.

Beşinci bölümde; tez kapsamındaki kızık köylerinin uluslararası koruma yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmesinin yapılabilmesi için kızık köylerinin konumu, sınırları, tarihçesi, doğal yapıları, fiziki yapıları, kültürel dokuları, sosyo-ekonomik yapıları, tescil kararları, imar planları incelenmiştir. Yapılan bu incelemeler sonucunda, kızık köylerinin önemi ve değeri vurgulanmış, diğer yandan da

karşılaştıkları problemler nedeniyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir.

Sonuncu bölüm olan sonuç ve öneriler başlığını kapsayan altıncı bölümde; tez kapsamında yapılan araştırmalar ışığında kültürel değeri olan ancak koruma altında olmayan kızık köylerinin korunmasına yönelik bir yöntem önerisi olarak alan yönetimi planının yapılması gerekliliği sebepleri ve içeriğiyle aktarılmıştır.

Tezin genel akış şeması Şekil 1.1'de verilmiştir.

Şekil 1.1 Tezin genel akış şeması

1.4 Literatür Özeti

Tez kapsamında temel olarak üç araştırma kaynağı kullanılmıştır. Bu kaynakların ilki teorik kısmı oluşturan ayrıntılı literatür taramasıdır. Bu bağlamda konu ile ilgili yazılmış tezler ve yayınlanmış makaleler incelenmiştir. Ayrıca konu ile ilgili kütüphane taraması yapılmış ve mevcut kitap ile elektronik yayınlar da incelenmiştir.

İkinci kaynak kurumlar ve konu ile ilgili araştırmaları olan kişiler ile yapılan görüşmelerde elde edilen veriler ve kurumlardan konu ile ilgili alınan raporlar, kararlar ve plan örnekleridir. Bursa Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'ndan kızık köylerine ilişkin tescil ve sit kararları temin edilmiştir. Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Daire Başkanı Aziz Elbas, Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarihi ve Kültürel Miras Şube Müdürlüğü'nden Sanat Tarihçisi Eser Çalıkuşu, İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanı ve Bursa Alan Başkanı Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu, Kızık Köylerine ilişkin Bursa Kadı Sicilleri'nde araştırmalar yapan Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mefail Hızlı, Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi ve İznik Alan Başkanı Prof. Dr. Murat TAŞ ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca Tarihi Bursa Kızıklar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Kurucu Başkanı Ertuğrul Süner ve Tarihi Bursa Kızıklar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı İzzet Güngör ile mülakatlar yapılmıştır.

Üçüncü olarak kızık köylerinde mevcut durumu anlayabilmek adına arazi çalışmaları ve %5 örneklem ile anketler yapılmış ayrıca kızık köylerinin yerlileri ile anket haricinde söyleşiler yapılarak tam anlamıyla köylerin sosyal dokusu ve kültürleri ile fiziksel doku ve tarihsel bellekleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Derekızık köyü yerlisi; Sahavet Işık ve Rafet Karaca, Hamamlıkızık köyü yerlisi; İsmail Barut, Değirmenlikızık köyü yerlisi; Münire Uygur Bıçakçı, Fidyekızık köyü yerlisi; Aziz Batmaz görüşülen kişilerdendir.

Yapılan bu araştırmalar ve çalışmalar ile korumanın tarihsel süreçte geçirdiği evrimsel değişim ve yönetim planının gerekliliği irdelenmiştir. Ayrıca yönetim planına ilişkin uluslararası rehberler ve alan yönetimi kavramının ülkemiz

mevzuatına girişi, kapsamı, hukuksal boyutu ve alan yönetiminin katılım boyutu incelenmiştir.

Yapılan bu incelemeler sonucunda elde edilen tüm veriler ışığında kızık köylerinin korunmasına ilişkin bir yöntem önerisi olarak alan yönetimi planının kurgulanması önerisinde bulunulmuştur.

2
Koruma ve Kültürel Miras Kavramı

Bu bölümde tez kapsamındaki kızık köylerinin korunmasına ilişkin bir yöntem yaklaşımı belirlemek ve bu yönteme yol gösterici bir kavramsal temel oluşturmak amacıyla koruma ve kültürel miras kavramları irdelenecektir. Yapılan bu irdeleme ile koruma mantığının kapsamını içeren kavramsal temel oluşturulacaktır.

2.1 Koruma Kavramı

Koruma kelimesinin Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre sözcük anlamı "muhafaza etmek, himaye etmek" demektir (URL-1). Kentsel kapsamda ise koruma tarihi yapıların, alanların ve doğal alanların muhafaza edilmesidir. Koruma kavramı Keleş tarafından daha kapsamlı olarak; *"kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin, kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması*" şeklinde tanımlanır (Keleş, 1998).

"Nara Özgünlük Belgesi"nde koruma kavramı; *"bir yapıtı anlamaya, tarihini ve anlatımını tanımaya, maddi olarak korunmasını sağlamaya ve gerektiğinde restore ederek değerlendirmeye yönelik tüm işlemleri içerir."* olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca koruma kavramının kapsamının sadece anıtsal eserlerin onarımı ve olduğu gibi saklanmasını değil, bölgenin geçmişi ile devamlılığını sağlayacak tüm öğelerle birlikte saklanmasını içerdiği görülmektedir (ICOMOS, 1994).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre koruma eylemi; *"bir kimseyi veya birşeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek"* olarak tanımlanmaktadır (URL-3).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda koruma, "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza bakım, onarım, restorasyon ve fonksiyon

değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise, muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işlemleridir" şeklinde tanımlanmaktadır (URL-4).

UNESCO'ya göre korumanın tanımı şu şekildedir; toplumsal, ekonomik, kültürel ve doğal koşullara göre yaratılan değerlerin insanlığa aktarılması amacı ile ortaya çıkan ve günümüzde ulusal boyuttan, uluslararası boyuta taşınan bir olgudur (EK-1: UNESCO tarafından yapılan korunacak varlıkların tanımı).

1987 yılındaki "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü)" koruma konusunda eski ama hala önemli bir belgedir. Tüzük tarihi kent ve kentsel alanların koruma altına alınması, bakımı ve restorasyonu için gerekli adımların atılmasının yanı sıra, geliştirilmelerini ve çağdaş yaşama dahil edilmelerini kapsamaktadır. Tüzükte korunacak değerler şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

- Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,
- Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
- Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
- Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki; ve
- Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler (ICOMOS, 1987).

Tarihsel süreç içerisinde koruma kavramı değişimler ve gelişimler göstermiş, bunun sonucu olarak da kentsel koruma kavramı bütünleşik olarak ele alınmaya başlanmıştır ve kentsel alanlar dışında kırsal alanlara ilişkin koruma yaklaşımları da gelişmiştir. Koruma yaklaşımı anıt-tek yapı ölçeğinden evrimleşerek kentsel ve kırsal koruma kavramları ortaya çıkmıştır. Günümüzde koruma, doğal ve yapılı çevrelerin sosyal, kültürel, tarihsel anlamda işlevsel, ekonomik, görsel, somut ve somut olmayan tüm özelikleriyle birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, yönetilmelerini ve gelecek nesillere aktarılabilmelerini amaçlayan, disiplinler arası ortak bir çalışma ile yürütülen, katılımcı, bilimsel, bir eylem alanı olarak tanımlanabilmektedir (Altınöz , 2012).

2.1.1 Kentsel Koruma

Kentsel koruma, tarih bilincinin geliştirilerek ulusal benliğin oluşturulması açışından da önem taşımaktadır. Kentsel korumaya yönelik başlıca hedefler aşağıda aktarılmıştır (Tekeli, 1987);

- İçinde yaşanılan çevrenin tarihsel geçmişe ait sunduğu simgeler, bireyin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için önemli birer araçtırlar. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çerçevede yaşayarak toplumsallaşan birey, kültürün sürekliliği bilincine kolaylıkla erişerek, bir tarih bilincine ulaşmaktadır.
- Ulusal benliğin ve kimliğin yaratılması ve sürdürülmesinde koruma önemli bir araç durumundadır.
- Korunacak değerler, sahip oldukları tarihsel önemlerinin yanı sıra, sanatsal, kültürel ve çevresel değerleri açısından da özellikli olan varlıklardır.
- Ekonomik açıdan özellikle turizm amaçlı düzenlemelerle farklı kültürlere mensup kişilerin beğenisini kazanmak açısından önem taşımaktadır.

Çağdaş anlatım ile kentsel koruma *"Toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik koşullarını ve kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının günümüzün değişen sosyal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak ve çağdaş toplumla, çağdaş gelişmelerle bütünleştirilerek yaşamasını sağlamak"* diye tanımlanmaktadır (Şentürk, 2012). Kentsel koruma aşağıdaki eylemleri içermektedir;

- Tarihsel, mimari ve görsel değerlerin uzun süreli olarak, bilimsel yöntem ve tekniklerle korunması,
- Ülkenin, tarihsel bölgenin, kentin, korunacak kentsel alanların planlanmış gelişme çizgisine uygun işlevler yüklenmesi:
    - Eski işlevlerin sürdürülebilmesi veya değiştirilmesi,
    - Yeni işlevlerin sürdürülebilmesi ya da doğruluğunun denetlenmesi
    - Her iki yöndeki politikalar
- Koruma alanları aynı zamanda yerleşim alanları da olduğundan, sosyal yapı ile ilgili sorunların çözümlenmesi;

- Gerekli çağdaş yaşam standartlarının sağlanması,
- Onarım ve sıhhıleştirme sonrası sosyal statü değişimlerinin düzenlenmesi,

- Koruma alanı ve çevresinde yeni gelişimlerin planlanması, kütlelerin ve mimari biçimlerin denetlenmesi,
- Bölgede koruma, sıhhileştirme, yeni işlevlerle birlikte şekillenecek altyapı hizmetleri ve servis sorunlarının bölge çevresi ile sağlıklı ilişkileri de dikkate alınarak sağlanması (Zeren, 1981 Aktaran; Şentürk, 2012).

Kentsel korumanın amacı, ulusal ve ya yöresel kültürel miras niteliğinde olan kültürel miras niteliğindeki yerler ile o alanlarda oluşacak yeni yapılaşmanın ölçek ve tasarım öğelerinin eski doku ile bütünleyici nitelikte olmasını sağlamaya çalışmaktır. Ayrıca kentsel koruma tarihi değer taşıyan bir alan, bir yapı ya da yapısal elemanların fiziksel karakterinin, peyzajlarının, çevrelerinin ve ortamlarının korunmasını amaçlamaktadır (Yazgan ve Erdoğan, 1992 Aktaran Özdemir, 2007).

2.1.2 Kırsal Koruma

18. yüzyılın sonunda gerçekleşen Endüstri Devrimi sürecinde kırsal nüfusun kentlere göç etmesi, zirai faaliyetlerin gelişmesi, kırsal ve kentsel doku arasında yaşam biçiminde köklü değişikliklere neden olmuştur. Ayrıca Aydınlanma Devrimi sürecinde kırsal bir kökeni olan bir toplumun ulus kimliğinin somut dayanağı olarak geçmiş kırsal kültürleri kabul edildiğinden dolayı, ulus kimliği kaybetmemek adına kırsal koruma kavramı ortaya çıkmıştır (Eres, 2008). Kırsal koruma kavramı 1790'lı yıllarda "geçmiş kültürün somut verileri" olarak açık hava köy müzelerinin oluşturulmasıyla başlamış ve daha sonar 1962'de çıkartılan Malraux Yasası ile tarihi kentlerin bütüncül olarak korunması ve yaşatılması yasal süreci başlamıştır. UNESCO'nun Paris'te düzenlediği "Yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması Konferansı" kırsal alanların onunla bağlantıla olan doğal çevre ile koruması kararı alınmıştır. 1964 yılındaki Venedik Tüzüğü'nde tarihi kentsel ve kırsal dokuların korunması ve sit bütünlüğünün sağlanması kavramı ifade edilmiş ve birçok ülke tarafından resmi olarak bu kavramlar kabul edilmiştir. Bu çerçevede kırsal korumada da kentsel koruma olduğu gibi yerinde koruma yaklaşımı ön plan çıkmıştır (Binan, 1999). 1970'li yıllarda kırsal mimariyi

de korunması gerekli kültür mirası olarak tanımlayan sempozyumlar yapılmaya başlanmış ve kırsal koruma kavramı oluşmuş ve gelişmiştir.

Kırsal koruma; yaşamsal belleğin göstergesi olan kırsal yaşam kültürüyle ilgili tüm somut ve soyut kültür varlıklarının, doğal çevresiyle bir bütün olarak korunmasıdır (Madran, Özgönül, 1999).

Kentsel ve kırsal koruma kavramları ve yaklaşımları Avrupa'da kurulmuş olan UNESCO ve ICOMOS gibi uluslararası kuruluşların aracılığıyla tüm dünyaya yayılmıştır. Gelişen bu koruma yaklaşımında önceki kuşaklardan alınan her mirasın eşit tarihsel, kültürel, estetik ve belgesel değere sahip olmadığı anlaşılmış ve bu nedenle statülerinin belirlenmesi ile bu bağlamda koruma ilkelerinin oluşturulması için çalışmalar yapılmıştır. Dünya Mirası Merkezi kurulmuş ve evrensel değere sahip miras alanları Dünya Miras Listesi'ne alınarak koruma politikaları ve stratejileri geliştirilmiştir

2.2 Kültürel Miras Kavramı

Kültür; toplumun üyesi olan insanlar tarafından kazanılan bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve göreneklerden oluşan karmaşık bir bütündür (Güvenç, 2002). Kültür toplumların kendi değerlerini, inanış biçimlerini, gelenek ve göreneklerini, mimari yönden bakış açılarını, yani toplumların karmaşık bir kurgu ile sahip oldukları milli şahsiyetlerini yansıtır. Kültürel miras kavramının temelini de bu olgular oluşturmaktadır (Kaplan, 1999).

İnsanoğlu yaşadığı süre boyunca kültür üretmektedir. Üretilen bu kültür yaşanılan zaman dilimine ve coğrafyaya göre farklılaşabilir ancak kültür ve insan birbirinden ayrılamaz olgulardır. İnsanlar yaşamları boyunca eylemler gerçekleştirirler ve yaşamsal edinimleri esnasında gerçekleştirdikleri bu eylemlerin kültürün bir parçası olduğunun farkında olmazlar. Ancak gerçekleştirilen bu eylemler sonucunda geriye kalanlar o kültüre sahip toplumların mirasını oluşturmaktadır. Kültürel miras kavramı ise; insanların geçmişten bugüne kadar nesilden nesile aktarılan emeklerini, çabalarını, üretimlerini, gelenek ve göreneklerini yani maddi ve manevi tüm kültür öğelerinin günümüze kalanları olarak tanımlanabilmektedir (Atak, Tatar, Tunaseli, 2017), (Öter, Ünal, 2011).

Toplumsal belleğin önemli bir bölümünü oluşturan kültürel miras geçmiş gelecek arasında bir köprü niteliğinde olduğu için, toplumlarının temelini oluşturan bir kavramdır (Nişancı, 2012). Bugünkü toplumların geçmişine uzanan bilgileri içeren kültürel miras; toplumların davranışlarını, duygu ve düşüncelerini, faaliyetlerini anlam, anlamlandırma ve sosyal sistemi çözümlemede önemli bir yere sahiptir (Çelepi, 2016).

1954 yılında hazırlanan "Avrupa Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi"nde kullanılan "Avrupa'nın Ortak Kültür Mirası" tanımı devlet sınırlarının ötesine geçerek kültürel mirasın evrenselliğini tanımlamak adına önemli bir adımdır. Sözleşmenin 5. Maddesine göre her üye devlet kendi kontrolü altında bulunan Avrupa kültürü için öneme sahip olan nesneleri Avrupa'nın ortak kültür mirasının bir parçası olarak kabul edecek ve bu değerlerin korunması için gerekli önlemleri alacak, uygun şekilde görülmelerini sağlayacaktır. Bu sözleşme ile bir milletin kültürel zenginliğinin sadece o millet içinde değil tüm insanlık için önem arz ettiği ve tüm dünyanın mirası sayılan bu değerlerin korunması gerektiği vurgulanmıştır (Avrupa Kültür Konvansiyonu, 1954).

"Avrupa Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi"nde kültürel varlıkların insanlığın ortak mirası olduğunun temelleri atılmış ve kültürel varlıkları Dünya Mirası boyutuna ulaştıracak sözleşme, UNESCO tarafından 1972 yılında hazırlanmıştır. Hazırlanan sözleşme kültürel miras ve doğal miras kavramları ilk kez açıklayan "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi" olacaktır. Sözleşmeye göre kültürel miras kavramı;

- **Anıtlar:** Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri,
- **Yapı toplulukları:** Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları,

- **Sitler:** Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Özet olarak kültürel miras kavramı; insanlık tarihinin başlangıcından bu yana tarihi ve yapılaşmış çevreyi oluşturan anıtlar, mimari açıdan değeri olan yapı toplulukları ve tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımdan değeri olan alanlar olarak açıklanabilir (UNESCO, 1972).

"Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi"de ayrıca kültürel ve doğal mirasın tehdit altında olduğu ve yok olmalarının bütün dünya ülkelerini ilgilendirdiği vurgulanmıştır. Sözleşmeye göre;

- Kültürel miras ve doğal mirasın sadece geleneksel bozulma nedenleriyle değil, sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve bu durumdan dolayı tahrip ve bozulma olgusuyla gittikçe artan bir yok olma tehditi altındadır.
- Kültürel ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olması, bütün dünya milletlerinin mirasının yoksullaşmasıdır.
- Kültürel ve doğal miras özel bir öneme sahiptir ve bu nedenle dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerekmektedir.

"Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi" bağlamında yayınlanan 1977 tarihli UNESCO Uygulama Rehberi'nde evrensel kavramı "Uluslar Arası Üstün Evrensel Değer" olarak ifade edilmiştir (UNESCO, 1977). 2011 yılında hazırlanan son uygulama rehberinde tanım daha da genişletilmiştir. Rehberde; "Üstün Evrensel Değer, ülke sınırlarını aşan, günümüzdeki ve gelecek kuşaktaki tüm insanlık için ortak öneme sahip olağanüstü kültürel ve doğal miras anlamına gelmektedir" olarak tanımlanmıştır. Üstün Evrensel değere sahip bu mirasın korunması bu nedenle uluslararası tüm toplumlar için yüksek önem taşımaktadır (UNESCO, 2011).

Uluslar arası üstün evrensel değer olan kültürel miras kavramının kapsamı gittikçe genişlemiş ve günümüzde çok geniş bir kapsama sahip olmuştur. Kapsamının ve içeriğinin genişlemesi değişen koruma anlayışını yansıtmaktadır. Kültürel miras tanımı 2005 tarihinde kabul edilen "Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi (Faro Konvansiyonu)"nde son şeklini almıştır.

Sözleşmedeki kültürel miras tanımı; "İnsanların, sürekli değişen değerlerinin, inançlarının, bilgi ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak, mülkiyetten bağımsız bir şekilde kendileri ile özdeşleştirdikleri geçmişten kalmış olan bir grup kaynaktır ve zaman içerisinde insanlar ve yerler arasındaki etkileşimin sonucu olarak oluşmuş ortamın tüm yönlerini içerir." (Faro Konvansiyonu, 2005) şeklindedir.

"Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi" ile önceki tanımlara göre kültürel miras ve koruma anlayışının değiştiği, nesne yerine insan odaklı, mirası ekonominin içine alan ve konu ile ilgili tüm paydaşları sürece dahil eden anlayış benimsendiği görülmektedir (Dinçer, Enlil, 2011).

Kültürel miras kavramının tanımı 20. yüzyılın sonunda günümüzde kabul edilen anlam ve kapsamına ulaşmıştır. Ancak kültürel miras dinamik bir kavram olduğundan, kültürel mirasın bugün açıklanan kapsamı yarın aynı olmayacaktır. Bu kapsam genişlemesi sürecinde miras kavramı tekil bir yaklaşımdan bütüncül bir yaklaşıma ve somut bir boyuttan soyut bir boyuta taşınmıştır. Bu kavram genişlemesi sürecinde kültürel mirasa ilişkin UNESCO tarafından sınıflandırma yapılmıştır. Kültürel miras kendi içinde somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmıştır (Çakar, 2016).

Somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras kavramları ve gelişim süreçleri aşağıda verilmiştir.

2.2.1 Somut Kültürel Miras Kavramı ve Gelişimi

Somut kültürel miras; insan eliyle yapılmış, fiziki bir yapısı bulunan kültürel değeri olan tüm somut varlıkları içeren bir kavramdır (URL-1). Somut kültürel miras; taşınabilir, somut kültürel miras, taşınamayan somut kültürel miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Taşınamayan somut kültürel miraslar; camiler, türbeler, hamamlar, kaleler, sur duvarları, döneminin tarihi özelliklerini taşıyan yapıların oluşturduğu sit alanları gibi eserlerdir. Taşınabilir somut kültürel miraslar ise; heykeller, resimler, eski dönemlerde kullanılmış kaplar ve aletler, çiniler, el yazması kitaplar gibi birçok unsuru barındıran bir kapsama sahiptir (Ahunbay, 2007).

Kültürel miras kavramını içeren geçmişten günümüze kadar hazırlanan uluslararası belgeler incelendiğinde; miras kavramının "taşınır" ve "taşınmaz" olarak ele alındığı belgenin "Lahey Sözleşmesi (1954)", koruma kavramının kentsel boyutta ele alındığı belgenin "Venedik Tüzüğü (1964)" ve miras kavramının ilk defa kültürel ve doğal miras olarak nitelendirildiği belgenin de "Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972)" olduğu görülmektedir. Bu belgeler somut kültürel miras kavramının günümüzdeki yaklaşımının oluşmasında önemli yere sahiptirler (Çakar, 2016).

1954 yılından önce anıt ve sit olarak nitelendirilen miras, 1954 yılında "Lahey Sözleşmesi"nde kültürel varlık olarak nitelendirilmiş, taşınır ve taşınmaz varlık olarak da sınıflandırılmıştır (UNESCO, 1954).

1964 yılına ait "Venedik Tüzüğü"nde; *"Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit şeyleri de kapsar."* maddesi ile kültürel anlama sahip basit eselerin, kentsel alanların da koruma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini açıklamış ve koruma kapsamını kentsel boyuta taşımıştır (ICOMOS, 1964).

1972 UNESCO "Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"nde miras kavramı ilk defa kültürel miras ve doğal miras olarak tanımlanmıştır. Kültürel miras kavramı kapsamı bu sözleşme ile genişletilmiştir. Kültürel miras kapsamının insan eliyle oluşturulmuş yapıların yanı sıra, bir yerin fiziki dokusunu ve peyzaj alanlarını içerdiği ifade edilmiştir (UNESCO, 1972).

Aktarılan bu uluslararası belgelerde kültürel miras kavramı 1980'li yıllara kadar koruma disiplini kapsamında hep somut boyutuyla ele alınmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda oluşturulan tüzüklerde yeni bir bakış açısı ortaya çıkmış ve somut olmayan kültürel miras kavramı koruma disiplininde önemli bir yere sahip olmuştur (Çakar, 2016).

2.2.2 Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Gelişimi

Somut olmayan kültürel miras olarak tanımlanan değerler fiziksel olmayan öğeleri içermektedir. Somut olmayan kültürel miras soyut, manevi ve depolanması güç değerlerdir. Genellikle somut kültürel miras göre algılanması güç unsurlardır. Somut olmayan kültürel miras ögelerine örnek olarak dil, danslar, yemekler, geleneksel davranışlar örnek verilebilir (Öter, Ünal, 2011)

1980'li yıllardan itibaren somut olmayan kültürel miras kavramına değinilmeye başlandığı görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde hazırlanan belgelerde şu şekillerde bahsedilmiştir; "Deschambault Bildirgesi (1982)"nde ilk defa kültürel mirasın maddesel boyutunun dışındaki kapsamı olduğu, "*Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (1987)*"nde koruma kapsamında geleneksel kent kültürü kavramından ve bu kavramın öneminden, "*Yaşayan İnsan Hazineleri (1994)*" programı "İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları İlanı (1997) programında kültürel mirasın tektipleşme tehlikesi altında olduğundan, "*Nara Özgünlük Belgesi (1994)* ve *Burra Tüzüğü (1999)*"nde mekan ile ruh kavramlarının koruma disiplini ile önemli bir bağı olduğundan, *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)"*nde somut olmayan kültürel miras kavramının kapsamından, *"Yamato Bildirgesi (2004)"* ve *"Miras Yapılarının Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi İle İlgili Xi'an Deklarasyonu (2005)"*nda somut ve somut olmayan kültürel mirası ele alan bütüncül koruma yaklaşımından, *"Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında Sözleşme (2005)"*nde sürdürülebilir koruma kavramından ve "Quebec Bildirgesi (2008)"nde kültürel mirası korumak için merkezde "yerin ruhu" kavramının yer alması gerektiği ifade edilmektedir (Çakar, 2016).

1982 yılında ICOMOS tarafından hazırlanan "Deschambault Bildirgesi: Quebec Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Tüzük"te miras kavramı hakkında *"Doğa ve insanın ortak üretimi ve yaratımıdır, kendi bütünlüğünde yaşadığımız yer ve zamanı oluşturur."* ifadesi yer almaktadır. Bu maddede mirasın sadece maddesel bir boyutunun olmadığı, insani öğe ve eylemlerden de oluştuğu ifade edilmektedir (ICOMOS, 1982).

1987 yılına ait ICOMOS "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü"nde koruma disiplininin kentsel ölçekte ele alınması ve somut olmayan kültürel miras kavramından bahsedilmiştir. Tüzüğün 2. Maddesinde *"korunması istenilen nitelikler kentin veya kentsel alanın tarihi karakteri ve bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel (manevi) bileşenlerdir"* ifadesi yer almaktadır (ICOMOS, 1987).

1989 yılında UNESCO tarafından gerçekleştirilen "Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı"nda folklor (veya geleneksel ve popüler kültür) olarak ifade edilen somut olmayan kültürel miras *"kültürel bir topluluğun, grup veya bireyler tarafından ifade edilen ve kültürel veya sosyal kimliklerini yansıttığı sürece beklentilerinin ifadesi olarak kabul edilen gelenek temelli yaratımlarının bütünüdür"* şekilde tanımlanmaktadır. Folklor biçimleri ise "dil, edebiyat, müzik, dans, oyunlar, mitoloji, ritüeller, gelenekler, el sanatları, mimari ve diğer sanat dallarını içerir" denilmektedir (UNESCO, 1989).

"Yaşayan İnsan Hazineleri (1994)" ve "İnsanlığın Somut Olmayan ve Sözel Kültürel Mirasının Başyapıtları İlanı (1997)" programlarında somut olmayan kültürel miras kültürel kimliğin bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın tespitinin de *"insan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değerinin olmasına, kültürel ve toplumsal gelenekler içerisinde köklülüğünün olmasına, belirli bir toplumu veya grubu temsil etmesine ve kaybolma tehlikesinin bulunması"*na bağlı olduğu ifade edilmektedir (UNESCO, 1994).

1997 yılı ICOMOS "Nara Özgünlük Belgesi"nin 4. maddesinde; *"Küreselleşme ve bir örnekleşme baskısıyla karşı karşıya olan ve kültürel kimlik arayışlarının kimi zaman saldırgan bir milliyetçilik ve azınlık kültürlerinin yok sayılması yoluyla sürdürüldüğü bir dünyada, kültür mirasının korunması uygulamalarında da, özgünlüğün dikkate alınmasıyla en büyük katkı, insanlığın ortak belleğinin tüm yönlerine saygı göstermek ve onu aydınlatmak biçiminde kendini göstermiştir."* ifadesi yer almaktadır. Bu madde ile küreselleşmenin kültür üzerine etkisi vurgulanmıştır. Ayrıca belgenin 6. Maddesinde; *"Hem kültürler, hem de bunlara bağlı yaşam biçimleri için bu çeşitlilik, mekan ve zaman boyutuyla kendini gösterir. Kültürler arasındaki farkların bir çatışma yarattığı durumlarda, kültürel çeşitliliğe saygı gereği, bütün taraflara özgü*

değerlerin meşruiyeti tanınmalıdır." denilmektedir. Bu kapsamda kültürel mirasın özgünlüğünün belirlenmesinde yer ve ruh kavramı vurgulanmıştır (ICOMOS, 1994).

1999 yılında ICOMOS tarafından oluşturulan "Burra Tüzüğü: Kültürel Öneme Sahip Yerlerin Korunması Amaçlı Avustralya Tüzüğü"nde yer ve kültür arasında ilişki kurularak, tarihsel bir bölge ya da yapının korunmasının o yerin kültürel özelliğinin korunmasını sağlayacağına değinilmiştir (ICOMOS Avustralya, 2000).

Somut miras ve somut olmayan miras arasındaki ilişkiyi en kapsamlı olarak ele alan sözleşme 2003 yılında kabul edilen UNESCO "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"dir. Sözleşmede somut olmayan kültürel miras; *"toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar anlamına gelir."* olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca *"kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur."* denilmektedir. Diğer yandan somut olmayan kültürel miras kapsamı ayrıntılı olarak tarif edilmiştir (UNESCO, 2003). Sözleşmeye göre kapsam (URL-2);

- *Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar,*
- *Gösteri sanatları,*
- *Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler,*
- *Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar,*
- *El sanatları geleneğidir.*

Sözleşmede ayrıca somut olmayan kültürel mirasın korunmasında izlenmesi gereken süreçler de belirtilmektedir. Sözleşmenin 3. Maddesinde; "Koruma terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, 3 geliştirme,

güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dahildir." denilmektedir. Bu madde küreselleşmenin yerel kültürler üzerindeki yıkıcı etkilerine karşı korunabilmesini ve yerel kültürün sürdürülebilir bir şekilde bozulmadan gelecek nesillere aktarılabilmesinin sağlanmasını amaçlamaktadır (UNESCO, 2003).

2004 yılında karara bağlanan "Yamato Bildirgesi"nde (Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Bütünleşik Yaklaşımlar) somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütünleşik olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bildirgede somut olmayan kültürel mirasın korunabilmesi için onun etkileşimde bulunduğu, eylemlerini gerçekleştirdiği yaşam alanının da korunması gerektiği açıklanmıştır (Metin Basat, 2013).

2005 yılında imzalanan ICOMOS "Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi ile ilgili Xi'an Deklarasyonu"nda da somut olmayan miras kavramına değinilmiştir. Bu deklarasyonda somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütünleşik olarak ele alınmasının önemi vurgulanmıştır (ICOMOS, 2005).

2005 yılındaki UNESCO "Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında Sözleşme"de *"Somut olmayan ve maddi zenginlik kaynağı olarak geleneksel bilginin ve özellikle de yerli halkların bilgi sistemlerinin önemini ve bunların sürdürülebilir kalkınmaya sağladığı olumlu katkı ile uygun şekilde korunmaya ve geliştirilmeye"* ifadesi yer almaktadır. Toplumdaki kültürün sürdürülebilirliği açısından geleneksel bilgininin önemi ve tektipleştirilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır (UNESCO, 2005).

2008 yılında imzalanan ICOMOS "Quebec Bildirgesi"nde yerin ruhu kavramına değinilmiştir. Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütünleşik olarak korunmasının yerin ruhunun korunmasıyla gerçekleşebileceği ifade edilmiştir (UNESCO, 2008).

Kültürel miras kavramının kapsamına ve koruma ilkelerine ilişkin tarihsel süreçte hazırlanmış olan ve yukarıda bahsedilen sözleşme, tüzük ve bildirge gibi belgelerin temel karar ve kapsamları Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1 Kültürel miras kavramının ve koruma ilkelerinin tarihsel süreçte değişimi (tez kapsamında üretilmiştir.)

Hazırlandığı Yıl	Belge	Kültürel Miras İle ilgili Temel Kararı	Koruma İlkesi
1954	Lahey Sözleşmesi	Anıt ve sit olarak nitelendirilen miraslar taşınır - taşınmaz kültürel varlık olarak nitelendirilmiştir.	Varlığın tekil korunması
1954	Avrupa Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi	Kültürel miras insanoğlunun ortak mirasıdır ifadesi kullanılmıştır.	Varlığın tekil korunması
1964	Venedik Tüzüğü	Tarihi anıt kavramı olan eserler dışında kültürel anlam kazanmış kentsel ya da kırsal yerleşmelerdeki basit eserler de kültürel miras olarak ifade edilmiştir.	Kentsel Boyutta Koruma
1972	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi	Kültürel ve doğal miras kavramları açıklanmış ve varlıklar Dünya Mirası Kavramı boyutuna ulaştırılmıştır. İnsan eliyle oluşturulmuş yapıların yanı sıra yerin fiziki dokusu ve peyzaj alanları da miras kavramında olduğu ifade edilmiştir.	Kentsel Boyutta Koruma
1977	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi Bağlamında Hazırlanan UNESCO Uygulama Rehberi	Kültürel miras için üstün evrensel değer kavramı ifade edilmiştir.	Kentsel Boyutta Koruma
1982	Deschambault Bildirgesi	Kültürel mirasın maddesel boyutunun dışında, insani öge ve eylemlerden oluştuğu belirtilmiştir.	Kentsel Boyutta fiziki çevrenin ve eylemlerin korunması
1987	Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü	Geleneksel kent kültürü kavramı ifade edilerek, somut olmayan kültürel miras kavramından bahsedilmiştir.	Kentsel ölçekte maddi ve manevi bileşenlerin korunması
1989	Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı	Geleneksel veya popüler kültür(Folklor) olarak ifade edilen somut olmayan kültürel mirasın kapsamı açıklanmıştır.	Somut olmayan kültürel mirasın korunması
1994	Nara Özgünlük Belgesi	Kültürel Mirasın özgünlüğünün belirlenmesinde "Yer ve Ruh" kavramının önemli bir bağı olduğu vurgulanmıştır.	Kentsel boyutta "Yer ve Ruh" kavramı bağlamında bütüncül koruma
1999	Burra Tüzüğü		
2003	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	İlk kez somut olmayan kültürel miras kavramı ifade edilmiş ve somut miras ile somut olmayan miras kavramı en kapsamlı şekilde açıklanmıştır.	Kentsel boyutta somut ve somut olmayan mirasın korunması
2004	Yamato Bildirgesi	Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütünleşik olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.	Somut olmayan kültürel mirasın korunması için etkileşimde bulunduğu yaşam alanının korunması
2005	Miras Yapılarının Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi İle İlgili Xi'an Deklarasyonu		
2005	Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi(Faro Kanvansiyonu)	Bilgi ve Geleneklerin yansımasıyla İnsanlar ve yerler arasındaki Etkileşim Sonucunda oluşmuş Ortamın Tüm Yönleridir	Varlığın çevresiyle korunmasını - bütüncül koruma
2005	Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında Sözleşme	Somut olmayan kültürel miras olan geleneksel bilginin önemi ve tektipleştirilmemesi vurgulanmıştır.	Somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir korunması
2008	Quebec Bildirgesi	Kültürel Mirasın korunması için merkeze yerin ruhu kavramının yer alması gerektiği	Somut ve somut olmayan kültürel mirasın bütünleşik korunması-Yerin ruhunun korunması

2.3 Bölüm Sonucu

Bu bölümde; koruma, kentsel koruma, kültür, kültürel miras ve kültürel mirasın türleri olan somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras kavramları ve gelişimleri incelenmiştir.

Koruma kavramının tarihsel süreç içerisinde değişimler ve gelişimler gösteridiği, koruma yaklaşımının anıt-tek yapı ölçeğinden kentsel koruma kavramının ortaya çıktığı görülmüştür. Kentsel korumanın da; doğal ve yapılı çevrelerin sosyal, kültürel, tarihsel anlamda işlevsel, ekonomik, görsel, somut ve somut olmayan tüm özelikleriyle birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, yönetilmelerini ve gelecek nesillere aktarılabilmelerini amaçlayan, disiplinler arası ortak bir çalışma ile yürütülen, katılımcı, bilimsel, bir eylem olduğu anlaşılmıştır.

Kültürel miras kavramı ve türlerinden önce kültür kavramı irdelenmiş ve kültür kavramının genel olarak; toplumun üyesi olan insanlar tarafından kazanılan bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve göreneklerden oluşan karmaşık bir olgu olduğu, toplumların kendi değer ve milli şahsiyetlerini yansıttığı ifade edilmiştir. Kültürel miras kavramının da temelinin bu olgular olduğu anlaşılmıştır.

Kültürel miras; somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel miras; insan eliyle yapılmış ve fiziki bir yapısı bulunan ve kültürel değeri olan varlıkları, somut olmayan miras; bir toplumun dil, dans, gelenek, görenek, yemek gibi manevi ve depolanması güç kültürel unsurları içermektedir.

Kültürel mirasın ve korumasının kapsamı tarihsel süreç içerisinde hazırlanan sözleşme, bildirge, tüzük gibi belgeler ile geliştirilmiş ve geliştirilmeye de devam etmektedir. Yapı ölçeğinde başlayan tanımlamalar ve koruma ilkesi yerini, somut ve somut olmayan kültürel miras ögelerinin birlikte koruması ve hatta yerin ruhunu sağlayan tüm ögelerle birlikte korunması ilkesine bırakmıştır.

3
Kültürel Mirasın Korunmasında Alan Yönetimi Kavramı

Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen, evrensel değere sahip doğal ve kültürel miras alanlarını dünyaya tanıtabilmek, toplumda koruma bilincini oluşturabilmek ve çeşitli sebepler ile tahrip olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında UNESCO tarafından gerçekleştirilen konferansta koruma adına önemli ve halen geçerliliğini sürdüren "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme"si hazırlanmıştır.[1] Bu sözleşmede kültürel ve doğal miras kavramları tanımlanmış ve kültürel ile doğal mirasın evrensel bir değer olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca "Dünya Mirası" kavramı literatüre dahil edilmiştir ve bu alanları kapsayan bir Dünya Miras Listesi hazırlanması gerekliliği ifade edilmiştir (Şentürk, 2012; Çağlar, 2018).

Dünya miras kavramının literatüre dahil edilmesinden sonra ve bu dünya miras alanlarını içeren Dünya Miras Listesi'ni hazırlamak amacıyla UNESCO bünyesinde Dünya Miras Merkezi kurulmuştur. Merkez UNESCO'ya bağlı olsa da özel yetki ve düzenleme haklarına da sahiptir. Anlaşmaya taraf olan devletler tarafından yönetilen merkezde, komisyon üyeleri belli aralıklarla değiştirilerek, tüm taraf devletlerin komisyonda görev alması sağlanmaya çalışılmaktadır. Dünya Miras Merkezi'ndeki komisyonun görevi; Dünya Miras Listesi'nde yer alması için önerilen alanların irdelenmesi, listede yer alan alanların korunması ve periyodik raporlamalar ve mevcut projeler ile ilgili görüş bildirip, danışmanlık yapmaktadır (Şentürk, 2012).

[1] Dünya Kültürel Miras ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'si ile ilgili ayrıntı s.12'de belirtilmiştir. (bknz s.12)

UNESCO Dünya Miras Merkezi'nin yapacağı bu çalışmalara yön vermesi açısından Dünya Mirası Misyonu 'nu belirlenmiştir. Bu temel yaklaşımla UNESCO şu misyonu amaç edinmiştir;

- Doğal ve kültürel miraslarının korunma altına alınmasını sağlamak ve ülkelerin Dünya Miras Sözleşmesi'ne taraf olmalarını teşvik etmek;
- Sözleşmeye Taraf Devletleri, kendi toprakları içerisinde yer alan alanları, Dünya Miras Listesi'ne kaydedilmek üzere aday göstermeleri yönünde teşvik etmek;
- Sözleşmeye Taraf Devletleri, kendi toprakları içerisinde yer alan Dünya Miras alanları için yönetim planları ve muhafaza durumlarını değerlendirmek üzere raporlama sitemleri geliştirmeleri yönünde teşvik etmek;
- Taraf Devletlerin Dünya Miras alanlarının korunmasına, teknik yardım ve profesyonel eğitim sağlayarak katkıda bulunmak;
- Tehlike Altındaki Dünya Miras alanları için acil yardım sağlamak;
- Taraf Devletleri, Dünya Miras alanlarının muhafaza edilmesinin gerekliliği hususunda toplumda farkındalık yaratmaları konusunda desteklemek;
- Kültürel ve doğal miraslarının muhafaza edilmesinde, yerel halkların da katılımının sağlanmasını teşvik etmek;
- Dünya kültürel ve doğal mirasının korunması hedefi doğrultusunda, uluslararası işbirliğini teşvik etmek.
- Dünya Miras Sözleşmesini tasdik etmenin en önemli faydalarından biri, tüm dünya için üstün evrensel değer taşıyan, kültürel farklılık ve doğal zenginliğin eşsiz örnekleri olan varlıkların oluşturduğu bir dünya için sorumluluk ve takdir duygusuyla hareket eden uluslararası bir topluluğun parçası olmaktır (URL-5).

Dünya Miras Merkezi'nde yer alan bu komisyonun danışman olarak kabul ettiği üç organizasyon vardır. Bu organizasyonlar ICCROM, ICOMOS ve IUCN'dir. Dünya Miras Komitesi, Dünya Miras Listesi'nde yer alacak varlıkları belirlerken kültürel miras alanları için ICCROM ve ICOMOS'a, doğal miras alanları için IUCN'ye danışmaktadır (UNESCO, 1972).

ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi):

Başlıca amacı; tarihi anıtlar ve sitlerin korunması, değerlendirilmesine yönelik ilkeler, yöntemler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmektir. ICOMOS 1964'de hazırlanan "Venedik Tüzüğü"nde anıt ve yerleşmelerin korunması konusunda çalışacak uluslararası bir konseyin kurulması önermesi ile 1965 yılında kurulmuştur (URL-6). ICOMOS'un amaçları (URL-6);

- "Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak,
- Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak,
- Mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak,
- Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır."

ICOMOS'un özel rolü aşağıdakileri kapsamaktadır (UNESCO, 2019);

- Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen varlıkları değerlendirmek,
- Dünya Mirası kültürel varlıklarının muhafaza durumunu izlemek,
- Taraf Ülkelerin yönelttiği Uluslararası Yardım taleplerini incelemek ve kapasite oluşturma faaliyetleri için girdi ve destek sağlamaktır.

IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği):

Misyonu; doğanın bütünlüğü ve çeşitliliğini korumak için, bütün dünyadaki toplumları etkileyerek teşvik etmek ve doğal kaynaklarının kullanımının eşit ve

ekolojik açıdan sürdürülebilir olmasını sağlamaktır. Uluslararası Doğa Birliği'nde milli iradeler, sivil toplum örgütleri ve bilim adamları dünya çapında bir ortaklık ile biraradadır. Genel merkezi İsviçre, Gland'da yer alan birlik, 1948 yılında kurulmuştur. IUCN dünya çapında 140 devlet, 200'den fazla hükümet kurumu ve 800'den fazla hükümet dışı kuruluşu tek bir çatı altında toplamaktadır (IUCN, 2019).

IUCN'nin'un özel rolü aşağıdakileri kapsamaktadır (UNESCO, 2019);

- Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen varlıkları değerlendirmek,
- Dünya Mirası kültürel varlıklarının muhafaza durumunu izlemek,
- Taraf Ülkelerin yönelttiği Uluslararası Yardım taleplerini incelemek ve kapasite oluşturma faaliyetleri için girdi ve destek sağlamaktır.

ICCROM (Uluslararası Kültür Varlıklarını Koruma ve Restorasyon Çalışmaları Merkezi):

Misyonu; kültürel mirasın korunması konusunda farkındalığı arttırmak ve koruma uygulamalarının kalitesini geliştirmektedir. 1959 yılında kurulan merkez kültürel mirasın korunmasına, eğitim, araştırma, işbirliği ve eğitici materyallerin yayılması, çalıştayların düzenlenmesi ve kamusal farkındalığın arttırılmasına yönelik faaliyetleri ile katkı sağlamaktadır (ICCROM, 2019).

Dünya Miras Komitesi bu danışman kuruluşlardan kültürel varlığın kapsamına göre danışmanlık hizmeti almakta ve değerlendirmelerini göz önünde bulundurmaktadır.

3.2 UNESCO Dünya Miras Listesi

Dünya Miras Listesi, UNESCO'ya bağlı Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenmiş ve varlıkların bulundukları ülkeler tarafından korunacağı garantisi verilmiş, bütün dünya için üstün evrensel değer taşıdığı kabul edilen doğal ve kültürel miras alanlarının listesidir. Bu listenin oluşturulmasındaki amaç tüm insanlık için değere sahip olan bu doğal ve kültürel miras alanlarının uluslararası işbirliği içinde korunmasını sağlamaktır (Ishwaran, 2004).

3.2.1 UNESCO Dünya Miras Listesine Girme Kriterleri

"Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi" ışığında Dünya Miras Komitesi tarafından herhangi bir varlığın üstün evrensel değerlere sahip olup olmadığını belirlenmesi için kriterler belirlenmiştir. Üstün evrensel değer kavramı 2011 tarihli Dünya Miras Listesi Sözleşmesi Uygulama Rehberi'nde şu şekilde tanımlanmaktadır; *"Üstün Evrensel Değer, ulusal sınırları aşan, bugünkü ve gelecekteki bütün insanlık için ortak öneme sahip olacak istisnai kültürel ve /veya doğal miras alanlarıdır."*

Bir varlığın Dünya Miras Listesi'ne girebilmesi için Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenen 10 kriterden bir ya da birkaçının karşılanması gerekmektedir. Belirlenen kriterler şunlardır (UNESCO, 2013);

1. Yaratıcı insan dehasının bir başyapıtını temsil etmesi,
2. Mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı gelişmeleri üzerine, bir zaman dilimi içinde veya dünyada ki bir kültür alanı içinde insani değerlerin önemli bir değişimini sergilemesi,
3. Kültürel bir geleneğin veya yaşamakta olan ya da yok olan bir uygarlığın eşi olmayan veya en az bir tanıklığı olan varlığının bulunması,
4. İnsanlık tarihinin önemli bir aşamasını gösteren manzaranın, mimari yada teknolojik topluluğun, yapı türünün seçkin bir örneği olması,
5. Bir kültürün (kültürlerin), ya da özellikler geri dönüşü olmayan değişimin etkisiyle savunmasız hale gelmiş insan ve çevre etkileşiminin temsilcisi olan deniz ya da arazi kullanımının, geleneksel insan yerleşiminin seçkin bir örneği olması,
6. Olaylar ve yaşayan gelenekler, fikirler ya da inançlar, olağanüstü evrensel önemin sanatsal ve edebi eserleri ile doğrudan ya da somut ilişkilendirilebilir olması,
7. İstisnai doğal güzellik ve estetik önem arz eden alanları ya da üstün doğal bir harikayı içermesi,

8. Yaşamın kayıtlarına dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden, alan şekillerinin gelişmesinde süregelen önemli jeolojik, jeomorfolojik, fizyografik özelliklerin seçkin bir örneğinin olması,
9. Bitki ve hayvan topluluklarının, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin evrim ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçlerin seçkin bir örneğinin olması,
10. Bilim veya koruma açısından Olağanüstü Evrensel Değerlerin tehdit türleri içerenleri de dahil olmak üzere, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli doğal yaşamı içermesi.

Dünya Miras Komitesi'nin Dünya Miras Listesine aday olan alanların adaylıklarını değerlendirmesi için belirlenen bu kriterlerin ilk 6 maddesi kültürel miras alanları, son 4 maddesi doğal miras alanları için belirlenmiştir (UNESCO, 2013).

Dünya Miras Listesi'nde 2018 yılı itibariyle Dünya genelinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı 1092 adet kültürel ve doğal varlık bulunmaktadır. Bu varlıkların 845 adedi kültürel, 209 adedi doğal, 38 adedi ise karma (Kültürel/doğal) varlıklardır. Türkiye'den de listede 18 adet varlık yer almaktadır. Bu varlıklardan 15 adedi kültürel, 2 adedi ise karma miras niteliğini taşımaktadır (URL-11). Ülkemizdeki Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklar Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklar (URL-11)

Sayı	Listeye Girdiği Yıl	Varlık	Niteliği
1	1985	İstanbul (Tarihi Yarımada)	Kültürel Miras
2	1985	Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir)	Kültürel ve Doğal Miras
3	1985	Divriği Ulucamii ve Darüşşifası (Sivas)	Kültürel Miras
4	1986	Hattuşa (Boğazköy)-Hitit Başkenti (Çorum)	Kültürel Miras
5	1987	Nemrut Dağı (Adıyaman-Kahta)	Kültürel Miras
6	1988	Xanthos-Letoon (Antalya-Muğla)	Kültürel Miras
7	1988	Pamukkale-Hierapolis (Denizli)	Kültürel ve Doğal Miras
8	1994	Safranbolu Şehri (Karabük)	Kültürel Miras
9	1998	Troya Antik Kenti (Çanakkale)	Kültürel Miras
10	2011	Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)	Kültürel Miras
11	2012	Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya)	Kültürel Miras
12	2014	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir)	Kültürel Miras
13	2014	Bursa ve Cumalıkızık : Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa)	Kültürel Miras
14	2015	Diyarbakır ve Hevsel Bahçeleri (Diyarbakır)	Kültürel Miras
15	2015	Efes (İzmir)	Kültürel Miras
16	2016	Ani Arkeolojik Alanı (Kars)	Kültürel Miras
17	2017	Afrodisias (Aydın)	Kültürel Miras
18	2018	Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa)	Kültürel Miras

3.2.2 Dünya Miras Geçici Listesi

Geçici liste; "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme" kapsamındaki taraf devletlerin Dünya Miras Listesi'ne girmesini uygun gördükleri varlıkları içeren ve Dünya Miras Komitesi'ne öneride bulundukları adayların yer aldığı envanter niteliğinde bir listedir. Bu liste hazırlanırken alanın coğrafi konumu, özellikleri hakkında özet açıklamalar yapılması ve bu varlığın üstün evrensel değerinin vurgulanması gerekmektedir.

UNESCO Dünya Miras Merkezi tarafından yayınlanan bu listeye giren varlıklarla ilgili adaylık dosyaları Dünya Mirası Komitesi'ne sunulmaktadır. Sununlan adaylık dosyaları üstün evrensel değer kriteri göz önünde bulundurularak değerlendirilir. Varlıkların üstün evrensel değere sahip olduğu kabul edilir ise varlık, öncelikle prosedürel olarak aday miras değeri kapsamında geçici listeye alınır. Daha sonra varlıklar yapılan resmi inceleme ve Dünya Miras Komistesi tarafından belirlenen kriterler ışığında değerlendirilerek asıl listeye alınır (UNESCO, 2019).

UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde 1732 adet varlık yer almaktadır. Bu varlıklardan 78 adedi de Türkiye'de bulunmaktadır. 78 adet varlığın 3 adedi karma, 1 adedi doğal ve 72 adedi kültürel miras niteliğini taşımaktadır (URL-12 /13). Ülkemizdeki Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar (URL-13)

Sayı	Listeye Girdiği Yıl	Varlık	Niteliği
1	1994	Karain Mağarası (Antalya)	Kültürel Miras
2	2000	Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (Bitlis)	Kültürel Miras
3	2000	Alahan Manastırı	Kültürel Miras
4	2000	Alanya (Antalya)	Kültürel Miras
5	2000	Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri (Şanlıurfa)	Kültürel Miras
6	2000	İshakpaşa Sarayı (Ağrı)	Kültürel Miras
7	2000	Konya Selçuklu Başkenti (Konya)	Kültürel Miras
8	2000	Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (Mardin)	Kültürel Miras
9	2000	Selçuklu Kervansarayları Denizli-Doğubayazıt Güzergahı	Kültürel Miras
10	2000	St. Nicholas Kilisesi (Antalya)	Kültürel Miras
11	2000	St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Çevresi (Mersin)	Kültürel Miras
12	2000	Sümela Manastırı (Trabzon)	Kültürel Miras
13	2000	Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya)	Kültürel ve Doğal Miras
14	2000	Kekova (Antalya)	Kültürel ve Doğal Miras
15	2009	Likya Uygarlığı Antik Kentleri (Antalya ve Muğla)	Kültürel Miras
16	2009	Perge Antik Kenti (Antalya)	Kültürel Miras
17	2009	Sagalassos Antik Kenti (Burdur)	Kültürel Miras
18	2011	Beyşehir, Eşrefoğlu Camii (Konya)	Kültürel Miras
19	2011	St. Pierre Kilisesi (Hatay)	Kültürel Miras
20	2012	Aizanoi Antik Kenti (Kütahya)	Kültürel Miras
21	2012	Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla)	Kültürel Miras
22	2012	Birgi Tarihi Kenti (İzmir)	Kültürel Miras
23	2012	Gordion (Ankara)	Kültürel Miras
24	2012	Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir)	Kültürel Miras
25	2012	Hekatommos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla)	Kültürel Miras
26	2012	Niğde'nin Tarihi Anıtları (Niğde)	Kültürel Miras
27	2012	Mamure Kalesi (Mersin)	Kültürel Miras
28	2012	Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir)	Kültürel Miras

Tablo 3.3 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar (devamı) (URL-13)

Sayı	Listeye Girdiği Yıl	Varlık	Niteliği
29	2012	Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep)	Kültürel Miras
30	2012	Zeugma Arkeolojik Siti (Gaziantep)	Kültürel Miras
31	2013	Laodikeia Antik Kenti (Denizli)	Kültürel Miras
32	2013	Sardes Antik Kenti ve Bintepeler Lidya Tümülüsleri (Manisa)	Kültürel Miras
33	2013	Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri	Kültürel Miras
34	2013	Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Alanı	Doğal Miras
35	2014	Anavarza Antik Kenti (Adana)	Kültürel Miras
36	2014	Kaunos Antik Kenti (Muğla)	Kültürel Miras
37	2014	Korykos Antik Kenti (Mersin)	Kültürel Miras
38	2014	Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya)	Kültürel Miras
39	2014	Kültepe Arkeolojik Alanı (Kayseri)	Kültürel Miras
40	2014	Çanakkale ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları (Çanakkale)	Kültürel Miras
41	2014	Eflatunpınar: Hitit Su Anıtı (Konya)	Kültürel Miras
42	2014	İznik (Bursa)	Kültürel Miras
43	2014	Mahmutbey Camii (Kastamonu)	Kültürel Miras
44	2014	Ahi Ervan Türbesi (Kırşehir)	Kültürel Miras
45	2014	Vespasianus-Titus Tüneli (Hatay)	Kültürel Miras
46	2014	Zeynel Abidin Camii ve Mor Yakup Kilisesi (Mardin)	Kültürel Miras
47	2014	Anadolu Selçuklu Medreseleri (Erzurum, Sivas, Kayseri, Konya ve Kırşehir)	Kültürel Miras
48	2015	Harşena Dağı ve Pontus Kral Kaya Mezarları (Amasya)	Kültürel ve Doğal Miras
49	2015	Akdamar Anıt Müzesi (Kilisesi) (Van)	Kültürel Miras
50	2015	Dağlık Frigya Vadisi (Kütahya, Afyon ve Eskişehir)	Kültürel Miras
51	2015	Antik Aspendos Kenti Tiyatrosu ve Su Kemerleri (Antalya)	Kültürel Miras
52	2015	Yıldız Saray Kompleksi (İstanbul)	Kültürel Miras
53	2015	Stratonikeia Antik Kenti (Muğla	Kültürel Miras
54	2015	Uzunköprü (Edirne)	Kültürel Miras
55	2015	Eshab-ı Kehf (Kahramanmaraş)	Kültürel Miras
56	2015	Mudurnu Tarihi Ahi Kenti (Bolu)	Kültürel Miras
57	2015	İsmail Fakirullah Türbesi (Siirt)	Kültürel Miras
58	2016	Kızılırmak Deltası (Samsun)	Doğal Miras
59	2016	Sultan II. Bayezıd Han Külliyesi (Edirne)	Kültürel Miras
60	2016	Nuruosmaniye Külliyesi (İstanbul)	Kültürel Miras

Tablo 3.4 Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'nde yer alan varlıklar (devamı) (URL-13)

Sayı	Listeye Girdiği Yıl	Varlık	Niteliği
61	2016	Kibyra Antik Kenti (Burdur)	Kültürel Miras
62	2016	Van Kalesi (Van)	Kültürel Miras
63	2016	Yivli Minare Camii (Antalya)	Kültürel Miras
64	2016	Sivrihisar Ulu Camii (Eskişehir)	Kültürel Miras
65	2016	Bodrum Kalesi (Muğla)	Kültürel Miras
66	2016	Silvan Malabadi Köprüsü (Diyarbakır)	Kültürel Miras
67	2016	Hacıbayram Camii (Ankara)	Kültürel Miras
68	2017	Assos Arkeolojik Alanı (Çanakkale)	Kültürel Miras
69	2017	Ayvalık Endüstriyel Peyzajı (Balıkesir)	Kültürel Miras
70	2017	İvriz Kültürel Peyzajı (Konya)	Kültürel Miras
71	2018	Harput Tarihi Kenti (Elazığ)	Kültürel Miras
72	2018	Anadol'daki Ahşap Tavanlı ve Ahşap Destekli Camiler (Konya, Kastamonu, Eskişehir, Afyonkarahisar, Ankara)	Kültürel Miras
73	2018	Justiniaus Köprüsü (Sakarya)	Kültürel Miras
74	2018	Gaziantep Yeraltı Su Sistemleri: Kasteller ve Livaslar (Gaziantep)	Kültürel Miras
75	2018	Anadolu Türk Mirasının Erken Dönemi: Niksar, Danişmend Hanedanının Başkenti (Tokat)	Kültürel Miras
76	2018	Priene Arkeolojik Alanı (Aydın)	Kültürel Miras
77	2018	Sarıkaya Roma Hamamı (Yozgat)	Kültürel Miras
78	2019	Ballıca Mağarası (Tokat)	Doğal Miras

3.2.3 Tehlike Altındaki Dünya Miras Değerleri Listesi

Üstün evrensel değere sahip, tüm insanlığın değeri olarak görülen Dünya Miras Alanları'nın korunmasını garanti altına alabilmek, gerekli farkındalığı yaratmak ve bazı durumlarda teknik, bilimsel ve ekonomik desteği verebilmek amacıyla UNESCO "Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi"ni kullanmaktadır.

Dünya Miras Komitesi, miras alanlarının korunmasında ciddi eksiklikler meydana geldiğinde tespit edip, müdahale etmekle görevlendirilmiştir. Komite farklı nedenlerden dolayı asli özelliğini kaybetme tehdidi altında bulunan varlıkları Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi'ne kaydırmaktadır. Bu listeye kaydırılmak ekonomik ve politik etkileri olduğundan devletler varlığı tehdit eden unsurları ortadan kaldırmaya çalışmakta bu durum da miras varlığının korunması için teşvik edici olmaktadır.

Mısır'da Giza Piramitlerine zarar verecek otoyol yapımı engelleme, Meksika'da Gri Balinaların üreme alanındaki tuz ocaklarını kapatma, Afrika'da Victoria

Çağlayanı'na baraj yapımının engellenmesi Dünya Miras Alanlarını koruma adına elde edilen başarılardandır (WHC, 2012).

Diğer yandan sözleşmeye taraf ülkelerin Dünya Mirası'nı koruyamacağını düşünmesi ve korumak için gerekli olan girişimler ile ekonomik kaynakları sağlayamacağını belirterek yardım istemesi durumunda, Dünya Mirası için gerekli kaynaklar ve projeler oluşturulması için de varlık "Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi"ne alınabilmektedir. Endonezya, 2004 yılında Dünya Miras Listesi'ne giren "Sumatra Yağmur Ormanları"nı farklı ve uluslararası nedenlerle koruyamadığın 2011 yılında Dünya Miras Komitesi'ne iletmiş ve yağmur ormanlarının bu listeye kaydırılmasını talep etmiştir. Bu talep üzerine yağmur ormanları bu listeye kaydırılmış ve uluslararası yardım için programlar hazırlanmıştır (Şentürk, 2012).

Bir mirası Tehlike Altındaki Miras Listesi'ne kaydırmadan önce mirasta tespit edilen sorunların ve bu sorunların çözülmesi için neler yapılması gerektiği net bir şekilde açıklanmaktadır. Ancak halen tespit edilen sıkıntıların devam ettiği görüldüğünde dünya mirası Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne kaydırılmaktadır.

Bu listeler arası süreç ve uygulamalar, ülkelerin sahip oldukları dünya miras alanlarında tek başına egemen olmadıklarını, miras alanlarının tüm insalığa ait olduğunu benimseterek, daha geniş bir bakış açısı ve koruma bilinci kazandırmayı amaçlamaktadır.

UNESCO'nun resmi internet sitesine bakıldığında; 54 adet varlığı içeren Tehlike Altında Dünya Miras Alanlarının yer aldığı ancak Türkiye'den hiçbir varlığın bu listede yer almadığı tespit edilmiştir (URL-14).

3.2.4 Dünya Miras Listesinden Çıkarılma Sebepleri

Dünya Miras Listesi ve Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'nde yer alan varlıkların evrensel değerlerini yitirmeler veya özgünlük, bütünlüklerini kaybetmeler durumunda Dünya Miras Komitesi tarafından Dünya Miras Listesi'nden çıkarılmaktadır. Komitenin hangi durumlarda varlıkları listelerden çıkarabileceği 2011 tarihli Uygulama Rehberi'nde şu şeklide ifade edilmektedir;

a. Alan, listeye alınmasına esas olan özelliklerini kaybedecek ölçüde bozulmaya uğramış ise; ve

b. Dünya mirasının bir parçası olan sit alanının kendine özgü nitelikleri, insan eliyle yapılan faaliyetler yüzünden henüz adaylık aşamasında tehdit altında ise ve aday gösteren devletin bu aşamada öngördüğü iyileştirici önlemler, öngörülen sürede uygulanmadı ise.

Dünya Miras Listesi'nde yer alan alana sahip taraf devlet tanımlanan bu iki durumdan biri söz konusu olduğunda Dünya Mirası Sekreteryası'nı bilgilendirmek zorundadır. Sekreterya da ulaşan bu bilgi ile ilgili tüm verileri toplayarak Komite Başkanı'na sunmakla yükümlüdür. Komite Başkanı da kararı vermekle yetkilendirilmiş kişidir. Eğer Komite Başkanı araştırmanın devamı yönünde karar verir ise, ilgili devletin ve ICCROM, ICOMOS, IUCN'nin yorumları ile tekrar değerlendirilerek, konu hakkında nihai kararı Komite vermektedir.

2007 yılında Umman'daki Arabian Oryx Sanctuary listeden silinen ilk alandır. Listede yer alan miras alanının %90 oranında küçültülmesi istendiğinden bu karar alınmıştır. İkinci çıkartılan alan ise, Almanya'daki Dresden Vadisi'nde Almanya hükümeti tarafından yapılmak istenen köprünün evrensel değere zarar vereceği belirtilmiş olsa da, köprü projesinin hükümet tarafından tüm itiraz ve gösterilere rağmen yapılmasından dolayı, bu alan listeden çıkarılmıştır (WHC Almanya, 2011).

3.3 Alan Yönetimi Kavramı

Yönetim kavramı; önceden belirlenmiş amaç ve hedefleri yakalayabilmek için, elimizde bulunan kaynakların planlı bir şekilde koordinasyon ve kontrolünü sağlayarak belirli süreçler doğrultusunda sürdürülmesidir (Bryson, J.M., 1995).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre yönetim kavramı;

- *Yönetme işi, çekip çevirme, idare,*
- *Bir girişime ilişkin işleri belirli bir anlayış içinde yürütme,*
- *İdare* olarak tanımlanmaktadır.

Tarihi alanlarda yönetim bir coğrafyaya ait olan kültürel miras varlıklarının sürdürülebilirliği için çalışan merkezi ya da tüm kişi ve kuruluşlar arasındaki

koordinasyonun sağlanması esasına dayanmaktadır. Yönetim planlama ile mümkündür. Bir miras alanında yönetim, yönetilen alandaki tüm unsurlara ilişkin konuların belli bir planlamayla hayata geçirilebilmesidir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Alan yönetimi ve yönetim planı kavramı, Dünya Mirası olarak kabul edilen varlıkların/değerlerin yerinde korunabilmesi, karşılaştığı risklerin azaltılabilmesi, günlük yaşam ile bütünleştirilerek gelecek nesillere aktarılabilmesi için ortaya çıkan kavramlardır. UNESCO Dünya Miras Merkezi de evrensel değere sahip olan miras alanlarının nasıl korunacağını belgeleyen bir yönetim sistemi olması gerektiğini vurgulamaktadır (UNESCO Dünya Miras Merkezi, 2005). 1970'li yıllarda başlayan bilgi, mal ve sermaye hareketlerinin artması ve bunların kent üzerinde çevreyi tehdit eder hale gelmesi korumanın sürdürülebilirliği açısından yeni yaklaşımlar geliştirmeyi gerektirmiştir. 1970'lerden itibaren olgunlaşmaya başlayan alan yönetimi ve yönetim planı kavramları değişerek gelişmeye ve önem kazanmaya başlamıştır (Dinçer, 2013). Alan yönetimi esaslı yaklaşıma sahip koruma alanlarında; *"bilgi yönetimi, risk yönetimi, araştırmaların yönetimi, projelendirme süreçlerinin yönetimi, uygulama süreçlerinin yönetimi, şantiye yönetimi, kurumlararası yetki, görev ve ilişkilerin yönetimi, finansal kaynakların yönetimi"* gibi birçok yönetim konusu ele alınmaya başlanmıştır (Altınöz, G., 2007).

Kuban'a göre (2000) *"Çağdaş korumanın bir etkinlik alanı olarak çok geniş bir kapsamı vardır ve araç olarak kullanmak zorunda kaldığı bilgileri, mimarlık ve kentbilim alanlarının bilgisini aşmaktadır."* Bu nedenle de koruma alanlarının yönetimi için çok disiplinli bir mekanizma oluşturulması gerekmektedir. Ahunbay'da (1999) kentlerin yaşayan bir organizma olduğunu belirterek, tarihi bir eşyayı ya da belgeyi kapalı bir mekanda ve müzede korumanın daha kolay olduğunu, ancak tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmenin disiplinlerarası bir çalışma, kapsamlı bir örgütlenme, finansal kaynak ve duyarlı kamuoyu desteğiyle koruma sürecinin iyi bir yönetim kurgusunun olması gerektiğini ifade etmektedir.

Güler ve Ekinci'ye (2010) göre alan yönetimi, miras alanının "Nasıl?", "Kimlerle?", "Neden?" ve "Ne Zaman?" korunacağına dair yönetsel eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Özdoğan'a (2006) göre alan yönetimi, ortaya çıkarılan kültürel varlıkların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını ve kullanılabilir bir bilgiye dönüştürmesini sağlayan, topluma sosyal ve ekonomik katkıda bulunan sürekli bakım ve gelişime açık bir yönetim modelidir.

Ulusan'a (2016) göre alan yönetimi, *"uluslararası kabuller gereğince yönetim alanının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, uygulanması, denetlenmesi ve güncellenmesi süreçlerinin tamamını kapsayan bir yaklaşımdır."*

Burra Tüzüğü'nün koruma ilkeleri bölümünde "Koruma ve Yönetim" başlıkları altında alan yönetiminin koruma için önemi vurgulanmaktadır. Tüzükte (ICOMOS Avustralya, 1999);

- Kültürel değerleri olan alanların korunması gerektiği,
- Korumanın amacının alanın kültürel değerini devam ettirmek olduğu,
- Kültürel değer taşıyan alanın iyi yönetilmesinin korumanın ayrılmaz bir parçası olduğu,
- Kültürel değer taşıyan alanların korunması, risk altında veya savunmasız bırakılmaması gerektiği belirtilmektedir.

Evrensel değere sahip tarihi alanların yönetimi, alanın öneminin ve değerinin analizler sonucunda ortaya konmasını ve bu varlıkların gelecek nesillere aktarılmasını içermektedir. UNESCO'ya göre tarihi alanların yönetimi öncelikli olarak aşağıdakileri içermektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993);

- Alanda kültürel değer olarak bilinen her şeyin alan içinde korunduğuna emin olunması;
- Alanın durumunu temel alan özel rehberlerin hazırlanması;
- Alan içindeki tüm kültürel kaynakların envanterinin eksiksiz olarak hazırlanması;
- Uygun nitelik ve deneyimdeki profesyoneller tarafından düzenli denetim yapılması ve resmi raporların hazırlanması;

- Yıllık çalışma programı içindeki önceliklerine uygun olan kaynak projelerinin formulasyonuna yol gösterici stratejik koruma planı taslağı hazırlanması;
- Yapılan tüm işlerde koruma etiğine, UNESCO'nun uluslararası tavsiyelerine ve Venedik Tüzüğü gibi temel rehberlere saygı gösterilmesidir.

Alan yönetimi kavramına ilişkin tüm tanımlamalar incelendiğinde; alan yönetimi, evrensel değere sahip alanların günümüzdeki yaşam koşullarına göre koruma-kullanma dengesinin kurularak, gelecek nesillere aktarılabilmesi, bu aktarım sırasında alanın ruhu ile birlikte korunarak, özgün kimliğinin yaşatılması, sürdürülebilmesi gibi kapsamlı bir disiplinler arası yöntem olarak anlaşılmaktadır.

3.4 Alan Yönetimi Planı

Alan yönetimi planları, 20. yüzyılın ortalarından itibaren alan koruma için uygulanmaya başlanmış ve alanın nasıl yönetileceği konusunda günümüzde ve gelecekte yönetici ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetim Planlaması süreci planlama, tanımlama ve yönetim konularında koruma alanı yöneticilerine yardımcı olmaktadır. Bir süreç olan yönetim planında denetim ve izleme sürecinde edinilen bilgiler, planın politikalarının uygunluğunun test edilerek, alınan geri bildirim sonucunda revize edilebilmesini sağlamaktadır (Thomas ve diğ., 2003).

Yönetim planı farklı kaynaklardan tarafından şu şekillerde tanımlanmaktadır;

- *"Tarihi çevre için yönetim planı; kentsel, kırsal, doğal ve arkeolojik sit alanlarının, hangi kaynaklar, uzmanlar ve programlar ile nasıl korunacağını tanımlayan belgelerdir. Çeşitli uzmanlıkların katkılarıyla hazırlanan bu belgeler, sürdürülebilir koruma uygulamaları için disiplinli bir yönetim anlayışını ortaya koymaktadır."* (Ahunbay, 2005).
- *"Koruma alanında belirlenen zamanda uygulanacak yönetim yaklaşımı ve hedefleri ortaya koyan bir taslaktır."* (Thomas ve diğ., 2003).
- *"Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık*

ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır." (5226 sayılı Kanun, 2005).

- *"Yönetim planı, koruma alanındaki kaynakları, alanın kullanımını, yönetim ve kullanımı destekleyici olanakların gelişimini kontrol eden ve rehberlik eden bir belgedir. Bu planlar, alanda uygulanacak tüm gelişim ve yönetim faliyetlerinin uygulanmasına yardımcı olur ve sürece rehberlik eder."* (Thorsell, 1995).
- *"Koruma alanının yönetimine rehberlik eden bir dokümandır. Alanın gelecekteki yönetimi için gerekli olan kaynakları, kullanımları, imkânları ve personeli belirler. Gelecek 5–10 yıl için program sunan bir faaliyet dokümanıdır."* (Ndosi, 1992).
- *"Yönetim Planları, kültür mirası alanların farklı beklentileri, ihtiyaçları ve öncelikleri dengeleyecek şekilde korunması, yaşatılması, kullanılması ve değerlendirilmesine yönelik kararların alınarak uygulanmasının çerçevesini çizen stratejik yönetim dökümanlarıdır."* (Enlil, Aksoy, 2012).
- *"Kültürel miras yönetim planlaması, kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi amacıyla yürütülmesi gereken çalışmalarda kurumlar arasında eşgüdümü sağlamayı, ilgili tüm paydaşların karar alma ve izleme süreçlerine katılımı ve kültürel varlığın stratejik bir planlama yaklaşımı içinde ele alınmasını amaçlayan bir planlama modelidir."* (Ulusan, 2016).
- *" Alan yönetimi anlayışı ile hazırlanan yönetim planları, koruma alanlarının özgünlüklerinin ve bütünlüklerinin bozulmadan sürdürülebilmesinde rehberlik eden dökümanlardır."* (Dinçer, 2013)
- *"Yönetim planları, Dünya Mirası Alanları için yol gösterici rehberdir. Alanın kullanıcı ve ziyaretçileri için stratejileri belirleyen, bilgilendirme amaçlı, yasal hükmü olmayan bir plandır. Kültürel değerleri yasal, yönetimsel, mali metotlarla koruyan, eylem planları içeren, rehberlik eden bir belgedir."* (Gülersoy, 2008).

Tüm tanımlamalar incelendiğinde; yönetim planının, alanın yönetim stratejilerini ortaya koyan bir rehber olduğu ve planın sürekli olarak izlenen, denetlenen ve revize edilen bir süreç olduğudur. Thomas ve Diğ.'ne göre başarılı bir yönetim planı;

- Plan yapımı ile sona ermemekte, uygulama ve ötesine devam etmektedir.

- Gelecek ile ilgili olup eylemin gelecekteki alternatif gidişlerini tanımlamakta ve şimdiki kararların sebep olduğu bağlantılı nedenler ve etkileri incelemektedir.
- Tehditler ve imkânlarla ve problem çözümleriyle ilgili düşünmek için bir mekanizma sağlamaktadır.
- Sistematik olan yönetim planı, birçok planlama uygulamasında olduğu gibi önceden tanımlanan bir dizi basamakla çalışmaktadır. Bu basamaklar süreci biçimlendirerek mantıksal yaklaşıma teşvik etmektedir. Sistematik yaklaşım aynı zamanda bilgi, analizler ve içeriğe dayanan kararları kesinleştirmeye ve önerilen hareketlerdeki mantığın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.
- Değer yargıları içermekte olan yönetim planı, koruma alanının ne olduğu, nasıl olması gerektiği ve değişen iç ve dış koşullarda istenilen durumlara nasıl ulaşılabileceğini tanımlayan bir süreçtir.
- Bütünsel bir bakış açısı olarak planlama sürecinde açık ve kapsamlı bir şekilde çok geniş bir dizi sorunları, bakış açılarını ve fikirleri dikkate almaktadır. Belirli bir alana uygulandığında bütün süreçleri ve onunla birlikte ortaya çıkan sorunları içerebilmesi gerekmektedir. Sürecin nasıl bütünleşeceği, nasıl tamamlanacağı ve son kararların nasıl alınacağına bağlı olmaktadır.
- Devamlı bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı, asla durağan olmadığı gibi değişen koşullara ve hedeflere göre de ayarlanmalıdır.

Kültürel Miras Yönetimi kavramı ülkemizde ve tüm dünya ülkelerinde gelişmekte ve tanımlama süreci halen devam etmekte olan bir kavramdır. Bu nedenle uluslararası koruma örgütleri ve akademisyenlerce Kültür Miras Yönetimi ile ilgili rehber olacak birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda koruma bilincinin yerleştirilmesi ile ilgili yönergeler hazırlanmıştır. Aşağıdaki başlıklarda yönetim planının hazırlanmasına yönelik yönergeler incelenecektir.

3.4.1 Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi, ICCROM

1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan, 1998 yılında revize edilerek ICCROM tarafından yayınlanan "Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi" (Guidelines for the Management of World Heritage Sites) miras alanlarının yönetimi

için temel rehber olarak kabul edilmektedir. Bu rehberde; kültürel mirasın öneminin ortaya konulması gerektiği, kültür varlık olarak nitelendirilen taşınır/taşınmaz varlığı iyileştirmek için hangi yöntemlerin uygulanacağı, varlık için gerekli envanterleme ve belgelemenin nasıl yapılacağı, idare eden kurum ve kuruluşlar ile ilgili nasıl bir yapılanma olabileceği ve sürdürülebilir finansal kaynakların nasıl oluşturulabileceği konusunda yol gösterilmektedir.

Feilden ve Jokilehto'ya göre sürdürülebilir bir yönetim planının ana bileşenlerini planlama, programlama ve finansman oluşturmaktadır. Alan yönetiminin ise miras alanının değerinin belirlendiği disiplinler arası bir süreç olduğu ve öncelikli olarak kültürel kaynakların korunması ve geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Alanın bakımı ve korunması gerçekleştirildikten sonra, eğitim, turizm, istihdam gibi alanları ilgilendiren konuların çözülebileceği vurgulanmaktadır.

Yönetim planı sürecinde en önemli eylem belgelemedir. Süreç içerisinde müdahale öncesi, sonrası ve sırasında müdahale edilen varlıkların olası bir afet ve kaza geçirme ihtimaline karşın sistemli bir şekilde belgelenmesi gerektiği belirtilmektedir. Yönetilen alan ve etkileşim sahasındaki gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tespiti kültür mirası yönetiminin amaçlarındandır. Bu nedenle yönetilen alan ve çevresindeki etkileşim alanında uzman personellerce tespitler yapılmalıdır. Yapılan bu tespit çalışmaları sonucunda da her varlığın bilimsel esaslara uygun olarak envanter çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Yapılan bu envanter çalışması içeriğinde varlığın; kısa tanımı, konumu, mevcut durumu ve fotoğraflarını içeren veriler yer almalıdır. Bu envanter çalışmalarının sayısal olarak kaydedilmesi belgemeyi daha sağlıklı kılacaktır. Bu sebeple envanterleme çalışmalarında fotoğraf, uydu fotoğrafı, CAD çizimleri, videolar gibi destekleyici unsurlar kullanılmalıdır.

Rehbere göre, yönetim planı süreci öncelikle plana müdahil olan tüm paydaşların planın önemini ve gerekliliğini anlayacağı şekilde amacın oluşturulması ile başlanmalı ve aşağıdaki hususlara dikkat edilerek yönetim planı hazırlanmalıdır.

- Merkezi ve yerel yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda, tüm alanı etkileyen planlama düzenlemelerinin bir taslağı hazırlanmalıdır.

- Kültürel kaynağın değerine saygı duyan, kullanıcıların ihtiyaçlarını dikkate alan ve yerel iklimsel kısıtlayıcılarla uyumlu, temel bakım seviyesi tanımlanmalıdır.
- Alanı etkileyen diğer planlar ve kanunlar yönetim planı içinde tanımlanan "Alan Komisyonu" tarafından dikkate alınmalı ve tüm yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması içine entegre edilmelidir.
- Genel yönetim planı alanın işletmesi ve bakımında gerekli olan personeli ve görevlerini tanımlamalıdır.
- Yönetim planı olanakları geliştirmek için ayrı bir bütçe başlığında öneriler içermelidir.

Diğer yandan yönetim planını oluştururken varlık alanının özelliğine göre tüm paydaşlar belirlenmeli ve disiplinler arasında işbirliği sağlanmalı, çalışacak personel ve hangi uzmanlık alanının hangi konularda çalışacağı net bir şekilde belirlenmelidir. Görevler ve sorumluluklar arasında herhangi bir karışıklığa neden olacak ifadeler yer almamalıdır ve verilen tüm kararlar düzenli olarak gözden geçirilmelidir.

Ayrıca yönetim planın dili kültürel varlık alanında yaşayan yerel halkı da kapsadığından, halk tarafından kolayca anlaşılabilecek şekilde seçilmelidir.

Sürdürülebilir korumanın sağlanmasına yönelik hazırlanan yönetim planında olması gerekenler aşamalar rehberde şu şekilde tanımlanmaktadır;

- Alanın ilk yüzey araştırması,
- Alanın tanımlanması ve sınırının belirlenmesi,
- Kültür varlıklarının tanımlanması,
- Kültür varlıklarının değerlendirilmesi,
- Hedefin belirlenmesi ve kısıtlamaların dikkate alınması,
- Projelerin tanımlanması,
- Çalışma programı ve yıllık planın hazırlanması,
- Çalışmaların uygulanması,
- Sonuçların kaydedilmesi değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesi,
- Verilerin ve bilgilerin arşivlenmesi,

- Alan tanımının ve değerlendirmesinin gözden geçirilmesi,
- Yeniden düşünülen kısıtlamaların ve gözden geçirilen hedeflerin tekrar belirlenmesi,
- Gelecekteki projelerin tanımlanması,
- Çalışma programının ve yıllık planın gözden geçirilmesi, revize edilmesidir.

Yukarıda belirtilen aşamalar göz önünde bulundurulduğunda planlama ekibinin en az eksiklikle bir yönetim planı hazırlayacağı ifade edilmektedir. Yönetim planının onaya hazır durumda olabilmesi için aşağıdaki aşamaları tamamlamış olması gerekmektedir;

- Alanın öneminin ve değerinin belgelenmesi ve belirlenmesi,
- Planın hedeflerinin açık bir şekilde tanımlanması,
- Konuyla ilgili uzmanların görüşlerinin dikkate alınması,
- Eylemin alternatif gidişatı ve etkisi üzerinde çalışılma ve belgelenme.

Yönetim planı sürecinde hazırlanan programların gözden geçirilmesi ve revize edilmesinin de önemi rehberde vurgulanmaktadır. Rehbere göre hazırlanan yönetim planı kısa ve uzun dönem olmak üzere iki şekilde gözden geçirilmelidir. Kısa dönemli gözde geçirmede iki konu irdelenmelidir;

- Ayrı projeler için alana dair önceliklere önem vererek zaman dağılımının tekrar gözden geçirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması,
- Her projenin finansal maliyeti ile birlikte işleyişinin yıllık özetinin çıkarılması.

Uzun dönemli gözden geçirme süreci en az 5 yıllık zamanı içermektedir ve 5 yıl sonunda yeniden gözden geçirilme şart koşulmaktadır. Uzun dönemli gözden geçirmede; ulusal, bölgesel ve yerel olmak üzere üç farklı düzeyde yapılmaktadır. İlk olarak ulusal düzeyde yapılması gerekenler; tanımlama, belgeleme, sınıflandırma, araştırma, kısa dönemli (5 yıldan az), uzun dönemli raporların hazırlanması (5-30 yıl), yıllık planlarının hazırlanması ve alanın sunulması, alanın gelişimin sağlanması işlerini kapsamaktadır. Bölgesel düzeyde yapılması gerekenler; hazırlanan yıllık raporlar ile halkın bilinçlendirilmesini sağlamak ve sürdürülebilir korumayı sağlayarak, kontrolünü sağlayabilmektir. Yerel düzeyde yapılması gerekenler ise;

yönetim ekibinin oluşturulması ve bütçenin kontrolü, yönetim planının hazırlanarak uygulanması, yerel halkın farkındalığının sağlanmasıdır.

Düzenli aralıklarla raporlar hazırlanması, programların gözden geçirilmesi ve revize edilmesi sayesinde yıllık bütçenin de değerlendirilmesi sağlanabilecektir. Ayrıca yönetim planlarının onaylandığı ve alanın durumuna ilişkin uzman raporlarının Dünya Miras Komitesi'nin talimatlarına göre düzenli aralıklarla sunulduğu takdirde, Dünya Miras Komitesi'nden teknik destek ve bakım için fon sağlanabileceği de vurgulanmaktadır.

Rehbere göre, planlama sisteminin başarıyla işletilebilmesi, tutarlı bir şekilde çalışacak bir sistemin kurulması ve kapsamlı bilginin kolay değerlendirilebilmesi için yönetim planının standart bir içeriğinin olması gerekmektedir. Bu tavsiye edilen içerik şu şekildedir;

- Alanın tanımlanması,
- Değerlendirme ve hedefler,
- Politikalar,
- Bibliyografyadır.

Yukarıdaki içeriği alanın genel durumunun ifade edildiği bir "önsöz" ile başlanmaktadır.

"Alanın tanımlanması" olarak adlandırılan ilk bölümde alanın konumu, tanımı ve ayrıcalıkları ilgili genel bilgi, bu bilgileri destekleyici haritalar, grafikler ve fotoğraflar ile birlikte verilmektedir. Daha sonra alan ile antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknik, bilimsel konuları içine alan kültürel bilgi ve iklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, toprak ve insan kaynaklı tehlikeleri içine alan çevresel bilgiler, arazi kullanımı, kaynak kullanımı, mülkiyet bilgileri, kamu yararı ve ekonomik çıkarlar ve turizmi destekleyen bilgilere yer verilmektedir.

*"Değerlendirme ve hedefler bölümü"*nde, alanın koruma statüsünün belirlenmesi ve alanın özelliklerinin ve potansiyellerinin değerlendirilmesi bulunmaktadır.

*"Politikalar bölümü"*nde alan ile ilgili projelerin tanımlanması, başlık ve sınıflandırmasının yapılması, proje defterinin hazırlanması süreci yer almaktadır.

Bu bölümü iş programı başlığı altında yıllık çalışma planı, yıllık plan ile orta ve uzun vadeli planların ilişkisi, işlerin maliyetleri ve etaplanması takip etmektedir.

Rehbere göre yönetim planı, *"Bibliyografya bölümü"* ile tamamlanmaktadır. Rehbere göre tavsiye edilen standart yönetim planı içeriği Şekil 3.1'de görülmektedir.

Şekil 3.1 "Dünya Miras Alanları İçin Yönetim Rehberi"ne göre yönetim planı içeriği (ICCROM, 1993)

3.4.2 Tarihi Çevrelerin Yönetim Rehberi, ICOMOS-UK

2005 yılında İngiltere ICOMOS'unun "Management of the Historical Environment" adıyla hazırlamış olduğu yönetim rehberi 3 Şubat 2005 tarihinde düzenlenen "Tarihi Kentlerin Yönetimi" Paneli'nde Prof. Dr. Zeynep Ahunbay tarafından aktarılmıştır.

İngiltere ICOMOS'u tarafından hazırlanan bu çalışma iki bölüm halinde ele alınmıştır. İlk bölümü temel ilkeler, yönetim stratejileri ve sürece kimlerin katılacağı konularını içermektedir. İkinci bölüm ise yönetim planının içeriğini açıklamaktadır. Yönetim ilkelerini oluşturmadan önce de ilkelerin belirlenmesinde göz önünde bulundurulması tavsiye edilen aşağıdaki ölçütler belirlenmiştir;

- Tarihi çevre bir yerin özel karakterine ve değerine katkıda bulunur, değişik kültürel, sanatsal, bilimsel, çağrışımsal değerleri içerir.
- Tarihi çevrenin tanınması toplumun ve gelecek kuşakların tarihlerini, kültürel değerlerini ve bulundukları yerin tarihini anlamalarına yardım edecektir.

- Tarihi çevrenin fiziksel özellikleri yenilenemez kaynaklardır. Tarihi, kültürel değer ve anlamlarını yitirmeden kullanımlarını sürdürülebilmeleri için bu çevreler günümüz gereksinimlerini karşılayabilecek, ayrıca gelecekte baş gösterebilecek isteklerin de karşılanmasına olanak verecek şekilde yönetilmelidir.
- İnsanlara yaşam ve çalışma ortamı sunan tarihi çevreler, doğal ve insanlardan gelen zararlı etkilere maruzdur. İnsanların gereksinim ve isteklerine cevap verirken, değişim baskılarıyla karşı karşıya kalabilirler. Tarihi çevreyi korumak, değişim sürecinde yararı arttırmak ve sürdürülebilir kılmak için, onun değer ve önemini anlamak gerekmektedir. Yorumlamak, sunum ve eğitim bu anlamayı arttırır.
- Tarihi çevre kamu ve özel yarar için korunan bir değerdir; koruma yerel gelenek ve yasa yardımıyla gerçekleşebilir. Değişime ayak uydurmak, yerel ilgililerle, uygun yerel ve ulusal yöneticilerle erken bir aşamada ilişki kurulmasını ve görüşmeyi gerektirir.

Bu ölçütler göz önünde bulundurularak yönetim planının ilkelerin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.

Yönetim planının ilk aşamasında; alanın tanımlanması, kültürel değerinin ve öneminin belirlenmesi bulunmaktadır. Daha sonra alanın ayrıntılı analizlerinin yapılarak, alanın mevcut durumunun ortaya konulması gerektiği belirtilmektedir.

İkinci aşamasında; tarihi çevrenin önemi kadar, karakteri ve korunma durumunun da yeniden kullanılabilir olup olmadığı konusunda karar verilmesinin de önem teşkil ettiği belirtilmektedir.

Üçüncü aşamasında; alanın bütün yönlerini kapsayacak şekilde ayrıntılı koruma politikalarının belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Koruma politikaları belirlendikten sonra yönetim seçenekleri değerlendirilerek, bu değerlendirmeler doğrultusunda tehditlerin ve fırsatların irdelenerek bir seçeneğin tercih edilmesi, tercih edilen seçeneğin de ayrıntılı olarak geliştirilmesi istenmektedir.

Dördüncü aşamada; tercih edilen seçeneğe göre koruma politikalarının belirlenerek eylemler ve iş planlarının oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir.

Beşinci aşamada; uygulama aşamasına geçilmesi ve bu aşamada yönetim planının nasıl ve kim tarafından uygulanacağının belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

Son aşamada ise; izleme ve gözden geçirme aşamalarının kurgulanması ve proje bütçeleri, maliyetler ve iş planlarının hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Tarihi Çevrelerin Yönetim Rehberi'ne göre yönetim planı içeriği Şekil 3.2'de görülmektedir.

Şekil 3.2 "Tarihi Çevrelerin Yönetim Rehberi"ne göre yönetim planı içeriği (ICOMOS-UK, 2005)

3.4.3 Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi, IUCN

Thomas, Middleton ve Philips tarafından 2003 yılında hazırlanan "Guidelines for Management Planning of Protected Areas" IUCN'nin yönetim planı için gerekli gördüğü evreleri aktarmaktadır. Bu çalışma daha çok koruma alanları ile ilgili bir rehber oluşturmak adına hazırlanmış olsa da tüm koruma alanları için rehber olabilecek şekilde hazırlanmıştır.

IUCN Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi'nde temel olarak alan yönetiminin planlamanın bir alt aşaması olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca alan yönetiminin korunacak alanların nasıl yönetileceği konusunda yöneticilere ve diğer paydaşlara rehberlik eden bir kılavuz olduğu belirtilmektedir.

Yönetim planına başlamadan önce öncelikle bir hazırlık sürecinin olması gerektiği ve bu hazırlık sürecinde aşağıdaki konuların ele alınması gerektiği ifade edilmektedir;

- Yönetim amaç ve hedeflerinin tanımlanması ve tanımlanan amaç ve hedeflerin tüm katılımcılar tarafından anlaşılmasının sağlanması,
- Planlama sürecinde izlenecek adımların ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi,
- Planın kimlere hitap edeceğinin belirlenmesi,
- Alanın bir bütün olarak ele alınması,
- Disiplinler arası bir yaklaşımın kullanılması,
- Planlama ekibinin oluşturulması,
- Detaylı bir şekilde çalışma programı hazırlanması ve bu programa uyulması,
- Uzmanlar, hükümet çalışanları gibi planlama takımında olmayan insanların da katılabileceği sürecin belirlenmesidir.

Yukarıda aktarılan hazırlık sürecinden sonra da alana ilişkin verilerin toplanması, kontrol edilmesive belgelenmesi gerektiği belirtilmektedir. Toplanan bu veriler ve belgeler doğrultusunda da; diğer alan yönetimi rehberlerinde olduğu gibi alanın önemi ve değerinin tanımlanması ile çalışmaya başlanılması önerilmektedir.

Daha sonra tespit edilen verileri değerlendirilmesinin yapılması, tehditlerin, potansiyellerin ve sınırlayıcıların tespit edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu belirlemelerden sonra yönetim vizyonu ile hedeflerinin belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Belirlenen vizyonun planın uzun vadede nasıl bir koruma alanı yaratmaya çalıştığı, bu vizyonu gerçekleştirmek için ne gibi eylemlerin olması gerektiği, vizyonun süreklilik teşkil etmesi gerektiği açıklanmaktadır.

Planın amaç ve hedeflerinin ekonomik açıdan mümkün olup olmadığı, nasıl finanse edileceği, amaç ve hedeflerin yöneticiler ve yerel halk tarafından benimsenip benimsenmeyeceği, katılımın nasıl olacağı konularının ayrıntılı olarak ele alınması gerektiği belirtilmektedir.

Son aşamalarda da uygulama, izleme, değerlendirme ve gözden geçirme bölümlerinin ayrıntılı olarak ele alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi'ne göre yönetim planı içeriği Şekil 3.3'te görülmektedir.

Şekil 3.3 "IUCN Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi"ne göre yönetim planı içeriği (Thomas, Middleton, Philips, 2003)

3.4.4 Diğer Yönetim Planlaması Rehber Örnekleri

Yönetim planı içeriğinin oluşturulması ve kurgulanması ile ilgili çeşitli kurum ve kuruluşlar kılavuzlar hazırlamışlardır. Yukarıdaki Yönetim Planı Rehberleri dışında hazırlanan yönetim planı içerik örneklerinin bazıları da bu başlık altında verilecektir.

1993 yılında Baker ve Shephard tarafından koruma kavramı ile bütünleştirilen bir yönetim döngüsü hazırlanmıştır. Bu döngü, tarihi korumayı devamlılığı olan, çok aşamalı, çeşitli organizasyonlar içeren bir süreç olarak tanımlamaktadır. Baker ve Shaperd tarafından hazırlanan yönetim planı aşamaları da alanın tanımlanması ve alanda yapılacak incelemeler ile başlamakta, sonra bilgilerin kaydı ve yönetimi modelinin oluşturulması ile devam etmektedir. Öngörülen yönetim planı döngüsü Şekil 3.4'te görülmektedir.

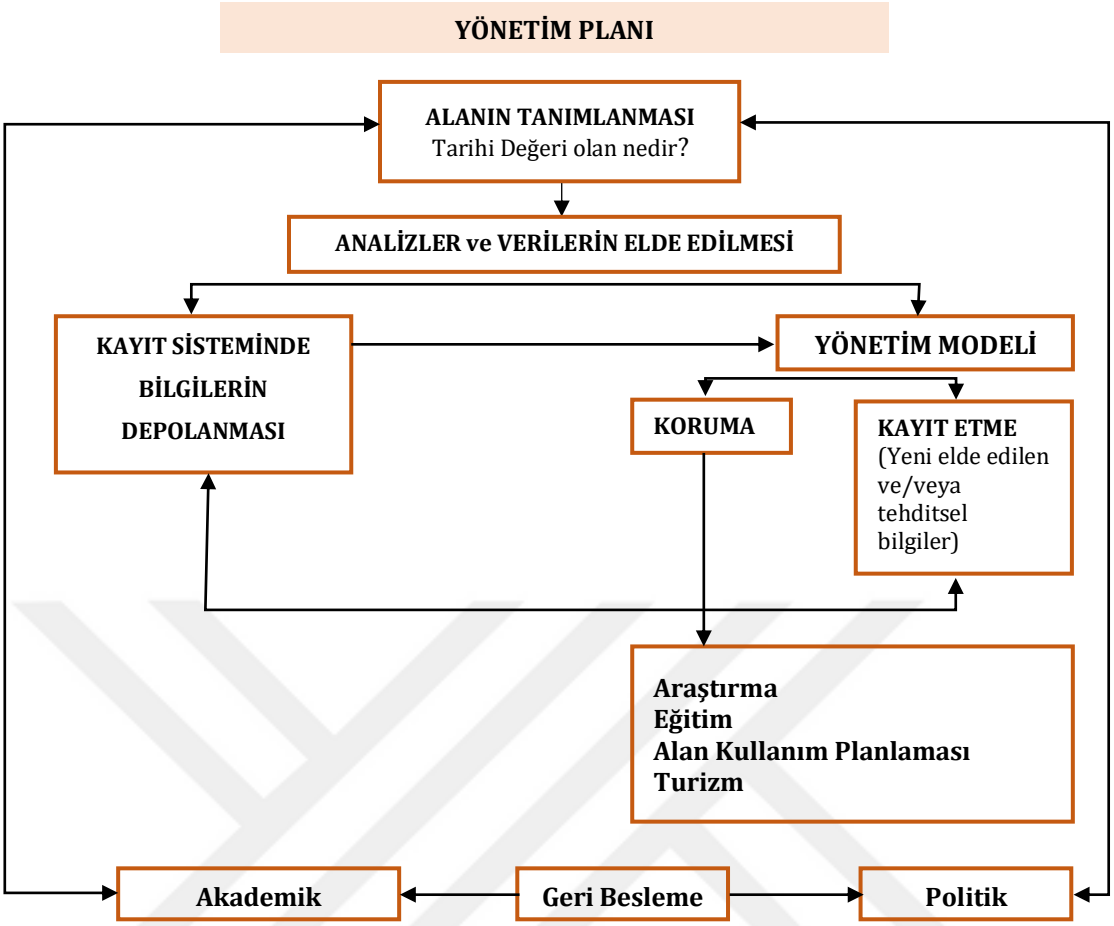

Şekil 3.4 Koruma ve yönetim döngüsü (Baker ve Shephard, 1993)

1999 yılında Avustralya ICOMOS II. Burra Tüzüğü'nde Yönetim Planı Rehberinin nasıl olması gerektiği ile ilgili bir akış belirlemiştir. Tüzük, kültürel miras alanları için koruma ve yönetim kavramlarını içermektedir. Tüzükteki en dikkat çeken yaklaşım korumanın süreklilik ilkesine yer verilmesidir. Bu oluşturulan rehber üç temel aşamaya sahiptir. Bu aşamalar; kültürel varlığın değerinin ortaya konması, alanın korunmasına ilişkin politikaların belirlenmesi ve alanın korunması için belrilenen politikaların yönetim sistemi oluşturmak yoluyla kontrol mekanizmasının kurulmasıdır. Öngörülen yönetim planı aşamaları Şekil 3.5'te görülmektedir.

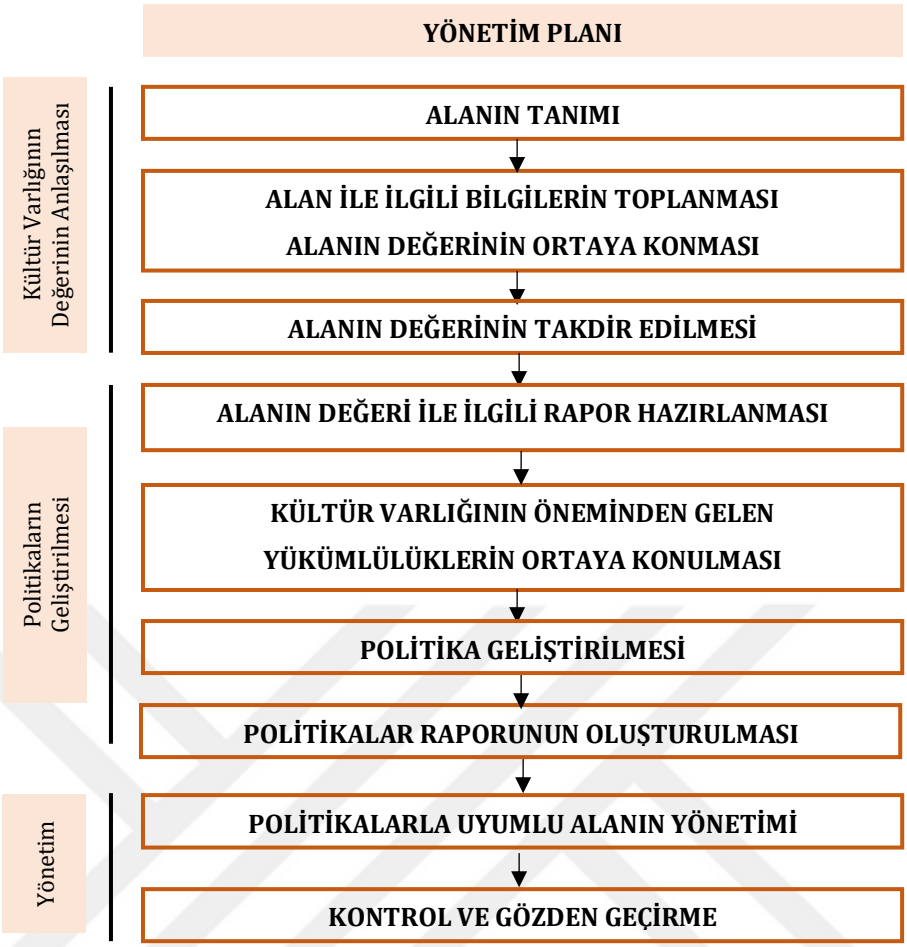

Şekil 3.5 II. Burra Tüzüğü'nün öngördüğü yönetim planı aşamaları (ICOMOS, 1999)

2006 yılında ICOMOS tarfından tarihi çevrenin yönetimi üzerine taslak bir şema daha hazırlanmıştır. Hazırlanan bu şemada tarihi çevrenin yönetimini tanımlama, yönetim planı ve uygulama aşamaları yer almaktadır. Yönetim planının içeriğini de; alanın değerinin takdir edilmesi, alanın yönetiminde amaç ve seçeneklerin belirlenmesi ve alanın yönetimden sorumlu kuruluşlarının belirlenmesi bulunmaktadır. Hazırlanan bu şemada ana bileşen izleme ve gözden geçirme aşaması olarak belirlenmiştir ve tüm süreçler bu aşamadan geçemke ve geri besleme yapmak zorunda olarak ifade edilmektedir. Hazırlanan yönetim şeması Şekil 3.6'da görülmektedir.

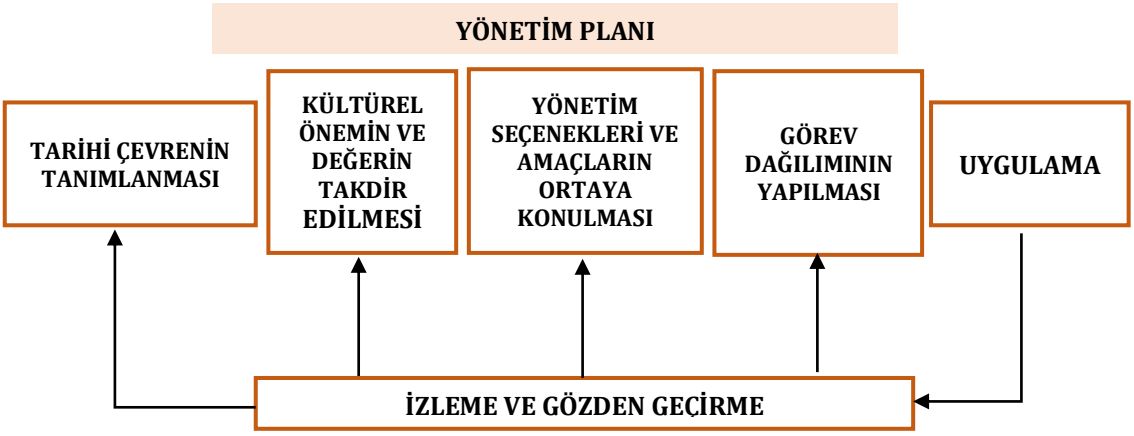

Şekil 3.6 Tarihi çevrenin yönetim şeması (ICOMOS, 2006)

Kültürel mirasın korunması ve yönetimi üzerine yerel düzeyde de çalışan önemli kuruluşlar yer almaktadır. Doğal miras alanlarının korunması konusunda öenmli çalışmaları olan Avustralya'da bulunan Bayındırlık İşleri Bölümü(Department of Public Works of the Queensland Government) de 2008 yılında miras alanlarının korunmasına yönelik aşamaları öngören çalışmalar yapmıştır. Kurum miras alanlarının yönetimi ana aşamalarını; kültür varlığının tanımı, kültür varlığının kayıt altına alınması, uygulama ve izleme olarak belirlemiştir. Kurumun hazırladığı yönetim döngüsü Şekil 3.7'de verilmiştir.

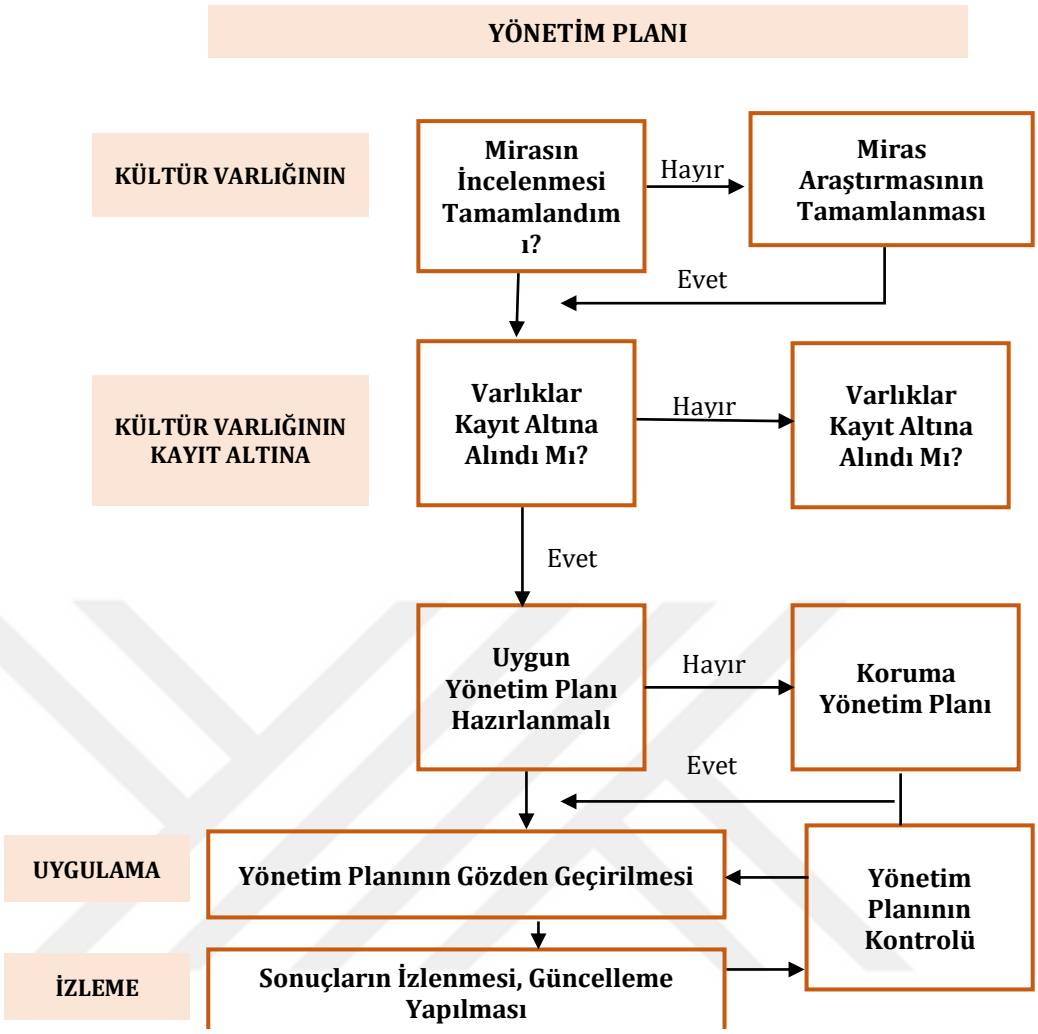

Şekil 3.7 Avustralya Queensland miras varlığı yönetim döngüsü (Queensland Gov, 2008)

3.4.5 Yönetim Planı Rehberlerinin Genel Bir Değerlendirmesi

UNESCO danışma organlarının ve çeşitli kurum ile kuruluşların hazırladığı yönetim planı oluşturulmasına ilişkin önerilen rehberlerin kurguları, öngörüleri evreleri ve içerikleri incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde rehberlerin üç ana evreden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu evreler;

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değeri ve Öneminin Belirlenmesi
- Değerlendirme, Vizyon ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme Evreleridir.

Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değerinin, Öneminin Belirlenmesi evresinde; alanın tanımlanması, kültürel değerinin belirlenmesi, tarihsel sürecinin

incelenmesi, mevcut durumun ortaya konulması ve alan ile ilgili ayrıntılı analizlerin yapılması bulunmaktadır.

Değerlendirme, Vizyon ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi evresinde; alanın güçlü yönleri, zayıf yönleri, alana ilişkin fırsatlar, tehditler, sınırlayıcıların tespiti, alana ilişkin yapılan analizler ve tespitler doğrultusunda vizyonun belirlenerek, koruma politikalarının oluşturulması ve hedeflerin belirlenmesi ve hedeflere yönelik eylemlerin tanımlanması yer almaktadır.

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme evresinde; belirlenmiş olan proje ve eylemlerin programlanması, sürecinin oluşturulması, eylemlerde rol alacak olan yönetici ve paydaşların belirlenmesi, ayrıca eylemlere ilişkin bütçe çalışmalarının yapılması, tüm bu aşamaların izleme ve gözden geçirme ve planın gerekli durumlarda revize edilmesinin sağlanması yer almaktadır. Örnek olarak oluşturulan Yönetim Planı Şeması Şekil 3.8'de verilmiştir.

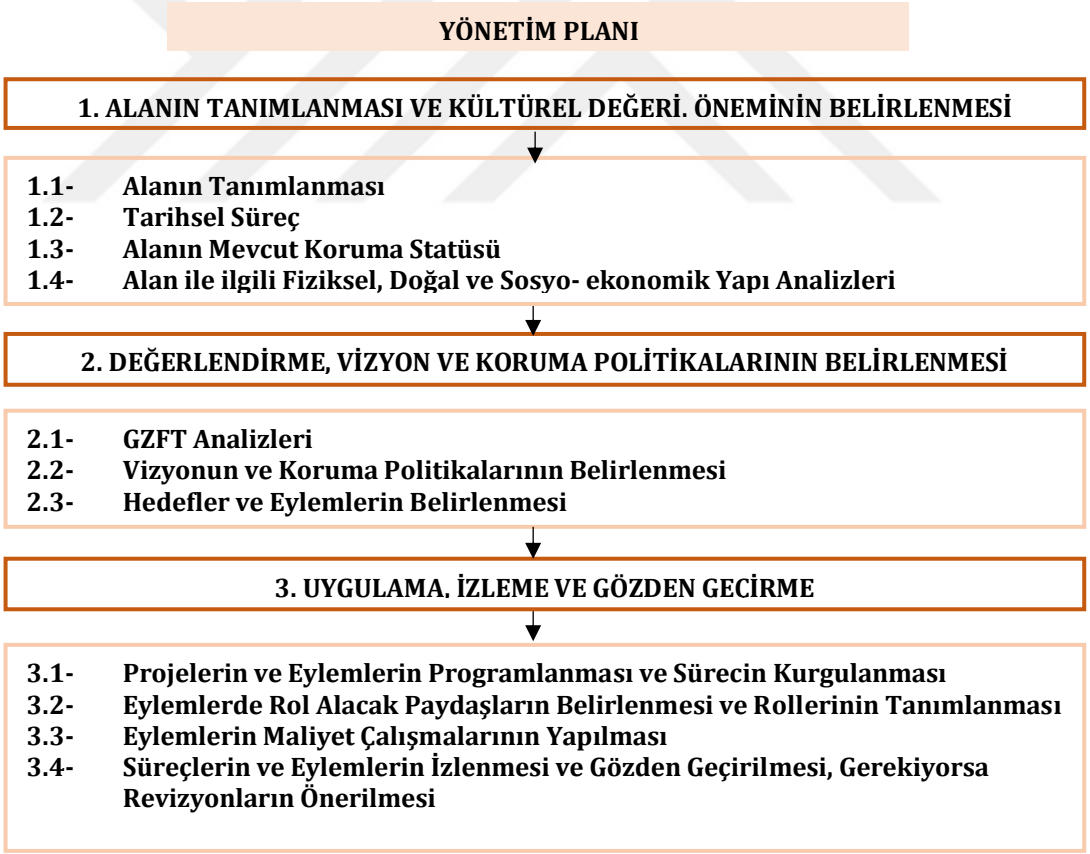

Şekil 3.8 Örnek Yönetim Planı Şeması

3.5 Türkiye'de Alan Yönetimi ve Yasal Çerçevesi

Kültür varlıklarının çevresiyle birlikte korunarak sürdürülebilir şekilde yaşatılması içeren "Kültür Mirası Yönetimi/Alan Yönetimi" kavramı ülkemizde eskilere dayanmayan, 2000'li yılların başında koruma mevzuatına girmiş bir kavramdır (Ahunbay, 2005). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na 2004 yılında 5226 Sayılı Kanun ile eklenen ek 2. Madde hükmü ile sit alanları ve ören yerlerine ilişkin yönetim planlarının hazırlanması yasal bir zemine kavuşmuş, ve 2005 yılında "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"in yayınlanması ile de çalışmalar fiili olarak başlamıştır. Ancak bu tarihlerden önce iki yönetim planı çalışması uluslararası örgütlerin maddi ve teknik desteği sayesinde hazırlanabilmiştir. Bu hazırlanan yönetim planlarından ilki, Dünya Bankası'nın desteğiyle Kültür Bakanlığı tarafından çalışmaları başlatılan ve 2002 yılında tamamlanan "Pamukkale Sit Alanları Yönetim ve Sunum Planı" ülkemizin ilk yönetim planıdır. İkincisi, 2004 yılında Avrupa-Akdeniz Mirası Programı kapsamında Akdeniz Havzasında Prehistorya Eğitim ve Yönetim Projesi sürecinde Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile tamamlanan "Çatalhöyük Yönetim Planı"dır. Ancak her iki yönetim planı da Türkiye'de yasal bir karşılığı bulunmadığından dolayı ilgili kurumlarca sahiplenilmemiş ve bu nedenle de uygulanamamıştır (Ulusan, 2016). Alan yönetimi kavramı ilk olarak UNESCO Dünya Miras Listesi'ne aday olan ancak yönetim planı bulunmadığından başvurusu tamamlanamayan Efes arkeolojik yerleşimi ile karşımıza çıkmıştır. Aynı sorunla Mardin'in Dünya Miras Listesi'ne yapılan adaylık başvuru sürecinde de karşılaşılmıştır (Tapan, 2007).

Üstün evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın tüm insanlığın mirası olduğu kabulünden yola çıkılarak korunmalarını ve muhafaza edilmeleri amacıyla UNESCO tarafından 1972 yılında imzaya sunulan, ülkemizce 1983 yılında imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme gereğince, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilecek varlıkların başvuru dosyalarında olması yönetim planının olması zorunludur, ön koşul olarak belirtilmektedir. Efes ve Mardin'nin adaylık süreçlerinde yaşanan sıkıntılar ve yönetim planının zorunlu olduğunun anlaşılması sayesinde 2004 yılında yönetim planı kavramı ulusal mevzuatta da yer

almaya başlamıştır (Ulusan, 2016). 14.07.2004 tarih ve 5226 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na Ek 2. Madde eklenerek değişiklikler yapılmıştır. Başlığı "Alan Yönetimi, Müze Yönetimi ve Anıt Eserler Kurulu" olan Ek 2. Madde ile yönetim alanı ve yönetim planı kavramları tanımlanmıştır. Alan Yönetimi planı ve uygulama esasları da 27.11.2005 tarihli ve 26006 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"te tanımlanmıştır.

Alan yönetimi kavramı, amacı, kapsamı, idari yapılanması, planlaması ve hedefleri; 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla yapılan değikliklerin olduğu 2863 Sayılı Külyüt ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ve 27.11.2005 tarihli ve 26006 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği hükümleri kapsamında aşağıda incelenecektir.

3.5.1 Alan Yönetiminin Amacı, Yönetim Alanı ve Yönetim Planı Kavramları

Öncelikli olarak, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği'nin amacı; *"ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir."* olarak tanımlanmaktadır (26006/1).

Yukarıdaki hükümden çıkarımla alan yönetiminin amacını da şu şekilde tanımlanabilir;

Alan yönetiminin amacı; Sit alanları ve ören yerleri ile bu alanların etkileşim alanlarının doğal bütünlük içerisinde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve toplumun kültürel, eğitsel ihtiyaçları ile buluşturulmasıdır (Çolak, 2011).

Yönetim Alanı;*"Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir."*

Yönetim Planı; *"Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır."* (26006/4).

3.5.2 Alan Yönetiminin Kapsamı

Alan yönetimi kapsam olarak hem bir idari faaliyet ve örgütlenmeyi hem de bir coğrafi sınırları içermektedir. Kanun ve yönetmelikte yapılan incelemelerde, yönetim alanının belirlenmesi kriterleri coğrafi bir kapsamı, alan yönetimi için oluşturulacak birimler ve yetkililerin tanımlandığı kriterler idari kapsamını göstermektedir.

Coğrafi Kapsam

Alan yönetimi ile ilgili olarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer alan tanımlamalardaki, sit alanı, ören yeri, bağlantı noktası kavramları ve yönetmelikte eklenen etkileşim sahası kavramının oluşturduğu sınırlar yönetim alanının coğrafi sınılarını ve kapsamını açıklamaktadır (Çolak, 2011).

İdari Kapsam

Alan yönetimi gerçekleştirilecek sit alanları, ören yerleri ve etkileşim alanlarının korunması, geliştirilmesi, yönetim planının hazırlanması, onaylanması, planın uygulanması ve denetlenmesi işleri iyi bir idari yapılanma ve örgütlenmeyi gerektirdiğinden, alan yönetimi kavramının idari kapsamı büyük önem arz etmektedir. Yönetmelikte idari yapılanma ile ilgili ayrıntılı bir örgütlenme tanımlanmıştır. Bu idari yapılanma ve görevleri 3.4.3 başlığı altında incelenecektir.

3.5.3 Alan Yönetiminde İdari Yapılanma

Alan yönetiminin gerçekleşebilmesi ve devamlılığının sürdürülebilmesi için öncelikle faaliyeti yürütecek teşkilatlanmanın kurulması gerekmektedir. Bu teşkilatmanın nasıl oluşturulacağı, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Ek Madde 2'de, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği'nin "Alan Yönetimi Birimlerinin Kuruluş ve Görevleri" başlıklı 3. Bölümünde açıklanmaktadır.

Kanun ve yönetmelikte yapılan incelemede alan yönetimi için oluşturulması gereken idari yapılanmada; Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetim Birimi ve Alan Başkanlığı birimleri bulunmaktadır.

Danışma Kurulu

Danışma Kurulu'nun kuruluş ve görevleri hakkındaki hükümler 15. maddede tanımlanmaktadır. Danışma Kurulu'nun üyeleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşmaktadır. Danışma Kurulu'na ayrıca alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üye daha katılır. Danışman Kurulu kendi içinde birini başkan seçerek, hazırlanan yönetim planı taslağının karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak üzere yılda bir kez toplanır. Danışma kurulu ayrıca kendi içinden seçtiği iki üyeyi Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'na göndermektedir.

Danışma Kurulu'nun kuruluş ve görevlerinin tanımlandığı 15. Maddenin hükümlerinde bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Alanda mülkiyet hakkı bulunanlar

ifadesi bazı yönetim alanları için oldukça geniş bir kavramdır. Birçok parselin ve onlarca mülkiyetin bulunduğu alanlarda tam olarak kimlerin, ne şartlarda seçileceği belirtilmemekdir. Ayrıca meslek odaları ve sivil toplum örgütleri denilmektedir, meslek odaları sivil toplum örgütü olduğundan bu ifadede de karışıklıklar bulunmaktadır. Diğer yandan üniversitelerin ilgili bölüm temsilcileri denilemektedir, ancak yönetim alanlarının olduğu bölgelerde birçok hem devlet hem de özel üniversite bulunmaktadır. Onların arasından nasıl bir seçim yapılacağı, kaç kişi seçileceği de belirsiz bir hükümdür.

Çolak'a (2011) göre, danışma kurulu alan yönetiminde demokratik katılımı sağlamaya yönelik düşünülmüş bir birimdir. Ancak yönetimin demokratik oluşu ya da yönetimde demokrasi kavramlarından hangisinin sağlandığına dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir. Demokratik yönetim; yönetimin oluşum sürecinde eğemenliğin sahibi olan halktan yönetme yetkisini demokratik olarak almayı, yönetimde demokrasi; idarenin yönetme işlevi sırasında yönetilenlerin dilek ve önerilerine göre hareket etmesini, yönetim faaliyetlerinin sonuçlarından etkilenecek kişilerin yönetme sürecine katılıp, karar alma mekanizması üzerinde etkili olmasını ifade eder. Danışma kurulu da, yönetim faaliyetinden etkilenecek kişilerin sürece aktif olarak katılması, itirazlarını dile getirmesi, karar alma sürecinde yer alması ve yönetimin bir parçası olarak görülmesi nedeniyle, yönetimde demokrasiyi yaşama geçirecek bir birimdir.

Yönetimde demokrasinin amaçlandığı bir birim olarak kurgulanmış olsa da, danışma kurulunda yer alacak kişiler, kurumlar ile ilgili belirsizliklerin çözülmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve Görevleri 16. Maddede tanımlanmaktadır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu; alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşmaktadır. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağrısı ile toplanır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve Görevleri'nin ifade edildiği 16. Madde hükümlerinde de bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Birincisi; yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ifadesi yeterince belirgin değildir. İkincisi; eşgüdüm ve denetleme kurulunda yer alacak kişilerin taşıması gereken nitelikler konusunda da herhangi bir tanımlama bulunmamaktadır (Çolak, 2011).

Denetim Birimi

Yönetmeliğin 17. Maddesinde ise Denetim Birimi'nin Oluşumu ve Görevlerine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir denetim birimi kurulabilir.

Denetim birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur.

Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar.

Denetleme Biriminin kurulması ile ilgili durum idarenin kendi takdirine bırakılmıştır.

Alan Başkanlığı

Alan Başkanlığı birimi ilgili idarenin bünyesinde kurulan bir birimdir. Bu birimin ve çalışmaların başında olacak alan başkanının özellikleri, görevleri ve atanması konusundaki hükümler yönetmeliğin 14. Maddesinde açıklanmaktadır.

Alan Başkanı

Seçilme koşulları ve atanması;

Bu maddeye göre alan başkanı*; "..... alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise Bakanlıkça atanır."* Bu hükümde de karma sitlerin bulunduğu alanlarda alan başkanının kimin tarafından atanacağı konusunda belirsizlik bulunmaktadır.

Görevleri;

Alan başkanının görevleri;

- *"Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,*
- *Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,*
- *Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak,*
- *Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak,*
- *Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak."* şeklinde tanımlanmaktadır.

3.5.4 Alan Yönetiminin Hedefleri

Alan yönetiminin hedefleri yönetmeliğin 5. Maddesi'nde tanımlanmaktadır. Hedefler şu şekildedir;

- *"Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,*
- *Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,*
- *Alanın değerini arttırarak uluslar arası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,*
- *Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslar arası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,*
- *Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,*
- *Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,*
- *Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,*
- *Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır."*

Öncelikle yönetilecek alanın sınırlarının sosyal, kültürel, coğrafi, doğal vb. etmenler ışığında belirlemesi ifade edilmektedir. Belirlenen bu alan içerisinde yerel toplum ile ekonomik kalkınma hedefleri arasında denge gözetilerek, strateji ve yöntemlerin belirlenmesi ve bu stratejilere ilişkin oluşturulacak eylemlerin de katılımcı bir

yaklaşım ile gerçekleştirilmesi aktarılmaktadır. Katılım ve eylemlerin benimsenmesi alan yönetimi için önemli bir unsurdur ancak bu kavramlar açıkça ve ayrıntılı olarak ifade edilmelidir.

3.5.5 Alan Yönetiminin Planlanması

Yönetmelikte sit alanları ve ören yerlerinde alan yönetimi yapılmasına ilişkin bir planın hazırlanması ve bu plan işlerliğinin sağlanması amacıyla hükümler belirlenmiştir. Bu başlık altında alan yönetiminin yapılacağı yönetim alanının belirlenmesi, yönetim planının hazırlanması, değerlendirilmesi, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesini belirlenen bu hükümler incelenmektedir.

Yönetim Alanının Belirlenmesi

Alan yönetimi sürecinde öncelikli olarak yönetim alanının belirlenmesi gerekmektedir. Yönetim alanının da hangi idare tarafından hangi hususlar göz önünde bulundurularak belirleneceği hususları yönetmelikte açıklanmaktadır.

Yönetim Alanı Belirleme İlkeleri

Yönetim alanının belirlenmesi ile ilgili hususlar Yönetmeliğin 6. maddesi'nde tanımlanmaktadır. Hususlar aşağıda verilmiştir;

- *"Sit alanlarının, ören yerlerinin ve alanın etkileşim sahalarının ve bağlantı noktalarının araştırılması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla etütler yapılır. Bu etüt sonuçlarına göre Kanun, bu Yönetmelik ve İlke Kararlarına uygun olarak öneri yönetim alanı sınırı belirlenir. Öneri yönetim alanının belirlenmesiyle ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlar, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum örgütlerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların önerileri de değerlendirilir.*
- *Öneri yönetim alanı sınırı, bu sınır dahilinde alanla ilgili hizmetine ihtiyaç duyulan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına iletilir. Kuruluşlar öneri ve görüşlerini otuz gün içerisinde yetkili idareye iletir. Alanın planlanması ve korunması ile ilgili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm sağlamak ve görüşlerini almak üzere bir koordinasyon toplantısı düzenlenir.*

- *İlgili sivil toplum örgütleri yönetim alanı belirlenmesi önerisiyle başvurduğu takdirde bu esaslar doğrultusunda **teklif yetkili idarece değerlendirilir.***
- *Bu çalışmalar sonucunda belirlenen nihai yönetim alanı sınırları yetkili idarece ilgili kurum ve kuruluşlara iletilir."*

Yönetim Alanını Belirlemeye Yetkili İdare

2863 sayılı Kanunun 3. Maddesinin a bendinin 10. Fıkrasında, yönetim alanının tanımı belirtilirken, ***yönetim alanının Bakanlıkça belirleneceği*** ifade edilmektedir.

Ancak Yönetmeliğin 6. Maddesi'nde yetkili idarece belirleneceği belirtilmektedir. Yönetmelik ve Kanunda yönetim alanı belirleme yetkisi ile ilgili çelişkiler bulunmaktadır. Kanunda Bakanlıkça belirlenir denilirken, yönetmelikte yetkili idarece değerlendirilir ifadesi kanunda verilen yetkinin yönetmelikte başka bir şekilde yorumlanması demektir. Ancak kanun ile verilen yetkinin yönetmelikle değiştirilmesi mümkün olamayacağından bu karmaşa çelişkiler oluşturmaktadır (Çolak, 2011).

Yönetim Planının Hazırlanması

Yönetim planı taslağını hangi idarelerin hazırlayacağı, yönetim planı ana bölümlerinin neler olacağı, yönetim planının onaylama, değerlendirme, uygulama, denetlemenin nasıl yapılacağı ie ilgili hususlar yönetmelikte tanımlanmaktadır.

Yönetmeliğin 7. Maddesinde yönetim planı taslağının alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşacak bir ekip tarafından hazırlanacağı ifade edilmektedir.

Yönetim Planını Hazırlamaya Yetkili İdare

Yönetim alanı sınırı belirlenmiş sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarına ilişkin yönetim planı taslağının hangi idarelerde hazırlanacağı Yönetmeliğin 8. Maddesi'nde açıklanmaktadır. Bu maddeye göre yönetim planı;

- *"Kentsel sitlerde ilgili belediyelerce,*
- *Arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Bakanlıkça,*
- *İlgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Bakanlıkça,*

- *Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince,*
- *Kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılır."*

Yönetim Planının İçeriği ve Hazırlama Ekibi

Yönetmeliğin 9. Maddesi'nde yönetim planının içeriğinde ana bölümlerin neler olacağı belirtilmektedir. Belirtilen ana bölümler aşağıda verilmiştir;

- *"Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması,*
- *Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması,*
- *Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi,*
- *Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması,*
- *İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması: Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması."*

Yönetim planı için belirlenmiş olan ana bölüm başlıkları, 3.2.2 başlığında incelenen uluslararası yönetim planı hazırlama rehberleri kapsamında incelendiğinde, genel

olarak ana başlıkların aynı olduğu ve bu başlıklar oluşturulurken uluslararası rehberlerden yararlanılarak hazırlandığı görülmektedir.

Yönetmeliğin 10. Maddesi'nde yönetim planını hazırlayacak ekibin uzman bir danışman sorumluluğunda alanın niteliğine uygun uzmanlardan oluşacağı belirtilmiştir. Kurulacak ekipler yönetmelikte aşağıdaki kapsamda açıklanmıştır;

- *"Kentsel sit alanları ve tarihi sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,*
- *Arkeolojik sit alanları için; üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri,*
- *Doğal sit alanları için; üniversitelerin şehir ve bölge planlama, kamu yönetimi, işletme, çevre mühendisliği ile alanın doğal karakterine bağlı olarak orman mühendisliği, jeoloji/jeomorfoloji/jeoloji mühendisliği, ziraat mühendisliği, peyzaj mimarlığı, hidroloji, biyoloji, zooloji gibi bölümleri mezunu uzmanlardan oluşur.*
- *Alanın niteliğine göre sosyolog, antropolog, tarihçi, ekonomist, turizm işletmeciliği, reklamcı, halkla ilişkiler ve iletişim gibi meslek gruplarından uzmanlar ile yönetim planı konusunda uzman bir danışman ekibe dahil edilebilir."*

<u>Yönetim Planının Değerlendirilmesi, Onaylanması, Uygulanması ve Denetlenmesi</u>

Yönetmeliğin 11. Maddesi'nde yetkili idarece hazırlanan yönetim planının Danışma Kurulu'nca değerlendirileceği ve kurulun alacağı kararlar doğrultusunda yetkili idarece yönetim planına son şekli verilerek yönetim plan tasarısının oluşturulacağı aktarılmaktadır. Hazırlanan yönetim planı tasarısının da onaylanmak üzere yetkili idarece Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'na sunulacağı yönetmeliğin 12. Maddesinde ifade edilmiştir. Ayrıca Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu yaptığı inceleme sonucunda planı hazırlama ekibine düzeltme yaptırabilir. Yönetim planının kabul edilmesi için de toplantıya katılan kurul üyelerinin dörtte üçünün olumlu oyu gerekmektedir.

Yönetmeliğin 13. Maddesinde yönetim planının kararlarının uygulanması ve denetlenmesi konusunda şu hükümler yer almaktadır.

"Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili

idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler.

Yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanı, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile yetkili idare koordineli olarak çalışır.

Yönetim planıyla belirlenen yönetim tarafından, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı ile bütçe taslağı yapılır. Bu değerlendirmeler sonucunda hazırlanacak raporlar eşgüdüm ve denetleme kurulunca değerlendirilir ve bir yıl sonraki çalışma programı ve bütçesi onaylanır. Yıllık incelemenin dışında denetim birimince beş yılda bir vizyon, amaçlar ve politikalar gözden geçirilerek eşgüdüm ve denetleme kurulunun değerlendirmesine sunulur.

Eşgüdüm ve denetleme kurulunca yönetim planının uygulanma sürecinde vizyon, amaç ve politikalarında denetleme birimi tarafından bir değişiklik önerilmesi halinde, öngörülen değişikliklere ilişkin yetkili idarece yönetim planı değişiklik taslağı hazırlanır ve danışma kurulunun görüşleri alınarak, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanır.

Yönetim planında tanımlanan çalışmaların projelendirme ve uygulanması sürecine teknik katkı sağlamak üzere yetkili idarelerce geçici proje ekipleri oluşturulabilir.

Yönetim alanı kapsamındaki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında yönetim planı ile yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin her türlü inşa ve fiziki müdahale ve fonksiyon değişiklikleri ile bunlara ait plan ve proje için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararının alınması zorunludur."

3.5.6 Alan Yönetimi Birimi ve Hukuki Boyutu

Alan Yönetimi ile ilgili 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği incelendiğinde, iki önemli sorun karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlardan birincisi; Alan Yönetimi

Birimi'nin Türk İdari Teşkilatlanması[2] içerisinde herhangi bir yerinin olmaması, ikincisi; alan yönetimi biriminin kanuni alt yapısında eksiklikler bulunmasıdır. Bu eksiklikler birimin yetkileri ile ilgilidir. Alan yönetimi planını yapma yetkisi olan bu birim herhangi bir yaptırım gücüne sahip olmadığından, konu ile ilgili hangi kurum ilgi ise onun işlemleri gerçekleştirmesi beklenmektedir, bu nedenle planın uygulanması sğreci uzamaktadır.

Sit alanları ve ören yerleri, etkileşim alanları ile ilgili alan yönetimi uygulaması hükümleri tanımlanırken, bu idari birimin Türk İdari Teşkilatlanması içerisinde bir yeri olmadığından dolayı yetki ve uygulamalarda da problemler yaşanması durumu oluşmaktadır.

Diğer yandan, yönetim alanı belirleme konusundaki Bakanlık ve Belediye yetkileri arasındaki çelişkili hükümler de uygulamalarda duraksamalara neden olmaktadır (Çolak, 2011).

3.5.7 Yönetim Planları ve Ulusal Mevzuattaki Diğer Planlar

Uluslararası alanlardaki koruma planlamasının ülkelere göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bazı ülkelerde kendi iç işleyişleri içerisindeki mevcut planlar ile koruma alanlarını yönetebildikleri, ek bir yönetim planına ihtiyaç duymadıkları görülmektedir (Yücel, Gülersoy, 2006). Ancak ülkemizde kentse/kırsall planlama sistemi içerisindeki mevcut planlar ile alan yönetimi yapılamamakta, ayrı bir planlama çalışmasını gerektirmektedir. Yönetim planı mevzuatımıza eklenen son plan türüdür. Bunun dışında sit alanları için 2863 Sayılı Kanun'da Koruma Amaçlı İmar Planları'nın hazırlanması öngörülmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planı ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmeliğin 4. Maddesi'nde Koruma Amaçlı İmar Planı şu şekilde tanımlanmaktadır;

*".....**Koruma amaçlı imar planı:** Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim geçiş sahasını da göz önünde*

[2] Türk İdari Teşkilatlanması, merkezi yönetim ve yerek yönetim olarak ikiye ayrılır. Merkezi Yönetim Kuruluşları= Devlet Tüzel Kişiliğine Dair Kuruluşlar, Yerel Yönetim Kuruluşları= Devlet Tüzel Kişiliği Dışında Aynı Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Kuruluşlar.

*bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, altyapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planları,"*dır.

2863 Sayılı Kanunda değişiklik yapan 5226 Sayılı Kanun ile bir diğer plan kavramı "Çevre Düzenleme Projesi" koruma mevzuatına girmiştir. Çevre Düzenleme Projesi de yine aynı yönetmeliğin 4. Maddesi'nde şu şekilde tanımlanmaktadır;

Çevre düzenleme projesi: *Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projelerini,"* dir.

Yönetim Planları Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projeleri'nin temel taşlarını oluşturmaktadır. Yönetim planlarının uygulanmasının sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için bu plan ve projeler ile bir bütünlük sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle yönetim alanı kavramı ülkemiz için yeni bir kavram olduğu için, koruma amaçlı imar planı olan bölgelerde yönetim planı çalışması yapılırken, öncelikli olarak koruma amaçlı imar planı ilke ve hükümlerinin incelenmesi ve bütünlük sağlanması ya da yönetim planında alınan kararlar bağlamında koruma amaçlı imar planlarının yeniden gözden geçirilmesi, planlar arasında eşgüdümün sağlanması gerekmektedir.

3.5.8 Yönetim Planının Katılım Boyutu

Yönetim planlarının gerçekleşebilmesi için sürece tüm paydaşların aktif olarak katılımın gerçekleşmesi gerekmektedir. Son yıllarda doğa koruma çalışmalarında, klasik koruma yaklaşımları yerine, yeni koruma ve planlama yaklaşımları geliştirilmiştir. Çünkü salt korumacı yaklaşımlarda yerel halkın göz ardı edildiği bu nedenle korunan alanların başarılı bir şekilde yönetilemediği görülmüştür (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007). Etkin katılımın sağlanabilmesi için, vizyonun, ilkelerin ve stratejik kararların eylem planlarına doğru şekilde aktarılması ve her aktörün de üstleneceği görevi ve süreçlerini benimsemesi, programlaması, bütçelendirmesi gerekmektedir (Dinçer, 2013).

Yönetim planında belirlenmiş olan eylemler oluşturulurken, sürdürülebilirlik, ortaklık-katılımcılık ve bilimsellik şeklinde 3 önemli özelliğe sahip olması gerekmektedir (Özbay, 2008). Korunan alanların etkin yönetiminin sağlanabilmesi uzlaşma sağlanmış kesintisiz bir süreci olan katılımın sağlandığı bir kurgu ile olabilmektedir. Yönetim planındaki tarafların ve temsilcilerin başarılı bir şekilde belirlenmesi, sorunların tartışılarak çözümünün ortak bulunması, bir kuruluşun veya kişinin tek başına bir role sahip olmaması konularına özen gösterilerek katılımcılık sağlanmalıdır (Geray ve Küçükkaya, 2011). Korunan alanların yönetiminde katılımcı yaklaşımın benimsenmesinin yararları şunlardır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007);

- Alanın daha fazla sahiplenilmesi,
- Alanın korunmasına daha fazla destek sağlanması,
- Koruma planlamasıyla kalkınma planlaması arasında ilişkinin kurulması sayesinde halkın sosyal ve ekonomik kalkınma ihtiyaçlarının da dikkate alındığı bir planlamanın yapılması,
- Planlama sonrasında alanın yönetimiyle ilgili kaygılar ve görüşlerin de ilgi grupları/paydaşlar ile yöneticiler arasında paylaşıldığı bir iletişim mekanizmasının sağlanması,
- Korunan alanın hedeflerini destekleyen yerel halkın, yönetim ve koruma için daha fazla zaman ve kaynak ayırmaya istekli olmasının sağlanmasıdır.

3.6 Bölüm Sonucu

Kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesinde Alan Yönetimi kavramı ele alınmadan önce alan yönetiminin yapılacağı üstün evrensel değere sahip miras alanlarının hangi kriterlere göre belirlendiği ve hangi kuruluşlar tarafından değerlendirildiğinin açıklanması gerektiğinden bu bölümde öncelikle bu konular irdelenmiştir. UNESCO tarafından üstün evrensel değere sahip alanların değerlendirilmesi amacıyla Dünya Miras Merkezi kurulmuştur. Dünya Miras Merkezi'nin ICCROM, ICOMOS ve IUCN olmak üzere 3 adet danışma organı bulunmaktadır. Üstün evrensel değerin belirlenmesine yönelik oluşturulmuş olan kriterler doğrultusunda kültürel varlıklar değerlendirilmekte ve UNESCO Dünya Miras Listeleri'ne alınmaktadır. Dünya Miras Listesi'ne alınmış olan bu değerlerin belirlenmesi sürecinde miras alanının koruma-kullanma dengesiyle nasıl korunacağı ve yönetileceğine ilişkin yönetim planının da hazırlanması gerekmektedir. Yönetim planı hazırlanmasına yönelik uluslararası ölçekte çok fazla rehber hazırlanmış ve bu rehberler örnekleri de yukarıdaki başlıklarda irdelenmiştir. Ancak genel olarak, yönetim planının içeriğin alanın tanımlanması ve kültürel değerin öneminin belirlenmesi, değerlendirme, vizyon ve koruma politikalarının belirlenmesi, uygulama, izleme ve gözden geçirme bölümlerinden oluşması gerektiği belirlenmiştir. Alan yönetimi kavramı koruma mevzuatımıza 2004 yılında girmiştir. Çok yakın bir dönemde koruma mevzuatına alınan alan yönetimi ve yönetim planı kavramı uluslararası rehberler örnek alınarak hazırlanmıştır. Ancak koruma mevzuatında da yeterince yol alınmamış olan ülkemizde, alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili belirlenmiş hükümlerde hem idari yapılanma hem de kapsam olarak çelişkiler ve boşluklar yer almaktadır. Bu sıkıntılar nedeniyle yönetim planının özellikle uygulanmasında problemler yaşanacağı düşünülmektedir.

4
Alan Yönetimi Planı Örnekleri

Bu bölümde uluslararası ve ulusal yönetim planı örnekleri incelenmiştir. İncelenen yönetim planı örnekleri üstün evrensel değerlere sahip genel olarak kentsel/kırsal/arkeolojik alanların bütüncül bir kurgu ile koruma altına alınan örnekleri içermektedir. Ayrıca örnek kentler koruma altına alınmadan önce de koruma mantığını benimsemiş, korunarak yaşatılan kentlerden oluşmaktadır. Koruma mantığını özümsemiş ve Dünya Miras Listesi'ne girmeden önce de koruma kavramı benimseyen ve uygulamalarını bu yönde düzenleyen kentler olduğu için bu örnekler seçilmiştir. İskoçya-Edinburg Şehri Yönetim Planı, Bath Şehri Yönetim Planı, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Yönetim Planı ile Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı örnekleri Şekil 4.1'de yer alan sınıflandırmalara göre ayrı ayrı ele alınarak, genel bir değerlendirme yapılmıştır. Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda da 5. Bölümde korunması açısından bir yöntem olarak alan yönetimi önerilecek olan kızık köylerine ilişkin bir koruma çerçevesi oluşturulmaya çalışılacaktır.

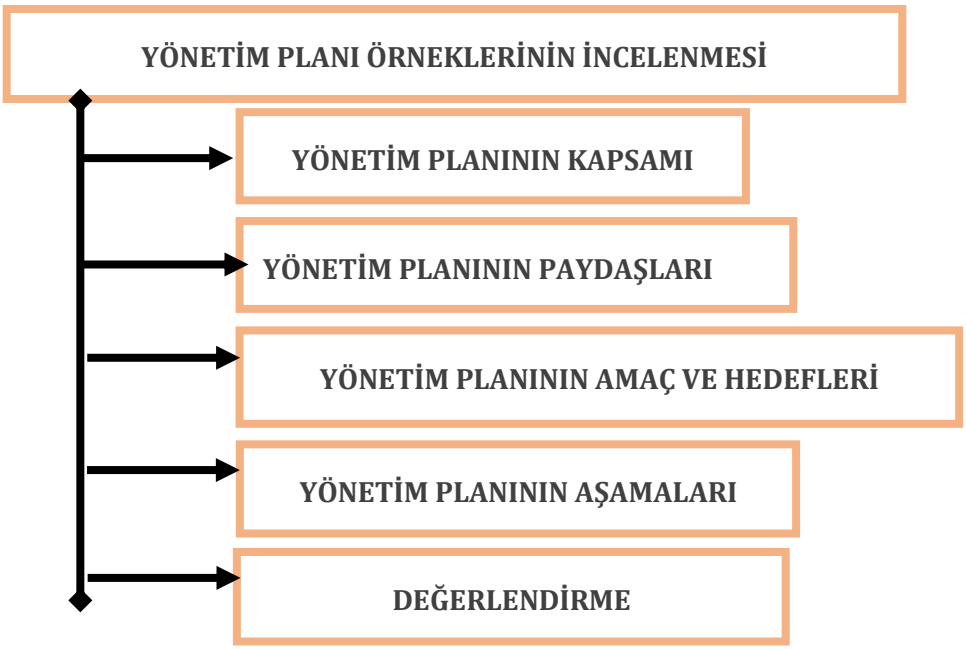

Şekil 4.1 Yönetim planlarının değerlendirilmesine ilişkin sınıflandırma

4.1 Uluslararası Alan Yönetimi Planı Örnekleri

Uluslararası alan yönetimi planı olarak İskoçya-Edinburg Şehri ve Bath Şehri Yönetim Planı örnekleri incelenmiştir. İncelenen yönetim planları hem anıtsal yapılar hem de sivil mimarlık örneği yapıları kapsayan alansal olarak koruma anlamında çeşitlilik içeren bölgelerden oluşmaktadır.

4.1.1 İskoçya-Edinburg Şehri Alan Yönetimi Planı

Edinburgh, Birleşik Krallığa bağlı ancak 1997 yılında yapılan halk oylaması ile kendi parlamentosunu kuran ülkelerden biri olan İskoçya'nın başkentidir. 15. y.y.'dan beri başkent olan şehir, Büyük Britanya Adası'nın kuzeyinde, tepe ve vadilerle oluşan dünyaca ünlü bir ortaçağ kentidir (Aydoğdu, Y., 2011).

Edinburgh Eski ve Yeni Kentin Dünya Miras Alanı Adaylığı için 1994 yılında başvuru yapılmış, yapılan incelemeler neticesinde 1995 yılında Edinburgh Eski ve Yeni Kent Dokusu (The New Town and The Old Town) Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Dünya Miras Komitesi'ne sunulan raporda ICOMOS Edinburgh'un Dünya Miras Listesi'ne alınmasını 2. ve 4. Kriterlere uygunluğuna dayandırmaktadır. Edinburgh'un üstün evrensel değeri olarak ICOMOS uzmanları şu açıklamayı yapmıştır; *"Edinburgh, yeni neoklasik kent ve eski ortaçağ kent dokusunun bütünsel bir yapı ortaya koyması, Avrupa'da kent planlamasını yönlendirmesi, yüksek estetik değerleri, 18. ve 19. yüzyılda düşünce ve öğretilerin merkezi olması, iyi korunmuş önemli yapı ve alanlara sahip olması özellikleriyle dünyada benzersiz bir yere sahiptir. Bu iki farklı kent dokusunda şehre karakterini veren çok önemli yapılar zıt bir uyum oluşturmaktadır''* (Aydoğdu, Y., 2011).

4.1.1.1 İskoçya-Edinburg Şehri Alan Yönetimi Planının Kapsamı

Edinburg kentinde yönetim planı kapsamında Eski ve Yeni Kent yer almaktadır. Iki farklı kent dokusnu kent bütününü oluşturması Edinburg kentinin Avrupa genelinde öenmli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. İki farklı kent dokusunun kent bütününü oluşturduğu Dünya Miras Listesine giren 4500 yapı, anıt ve abideleri içeren Edinburgh kentine ilişkin hazırlanan Yönetim Planında miras alanı sekiz

koruma bölgesine ayrılmıştır. Koruma bölgeleri farklı renkler ile Şekil 4.2'de verilmektedir.

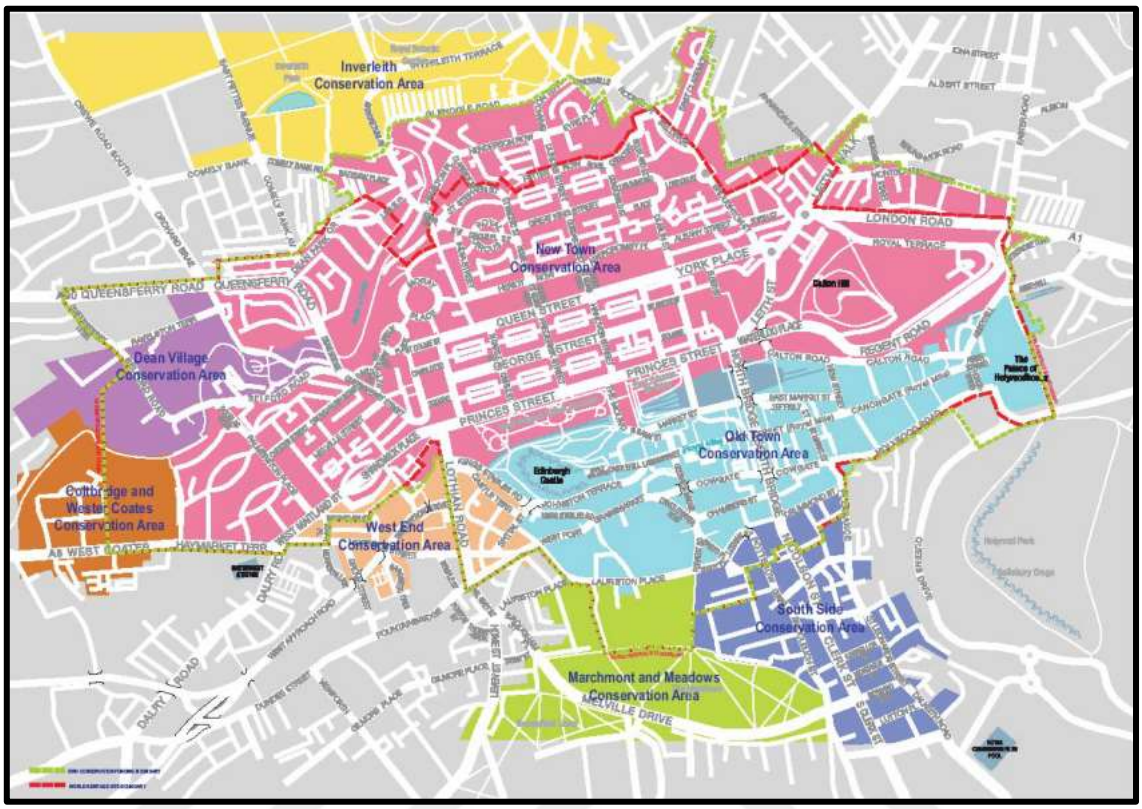

Şekil 4.2 Edinburg koruma bölgeleri, (EWHSMP, 2005)

Edinburgh Eski ve Yeni Kentin Miras Alanı incelendiğinde;

Eski Kent (Old Town)

Edinburgh Kalesi ve Holyroodhouse Sarayı arasındaki, pek çok tarihi yapı ile çevrili ana cadde (Royal Mile) boyunca konumlanmaktadır. Kent duvarları, 15.yy'a aittir, ancak küçük bir kısmı korunmuştur. Büyük kısmı 18.yy'da kent genişlerken yıkılmıştır. 12.yy. kasabaları, 2 erken kraliyet sarayı, ortaçağ manastırı, 17-19.yy.'lara ait parlamento binası, mahkeme binası, okul, üniversite, kiliseler, hükümet binaları Old Town içinde yer almaktadır (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

Şekil 4.4 Holyroodhouse sarayı, (EWHSMP, 2005)

Şekil 4.3 Edinburg kalesi (EWHSMP, 2005)

Yeni Kent (New Town)

New Town, kentin 1767'den 1890'lara kadar devam eden süreçte 7 farklı evrede inşa edilen bölümüdür. İlk olarak asiller, daha sonra da orta sınıflar için banliyö olarak gelişen bir plana sahiptir. Kent çoğunlukla ızgara yol dokusunda inşa edilmiştir. Ancak kentin topogrfik açıdan yükselen bölümlerinde kıvrımlı yollar tasarlanmıştır. Edinburgh'un New Town tasarımı, 18- 19.yy'da bütün İskoçya, Londra ve hatta Washington D.C., Philedelphia gibi dünyanın pek çok yerleşiminde kent planlamada etkili olmuştur (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

Şekil 4.5 İskoçya Edinburg (EWHSMP, 2005)

4.1.1.2 İskoçya-Edinburg Şehri Alan Yönetimi Planının Paydaşları

Yönetim planı kapsamında sorumlu kuruluşlar geniş bir yelpaze içermektedir. Yönetim planı incelendiğinde; yönetimin yerel ve özel sektör düzeyinde şirketler tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Özel sektör olarak; Edinburgh World Heritage Trust (Edinburgh Dünya Miras Vakfı), Edinburgh City Centre Management Company (Edinburgh Kent Merkezi Yönetim Şirketi); merkezi yönetim birimi olarak, Historic Scotland (Tarihi İskoçya); yerel yönetim birimi olarak, City of Edinburgh Council (Edinburg Kent Konseyi), Scottish Enterprise Edinburgh and Lothian (İskoçya Edinburgh ve Lothian Girisimi) görev yapmaktadır. Yönetimde ana sorumluluğun verildiği paydaşlar ve görevleri aşağıda verilmiştir;

Historic Scotland (Tarihi İskoçya): Edinburgh Dünya Miras Alanı'nın yönetimi, korunması ve geliştirilmesi konusunda İskoçya Hükümeti bünyesinde yer alan ve yetki sahibi bir birimdir. Tarihi alanın korunması ve sürdürülebilir kılınması ile sorumudur. Koruma alanları ile ilişkide bulunan diğer park, bahçe gibi kentsel alanların koruma alanları ile ilişkilerinin belirlenmesinden de sorumlu olan kurum niteliğindedir.

City of Edinburgh Council (Edinburgh Kent Konseyi): Kentin yerel yönetim birimi olan Edinburgh Kent Konseyi'nin alanın yönetiminde önemli rolleri bulunmaktadır. Planlama otoritesi olarak alanın yönetimini sağlayacak planların çerçevesini oluşturmaktadır.

Edinburgh World Heritage Trust (Edinburgh Dünya Miras Vakfı): Historic Scotland ve City of Edinburgh Council tarafından 1999 yılında kurulmuştur. Hedefleri; alan yönetimi planı yoluyla siti korumak, eylem planları hazırlamak, alandaki farklı koruma grupları arasında yönetim planı ile ilgili eylemleri koordine etmek, tarihi çevrenin geliştirilmesi ve korunmasında finans sağlamak ve alanın değerinin arttırılması için çalışmalar yapmaktır.

Edinburgh City Centre Management Company (Edinburgh Kent Merkezi Yönetim Şirketi): Edinburgh World Heritage için kardeş kuruluş niteliğinde 1999 yılında kurulmuştur. Edinburgh kent merkezini ziyaretçiler ve vatandaşlar için ilgi çekici hale getirmek ve kent merkezinde yer alan özel sektör ve kamu kurumlarının

etkileşimini sağlayarak merkezin gelişmesine yardımcı olan özel sektör niteliğinde bir kuruluştur.

Scottish Enterprise Edinburgh and Lothian (İskoçya Edinburgh ve Lothian Girişimi): İskoçya'nın ana ekonomik kalkınma ajansı olan Scottish Enterprise'ın yerel birimi konumundadır. Kurum özel ve kamu ortaklığı statüsündeki olduğundan uzun dönemli olarak yerel ekonominin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda yaya ve araçlar arasında sürdürülebilir bir kent çevresi oluşturmak ve kamu etkileşiminde konforlu bir çevre yaratarak ziyaretçi/turist deneyiminin kalitesini arttırmakta da önemli pay sahibidir.

Sit yönetiminde Edinburgh Üniversitesi, İskoçya Mimari Miras Topluluğu, İskoçya Ulusal Vakfı gibi başka pek çok yerel organizasyon ve kuruluş da sorumluluğu paylaşmaktadır (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

4.1.1.3 İskoçya-Edinburg Şehri Alan Yönetimi Planının Amaç ve Hedefleri

Edinburgh Eski ve Yeni Kentler Dünya Miras Alanı Yönetim Planı'nda yönetim planı kavramı; söz konusu alanda neyin önemli olduğunu ortaya koyan ve bu değerlerin korunması, yönetimi için bazı karar ve faaliyetlerin belirlendiği döküman olarak belirlenmiştir. Ayrıca yönetim planının girişinde planın amaç ve hedefleri tanımlanmıştır.

Yönetim planının amacı şu şekilde sıralanmıştır;

- Yaşanılan ve çalışılan dinamik bir kentin parçası olarak sürdürülebilir bir yönetim ile söz konusu alanın korunması,
- Alanın korunması için çalışan tüm tarafların arasındaki koordinasyonu sağlamak,
- Alana erişimin kolaylaştırılması ve alanın tanınmasının sağlanması ile plana katılımın arttırılarak sahiplenilmesinin sağlanması,
- Kamusal bilincin oluşturulmasıdır (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

Belirlenen bu hedefler ile Dünya Miras Alanı olan evrensel değerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, geliştirilerek korunması amaçlanmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda da yönetim planının aşamaları şekillendirilmiştir.

4.1.1.4 İskoçya-Edinburg Şehri Alan Yönetimi Planının Aşamaları

-Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değerinin, Öneminin Belirlenmesi

Bu bölümde ilk olarak ; alanın topografyası, arkeolojisi, mimari tarihi, Eski Kent, Yeni Kent, sokak formları, kentin vistaları, park ve bahçeleri ve kente hakim olan renk baz alınarak binaların yapı malzemeleri gibi birçok konuda bilgiler ortaya konularak miras alanı ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

Bu ikinci olarak bölümde; İki farklı kentsel dokunun kent bütününü oluşturduğu Dünya Miras Alanı'nın önemli ve değerli bileşenleri ortaya konularak, alan için bütüncül bir önem değerlendirmesi yapılmıştır. Yapılan bu önem değerlendirmesi ile bu bileşenlerin korunmasına yönelik stratejilerin oluşturulmasına imkan sağlanmıştır.

-Koruma Stratejilerinin Belirlenmesi

Bu bölümde; Alanın evrensel değerin sürdürülebilirliğinin sağlanması, geliştirilerek korunması amacının güdüldüğü yönetim stratejileri ve politikaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca kent yönetimi ile ilgili uluslararası, ulusal yasalar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Diğer yandan stratejilere yön verecek olan ana ilkeleri de belirtilmiştir. Ana ilkeler aşağıda verilmiştir;

- Alanın korunarak ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılması,
- Alan yönetimi için belirlenen stratejilerin koruma ile uyumlu bir gelişmeyi desteklemesi,
- Alan yönetimi ve korunmasında bütün bireysel ve kurumsal girişimlerin katılımının sağlanmasıdır.

Alanın gelişiminin sağlanması, en önemli yönetim hedefleri arasında yer almaktadır. Alandaki değişiklik ve gelişimleri yönlendiren yasal ve yasal olmayan geniş bir yasal

çerçeve bulunmaktadır. Alan yönetimi ile ilgili ülke genelinde uygulanan temel yasalar şunlardır;

- Kent ve Ülke Planlama Yasası (1997); ülke için genel planlama çerçevesi belirlenmiştir.
- Tescilli Yapılar ve Koruma Alanları için Planlama Yasası (1997); ülke genelindeki koruma alanları, tarihi yapılar ve miras alanı içindeki diğer yapılara ilişkin yasal çerçeve belirlenmiştir.
- Eski Anıt ve Arkeolojik Alanlar Yasası (1979), ülke genelinde belirlenmiş alanlar her türlü müdahaleye karşı koruma altına alınmıştır.

-Risklerin Belirlenmesi ve Politikalar Oluşturulması

Bu bölümde; yeni gelişen alanların dokuya ve silüete etkisi, doğal alanların değişimi, yeşil alan sürekliliğinin azalması, dokuya aykırı gelişmeler ve yapılaşmalar, yetersiz bakım ve yanlış müdahale nedeniyle tahrip olan dokular, trafik sorunu, afet riskleri, kalite ve özgünlük kaybı, açık va kamusal alanların azalması, arkeolojik alanların kaybı, modern hayatın ihtiyaçlarına uyum sağlanamaması gibi birçok durum irdelenerek; kentsel görünüm, mimarlık, tarih ve miras ana başlıkları oluşturulmuş ve her bir başlık için riskler ve bu risklerin çözümlenmesine ait politikaları içeren tablolar verilmiştir. Edinburgh kentinin temel başarısı kentsel çevre kalitesine ulaşmış olmasıdır. Kentsel çevre kalitesinin korunması ve arttırılmasına yönelik hazırlanan riskler ve politikalar tablosu EK-2'de verilmiştir (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

-Katılımın Öneminin Aktarılması

Bu bölümde; alan yönetimine halkın katılımının sağlanması için gereken fırsatlar üzerinde durulmuştur. Yönetime halkın katılımının sağlanması ve alanın öneminin anlaşılması ile korumanın daha kolay olacağı düşünülmektedir. Yönetim planında katılımın sağlanması gerektiğinden; alandaki yerel halk, yerel özel sektör, akademisyenler, ziyaretçiler, yerel ve merkezi hükümet gibi paydaşların katılımda ilk sırada yer alması gerektiği vurgulanmaktadır.

-Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Bu bölümde; yönetim planının uygulama, izleme ve gözden geçirme kısmı aktarılmaktadır. Planın hazırlanmasının tek başına yeterli olmayacağı, etkin bir uygulama ile başarılı olacağına değinilmektedir. Başarılı bir uygulama gerçekleşebilmesi için ana stratejiler şu şekilde ifade edilmektedir;

- Yönetim planının her beş yılda bir gözden geçirilmesi,
- Yönetim planı amaçları ve hedeflerinden oluşturulan Dünya Miras Alanı Eylem Planının uygulanabilir faaliyetlerden oluşması,
- Projelerin, girişimlerin ve finansmanın arasında koordinasyonun bulunması,
- Yıllık Eylem Planının gözden geçirilmesidir.

Uygulama için çeşitli mekanizmaların kurulması gerektiği de vurgulanmıştır. Bu mekanizmalar;

Dünya Mirası Ortaklığı Grubu: Bu grubun Başkan ve paydaşlardan oluşması ve en üst seviyedeki yetkiye sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Yılda bir kez toplantı yapacağı ifade edilmiştir.

Dünya Mirası Ortaklığı İcra Grubu: Plan uygulamaları ve çalışmalardaki işbirliğinden sorumlu olacak üst düzey uzmanlardan oluşan grubun, üç aylık dönemlerde bir araya gelmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çalışma Grubu: Eylem planında yer alan projelerin uygulanmasını kolaylaştırmak için kurulacağı ve bu grubun, yapılacak çalışmalardan etkilenecek ya da çalışmaların içindeki organizasyon temsilcileri ya da bireylerden oluşacağı ifade edilmiştir.

Dünya Mirası Alan Koordinatörü: Edinburgh Dünya Miras Vakfı'na bağlı olarak çalışan alan koordinatörü, yönetim ve eylem planının uygulamalarından sorumludur. Eylem planının nasıl uygulanacağı, yıllık eylem programının derlenmesi ve güncellenmesi, kısa vadeli hedeflerin belirlenmesi alan koordinatörünün yükümlülüğünde olduğu ifade edilmiştir. (Edinburgh World Heritage Site Management Plan, 2005).

4.1.1.5 İskoçya-Edinburg Şehri Alan Yönetimi Planının Değerlendirilmesi

İki farklı kentsel dokunun kent bütününü oluşturduğu İskoçya-Edinburg Dünya Miras Alanı için hazırlanan Yönetim planı yukarıda incelenmiştir. Yapılan incelemelerde dünya miras alanındaki birçok etkenler birlikte kentsel çevre kalitesinin bütüncül bir şekilde korunması, sürdürülebilmesi, geliştirilebilmesi ve katılımın yerelden merkezi hükümete kadar olan paydaşlar bütününde gerçekleştirilebilmesinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. İki farklı dokunun bütünleşerek korunmasına yönelik hazırlana yönetim planının, topografya, peyzaj, doğal alanlar, arkeolojik alanlar, vistalar gibi birçok konu bağlamında hazırlandığı tespit edilmiştir.

4.1.2 Bath Şehri Alan Yönetimi

1987 yılında Dünya Miras Listesi'ne alınan Bath Şehri sahip olduğu şehir planlama tekniği, mimarisi, peyzaj alanları ve arkeolojik alanları ve tarihiyle üstün evrensel değere sahip bir kent olarak tanımlanmaktadır. Romalılar döneminde kaplıca kenti olarak kurulan kent, Ortaçağ'da yün endüstrisinin de önemli bir merkezi haline gelmiştir. 18. Yüzyılda, Roma kaplıcaları ile uyumlu bir şekilde harmanlanan neoklasik binalar kentte önemli bir yere sahiptir.

Kentteki yönetim planı anlayışının UNESCO'nun Dünya Miras alanlarının yönetimi için yaptığı son düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda planın aktif olarak işlediği görülmektedir (URL-8).

4.1.2.1 Bath Şehri Alan Yönetimi Planının Kapsamı

Bath şehrine ilişkin adaylık doyasında dünya miras alanı sınırlarının çizili olduğu bir haritaya yer verilmemiştir. Ancak 1993 tarihli Bath bildirisi ve 1997 tarihli yerel planda, Bath Belediye Meclisi tarafından belediye sınırı Dünya Miras Alanı sınırını olarak kullanıldığından, sınır belediye sınırı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle yönetim planı hedeflerinde sınırın gözden geçirilmesi de yer almaktadır.

Romalılar döneminde kurulan ve Ortaçağ'da önemli bir endüstri merkezi haline gelen Bath Dünya Miras Alanı'da 4980 adet tescilli yapı yer almaktadır (Akdoğan, N.,

2010). Bath Dünya Miras Alanı Şekil 4.6' da verilmiştir. Ayrıca kentteki Roma Kaplıcaları'na ve anıtsal eserlere örnekler de Şekil 4.7 ve 4.8' de verilmiştir.

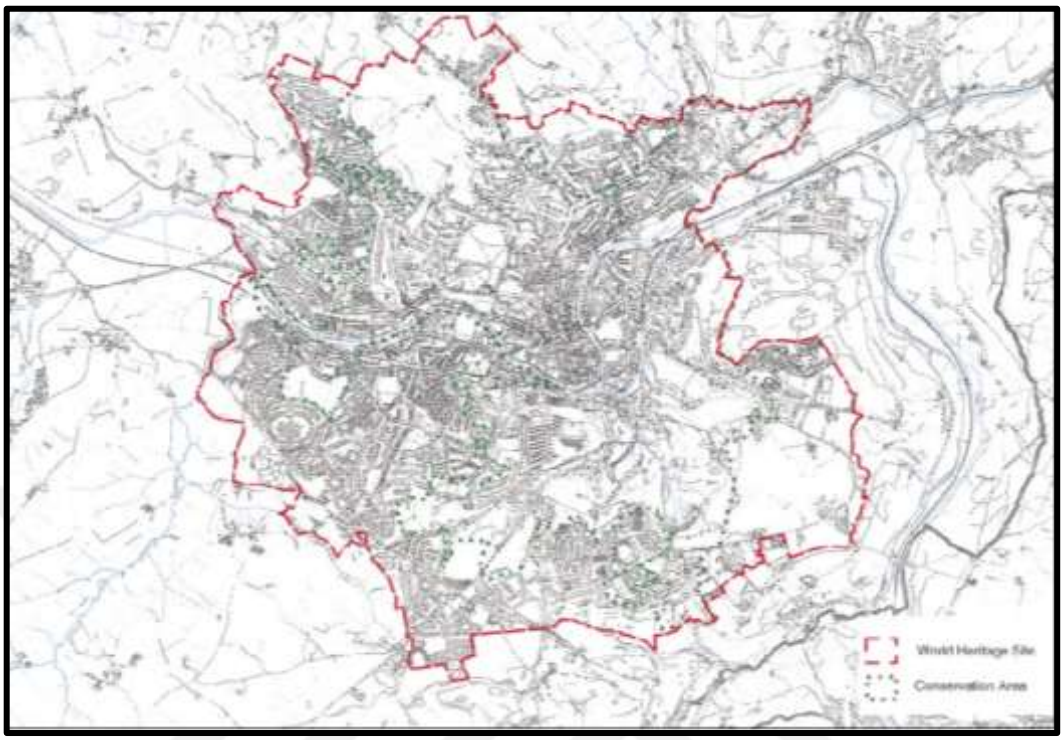

Şekil 4.6 Bath Şehri Dünya Miras Alanı ve koruma bölgesi (CBWHSMP, 2003)

Şekil 4.7 Roma banyoları, (CBWHSMP, 2003)

Şekil 4.8 Bath Abbey, (CBWHSMP, 2003)

4.1.2.2 Bath Şehri Alan Yönetimi Planının Paydaşları

Bath Şehri Yönetim Planı Dünya Mirası İzleme Grubu, Paydaşlar Grubu ve sürece katılmak isteyen tüm kurum, kuruluş ve kişilerin ortaklığı ile hazırlanmıştır. Yönetim planının hazırlık ve uygulama aşamasında yer alan izleme grubu içerisinde;

- İngiliz Mirası (English Heritage)
- Bath & Kuzey Doğu Somerset Ülke Konseyi (Bath & North East Somerset Council)
- Kültür, Medya Ve Spor Şubesi (Department For Culture, Media And Sport)
- ICOMOS-UK
- Ulusal Vakıf (The National Trust); Bath'ta birçok taşınmaza sahiptir ve bu taşınmazların yönetimi ve restorasyonundan sorumludur.
- Konut Birliği Bath Federasyonu (Bath Federation Of Residents Association)
- Bath Ticaret Odası (Bath Chamber of Commerce)
- Bath Koruma Vakfı (Bath Preservation Trust); 1934 yılında kurulan vakıf Dünua Miras Alanı'nda birçok önemli tarihi yapıya sahip olup, bu yapıları yönetmekte ve tarihi yapıların korunması ve onarımı içi fon sağlamaktadır.
- Bath Halkı (Bath Society)
- Envolve
- Bath Üniversitesi (University of Bath)
- Birinci Grup (First Group)
- Cotsworld AONB Ortaklığı (Cotsworld AONB Partnership)
- Somer Konut Grubu (Somer Housing Group); 1999'da kurulan grup Belediye'nin sosyal konut üretme rolünü üstlenmiştir, ayrıca birçok tarihi yapıya da sahiptir.
- Bath Turizm Plus (Bath Tourism Plus)
- Güney Stoke Semt Konseyi (South Stoke Parish Council)

- Avon ve Somerset Polis Teşkilatı (Avon and Somerset Contabulary) yer almaktadır.

Ayrıca paydaşlar olarak tanımlanan grup içerisinde temsil edilmekte olan 100'e yakın turizm, eğitim, ulaşım ve koruma gibi pek çok alanda hizmet veren grup yer almaktadır (City of Bath World Heritage Site Management Plan 2003).

4.1.2.3 Bath Şehri Alan Yönetimi Planının Amaç ve Hedefleri

Bath Şehri Yönetim Planı'nın amacı, Bath Dünya Miras Alanı'nın kültürel varlıklarını korumak ve alanın duyarlı bir biçimde yönetebilmektir. Bu amaç ta genel olarak; mimari, arkeolojik, peyzaj ve doğal varlıkların ve onların kentsel ve kırsal alanlarının koruması ve geliştirilmesi, kavranmasının arttırılması, tarihi dokunun eğitimsel kaynak olarak anlaşılıp kullanılması ve yorumlanması, yerel toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamıyla desteklenmesini kapsamaktadır.

Yönetim planının hedeflerinin belirlenmesinde baz alınan konular aşağıda verilmiştir;

- Bath Şehri Dünya Miras Alanı'nın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve geliştirilmesi,
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın eşsiz niteliklerinin ve yeri doldurulamaz evrensel değerinin anlaşılmasının ve gelecekte sürdürülmesinin sağlanması;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın yeri doldurulamaz evrensel değerlerinin korunması ve arttırılması esnasında Bath'ın yaşayan ve çalışan bir şehir olarak Dünya Miras Alanı statüsünden yararlanmasının sağlanması;
- Fiziksel erişimin geliştirilerek, tüm insanların Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'ndan keyif almalarının sağlanmasıdır.

4.1.2.4 Bath Şehri Alan Yönetimi Planının Aşamaları

Bath Şehri Yönetim Planı'nın aşamaları üç ana başlık halinde ele alınmıştır.

-Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değerinin, Öneminin Belirlenmesi; Planın bu bölümünde, Bath Şehri'nin konumu, büyüklüğü, sınırları, mülkiyeti, tarihçesi, gelişimi ve karakteri tanımlanmaktadır. Diğer yandan Bath Şehri Dünya Miras

Alanı'nın somut ve soyut evrensel değerleri incelenerek ortaya konmaktadır. Yönetim planında bu bölümüde UNESCO Dünya Miras Komitesi Kriterlerinin yanı sıra, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası diğer önemli kriterlere bağlı olarak Bath Şehri'nin kültürel değeri ortaya konmaktadır. Şehirde farklı nitelikteki kültürel değerler yer almaktadır (City of Bath World Heritage Site Management Plan 2003).

-Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi; Planın bu bölümünde Bath Şehri'nin geleceği ile ilgili vizyon belirlenip, bu vizyonlara uygun olan strateji ve hedefler oluşturulmuştur. Pek çok konu ile ilgili hedefler belirlenmiştir. Belirlenen hedeflerin kapsamını ana olarak yansıtan üç hedef şu şekildedir;

- Tüm politikalar, öneriler, kararlar ve eylemler Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın ve onun yeri doldurulamaz değerlerinin, dokusunun, karakterinin ve orijinalliğinin gelecek nesiller için muhafaza edilmesine ve korunmasına katkıda bulunmalı;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı ile ilgili tüm politikalar, öneriler, kararlar ve eylemler sürdürülebilirlik prensibine dayandırılmalı;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve kullanımıyla ilgili her bir birey, kuruluş, hükümetsel yapı, gönüllü, yardımsever veya ticari oluşumun yanında alanın yerlileri ve ziyaretçilerinin de "Dünya Mirası" kavramının ve alanı koruma ve muhafaza için alandaki değerler ve gereksinimlerin anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır (City of Bath World Heritage Site Management Plan 2003).

-Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme; Planın son bölümünde vizyon ve hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için kısa (2 yıl), orta (6 yıl) ve uzun (10 yıl) vadeli hazırlanmış olan eylem planları aktarılmaktadır. Eylem programında hedeflere bağlı 128 eyleme yer verilmiştir.

Yönetim Planının uygulama aşaması aşağıdaki başlıklar altında incelenmektedir;

- Uygulama,
- Sorumluluklar ve İdare,
- Fon ve Kaynak Sağlanması,
- Yönetim Planının Gözden Geçirilmesi,

- Yönetim Planının İzlenmesi,
- Eylem Programıdır.

Bath Şehri Yönetim Yönetim Planı'da uygulama sorumluluğu "Bath & North East Somerset" Meclisi ile paylaşılmaktadır**.** Aynı zamanda yönetim planının uygulanmasında konusuna göre birçok birey, kurum, kuruluşun bulunduğu ve başarılı bir uygulama için ortak çalışmanın şart olduğu özellikle vurgulanmıştır.

Denetleme ve koordinasyonda önerilen mekanizmaların üç temel öğesinin aşağıda verilmiştir;

- Dünya Mirası İzleme Grubu,
- Paydaşlar Grubu,
- Sürece katılmak isteyen tüm kurum, kuruluş ve kişiler.

4.1.2.5 Bath Şehri Alan Yönetimi Planının Değerlendirilmesi

Şehir planlama tekniği, mimarisi, peyzaj alanları ve arkeolojik alanları ve peyzaj alanları ile üstün evrensel değere sahip Bath kenti, Roma döneminde kaplıca kenti olarak kurulmuş ve Ortaçağ'da yün endüstrisinin de önemli bir merkezi haline gelmiştir. 18. Yüzyılda, Roma kaplıcaları ile uyumlu bir şekilde harmanlanan neoklasik binalarında içinde yer aldığı kent dokusuna ilişkin hazırlanan Yönetim Planı'nda aktif olarak görevlerini yerine getirecek olan paydaşların yer alması ve alanın kournması ve geliştirilmesine ilişkin belirlenmiş hedefler, stratejiler ve eylemler ile Bath Kenti'nde aktif ve işleyen bir yönetim planı süreci olduğu görülmektedir. Planın eylemlerinin belirlenen sürelerde gerçekleştirilebilmesi için hem paydaşların tamamının sürecin içinde olması, fon desteğinin sağlanması ve gerçekleştirilebilecek eylemlerin planlanması ve sürecinin doğru öngörülmesi ile aktif bir yönetim süreci görülmektedir.

4.2 Ulusal Alan Yönetimi Planı Örnekleri

Ulusal alan yönetimi planı olarak Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı ile Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim Planı incelenmiştir. Her iki Dünya Miras Alanı arka arkaya UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir. İki yönetim

planında uluslararası yönetim planlarında olduğu gibi koruma anlamında çeşitliliğin olduğu, birçok türde evrensel değerin bir arada bulunduğu alanlar seçilmiştir.

4.2.1 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı

Bergama'nın Dünya Miras Listesi'ne girme süreci 2011 yılında Bergama Belediyesi bünyesinde kurulan Alan Başkanlığının çalışmaları ile başlamış ve çalışmalar Bergama Belediyesi bünyesinde yürütülmüşür. 2014 yılının Haziran ayında Doha kentinde düzenlenen 38. Dünya Miras Komistesi toplantısında Bergama ülkemizin 13. ve dünyanın 999. Miras alanı olarak listeye alınmıştır. Bergama Dünya Miras Listesi'ne I. - II.- III. – IV ve VI krtiterleri karşılayan kültürel değerleri ile girmiştir (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

4.2.1.1 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planının Kapsamı

Bergama, Dünya Miras Listesi'ne dokuz farklı kültürel alan ile girmiştir. Bu kültürel alanların çevresinde ayrıca Tampon Bölge oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tampon bölgeler ile yaklaşık olarak Bergama'nın 1/3'ünü kapsayan bir alana ilişkin yönetim planı oluşturulmuştur.

Bergama iki bin yılı aşan tarihi süreçte ev sahipliği yaptığı Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde şekilllenmiştir. Kültür ve doğanın birlikte biçimlendiği Bergama'da tapınaklar, gymnasiumlar, su sistemleri, köprüler, tiyatrolar, tümülüsler, hanlar, camiler ve geleneksel evler gibi anıtsal eseler kentin çok katmanlı kültürel peyzajını oluşturmaktadır. Bergama'nın sahip olduğu üstün evrensel değerlerden bazıları şunlardır; Kale Tepesi(Acropolis), Zeus Sunağı, Kale Mahallesi, Kızık Avlu ve çevresi, Selinos ile Arasta Bölgesi, Pergamon Asklepieionu, Kybele Kutsal Kaya Alanı, Tümülüsler gibi birçok döneme ait eserlerdir (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planı'nın içerdiği sınırlar Şekil 4.9'da verilmiştir. Kırmızı ile gösterilen alanlar Dünya Miras Alanı sınırlarını, Sarı ile gösterilen alanlar Tampon Bölgeyi ifade etmektedir.

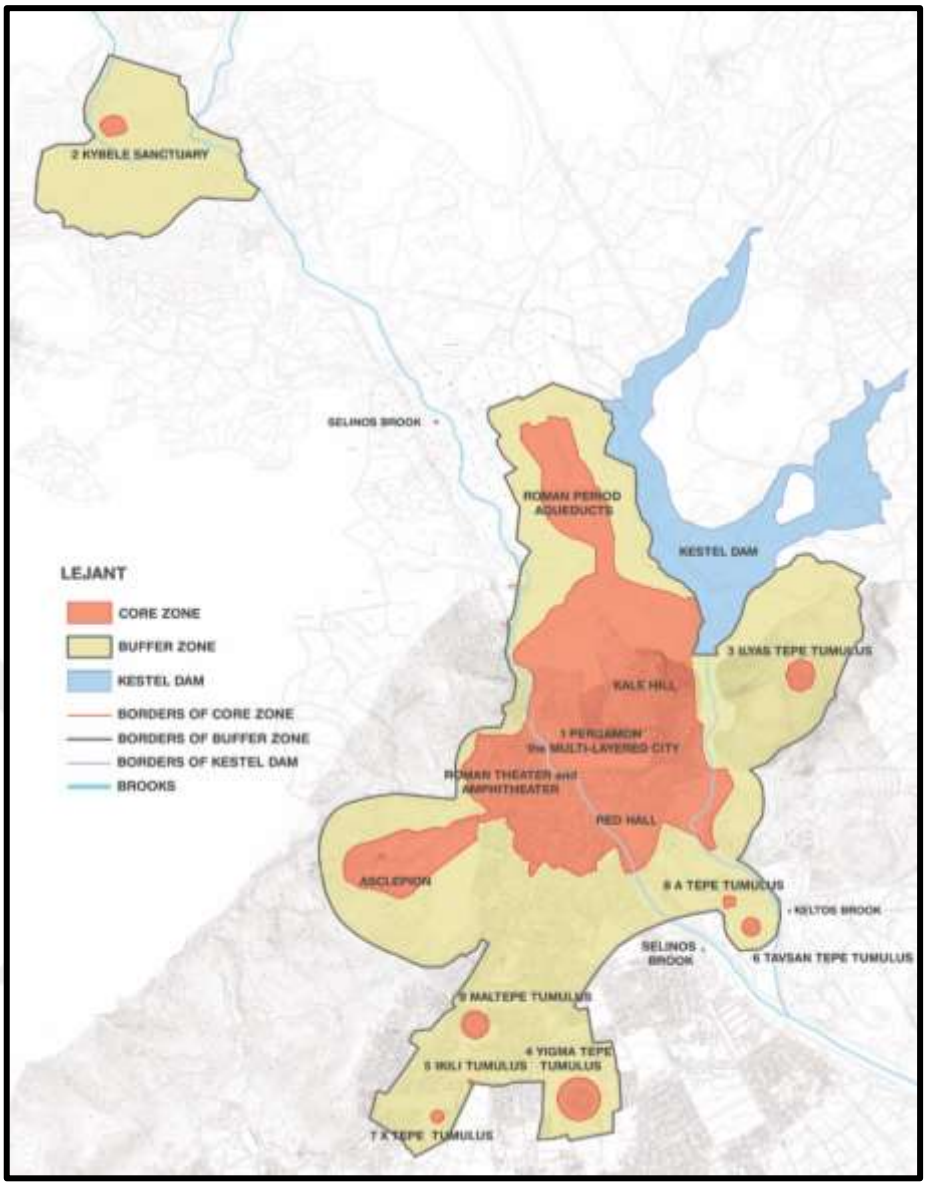

Şekil 4.9 Bergama Dünya Miras yönetim alanı (BÇKKPAYP, 2016)

4.2.1.2 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planının Paydaşları

Bergama Alan Yönetimi Planı hazırlıklarına Bergama'nın UNESCO Dünya Miras Listesi Adaylık çalışmaları ile eş zamanlı başlanılmıştır ve hazırlanan taslak plan ana yönetim planının olgunlaşması ve tüm paydaşların konuyu özümseyebilmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Adaylık sürecinde de taslak plandaki kararlar uygulanmaya başlamış ve bu şekilde yönetim sürecine hızlıca geçilebilmiştir (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

2011 yılında kurulan Alan Başkanlığının yanı sıra 2005 yılında yayımlanan Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümleri kapsamında yönetim planı için yerelde kurulması istenilen "Danışma Kurulu ve Eşgüdüm-Denetleme Kurulu" oluşturulmuştur. Danışma Kurulu Bergama'nın adaylık sürecinde alan ile ilgili bilgileri, kurumlararası iletişimi sağlamadaki deneyimleri ile ön plana çıkan kişi ve kurum temsilcilerinden oluşturulmuştur.

Danışma Kurulu'nda Yer Alan Kurum ve STK'lar;

1. Kültür ve Turizm Bakanlığı
2. İzmir Valiliği – İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
3. Bergama Belediyesi
4. Alman Arkeoloji Enstitüsü
5. ICOMOS Türkiye
6. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
7. E.Ü. Bergama Meslek Yüksek Okulu
8. Dokuz Eylül Üniversitesi – Mimarlık Fakültesi
9. Ege Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü
10. Bergama Ticaret Odası
11. Bergama Amatör Fotoğraf Sanatı Derneği (BEAFSAD)
12. Bergamayı Sevenler Turizm Derneği
13. Bergama Kültür ve Turizm Derneği (BERTUR)
14. Hera Otel
15. Ulu Cami Mahallesi Muhtarlığıdır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ise yönetim planının eylemlerini yürütücü kurum ve kişiler yanında, eylemler ile ilgili gelişmeleri raporlayacak, takip edecek, gerekli olduğunda toplantı ve görüşmeleri sağlayacak sekreterya işini üstlenen üyelerden seçilmiştir.

Eşgüdüm-Denetleme Kurulunda Yer Alan Kurum ve STK'lar;

Alan Başkanı – Bergama Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Valiliği – İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Bergama Kaymakamlığı- Bergama Müze Müdürlüğü, ICOMOS Türkiye, Bergama Belediyesi, Bergama Kazı Başkanlığı, Ege Üniversitesi Rektörlüğü, E.Ü. Bergama Meslek Yüksek Okulu, İZKA, Vakıflar İzmir Bölge Müdürlüğü, DSİ 2. Bölge Müdürlüğü, Bergama Ticaret Odası, BERKSAV, Selçuk Mahallesi Muhtarlığıdır.

4.2.1.3 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planının Amaç ve Hedefleri

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planının hedefi Bergama'nın evrensel değerinin ortaya konulması ve ortaya konulan her bir üstün değerin korunarak katılımcı bir süreç ile yaşatılmasıdır.

Alan Yönetimi Planı'nın Temel Amacı ise; *"Bergama ve Koruma denildiğinde akla gelebilecek her türlü soruya ve soruna en akılcı ve doğru çözümü getirebilecek bir mekanizma kurmaktır. Bu mekanizma içinde, Bergama'yı tüm zenginlikleri ile gören ve tüm zenginliklerin korunması ve sağlıklı şekilde gelecek nesillere aktarılması için çalışacak herkesi ve tüm kurumları ahenkle bir araya getirmektir."* olarak ifade edilmektedir (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

4.2.1.4 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alan Yönetim Planının Aşamaları

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı dört aşamadan oluşmaktadır. Aşamalar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Alanın Tanımlanması, Kültürel Miras Değerlerinin Belirlenmesi ve Öneminin Anlatılması
- Paydaşlar, Katılım, Finansal Kaynakların İrdelenmesi ve GZFT Analizleri
- Stratejiler ve Eylem Planlarının Belirlenmesi
- Sürdürülebilirlik ve İzleme

-Alanın Tanımlanması, Kültürel Miras Değerlerinin Belirlenmesi ve Öneminin Anlatılması; Yönetim Planının bu ilk aşamasında Bergama'nın üstün evrensel değere sahip kültürel mirasları, planın dayanakları ve alanın konumu başlıklar altında incelenmiştir. Alanın konumu ile ilgili bilgiler verildikten sonra, Bergama'nın evrensel değerlerini oluşturulan tarihsel gelişimi ve doğal miras alanları açıklanmıştır.

Birçok üstün evrensel değeri oluşturan miras varlıkları Bergama'nın farklı dönem katmanlarını içiçe barındırmasından kaynaklanmaktadır. Bergama'nın tarihsel gelişimi Attalahid Hanedanlığı'ndan başlayarak, sırasıyla, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak açıklanmıştır.

Bergama arkeolojik zenginlikleri, kentsel sit alanları, doğal miras alanları, somut olmayan kültürel miras alanları alanları ile çok zengin bir kenttir.

Çok katmanlı kent olan Bergama için arkeolojik zenginlik olarak Kybele Kaya Kutsal Alanı, Tümülüsler, Kale Tepesi(Acropolis), Zeus Sunağı, Pergamon Asklepieionu başta olmak üzere Osmanlı Dönemine ait han, kervansaray, imaret gibi birçok anıt eser planda aktarılmıştır. Ayrıca Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'nden birçok sivil mimarlık örneği yapılar da planda açıklanmaktadır.

Diğer yandan somut kültürel miras varlıklarının yanı sıra somut olmayan kültürel miras varlıkları da yönetim planında yer almıştır. Somut olmayan kültürel miras varlıkları da şu şekilde açıklanmıştır; karatabakçılık, Bergama kermesi, tel kırma, Bergama halıları ve dokumacılık, klarnet çalma, yorgan yapımı, sepet yapımı, çeyiz serme ve sünnet yatağıdır.

Kültürel miras alanlarının yanı sıra doğal miras alanları da yönetim planında yer almaktadır. Bergama'nın birçok uygarlık tarafından seçilmesi ve çok katmanlı bir kent olmasını sağlayan en önemli faktörün, kentin Bakırçay Ovası'nın zengin tarımsal alanlarına sahip olmasından kaynaklandığı açıklanmaktadır (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

Şekil 4.10 Kızıl Avlu(İ.S. 2. yy) ve Osmanlı mahallesi (BÇKKPAYP, 2016)

Şekil 4.11 Kybele kaya kutsal alanı (BÇKKPAYP, 2016)

-Paydaşlar, Katılım, Finansal Kaynakların İrdelenmesi ve GZFT Analizleri; Yönetim planının bu aşamasında 2005 yılında yayımlanan Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerinde tanımlanan kurulların Alan Başkanlığı, Danışma Kurulu, Denetleme Kurulu gibi kurulların üyeleri ve üyelerin seçilme nedenleri aktarılmaktadır. Oluşturulan bu paydaşların genel kapsamı şu şekilde aktarılmaktadır;

- Bergama'nın korunması ve yaşatılması için çalışan resmi ve gönüllü kişiler,
- Bu çalışmalardan etkilenen kişiler,

- Çalışmaları ve alınan kararları etkileyen, şekillendiren kişilerdir.

Oluşturulacak Eylem Planlarını gerçekleştirmek adına Bergama'da korumanın finansmanını merkezi, yerel ve özel sektör kaynaklarının karşılayacağı ifade edilmiştir. Üç farklı kategorize edilen finansal kaynakların hangi alanlarda finanse edeceği şu şekilde açıklanmıştır;

- *"Merkezi kaynaklar: Genel bütçeden korumada sorumlu kurum ve kuruluşlara aktarılan kaynaklardır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalkınma Ajansları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bütçeleri bu kaynaklar arasında sayılabilir.*
- *Yerel yönetimlerin kaynakları: Genel olarak yasalarla belirlenmiş katkı paylarından oluşurken,*
- *Özel sektör kaynakları arasında, ulusal veya uluslararası kurumların koruma projelerine sağladığı katkılardan, özel sektör firmalarının sponsorluk veya sosyal sorumluluk projeleri ile koruma projelerine aktardıkları kaynaklara kadar geniş bir çerçevede toplanan kaynaklar bulunmaktadır."*

Ayrıca alan ile ilgili olarak yönetim planınsa oluşturulacak strateji ve eylem planlarını yönlendirecek olan Güçlü Yönler-Zayıf Yönler-Fırsatlar ve Tehditler belirlenmiş ve bu tespitler ışığında stratejiler geliştirilmiştir (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

-Stratejiler ve Eylem Planlarının Belirlenmesi; Yönetim planının bu aşamasında planın vizyonu, misyonu ve bunlara bağlı olarak hedefler ve stratejileri aktarılmaktadır. Aktarılan bu stratejiler ışığında da eylem planlarının belirlendiği ve eylem planlarının neler olduğu açıklanmaktadır.

Yönetim planının vizyonu;

- *"Kültürel değerleri ile barışık ve bu değerleri bütüncül şekilde koruyan bir Bergama yaratmak.*
- *İnsanlık tarihinin farklı katmanlarının bir arada olmasından kaynaklanan üstün evrensel değerlerimizi otantikliği içinde gelecek nesillere bırakmak.*

- *Doğal, kültürel ve Somut Olmayan Kültürel Miras'ın karşılıklı etkileşimlerinden doğan Bergama Kültürel Peyzajının korunmasını, kurumların, STK'ların, halkın ve ziyaretçilerin ortak ve bilinçli çabaları ile sürdürülebilir kılmak.*
- *Bergama'da yaşamayı kültürel zenginlik ve ayrıcalık olarak gören nesiller yaratmaktır."*

Yönetim planının misyonu; Bergama Kültürel Peyzajı'nın üstün evrensel değeri hakkında kurum ve kişilerin doğru bilgiye sahip olmasını sağlamak, Bergama kültürel peyzajı, arkeolojik, kentsel, doğal ve somut olmayan mirası bütüncül bir şekilde ele alarak, yaşayan toplum ile birlikte işbirliği içinde korumaktır (Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, 2016).

Ayrıca bu bölümde eylemlerinin ana temaları ve hedefleri de açıklanmaktadır. 5 ana tema yer almaktadır. Bu 5 temanın başlıkları aşağıda verilmiştir;

- **Tema 1:** Bergama Kültürel Peyzajının Bütüncül Şekilde Korunması ve Yönetimi,
- **Tema 2:** Araştırma Eğitim ve Farkındalık Geliştirme,
- **Tema 3 :**Çevrenin Korunması,
- **Tema 4:** Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması,
- **Tema 5:** Sorumlu Turizm Yaratma.

Bu temalar doğrultusunda her bir tema için oluşturulan hedefler, gerçekleştirilmek istenen eylemlerin de oluşturulabilmesini sağlamıştır.

-Sürdürülebilirlik ve İzleme; Yönetim planının bu aşamasında planın sürdürülebilirliği ve izlenmesi açısından yapılan ve yapılacak olan kısa ve uzun vadeli hedefler açıklanmaktadır. Öncelikle yönetim planının tam metninin plan eylemlerinde yetkisi olsun ya da olmasın yereldeki tüm kamu kurumlarına, STK'lara, okullara, araştırma merkezlerine iletildiği ifade edilmektedir. Ayrıca İzmir'deki bölge müdürlüklerine, valilik birimlerine, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na gönderildiği ifade edilmiştir. Yönetim planının özeti broşür haline getirilerek halka dağıtılmış ve halka yönelik eğitim çalışmaları da başlatılmıştır. Yapılan tüm bu çalışmalar ile ilk önce değeri öğrenmelerini sağlamak, benimsetmek ve sürdürülebilirlik için katılımı arttırmanın hedeflendiği görülmektedir.

Yönetim Planının izlenmesi için de Danışma Kurulu'nun yılda en az bir, Eşgüdüm-Denetleme Kurulu'nun iki kez olmak üzere eylemlerin sürecini incelemek üzere toplanacağı aktarılmaktadır. Her yıl Aralık ayında eylemlerin gerçekleşme durumlarının raporlanarak Kültür ve Turizm Bakanlığı, kurullar, yerelde yer alan kamu kurumları, STK'lar, bilim insanları ile paylaşılması hedeflenmiştir.

2020 yılında eylemler, hedefler ve gerçekleşme durumları incelenecek ve yapılan bu inceleme ışığında yönetim planının revizyonu gerçekleşecektir.

4.2.1.5 Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planının Değerlendirilmesi

Bergama iki bin yılı aşan tarihi süreçte ev sahipliği yaptığı Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde şekilllenmiştir. Kültür ve doğanın birlikte biçimlendiği Bergama'da tapınaklar, gymnasiumlar, su sistemleri, köprüler, tiyatrolar, tümülüsler, hanlar, camiler ve geleneksel evler gibi anıtsal eserler kentin çok katmanlı kültürel peyzajını oluşturmaktadır.

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetim Planı Bergama'nın yaklaşık olarak 1/3'ünü kapsadığından dolayı yerleşimin gelişimi, planlanması, korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar tampon bölgeler belirlenmiş olsa da yönetim planının tüm ilçe genelinde genel hatlarıyla kabul edilip uygulanması gerekmektedir. Bu şekilde bir uygulama ile alanın bütüncül bir şekilde korunması ve yönetilebilmesi mümkün olacaktır.

Yönetim planının aşamaları incelendiğinde de tüm paydaşların özellikle yereldeki paydaşların yönetim planını benimsemesine çalışılmıştır. Ayrıca yereldeki halk ve STK'larında koruma konusundaki bilinçleri ve bölgenin değerini bilmeleri de yönetim planının katılımcı ayağını güçlendirmiştir.

Yönetim planının aşamalarında çok katmanlı olan Dünya Miras Alanı olan Bergama'nın tüm paydaşlarının aktif katılımı ile eylemlerini gerçekleştirmek adına bir kurgu tasarlanmıştır.

4.2.2 Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim Planı

M.Ö. 5000'li yılların öncesine kadar uzanan tarihi ile Bursa ve çevresi çok eski yıllardan bu yana önemli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Ancak Bursa'nın gelişmesini sağlayan en önemli olay "Büyük devlet olma" yolunda ilerleyen Osmanlı Beyliği tarafından Bursa'nın feth edilmesidir. Fetihten sonra başlayan imar hareketleri sebebiyle kent gelişmeye başlamış ve yeni bir görünüme bürünmüştür. Gelişen kent ekomonik, siyasi, sosyal ve kültürel odak noktası haline gelmiştir. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı da fetihten sonraki Bursa'nın yüzyıllar boyunca süren ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel gelişimini simgeleyen kentsel ve kırsal yerleşimleri kapsamaktadır (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

2000 yılında "Bursa ve Cumalıkızık Köyü Erken Osmanlı Dönemi Kentsel ve Kırsal Yerleşimleri" adı ile yapılmış olan başvuru Dünya Miras Geçici Listesi'ne alınmıştır. 2009 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından çalışmalara yeniden başlatılmış ve 2011 yılında Etüt ve Projeler Dairesi Başkanlığı'na bağlı Bursa Alan Başkanlığı kurulmuş, Alan Başkanı atanmış ve çalışma ekibi oluşturulmuştur. Yapılan bu çalışmalarda kapsam genişletilmiş ve Bursa'nın gelişmesinde önemli etkileri olan Sultan Külliyeleri'nin (I. Murad-Hüdavendigar, Yıldırım, Yeşil, II. Murad-Muradiye) de öneri Dünya Miras Alanı Sınırları içine eklenmesi ve Cumalıkızık ile Hanlar Bölgesi'nin sınırlarının yeniden güncellenmesi ile son sınırlar oluşturulmuştur. Oluşturulan söz konusu sınırlarla bağlantılı olarak, başvuru gerekçesi doğrultusunda adı "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu"(Bursa and Cumalıkızık: The Birth of the Ottoman Empire) değiştirilen Adaylık Dosyası, ekleri ve Yönetim Planı 2013 yılında UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne iletilmiştir.

Yapılan tüm incelemeler neticesinde, Dünya Miras Komitesi'nin 38. Dönem toplantısında kültürel kategoride Dünya Miras Listesi'ne "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu" (Bursa and Cumalıkızık: The Birth of the Ottoman Empire) Dünya Miras Alanı olarak alınmıştır. "Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu" miras alanı UNESCO Dünya Miras Listesi'ne, UNESCO tarafından belirlenmiş krtiterlerden 1., 2., 3., 4. ve 6. Kültürel kriterleri sağlayarak girmiştir (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

4.2.2.1 Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planının Kapsamı

2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alının Miras Alanı; Orhangazi Külliyesi ve Çevresini içine alan Hanlar Bölgesi'ni (3 No.lu Alan) , Hüdavendigar (I. Murad) Külliyesi'ni (1 No.lu Alan), Yıldırım (I. Bayezid) Külliyesi'ni (5 No.lu Alan), Yeşil (I. Mehmed) Külliye'yi (4 No.lu Alan), Muradiye (II. Murad) Külliyesi'ni (2 No.lu Alan) ve Cumalıkızık Köyü'nü (6 No.lu Alan) kapsamaktadır. (URL-9). Miras Alanları Şekil 4.12'de verilmiştir.

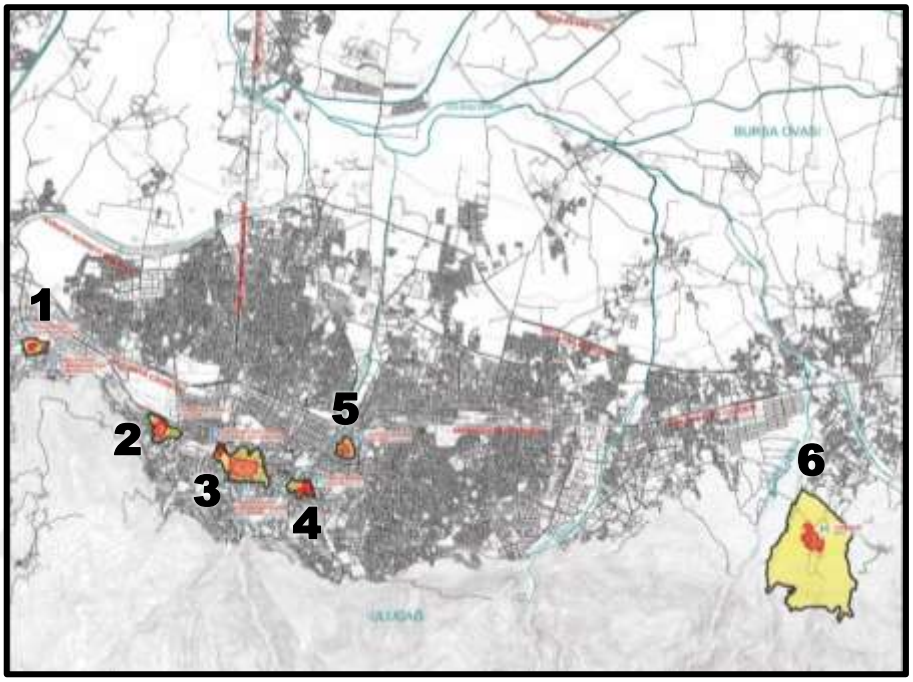

Şekil 4.12 Bursa ve Cumalıkızık Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

Dünya Miras Alanı için oluşturulan sınırlar Çekirdek Alan, Tampon Bölge ve Yönetim Alanı olarak sınıflandırılmaktadır. Sınırların içerikleri şu şekildedir;

- Çekirdek Alan; Üstün evrensel değere sahip alanı,
- Tampon Bölge; Çekirdek alan etkileşim alanını,
- Yönetim Alanı; Çekirdek alan + tampon bölgeyi içermektedir.

Yönetim Alanı sınırı ise Dünya Miras Alanı olarak belirlenen alanın korunması, yaşatılması ve değerlendirilmesini sağlayacak yeterli büyüklükte ve yönetilebilir alanlar olarak belirlenmiştir (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013). Alan büyüklükleri Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1 Yönetim alanının ilçelere göre idari dağılımı ve büyüklükleri (BCYP, 2013)

Bölge	**İlçe Adı**	**Çekirdek Alan**	**Tampon Bölge**
Hanlar Bölgesi	Osmangazi	106.800 m^2	315.750 m^2
Hüdavendigar (I. Murad) Külliyesi	Osmangazi	11.750 m^2	89.300 m^2
Yıldırım (I. Bayezid) Külliyesi	Yıldırım	15.290 m^2	85.640 m^2
Yeşil (Çelebi Mehmed) Külliyesi	Yıldırım	19.410 m^2	85.780 m^2
Muradiye (II. Murad) Külliyesi	Osmangazi	31.420 m^2	112.430 m^2
Cumalıkızık Köyü	Yıldırım	86.460 m^2	1.919.170 m^2
Toplam		271.130 m^2	2.608.070 m^2
		2.879.200 m^2	

4.2.2.2 Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planının Paydaşları

Yönetim planında paydaşlar, ulusal ve uluslararası paydaşların birlikte eşgüdüm ile çalışması kurgusuna göre belirlenmiştir. Paydaşlar ulusal ve uluslararası olarak iki başlık altında düzenlenmiştir. ***Ulusal Kuruluşlar;*** Merkezi Yönetim Kurumları, Yerel Yönetim Kurumları ve Diğer Kurum ve Kuruluşlar olmak üzere 3'e, ***Uluslararası Kuruluşlar;*** Türkiye'nin üyesi olduğu koruma alanında uluslararası ölçekte faaliyet gösteren kurumlar, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin üyesi olduğu uluslararası ölçekte faaliyet gösteren kurumlar olarak 2'ye ayrılmaktadır.

Ulusal Kuruluşlar:

Merkezi Yönetim Kurumları; Başbakanlık[3], Bakanlıklar[4] ile ildeki Müdürlükleri ve Bursa Valiliği'dir.

Yerel Yönetim Kurumları; İl Özel İdaresi[5], Bursa Büyükşehir Belediyesi, Osmangazi Belediyesi, Yıldırım Belediyesi, Muhtarlıklardır.

Diğer Kurum ve Kuruluşlar; Sivil Toplum Kuruluşları, Meslek Odaları, Üniversiteler, Basın, Kamu İştirakleri, Diğer Özel Amaçlı Kuruluşlardır.

[3] Başbakanlık bünyesindeki; Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve TOKİ paydaş olarak belirlenmiştir.
[4] Bakanlıklar bünyesindeki; İç İşleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,Kalkınma Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı paydaş olarak belirlenmiştir.
[5] İdare Bursa İl Sınırları Büyükşehir Belediye sınırları olarak belirlendiğinde kapatılmış ve Yatırım İzeleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur.

Uluslararası Kuruluşlar:

Türkiye'nin üyesi olduğu koruma alanında uluslararası ölçekte faaliyet gösteren kurumlar;

- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)
- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)
- Uluslararası Kültürel Varlıkları Araştırma ve Koruma Merkezi (ICCROM),
- Doğanın Korunması Uluslararası Birliği (IUCN)
- Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM)

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin üyesi olduğu, uluslararası ölçekte faaliyet gösteren kurumlar;

- Avrupa Kültürel Miras Kuruluşları Federasyonu (EUROPA NOSTRA)
- Dünya Sağlık Örgütü - Sağlıklı Kentler Projesi
- Kaleli Kentler Birliği
- Avrupa Tarihi Şehirler ve Bölgeler Birliği
- Dünya Tarihi Kentler Birliği
- İslam Kentleri ve Başkentleri Organizasyonu
- Avrupa Ödülü Kazanmış Kentler Birliği
- Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı (UCLG)
- Uluslararası Yerel Çevresel Girişimler Konseyi
- Uluslararası Kütüphaneler ve Kütüphane Dernekleri Federasyonu
- Balkan Büyükşehirleri Ağı
- Avrupa Müzeler Forumu

4.2.2.3 Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planının Amacı

Yönetim planı hazırlanırken etkin bir korumanın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle uygun araçların seçilmesinin gerekliliği ortaya konulmuş ve bu araçlar yasal, kurumsal, finansal, fiziki ve sosyal araçlar olarak belirlenmiştir. Bu araçlar ışığında yönetim planının amacı kurgulanmıştır.

Miras alanı için hazırlanan yönetim planının amacı; *"yasal ve kurumsal çerçevenin bütün olarak değerlendirilmesini, uygulamaya yönelik çalışmaların belirlenmesini ve etkin bir alan yönetimi için paydaşların görev ve sorumluluklarının*

tespiti ile planlanacak projelere bilgi altyapısının sağlanması, gerekli finansal kaynakların işaret edilmesi ve Alan'ın en iyi şekilde korunması için sürdürülebilir bir sistemin oluşturulmasıdır." olarak açıklanmaktadır (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

4.2.2.4 Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planının Aşamaları

Bursa(Hanlar Bölgesi-Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim planı 6 ana başlık altında toplanmaktadır. Bu başlıklar şu şekildedir;

- Alanın Tanımlanması, Konumu, Erişilebilirliği, Tarihsel Süreci, Değerinin ve Öneminin Aktarılması,
- Paydaşların Tanımlanması ve Finansal Kaynaklar,
- Alanın Vizyon, Misyon, İlkelerinin Oluşturulması, GZFT Analizleri
- Eylem Planlarının Oluşturulması
- Yönetim Modelinin Oluşturulması
- Uygulama, İzleme, Denetleme, Gözden Geçirme ve Güncelleme Sürecidir.

-Alanın Tanımlanması, Konumu, Erişilebilirliği, Tarihsel Süreci, Değerinin ve Öneminin Aktarılması: Bu aşamada Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nın içerdiği, Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri ile Cumalıkızık Köyü'nün konumu ve alan sınırları, sınırların hangi kriterlere göre oluşturulduğu aktarılmaktadır. 4.2.2.1 başlığı altında Miras Alanının kapsamı ve sınırları açıklanmıştır.

Osmanlı kent kimliği ve yerleşim dokusunun oluşmasında büyük öenm taşıyan külliyelerin tarihsel süreçleri bu aşamada aktarılmaktadır.

Bursa'yı fetheden Orhan Gazi kent surlarının dışına çıkarak Orhan Gazi Külliyesi'ni yaptırması Osmanlı tarihi boyunca benimsenecek kent modelinin temellerini atmıştır. Orhan Gazi Külliyesi; cami, medrese, imaret, han ve hamamdan oluşan Bursa'daki ilk külliyedir. Orhan Gazi Külliyesi'nin çevresinde yapılar gelişerek Hanlar Bölgesini oluşturmuştur. Diğer Sultan Külliyeleri sırayla I. Murad tarafından yaptırılan Hüdavendigar Külliyesi, Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılan Yıldırım

Külliyesi, Çelebi Mehmed tarafından yaptırılan Yeşil Külliyesi, II. Murad tarafından yaptırılan Muradiye Külliyesidir. Külliyelerin her biri bir tepede ve Uludağ'ın kuzey yamacında yer almaktadır. Bu külliyeler kentsel peyzajı da oluşturmaktadır. Cumalıkızık, Osmanlı köyü karakterine sahip bir kırsal yerleşim örneğidir ve Orhan Gazi Vakfı'na tahsis edilmiş bir vakıf köyüdür (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Kent kimliğinin oluşmasında büyük öneme sahip olan külliyelerin çekirdek alanları ve bu külliyelerin doğal peyzaj sınırları, külliyeler çevresindeki yapılar ile bütünleşmiş sosyal doku gözetilerek yapı grupları, sokaklar, sivil mimarlık örnekleri dikkate alınarak tampon bölge oluşturulduğu bu bölümde aktarılmaktadır. Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri'nin sınırlarını içeren görseller aşağıda verilmiştir.

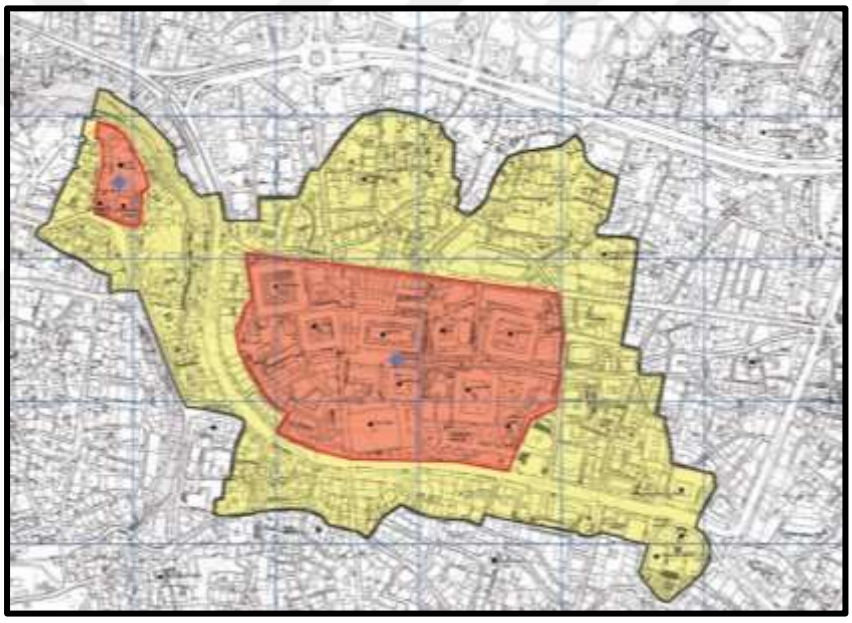

Şekil 4.13 Hanlar Bölgesi(Orhan Gazi Külliyesi ve çevresi) Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

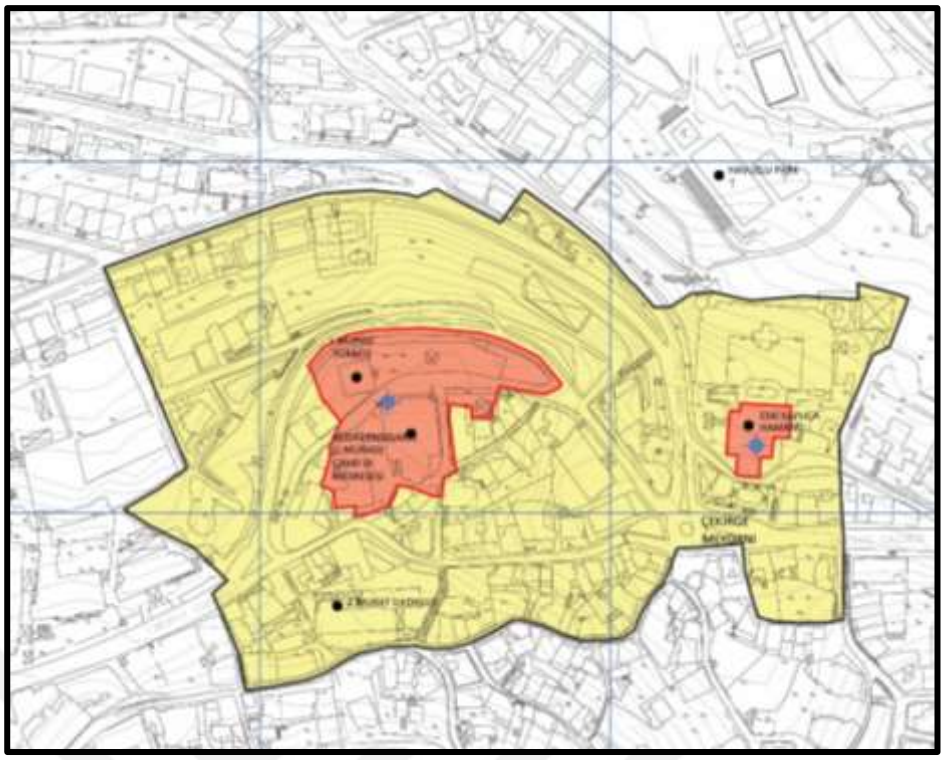

Şekil 4.14 Hüdavendigar (I. Murad) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

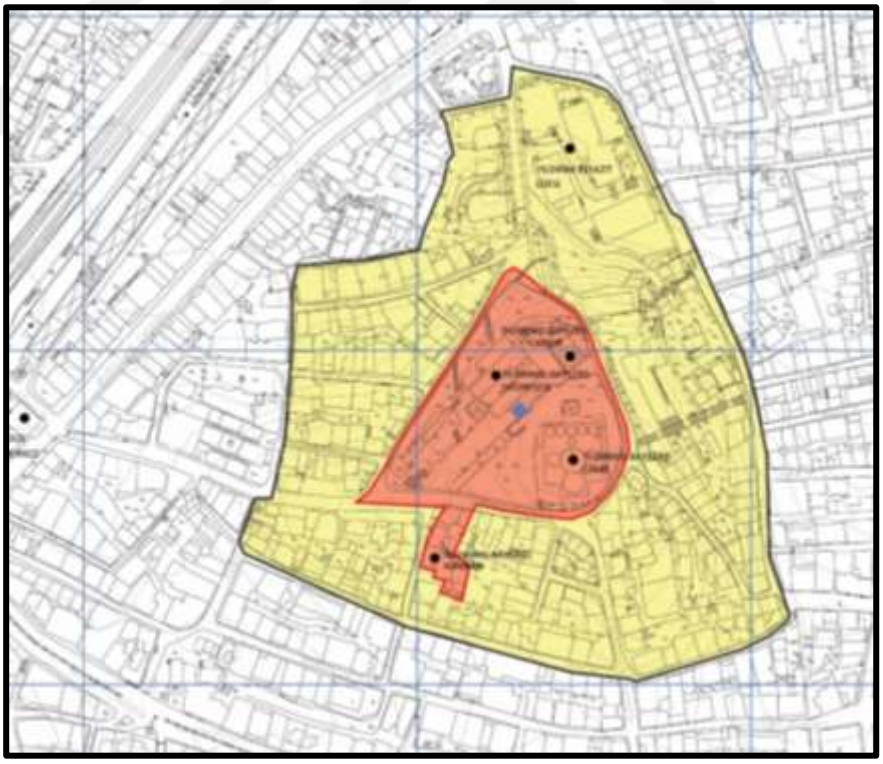

Şekil 4.15 Yıldırım (I. Bayezid) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

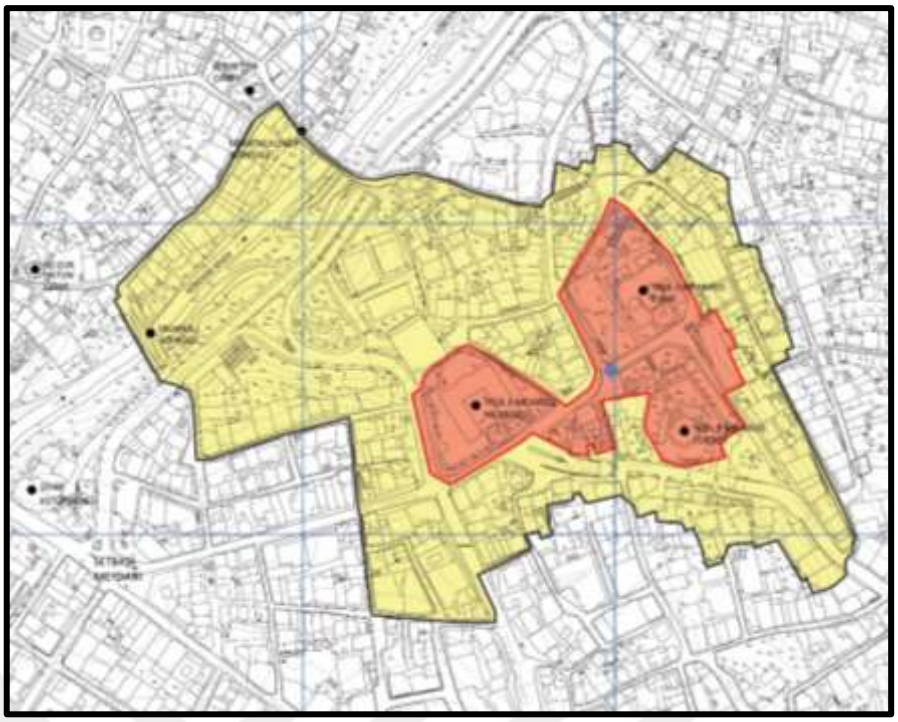

Şekil 4.16 Yeşil (I. Mehmed) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

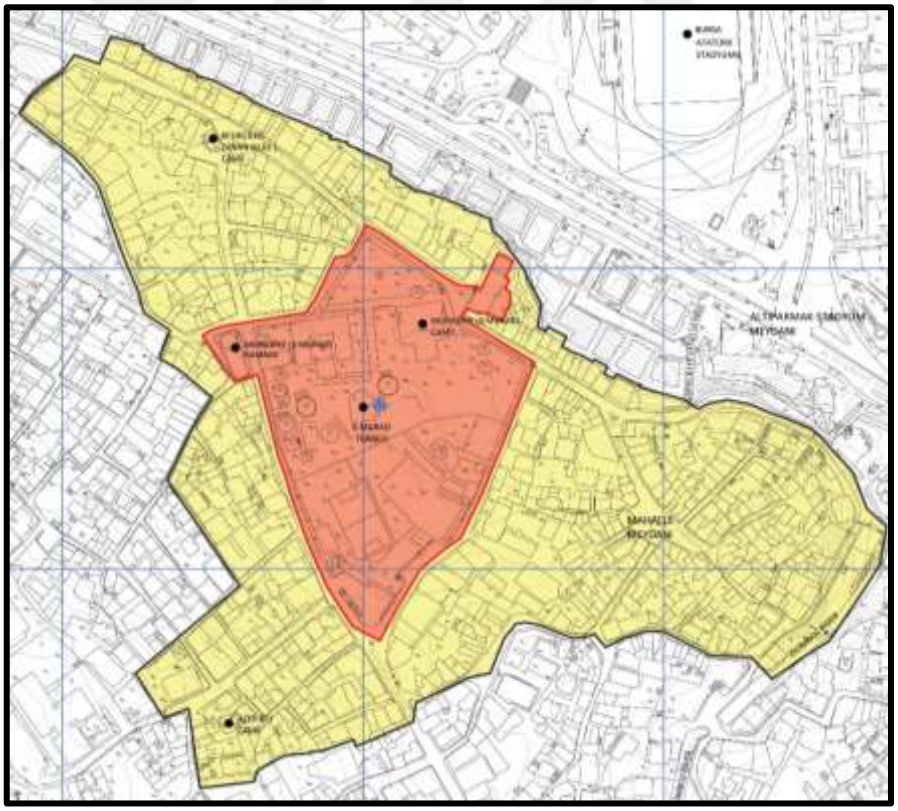

Şekil 4.17 Muradiye (II. Murad) Külliyesi Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

Cumalıkızık kırsal yerleşim alanının tamamı çekirdek alanı olarak kabul edilmiştir. Tarım ile uğraşan köy halkının mülkiyetinde olan ve yerleşik alanın çevresinde

bulunan tarım arazilerini içine alan tampon bölge alanın doğal peyzajı, orman ve karayolu sınırı dikkate alınarak belirlenmiştir. Ayrıca köyün tarihi kentsel sit alanı ve doğal sit alanlarının fiziksel, sosyal ve ekonomik özelliklerinin belirlenerek korunması, sağlıklaştırılması, canlandırılması, geliştirilmesi, sorun ve olanakların tanımlanması ve değerlendirilmesine yönelik çekirdek ve tampon bölge sınırları belirlenmiştir. Sınırlar Şekil 4.18'de verilmiştir.

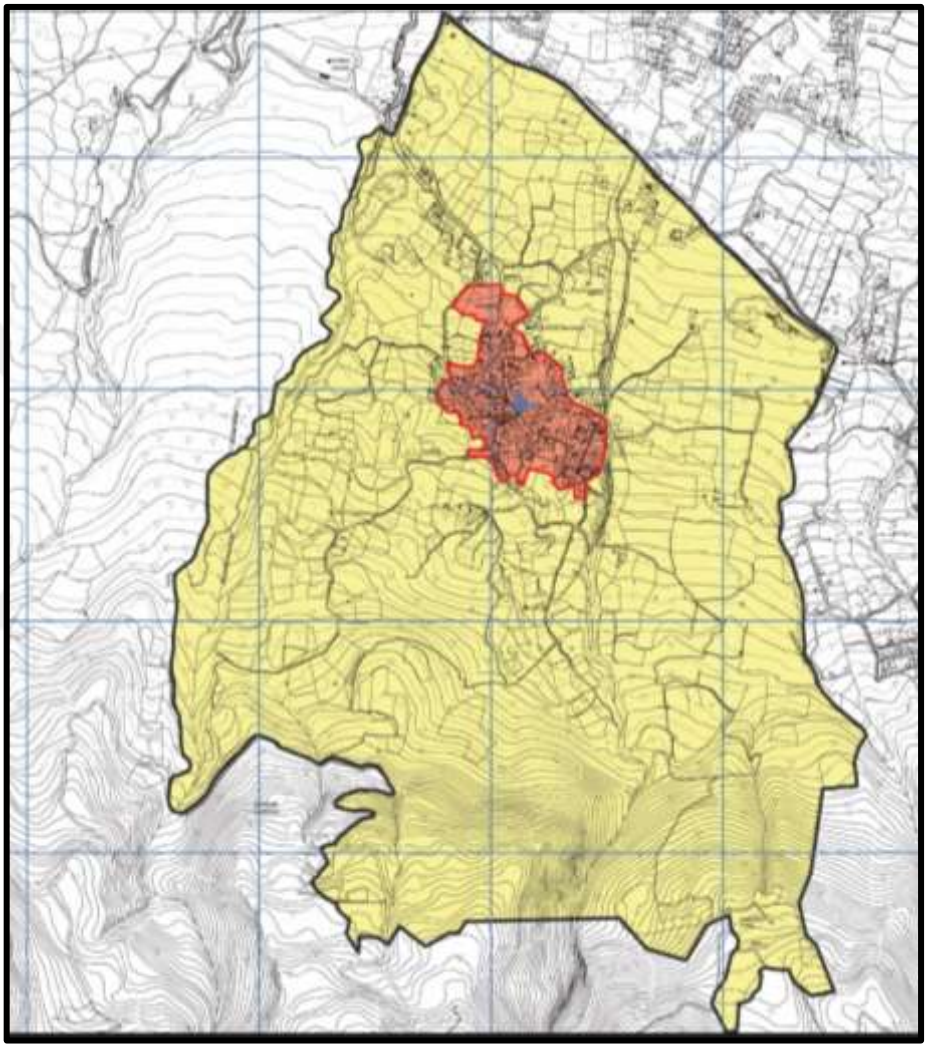

Şekil 4.18 Cumalıkızık Dünya Miras yönetim alanı (BCYP, 2013)

Dünya Miras Alanı'nı içeren Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olması ve Osmanlı tarafından imar edilen ilk Osmanlı-Türk kenti olmasının yanı sıra Osmanlı Devletinin kurumsallaşmasını da ifade eden bir kent olması önemini daha da arttırmaktadır.

Yönetim planında Osmanlı devleti için büyük önem arz eden Bursa'nın üç ana unsur ile şekillendiği belirtilmektedir. Ana unsurlar şu şekilde aktarılmaktadır; *"Osmanlı kent kimliğinin ve yerleşim yapısının oluşmasında önemli bir paya sahip olan Sultan Külliyeleri, Osmanlı Devletinin ekonomik açıdan da gelişimini destekleyecek ve pek çok kamusal yapının varlığını devam ettirmesi için mali kaynak sağlayan hanlar ve çarşılar, Bursa'nın bereketli topraklarında kurulmuş ve tarihi Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi ile paralellik arz eden ve yeni kurulan kenti her açıdan destekleyen köyler ve Vakıf köyleri*."

Yönetim Planın bu bölümünde ayrıca Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Alanı içinde yer alan kentsel sit alanları, arkeolojik sit alanları, doğal sit alanları ve tescilli yapılar ile ilgili bilgiler ve belgeler yer almaktadır. Yönetim alanı içerisindeki kentsel sit alanları 1979-1986 yılları arasında kentsel sit olarak ilan edilmiş ve o dönemlerden bu yana koruma altında olan alanlardır. Alanların tescil tarihleri Tablo 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2 Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanı içindeki Dünya Miras Alanları'nın yer aldığı kentsel sit alanları (BCYP, 2013)

İlçe	**Yeri**	**Adı**	**Tescil Tarihi**
Osmangazi	Merkez	Muradiye-Hisar-Maksem Batısı	14.02.1986/1919
Osmangazi	Merkez	Reyhan-Kayhan-Hanlar Bölgesi	14.02.1986/1918
Osmangazi	Merkez	Çekirge	14.02.1986/1918
Osmangazi	Merkez	Maksem Doğusu Gökdere İpekçilik	13.01.1979/10888
Yıldırım	Merkez	Yıldırım-Davutkadı	27.07.1984/347
Yıldırım	Merkez	Setbaşı-Yeşil-Emirsultan	11.06.1982/12954
Yıldırım	Cumalıkızık	Cumalıkızık	14.03.1981/12730

Bursa genelinde tescil edilmiş olan 144 adet arkeolojik sit alanı içerisindenden bir tanesi Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı içerisinde yer alan Hanlar Bölgesi "Prussia ad Olympium Antik Kenti" olarak yer almaktadır. Tescil tarihi ve derecesi aşağıdaki Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3 Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanı içinde yer alan arkeolojik sit alanı (BCYP, 2013)

İlçe	Yeri	Adı	Tescil Tarihi
Osmangazi	Hisar	Prussia ad Olympium Antik Kenti	1,3 BBKK 04.05.1991/1730

Bursa il sınırları içerisinde 30 adet 1. derece, 10 adet 2. derece, 7 adet 3. derece doğal sit alanı yer almaktadır. Bu doğal sit alanlarından Çekirge-Kükürtlü Sıcaksu Alanları ve Cumalkızık Çevresi Doğal Sit Alanı Dünya Miras Listesindeki miras alanlarında yer almaktadır. Doğal sit alanlarının adları ve dereceleri aşağıdaki Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4 Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanı içindeki Dünya Miras Alanları'nın yer aldığı doğal sit alanları (BCYP, 2013)

İlçe	Yeri	Adı	Derecesi
Osmangazi	Merkez	Çekirge-Kükürtlü Sıcaksu Alanları	1,2,3
Yıldırım	Cumalıkızık	Cumalıkızık Çevresi	1,2

-Paydaşların Tanımlanması ve Finansal Kaynaklar; Yönetim planı kapsamında paydaşlar ulusal kuruluşlar ve uluslararası kuruluşlar olarak belirlenmiştir. Paydaşlar alt başlıklar altında 4.2.2.2 'de verilmiştir.

Yönetim planında belirlenen ulusal ve yerel paydaşlar ile ortak uygulama yapılması, uluslararası paydaşlarla ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bursa (Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nda eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için hangi kurum veya kurumlardan karşılanabileceği hakkında da bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve oluşturulurken kurumların kuruluş amacı ve etkinlik kapsamı çerçevesinde bütçesinden mali kaynak tahsisi yapılabileceği temel belirleyici unsur olarak kabul edilmiştir. Kültürel mirasın korunmasına, eylem içeriğine göre ulusal ve uluslararası finans kaynakları belirlenmiştir. ***Ulusal Finans Kaynakları;*** Merkezi Yönetim Kaynakları, Yerel Yönetim Kaynakları ve Diğer Kaynaklar olarak, ***Uluslararası Finans Kaynakları;*** UNESCO, ICOMOS, ICRROM, Dünya Miras Kentleri Örgütü, Avrupa Konseyi, IUCN, UNDP, REC'dir.

Belirlenen ulusal finans kaynaklarının sınıflandırması aşağıda verilmiştir;

Ulusal Kaynaklar:

Merkezi Yönetim Kaynakları; Bakanlar Kurulu, Başbakanlık, Bakanlıklar, Milli Saraylar Kurumu olarak belirlenmiştir.[6]

Yerel Yönetim Kaynakları; Bursa Büyükşehir Belediyesi, Osmangazi ve Yıldırım Belediyesi'nin ilgili müdürlükleri olarak belirlenmiştir.

Diğer Kaynaklar; Sivil Toplum Kuruluşları, Girişimciler, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı, Bursa Tarihi Çarşı ve Hanlar Birliği Derneği, Bursa Esnaf ve Sanatkarlar Birliği gibi birçok sivil toplum ve özel sektör gruplarını içeren finansal kaynaklar tanımlanmıştır.

-Alanın Vizyon, Misyon, İlkelerinin Oluşturulması, GZFT Analizleri; Tarihi dokunun doğal bütünlüğü içerisinde etkili ve etkin bir şekilde korunabilmesi, yaşatılması, değerlendirilmesi ve çağdaş yaşam koşullarına ilişkin değişikliklere cevap verebilmesi açısından, ilgili ve yetkili herkesin, her kurum ve kuruluşun rol aldığı toplum bilincinin oluşturulması ve özümsenmesi gerekmektedir. Bu nedenle Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nın oluşturulması için arama toplantıları yapılmış ve bu toplantıların sonucunda da GZFT Analizleri oluşturulmuştur (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013)[7]. Oluşturulan GZFT Analizleri 3 Ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bu başlıklar Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyeleri ve Cumalıkızık Köyü'dür. Cumalıkızık Köyü'ne ilişkin GZFT Analizi Tablo 4.5 ve 4.6'da yer almaktadır. Mimari doku ile ilgili olarak Cumalıkızık Köyü'nün özgün yapısının korunmasının güçlü bir yan olduğu ancak tehdit olarak yıkılan yapıların restorasyon ve rölöve projelerinde özgünlüğü bozacak bazı müdahalelerin olduğu ve zayıf yön olarak bu projelerde çalışacak arakalifiye eleman eksikliğine değinilmiştir. Tarım ile ilgili olarak organik tarımın yapılıyor olması güçlü yan olarak değerlendirilmiş, ancak turizm kazançları elde eden köylülerin tarımdan para kazanamamaya

[6] Merkezi Yönetim Kaynaklarında Başbakanlık adına Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bakanlıklar adına Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı belirlenmiştir.

[7] Oluşturulan GZFT Analizlerine http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2012/02/YONETIM-PLANI-2013-TR.pdf linkindeki Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'ndan ulaşılabilmektedir.

başlmasının bir zayıf yan olduğu belirtilmiş, alanın çevresinin doğal sit alanı olmasının tarım alanlarının devamlılığını sağlayacağı bir fırsat olarak değerlendirilmiş ancak kaçak yapılaşmalar ile tarım alanlarının da tehdit altında olduğu belirtilmiştir. Tarihi dokunun yerel halk tarafından sahiplenilmesinin güçlü yan olduğu, ancak evlerin konfor problemlerinin zayıf yan olduğu, yerli halkın köyü terk etme ihtimalinin bulunmasından dolyı bir tehdidin oluşmaya başladığı ifade edilmiştir (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013)

Tablo 4.5 Cumalıkızık Köyü'ne ilişkin GZFT analizi-1 (BCYP, 2013)

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
1. Tarihinin Osmanlı öncesine dayanması 2. Yerli halkın Cumalıkızık'ı sahiplenmesi, orada geleneklerini koruyarak yaşama isteği 3. Evlerin içinde yaşanması nedeniyle korunuyor olması 4. Evlerin yapım tekniğinin özgünlüğü 5. Birkaç kuşaktır aynı evde yaşanıyor olması, hatta aynı evin sahibi olarak 5-6 farklı aile isminin olması 6. Organik tarım yapılabilir olması 7. Rölöve ve restorasyon projelerinin yapılıyor olması 8. İpek Yolu üzerinde olması	1. Evlerin konfor koşullarında problemlerinin olması (özellikle mutfak, banyo gibi servis mekanları ve ısıtma açısından sorunlar) 2. Ankara yolu üzerinde Cumalıkızık girişinin niteliksiz binalarla dolu olması ve girişin algılanamaması 3. Köylü kadınların üretim yapabilecekleri hijyenik alanların olmaması 4. Tarımdan para kazanılamaması (Turistik olmaya başlandığı andan itibaren) 5. Restorasyon çalışmalarında ara kalifiye eleman, usta eksikliği 6. İmar kısıtlamalarından kaynaklanan rant beklentisinin karşılanamaması

Tablo 4.6 Cumalıkızık Köyü'ne İlişkin GZFT Analizi-2 (BCYP, 2013)

FIRSATLAR	TEHDİTLER
1. Uludağ'ın potansiyeli 2. Orman ve tarım alanlarının ortasında yer almasının tarihi ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlaması 3. Yerel yöneticilerin yerele duyarlılığının artıyor olması 4. UNESCO Dünya Miras aday listesinde olması 5. Dünyada organik tarıma rağbetin artıyor olması 6. Cumalıkızık'ın geçmişini anlatacak yaşayan insanların olması 7. Doğaya merakın artması	1. Aşırı göç nedeniyle Cumalıkızık tampon bölgesi çevresinin plansız bir şekilde genişlemesi 2. Yıkılan kültür varlığı değerine sahip binaların yeniden yapılması sürecinde özgünlüğünü yitirmesi 3. Kaçak yapılaşmaya siyasi otoritenin göz yumması 4. Restorasyonların gecikmesi 5. Tarım alanlarının yok olma tehlikesi bulunması 6. Yanlış müdahalelerle yapıların özgünlüğünü kaybetmesi 7. Safranbolu'da olduğu gibi yerli halkın köyü terk etme ihtimalinin bulunması 8. Tarım alanlarının yabancılar tarafından işgali ve talan edilmesi

Yönetim Planının Vizyonu: *"Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olarak, kuruluş izlerini taşıyan Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyeleri ve Cumalıkızık Köyü'nün somut ve somut olmayan tüm değerlerini korumak, yaşatmakve dünyaya miras bırakmaktır."* olarak belirlenmiştir.

Yönetim Planının Misyonu: "*Bursa (Hanlar Bölgesi – Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı alanı içerisinde bulunan, somut ve somut olmayan tarihi, kültürel ve doğal mirasın; planlanması, korunması, kullanılması, geliştirilmesi, planlama ve uygulamada tüm paydaşların etkin katılımının sağlanması, stratejik öncelikleri de dikkate alarak kaynak tahsis süreçlerinin yönetilmesi, uygulamaların koordine edilmesi, denetlenmesi ve değerlendirilmesi, alanlarda yaşayan paydaşlarının ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesinin yönlendirilmesi, alan için dengeli ve sürdürülebilir bir koruma sistemi kurulmasıdır."* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Yönetim Planının Temel İlkeleri: Bursa (Hanlar Bölgesi – Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nın; Şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışıyla, etkin, planlı, bütüncül, bilimsel olarak hazırlanması, uygulanması ve revize edilmesi olarak belirlenmiştir.

-Eylem Planlarının Oluşturulması: Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nda planın vizyonu, temel ilkeleri ve yapılan tüm toplantılar doğrultusunda eylem planı yedi tema altında ele alınmıştır. Temalar şu şekilde sıralanmaktadır;

1. Yönetim "Yetki, Mevzuat, Organizasyon, Eşgüdüm, Katılım"
2. Kültürel Değerler - Koruma ve Planlama
3. Sosyal – Ekonomik – Çevresel Düzen – Yaşam Kalitesi
4. Eğitim ve Bilinçlendirme
5. Erişilebilirlik - Ulaşım
6. Turizm - Tanıtım – Ziyaretçi Yönetimi
7. Acil Durum ve Afet Yönetimi

Yukarıda tanımlanan temalar Bursa (Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Köyü için iki ayrı başlıkta oluşturulmuştur. Eylem planında hedefler ve

eylemler tanımlanırken her temada öncelikle dünya mirası alanının bütünlüğü ve özgünlüğünün gelecekte devam ettirilmesi ve geliştirilmesi ana düşüncesiyle eylemler tanımlanmıştır.

Yönetim planı eylemleri ve hedeflerinin bağlantılarının takip edilebilmesi için de kodlama sistemi geliştirilmiştir. İki ana başlığın baş harfleri Bursa (Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri) (B), Cumalıkızık Köyü (C) ile tanımlanmıştır. Her temaya ilişkin hedeflere ve hedeflere bağlı eylemlere sıra numaraları verilmiştir. Ayırxa eylem tablolarının içinde sorumlu kurumlar ve diğer ilgili kurumlar belirtilmiştir. Diğer yandan gerçekçi bir yönetim planı hazırlamak amacıyla da eylemlerin gerçekleşmesi beklenen süreleri tanımlanmıştır. Süreler; kısa (1 yıl), orta (3 yıl), uzun (5 yıl), kısa-devam eden (1 yıl ve devamı), orta-devam eden (3 yıl ve devamı), uzun-devam eden (5 yıl ve devamı) olarak tanımlamıştır (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri'ne ilişkin;

Yönetim "Yetki, Mevzuat, Organizasyon, Eşgüdüm, Katılım": Temasına ait 3 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 3 hedefe ilişkin de 18 eylem tanımlanmıştır.[8] Belirlenen hedefler genel olarak, mevzuatın analiz edilerek hakim olunması, yetkili kurumların beraber bir örgütlenme oluşturabilmesi ve alanın tanınırlığının arttırılması için çalışmaların yapılmasını kapsamaktadır. Hedefler aşağıda verilmektedir;

Kültürel Değerler - Koruma ve Planlama: Temasına ait 5 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 5 hedefe ilişkin de 26 eylem tanımlanmıştır.[9] Belirlenen hedefler genel olarak, alanın korunmasının ulusal ve uluslararası ilkeler doğrultusunda projelendirilmesi ve uygulamalarının yapılması, alana ilişkin arşiv araştırmalarının yapılarak bir belleğin oluşturulmasının sağlanması, dokuya ilişkin tehditlerin ortaya konulmasını kapsamaktadır.

[8]

[9] Hedefler ve Hedeflere İlişkin eylemlere http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2012/02/YONETIM-PLANI-2013-TR.pdf linkindeki Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'ndan ulaşılabilmektedir

Sosyal – Ekonomik – Çevresel Düzen – Yaşam Kalitesi: Temasına ait 3 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 3 hedefe ilişkin de 18 eylem tanımlanmıştır.[10] Belirlenen hedefler genel olarak, alanın geleneksel kültür ve karakterinin koruma-kullanma dengesini kurarak alanda yaşam kalitesini yükseltmek, kültürel faaliyetler yapmak ve bu konuda finans modelini oluşturmayı kapsamaktadır.

Eğitim ve Bilinçlendirme Temasına ait 1 adet hedef belirlenmiştir. Belirlenen bu 1 hedef ve hedefe ilişkin 10 eylem tanımlanmıştır. [11] Hedef genel olarak, kültürel değerlere ilişkin farkındalık ve bilinç oluşturmayı kapsamaktadır.

Erişilebilirlik – Ulaşım: Temasına ait 3 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 3 hedefe ilişkin de 18 eylem tanımlanmıştır.[12] Belirlenen hedefler genel olarak, şehirlerarası ve kent içi ulaşım imkanlarının geliştirilmesi, miras alanlarının bulunduğu bölgelerde yaya erişiminin öncelikli olarak sağlanması ve söz konusu alanlarda otopark problemlerinin çözülmesini kapsamaktadır.

Turizm - Tanıtım – Ziyaretçi Yönetimi: Temasına ait 3 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 3 hedefe ilişkin de 14 eylem tanımlanmıştır.[13] Belirlenen hedefler genel olarak, Dünya Miras Alanı'nı ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak, çekim merkezi haline getirmek, tam donanımlı turizm tanıtım ofisleri ve rehberlik hizmetleri ile ziyaterçilerin kaliteli zaman geçirmesini sağlamayı kapsamaktadır.

Acil Durum ve Afet Yönetimi: Temasına ait 3 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 3 hedefe ilişkin de 15 eylem tanımlanmıştır.[14] Belirlenen hedefler genel olarak, Dünya Miras Alanı'ndaki riskleri belirlemek, acil durum ve afetler konusunda önlemleri alarak, güvenliği sağlamayı kapsamaktadır.

10

11

12

13

[14] Hedefler ve Hedeflere İlişkin eylemlere http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2012/02/YONETIM-PLANI-2013-TR.pdf linkindeki Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'ndan ulaşılabilmektedir.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyelerine ilişkin yukarıda 7 ana tema başlığı altında oluşturulan hedefler ve eylemleri termin açıdından da incelendiğinde; genel olarak kısa ve orta vade olarak termin yapıldığı görülmektedir.

Cumalıkızık Köyü'ne İlişkin;

Yönetim "Yetki, Mevzuat, Organizasyon, Eşgüdüm, Katılım": Temasına ait 2 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 2 hedefe ilişkin de 12 eylem tanımlanmıştır.[15] Belirlenen hedefler genel olarak, yetkili kurumlar arası görev ve kapsam çakışmalarının çözümlenmesi ve kurumlar arası örgütlenmenin sağlanması kapsamaktadır.

Kültürel Değerler - Koruma ve Planlama: Temasına ait 4 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 4 hedefe ilişkin de 19 eylem tanımlanmıştır.[16] Belirlenen hedefler genel olarak, köyün tarihi dokusunun çağdaş koruma yaklaşımlarına, ulusal ve uluslararası koruma kriterlerine göre projelendirme çalışmalarının yapılması, tarihi ve kültürel değerlerin arşiv çalışmalarının yapılması, tarihi ve doğal değerleri bütüncül olarak korumak ve mirasın yok olma ve bozulma tehditlerini tespitini kapsamaktadır.

Sosyal – Ekonomik – Çevresel Düzen – Yaşam Kalitesi: Temasına ait 5 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen bu 5 hedefe ilişkin de 26 eylem tanımlanmıştır.[17] Belirlenen bu hedefler genel olarak, koruma-kullanma dengesiyle sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentsel çevre oluşturmak, kırsal karakterin devam etmesini sağlamak amacıyla tarımı destekleyen bir model oluşturmak ve uygulamak, sürdürülebilir ve yaşam aklitesi yüksek bir çevre oluşturmak için ilgili kurumlar ile finans modeli oluşturmayı kapsamaktadır.

Eğitim ve Bilinçlendirme Temasına ait 1 adet hedef belirlenmiştir. Toplamda belirlenen 1 hedefe ilişkin de 11 eylem tanımlanmıştır.[18] Belirlenen hedef genel

15

16

17

[18] Hedefler ve Hedeflere İlişkin eylemlere http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2012/02/YONETIM-PLANI-2013-TR.pdf linkindeki Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'ndan ulaşılabilmektedir.

olarak, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması için kullanıcı ve ziyaretçilerin bilinçlendirilmesini kapsamaktadır.

Erişilebilirlik – Ulaşım: Temasına ait 2 adet hedef belirlenmiştir. Belirlenen bu 2 hedefe ilişkin de 14 eylem tanımlanmıştır.[19] Belirlenen hedefler genel olarak, Cumalıkızık Köyü ile şehir merkezi ve kamusal alanların ulaşım imkanlarının arttırılması, kent içi toplu taşıma ulaşım sistemine köyün entegre edilmesini kapsamaktadır.

Turizm - Tanıtım – Ziyaretçi Yönetimi: Temasına ait 3 adet hedef belirlenmiştir. Belirlenen bu 3 hedefe ilişkin de 17 eylem tanımlanmıştır.[20] Belirlenen hedefler genel olarak, Cumalıkızık Köyü'nün ulusal ve uluslararası turizm destinasyonu olarak tanınırlığını arttırmak, özgün kimliğini ve varlığını sürdürebilecek düzeyde turizm altyapısını oluşturmak ve turizm tanıtım ofisleri ile rehberlik hizmetlerinin kalitesini arttırmayı kapsamaktadır.

Acil Durum ve Afet Yönetimi: Temasına ait 2 adet hedef belirlenmiştir. Belirlenen bu 2 hedefe ilişkin de 11 eylem tanımlanmıştır.[21] Belirlenen hedefler genel olarak, Cumalıkızık Köyü ve yakın çevresinde afetler ve önlemleri konusunda politikalar geliştirmeyi kapsamaktadır.

Cumalıkızık Köyü'ne ilişkin yukarıda 7 ana tema başlığı altında oluşturulan hedefler ve eylemlerin terminlerine ilişkin inceleme yapıldığında; genel olarak kısa vade, orta vade, kısa-devam eden olarak termin yapıldığı görülmektedir.

-Yönetim Modelinin Oluşturulması; Yönetim alanının tüm değerlerinin ve öneminin sürdürülebilir bir yaklaşım ile korunması, yaşatılması ve değerlendirilmesi, var olan problemlerin çözülmesi ve ihtiyaçların giderilmesi için oluşturulan politikaların hedeflerin, kısa-orta ve uzun vadeli eylemlerin ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanarak uygulanmasına yönelik sürecin modeli Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nda tasarlanmıştır.

19

20

21 Hedefler ve Hedeflere İlişkin eylemlere http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2012/02/YONETIM-PLANI-2013-TR.pdf linkindeki Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'ndan ulaşılabilmektedir.

“Alan Yönetimi ile Ant Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İl Yönetim Alanı’nın Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te yönetim planı işleyiş sürecine göre sistem kurgulanmış ve süreç başlatılmıştır (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

-Uygulama, İzleme, Denetleme, Gözden Geçirme ve Güncelleme Süreci; Yönetim planıda, planın uygulama, izleme ve denetleme, gözden geçirme ve güncelleme süreçlerini sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için öncelikle raporlamanın çok önemli olduğu aktarılmaktadır**.** Yapılan raporlama sayesinde sürecin takip edilmesi sağlanabilecektir. Yönetim planının uygulama sürecinde her yıl “bir sonraki yılın çalışma programı ve bütçe taslağı, bir önceki yıla ilişkin faaliyet raporu, değerlendire raporu” hazırlanarak, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu’na sunulmaktadır ve bu doğrultuda da her yıl denetlenebilmekte ve bir sonraki yıl için öngörü ve deneyim sağlayabilmektedir.

Alanda çalışma yürüten kurumların bir sonraki yıla ilişkin çalışma programlarını hazırlama süreçleri her yıl Haziran-Temmuz aylarında başlayıp, Ocak ayında kesinleşerek kurumlarca onaylanmaktadır. Her yıl yapılan bu süreçlerde raporlamalar önem arz etmekte, yapılan uygulamlarda izleme, denetleme, gözen geçirme ver gerekiyorsa güncelleme her yıl hazırlanan programlar sayesinde gerçekleştirilmektedir (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

4.2.2.5 Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim Planı Gerçekleştirilen Eylemlerin İrdelenmesi

Bursa (Hanlar Bölgesi-Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı 2013-2018 yıllarını kapsayan 5 yıllık bir süreç için hazırlanmıştır. Bu 5 yıllık süre içerisinde Yönetim Planı’nda tanımlanan paydaşlarda önemli değişiklikler olmuştur. Yaşanılan bu değişiklikler ve süreç ile ilgili Bursa Alan Başkanı Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU ile görüşme yapılmış ve yapılan görüşmede süreç anlaşılmaya çalışılmıştır.

Öncelikle Bursa Alan Başkanlığının bünyesinde kurulduğu Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanı 2017 yılının son aylarında görevinden istifa etmiş ve yerine Meclis Üyelerinden İnegöl Belediye Başkanı 2017 yılının Kasım ayında görevlendirilmiştir. Yapılan bu değişiklik ile Belediye içerisinde kurgulanmış olan iş

planları da değişikliğe uğramıştır. Diğer yandan Bursa İli Valisi bu süreçte 3 kez değişmiştir ve konu her valiye aktarılmaya çalışıldığından süreçte zaman kaynbı yaşanmıştır. Ayrıca ülkenin ekonomik durumunda yaşanan sıkıntılardan dolayı projeler için ödenek ayrılmasında sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Ancak siyasi ve ekonomik sebeplerden dolayı alan yönetimi planı da ülkenin dinamikleri göz önünde bulundurularak maksimum düzeyde uygulanmaya çalışıldığı görülmüştür.

Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarihi Kültürel Miras Şube Müdürlüğü'nde Yüksek Sanat Tarihçisi Eser Çalıkuşu ile 2019 yılının Mart ayında yapılan görüşmede Cumalıkızık Köyü için belirlenmiş hedeflere ilişkin hangi eylemlerin gerçekleştirilebildiği bilgisi alınmıştır.

Bursa (Hanlar Bölgesi-Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nda Cumalıkızık Köyü için 7 ana başlık altında bulunan 19 hedefe ilişkin belirlenen 110 eylemin 37 adedinin 5 seneden oluşan bu süreç içerisinde gerçekleştirilebildiği bilgisi edinilmiştir.

Ana başlıklar altında hedefler ve hedeflere ilişkin gerçekleştirildiği aktarılan eylemler aşağıda yer almaktadır;

Yönetim "Yetki, Mevzuat, Organizasyon, Eşgüdüm, Katılım"; Bu başlık altında tanımlanan **C1.1;** ***"****Alanda yetkili kurumların bağlı olduğu mevcut mevzuatın analiz edilerek, çözüm yollarının (eksikliklerinin, çakışmalarının, uyumsuzluklarının vb.) tespit edilmesi"* hedefine ilişkin **C1.1.6** eylemi ve **C1.2;** ***"****Alanda yetkili kurumlar arası mevcut örgütlenmenin analiz edilmesi ve geliştirilmesi"* hedefine ilişkin **C1.2.5 ve C.1.2.6** eylemleri gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C1.1.6: *"Çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların sürdürülmesini sağlamak"*

C.1.2.5: ***"****Kurumsal işbirliği ve köy halkının aktif katılımı ile tarım ürünleri yetiştiriciliğinin ve kooperatifçiliğin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması"*

C.1.2.6: ***"****Korurken yaşam kalitesinin dikkate alınması, koruma kullanma dengesinin yaratılması için ihtiyaçların tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin üretilmesi"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Kültürel Değerler - Koruma ve Planlama: Bu başlık altında tanımlanan **C2.1;** ***"Cumalıkızık Köyü ve çevresinde çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlamak"*** hedefine ilişkin **C2.1.1, C2.1.2 ve C2.1.3** eylemleri, **C2.2;** ***"Köye özgü, somut ve somut olmayan kültürel mirasa yönelik tarihi ve kültürel değerleri ortaya çıkarmak, araştırma ve arşiv çalışmalarını arttırmak"*** hedefine ilişkin **C.2.2.2** eylemi, **C2.4;** ***"Kültürel mirasın bozulması ve yok olması ile ilgili göstergelerin saptanması" hedefine ilişkin*** **C2.4.1** eylemi gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C2.1.1: *"Restorasyon uygulamalarında, alana özel kullanılacak özgün malzeme teminine ilişkin ulusal ve uluslararası araştırmaların yapılması"*

C2.1.2: *"Öncelikli restorasyon uygulaması yapılacak binaların tespit edilmesinde koruma-kullanma dengesi içinde çalışmaların sürdürülmesi"*

C2.1.3: *"Cumalıkızık yönetim alanı ve yakın çevresinde yapılacak tüm projeler ile ilgili "ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu"nun dikkate alınması"*

C.2.2.2: *"Kültürel ve arkeolojik değerlerin sergilenmesi için, Köy müzesinin yeniden ele alınarak çağdaş müzecilik normlarında yeniden düzenlenmesi"*

C.2.4.1: *"Cumalıkızık Köyü'nde yer alan kullanıcısı olmayan ve kullanıcısı değişen SMÖ'ler için her yıl periyodik olarak tespit çalışmasının yapılması"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Sosyal – Ekonomik – Çevresel Düzen – Yaşam Kalitesi: Bu başlık altında tanımlanan **C3.1;** ***"Köyün kırsal karakterini sürdürebilmesi için tarımı destekleyen ekonomik model oluşturmak, uygulamak ve güvenliği sağlamak"*** hedefine ilişkin **C3.1.2, C3.1.3 ve C3.1.4** eylemleri, **C3.2;** ***"İlgili kurum ve kuruluşların eşgüdümü ile katılımlı ve sürdürülebilir bir finans modeli oluşturmak"*** hedefine ilişkin **C3.2.3 ve C3.2.4** eylemleri, **C3.3;** ***"Koruma–kullanma dengesi kurularak, sürdürülebilir kentsel çevre kalitesine yönelik, yaşam kalitesini yükseltmek ve hizmet sunumu etkinliğini arttırmak"*** hedefine ilişkin **C3.3.2 ve C3.3.5** eylemleri, **C3.4;** ***"Koruma–kullanma dengesi kurularak, sürdürülebilir kentsel çevre kalitesine yönelik, yaşam kalitesini***

yükseltmek ve hizmet sunumu etkinliğini arttırmak" hedefine ilişkin **C3.4.2, C3.4.3** eylemleri gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C.3.1.2: *"Verimliliğin arttırılması, organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının, yetiştirme tekniklerinin belirlenmesi, damla sulama sistemi uygulamalarını arttırmaya yönelik mali destek olanaklarının araştırılması"*

C.3.1.3: *"Marka imajı yaratacak tarımsal ürün çeşidinin belirlenmesi, tarımsal üretim deseninin oluşturulması, köyün geleneksel ürünlerinin (kestane, çilek, böğürtlen, ahududu, kiraz vb.) markalaşması için önerilerin geliştirilmesi"*

C.3.1.4: *"Üretilen tarımsal ürünün işlenmesini ve muhafazasını sağlayacak, yerel halkın katılımı ile tesis ve organizasyonun planlanması"*

C3.2.3: *"Pazar yerinin düzenlenmesi"*

C3.2.4: *"Köyde satılacak ürünlerin köye özgü olmasıyla ilgili araştırma yapılması"*

C3.3.2: *"Koruma ile yaşamsal gereksinimler arasında dengenin kurulması, hizmet kalitesinin arttırılması, eksik donatıların yeterliliğinin sağlanması için önerilerin geliştirilmesi (sağlık birimi gibi)"*

C3.3.5: *"Çevre bilincinin geliştirilerek, çevre kirliliğini önleyici programların oluşturulması"*

C3.4.2: *"Köyde ya da köy dışında yaşayan Cumalıkızıklı'ların köye aidiyet duygusunu geliştirmek, köyle ilgili her türlü etkinliğe katkı verilmesini sağlamak"*

C3.4.3: *"Köyde, turizm ve ticaret baskısı nedeni ile yapıların kullanıcı ve fonksiyon değişikliklerini önlemek üzere araştırmaların yapılması, çözüm alternatiflerinin üretilmesi"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Eğitim ve Bilinçlendirme; Bu başlık altında tanımlanan **C4.1; "***Yönetim planı alanının tarihi ve kültürel değerlerinin korunması ve yaşatılmasını sağlamak amacıyla alanda yaşayan, çalışan, alanı ziyaret eden ve alanla ilgili çalışmalarda bulunanlarda, her seviyede bilinç oluşturmak ve farkındalığı arttırmak"* hedefine ilişkin **C4.1.2, C4.1.3, C4.1.4, C4.1.6, C4.1.7, C4.1.8, C4.1.9, C4.1.10 ve C4.1.11** eylemleri gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C4.1.2: *"Kamu kurumu yöneticileri, çalışanları ve özellikle öğretmen ile öğrencilere yönelik, Köyün somut ve somut olmayan kültürel mirası ve bu mirasın korunması konusunda bilgilendirme programlarının hazırlanması"*

C4.1.3: *"Üretim yapan ve bunların satışını gerçekleştiren köy halkına, ürün ve hizmet standartlarının belirlenmesi, pazarlama teknikleri ve tüketici haklarına yönelik eğitimlerin verilmesi"*

C4.1.4: *"Modern tarım yöntemlerinin köy ortamında öğretilmesi için programların oluşturulması, kooperatifçilik için eğitim çalışmalarının yapılması"*

C4.1.6: *"Yönetim Planı alanlarındaki tescilli bina sahiplerinin koruma ile ilgili yasal mevzuat, malzeme kullanımı vb. Konularda bilgilendirme ve yönlendirmelerin yapılması"*

C4.1.7: *"Yerel halktan oluşacak turist rehberlerinin geliştirilmesi için eğitim programları oluşturmak"*

C4.1.8: *"Somut ve somut olmayan değerler ile ilgili medya ve sanal ortamda doğru bilgilerin yer alması için girişimlerde bulunulması"*

C4.1.9: *"Köy sakinlerine köyün değerinin eski kuşağın bilgi ve deneyimi ile anlatılmasının sağlanması"*

C4.1.10: *"Köy içinde kaçak yapıların kontrolünün halk katılımı ile sağlanması için bilinçlendirme çalışmalarının yapılması"*

C4.1.11: *"Ulusal medyada kültürel içerikli yayın ve/veya programlarda, Cumalıkızık köyünün yer almasının sağlanması"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Erişilebilirlik – Ulaşım: Bu başlık altında tanımlanan **C5.2; "**Bursa şehir içi ulaşım sisteminde, Cumalıkızık Köyü ve kamusal alanlara ulaşım olanaklarının arttırılması, yaya öncelikli ve her kesimin erişilebilirliğinin sağlandığı düzenlemelerin yapılması" hedefine ilişkin **C5.2.4, C5.2.5** eylemleri gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C5.2.4: *"Köy içi ve doğal alanlarda yürüyüş parkur güzergahının belirlenmesi, önerilerin oluşturulması"*

C5.2.5: *"Alan dışında uygun yerlerde otopark alanlarının belirlenmesi, köy içine ziyaretçi araçlarının girişinin engellenmesi"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Turizm - Tanıtım – Ziyaretçi Yönetimi: Bu başlık altında tanımlanan **C6.1; "***Cumalıkızık Köyünün yaşayan ve yaşatılan bir köy olarak özgün kimliği ile varlığını sürdürebilmesi için turizm altyapısını oluşturmak"* hedefine ilişkin **C6.1.3 ve C6.1.4** eylemleri, **C6.2; "***Ulusal ve uluslararası turizm destinasyonu içerisinde Cumalıkızık Köyü'nün tanınırlığının arttırılmasına yönelik politikaları oluşturmak"* hedefine ilişkin **C6.2.4, C6.2.5 ve C6.2.6** eylemleri, **C6.3; "***Turizm tanıtım ofisleri ve rehberlik hizmetlerinin kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesini sağlayacak sistemi oluşturmak"* hedefine ilişkin **C6.3.1** eylemi gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C6.1.3: *"Yöreye özgü etkinliklerin çeşitlendirilmesi, doğa turizminin geliştirilmesinin sağlanması"*

C6.1.4: *"Yöreye özel ve yakın çevresi ile birlikte temalı gezi güzergahının oluşturulması, gezi rotalarının odak noktalarının tespit edilmesi"*

C6.2.4: *"Yerel ürünlerin bir düzen ve kaliteye ulaştırılması, tanıtımının ile satışının sağlanması (kestane üretimi vb)"*

C6.2.5: *"Köyün somut olmayan kültürel değerlerinin tanıtılmasına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması"*

C6.2.6: *"Köyde gerçekleştirilen geleneksel Ahududu şenliğinin uluslar arası düzeyde yapılmasının sağlanması"*

C6.3.1: *"Tanıtıma destek verecek; dil eğitimi, alan ve alanın özgünlüğü bilgisi gibi programlar oluşturarak, öncelikli olarak köy halkının bu programlardan faydalanmasını sağlamak, farkındalığı arttırmak"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Acil Durum ve Afet Yönetimi: Bu başlık altında tanımlanan **C7.1; "***Köy ve yakın çevresinde acil durum ve afetler konusunda önlemler alınmasının sağlanması"* hedefine ilişkin **C7.1.5 ve C7.1.6** eylemler, **C7.2; "***Güvenliğin sağlanması için*

politikalar geliştirmek" hedefine ilişkin **C7.2.1** eylemi gerçekleştirilebilmiştir. Eylemler aşağıda verilmiştir;

C7.1.5: *"Köyde yaşayanlardan oluşan, acil durumlarda erken müdahaleyi gerçekleştirecek ekibin kurulması ve eğitimlerin verilmesi"*

C7.1.6: *"Araçlarla girilemeyecek yerlerde vatandaşların da müdahale edebilmesi için yapılan çalışmaların geliştirilmesi (Yangın dolabı projesi, hidrantların yerleştirilmesi vb.) Küçük ebatlı araçların temin edilmesi"*

C7.2.1: *"Köyde güvenlik altyapısının geliştirilmesi, uzmanlaşmış çalışanlar ile desteklenmesi"* (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

4.2.2.6 Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim Planının Değerlendirilmesi

Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı Bursa'nın fetihten sonraki Bursa'nın yüzyıllar boyunca süren ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel gelişimini simgeleyen kentsel ve kırsal yerleşimleri kapsayan bir yönetim planıdır. Tez konusu olan kızık köylerinden biri olan Cumalıkızık Köyü'nü içeren Yönetim Planı daha kapsamlı bir şekilde yukarıdaki başlıklar altında aktarılmıştır. Bu yönetim planının diğer yönetim planlarından farkı kentsel alan haricinde bir de kırsal alanı içeriyor olmasıdır. Ayrıca Osmanlı kent kültürünün ve kent dokusunun oluşmasında rolü olan bir kırsal alanı da içermesi büyük önem arz etmektedir.

Yönetim planında GZFT analizleri, temalar, hedefler ve eylemler hem kırsal alana hem de kentsel alana yönelik kapsamlı bir şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca paydaşlar ve finansal kaynaklar ulusal ve uluslararası olarak sınıflandırılmış ve tüm eylemlerin paydaşları belirlenmiş, bu paydaşlardan da hangilerinin öncelikli olduğu aktarılmıştır.

Terminoloji yapılırken; kısa, orta ve uzun vadeli sürelerin yanında, kısa vadeli-devam eden, orta vadeli devam eden ve uzun vadeli devam eden olarak tanımlamalar yapılmıştır.

Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim planı süreç içerisinde kurumlardaki idarecilerin değişimlerinin olması nedeniyle bazı aksamalar yaşamıştır. Bu aksamalar nedeni ve

eylemlerin birçoğunun ölçülebilir olmaması nedeniyle istenilen hedeflere ulaşılamadığı görülmüştür.

Gerçekleştirilen eylemler incelendiğinde; genel olarak kısa, kısa devam eden ve orta süreli eylemlerin gerçekleştirilebildiği görülmüştür. Ayrıca gerçekleştirilen eylemlerin araştırma yapmak, tespit etmek, var olan derneği ya da müzeyi geliştirmek gibi içeriklere sahip olduğu görülmüştür.

4.3 Bölüm Sonucu

Bu bölümde uluslararası örnek olarak İskoçya-Edinburg Şehri Yönetim Planı ve Bath Şehri Yönetim Planı, ulusal örnek olarak Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Yönetim Planı ile Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim Planı incelenmiştir. Bu örneklerin seçilmesinin sebebi bazı konularda aynı, bazı konularda farklı karakterlere sahip olmalarıdır. Öncelikle hepsi kentsel ölçekte öenmli yüzölçümlere sahip bölgeleri içeren ve genel olarak korunacak kentsel dokuya sahip olan yönetim planlarıdır. Ancak bazı konularda farklılık göstermeleri yönetim planının temalarının, hedeflerinin, eylemlerinin farklılaşmasını sağlamış olduğundan, tez kapsamında önerilecek yöntem önerisini hem geliştirici hem de yön gösterici yönetim planları olmuştur.

Yönetim planları belli üçüncü bölümde belirlenen Yönetim Planı İçeriği dikkate alınarak incelenmiş ve dördüncü bölümün başında belirtilen sisteme göre yönetim planları irdelenmiştir. Seçilen yönetim planlarının genel olarak kurgularının benzer olduğu belirlenmiştir. Yönetim planlarının aşamalarının genel olarak;

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değeri, Öneminin Belirlenmesi,
- Değerlendirme Ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi; Bu başlık incelenen Yönetim Planlarındaki başlıkların genellenmesiyle oluşturulmuştur. İncelenen bazı örneklerde GZFT Analizleri, Stratejiler ve Politikaların Belirlenmesi, Paydaşlar, Katılım, Finansal Kaynakların İrdelenmesi gibi başlıklarla çeşitlenmektedir.
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme aşamalarıdır.

5
Bursa Kızık Köylerinin Uluslararası Koruma Yaklaşımı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Bu bölümde kızık boyunun kökeni ve kızık kelimesinin anlamı, Türkiye kızık köyleri ve tez konusu olan Bursa kızık köylerinin tarihsel süreci, konumu ve sınırları, mevcut dokuya ilişkin analiz ve araştırmalar, elde edilen bilgi ve belgeler aktarılacaktır.

5.1 Kızık Boyu ve Türkiye Kızık Köyleri

Tez kapsamındaki Bursa kızık köyleri ile ilgili bilgi verilmeden önce Türkiye'de yer alan tüm kızıklara ilişkin genel bilgiler ve kızık boyu ile ilgili bilgiler bu başlık altında verilecektir. Türkiye'deki kızık köylerini aktarmadan önce kızık kelimesinin anlamı ve nereden geldiğine değinilecektir.

5.1.1 Oğuz Boylarından Bir Boy Olan Kızık Boyu

"Oğuz" adına ilk defa 6. ve 7. Yüzyıllara ait Yenisey Kitabelerinde rastlanmaktadır. Orhun Kitabelerinde ise Göktürk Federasyonunu oluşturulan Türk boyları arasında Üç Oğuzlar ve Dokuz Oğuzlardan söz edilmektedir. Ebu'l-Gazi Bahadır Han'ın naklettiği Oğuz Destanı'nda Oğuz Han yarı efsanevi bir kişidir ve Oğuz boylarının efsanevi kişi olan Oğuz Han'nın oğulları ve torunlarında oluşmakta olduğu anlatılmaktadır. Destana göre; Oğuzhan kendisine altın yay getiren üç oğluna (Gün Han, Ay Han, Yıldız Han) Bozoklar, üç ok getiren üç oğluna (Dağ Han, Deniz Han, Gök Han) da Üçoklar adını ve bu oğullarının dörder oğlundan da 24 Oğuz Boyu türemiştir.

Kaşgarlı Mahmud, XI. Yüzyılda yazdığı "Divan-u Lügati't-Türk" adlı eserinde de Oğuzların 24 boydan meydana geldiğini söylemektedir. Oğuz Boylarına ait tam liste 14. Yüzyılın başlarında Reşidüddin Fazlullah tarafından yazılmış olan "Cami'u't-tevarih" adlı eserde bulunmaktadır. Daha sonra Osmanlı müellifi Yazıcıoğlu Ali'nin "Selçukname"sinde Reşidüddin'den naklettiği bilgilere göre hazırladığı Oğuz

boylarının listesi Tablo 5.1'de verilmiştir. Reşidüddin, Oğuz Bozok kolunun Yıldız Han oğulları arasında Kızıkları göstermiştir (Çetin, 2009).

Tablo 5.1 Yazıcıoğlu'na göre 24 Oğuz boyu (Çetin, 2009)

Bozoklar (Sağ kol)			**Üçoklar (Sol Kol)**		
Gün Han	***Ay Han***	***Yıldız Han***	***Gök Han***	***Dağ Han***	***Deniz Han***
Kayı	Yazır	Avşar	Bayındır	Salur	İğdir
Bayat	Dodurga	Beğdili	Çavuldur	Alayurtlu	Büğdüz
Alka Evli	Döğer	Karkın	Çepni	Eymür	Yıva
Kara Evli	Yaparlu	**Kızık**	Beçene	Üreğir	Kınık

"Kızık" öz Türkçe bir sözcüktür. Bu sözcüğün "Kıs/Kız" kökünden geldiği anlaşılmaktadır. Günümüzden yaklaşık 1000 yıl önce yazılmış olan Kutadgu Bilig'de şu kayıt yer almaktadır (Oğuzoğlu, 2009);

"İlig bolsa isiz, ajunug buzar ➔ Eğer Han adil olmazsa acunu (milleti/halkı) bozar,"

"Kısıglı bolmasa, yoldın azar ➔ Halkta ciddi olmasa yolundan azar".

Kızık kelimesinin birçok anlamı yer almaktadır. Bu anlamlar aşağıda verilmektedir;

- Reşidüddin'e göre Kızık'ın kelime anlamını **"kuvvetli ve yasakta ciddi"** olarak (Çetin, 2009),
- Yazıcızade Selçuknamesinde Kızık'ın kelime anlamı **"kuvvetli, yasakta ciddi ve gayretli**" olarak,
- Ebu'l Gazi Bahadır Han'a göre Kızık'ın kelime anlamı **"kahraman"** olarak,
- Kaşgarlı Mahmud'a göre Kızık'ın kelime anlamı **"büğü- bilgi ve hikmet sahibi kimse"** olarak tanımlanmaktadır (Oğuzoğlu, 2009).

5.1.2 Türkiye Kızık Köyleri

Orta Asya'dan başlayan göçlerle Horasan'a gelen Oğuz boylarının bir kısmı batıya doğru hareket ederek Mezopotamya'ya, bir kısmı kuzeye ve kuzey-batıya yönelerek Kafkasya'ya yerleşmişlerdir. Kafkasya'da yaşamaya başlayan Oğuzlar'ın bir bölümü Anadolu'nun batısına doğru ilerlemiştir. Mezopotamya'ya yerleşen Oğuzlar ise, önce

Suriye geneline, daha sonra Kuzey Suriye'ye, sonra da Antakya-Antep-Urfa üzerinden Anadolu'ya giriş yapmışlardır ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmışlardır. Oğuz boyu olan kızıklar da bu göç yollarını takip etmişlerdir. Araştırmalara göre kızıklar üç ana yolu takip ederek Anadolu'ya girmişlerdir (Çağlar, 2017).

1. **Yol:** Kızıklar'ın Kafkasya'dan Anadolu'ya giren kolu, Kars-Erzurum-Muş-Tunceli, Sivas-Kayseri-Ankara, Çankırı-Bolu ve Bursa-Balıkesir hattını takip etmişlerdir. Bu hattın kuzeyinde kalan Artvin, Trabzon, Giresun, Samsun, Amasya, Tokat, Sinop illerine yönelen kızıkların çoğu güneyden Halep-Şam taraflarından yayılmışlardır.
2. **Yol:** Bu yolu takip eden Kızıklar asıl nüfus çoğunluğunu teşkil etmektedir. Öncelikle Şam Bölgesi'ne gelen Kızıklar, daha sonra Kuzey Suriye'ye gelmişler ve Halep'in kuzeyindeki dağlık alana yerleşmişlerdir. Az bir bölümü de Şam, Hama ve Humus'a dağılmışlardır. Dağlık alana yerleşen kızıkların önemli bir bölümü Gaziantep'in kuzeyindeki dağlık bölgeye göç etmişler, bir bölümü burada yaşamaya devam etmiş, bir bölümü ise, Şanlıurfa, Hatay, Adana, İçel, Konya-Karaman, Kırşehir, Kayseri, Ankara, Orta ve Batı Karadeniz'e göç etmiştir.
3. **Yol:** Bu yolu takip eden Horasan-Kafkas arasında yer alan Acem'den yola çıkıp, Anadolu'ya yönelen kızıklar, Muş, Tunceli, Elazığ, Malatya, Adıyaman'a yerleşmişlerdir (Çağlar, 2017).

Türkiye Kızıkları'nın yerleştiği iller genel olarak incelendiğinde; 28 adet ilde kızıkların yerleşmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu 28 adet ilin isimleri şunlardır; Adana, Afyon, Amasya, Ankara, Balıkesir, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Kahramanmaraş, Karaman, Karabük, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Kütahya, Malatya, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat ve Tunceli'dir.

Kızıkların yerleştiği ve günümüzde yer alan kızık adını taşıyan köy ya da mahalleler Tablo 5.2 - 5.3'te, kızık adını taşımayan ancak kızık olduğu bilinen köy ve mahalleler Tablo 5.4 - 5.5'te verilmiştir. Tablolarda köylerin eski ve yeni isimleri, ilçeleri ve illeri gösterilmektedir.

Tablo 5.2 Türkiye'de kızık adı taşıyan köyler (Çağlar, 2018)

Sıra No	Eski Adı	Yeni Adı	Köy/Mahalle	İlçesi	İli
1	Kızıklı		Köy	Saimbeyli	Adana
2	Yakakızık		Belde	Sandıklı	Afyon
3	Kızık		Köy	Sandıklı	Afyon
4	Kızık		Köy	-	Afyon
5	Kızık		Köy	Gümüşhacıköy	Amasya
6	Çaykızık		Köy	Çubuk	Ankara
7	Aşağı Kızık	Kösrelik Kızık	Köy	Çubuk	Ankara
8	Algır Kızık		Köy	Çubuk	Ankara
9	Ravlı Kızık	Kızık	Köy/Mahalle	Akyurt	Ankara
10	Billuce Kızık		Köy	Ayaş	Ankara
11	Kızık		Köy	Ayaş	Ankara
12	Kızık		Köy	Kızılcahamam	Ankara
13	Kızık		Köy/Mahalle	Akyurt	Ankara
14	Kızıklı		Köy	Burhaniye	Balıkesir
15	Kızık		Köy	Manyas	Balıkesir
16	Kızıksa		Belde	Manyas	Balıkesir
17	Kızık		Köy	Seben	Bolu
18	Kızık		Mahalle	Merkez	Bolu
19	Kızık		Köy/Mahalle	Kıbrıscık (Sarıkaya)	Bolu
20	Kızık		Köy	Kıbrıscık	Bolu
21	Kızık		Köy	Viranşehir	Bolu
22	Börlüce ve Kızık		Köy	Göynük	Bolu
23	Kızık Ali		Köy	Göynük	Bolu
24	Derekızık		Köy	Kestel	Bursa
25	Cumalıkızık		Köy	Yıldırım	Bursa
26	Değirmenlikızık		Köy	Yıldırım	Bursa
27	Fidyekızık		Köy/Mahalle	Yıldırım	Bursa
28	Hamamlıkızık		Köy/Mahalle	Yıldırım	Bursa
29	Kızık	Kızılca	Köy	Çan	Çanakkale
30	Kızık		Köy	Çerkeş	Çankırı
31	Kızık		Köy	Merkez	Çorum
32	Kızık		Köy/Mahalle	Odunpazarı	Eskişehir
33	Kızık		Köy	Sivrihisar	Eskişehir
34	Kızık (Bediren)	Kızıkmuratlı	Köy	Araban	Gaziantep
35	Kızık	Gelinbuğday	Köy	Araban	Gaziantep
36	Kızık Karasakal	Ferizli	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
37	Kızık Karadinek	Övündük	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
38	Kızık Karacevaran	Karacaören	Köy	Şehitkamil	Gaziantep

Tablo 5.3 Türkiye'de kızık adı taşıyan köyler-devamı (Çağlar, 2018)

Sıra No	Eski Adı	Yeni Adı	Köy/Mahalle	İlçesi	İli
39	Kızık Hamurkesen	Hamurkesen	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
40	Kızık		Mahalle	Ş.Karahisar	Giresun
41	Kızık		Köy	Andırın	Kahramanmaraş
42	Kızık	Y. Güdemen	Köy	Merkez	Karaman
43	Kızık		Mahalle	Ovacık	Karabük
44	Kızık		Köy	Karaboğa	Kastamonu
45	Kızık		Köy	Kocasinan	Kayseri
46	Kızık		Köy	Develi	Kayseri
47	Kızıkönü	Kargın	Köy	Kaman	Kırşehir
48	Kızık		Köy/Mahalle	Gebze	Kocaeli
49	Kızık		Köy	Merkez	Kütahya
50	Kızık		Köy	Çavdarhisar	Kütahya
51	Kızık		Köy	Arguvan	Malatya
52	Kızık		Köy	Taraklı	Sakarya
53	Kızıklı	Küçük Kızık	Köy	Dikmen	Sinop
54	Kızıklı	Büyük Kızık	Köy	Dikmen	Sinop
55	Şeyh Kızık		Köy	-	Sivas
56	Kızık		Mahalle	Zara	Sivas
57	Kızık		Köy	Merkez	Tokat
58	Kızık		Köy	Ovacık	Tunceli

Tablo 5.4 Türkiye'de adıda kızık olmayan kızık köy ve mahalleleri (Çağlar, 2018)

Sıra No	Eski Adı	Yeni Adı	Köy/Mahalle	İlçesi	İli
1	Kızılca		Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
2	Kutluca		Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
3	Kağnıcı		Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
4	Pusacık		Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
5	Çal		Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
6	Bademli		Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
7	Dumanlı	Şıhlar	Köy	Gümüş Hacıköy	Amasya
8	Avren	Akören	Köy	Osmancık	Çorum
9	Göğdere	Gökdere	Köy	Osmancık	Çorum
10	İspir	Doğanköy	Köy	Osmancık	Çorum

Tablo 5.5 Türkiye'de adıda kızık olmayan kızık köy ve mahalleleri (Çağlar, 2018)

Sıra No	Eski Adı	Yeni Adı	Köy/Mahalle	İlçesi	İli
11	Öbektaş		Köy	Osmancık	Çorum
12	Mihmadlı	Karayusuflu	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
13	Mihmadlı	Koçlu	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
14	Mihmadlı	Gemrik/Ilıcak	Köy	Yavuzeli	Gaziantep
15	Oğurca		Köy	Şehitkamil	Gaziantep
16	Üçkilise	Yayıktaş	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
17	Çaykuyu		Köy	Şehitkamil	Gaziantep
18	Yalangoz	Ferizli	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
19	Urumevlek	Taşlıca	Köy/Mahalle	Şehitkamil	Gaziantep
20	Tekirsin		Köy	Şehitkamil	Gaziantep
21	Akçaburç		Köy	Şehitkamil	Gaziantep
22	Cıba	Akçagöze	Köy	Şehitkamil	Gaziantep
23	Bakırca		Köy	Yavuzeli	Gaziantep
24	Ballık		Köy	Yavuzeli	Gaziantep
25	Lolacık	Sarıbuğday	Köy	Yavuzeli	Gaziantep
26	Kastel	Değirmitaş	Köy	Yavuzeli	Gaziantep
27	Damlaluca	Damlacık	Köy	Şahinbey	Gaziantep
28	Bozatlıpaşa		Mahalle	Melikgazi	Kayseri
29	Büzmelek	Gerzeliler	Köy	Bafra	Samsun
30	Gazipaşa		Mahalle	Bafra	Samsun
31	Öğürlü		Köy	Vezirköprü	Samsun
32	Soğucak		Köy	Vezirköprü	Samsun
33	Tahtaköprü		Köy	Vezirköprü	Samsun
34	Hebilli	Dağköy	Köy	Dikmen	Sinop

Bursa İli'nde yer alan ve günümüzde yaşamını sürdüren Tablo 5.2'de görülen Değirmenlikızık, Fidyekızık, Cumalıkızık, Hamamlıkızık ve Derekızık köyleri, Osmanlı'nın kuruluşunda stratejik bir konuma sahip olmaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Bursa'da kurulmasında rollerinin olması, vakfiyeler ile kent-köy bağlantısının kurularak Osmanlı kent kimliğinin oluşturulması ve geliştirilmesinde yüklendikleri önem açısından tez kapsamında incelenecektir.

5.2 Bursa'daki Kızık Köyleri ve Tarihsel Süreci

Bursa'daki kızık köylerinin tarihsel süreç içerisindeki durumları ve önemleri ile Bursa'da geçmişten günümüze kadar varolan ve var olmaya devam kızık köyleri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

5.2.1 Bursa'nın Tarihsel Sürecinde Kızık Köyleri

Tarihi geçmişi M.Ö. 5000'li yılara dayanan Bursa ve çevresinin yazılı tarihi, Küçük Asya'nın geçmişindeki en önemli olaylardan biri olan Ege göçleri ile başlar. M.Ö. 2000'li yılların ortalarında Trakya'dan Anadolu'ya göçen bazı kavimler Marmara Denizi'nin güneyine ve Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemişlerdir. Mysiler, Balıkesir ve Çanakkale'nin doğusuna, Bithyni ve Thyniler Bursa, İzmit ve Bilecik yöresine yerleşerek, adlarını bu bölgelere vermişlerdir. Bu bölgeler o dönemlerden itibaren Mysia ve Bithynia olarak anılmaktadır. M.Ö. 546 yılında Lidya Devleti'nin ortadan kalkmasına dek, bölge Lidya Krallığının egemenliğinde, M.Ö. 334 yılına dek te Pers egemenliğinde yaşamıştır.

M.Ö. 185 yıllarında, Bitinya Kralı Prusias, Bursa'da kurduğu yeni şehre Prusias ad Olympum adını vermiştir. Bu ad zamanla Prusias, daha sonra Prusa olarak şekillenmiştir. Bursa ismi de buradan gelmektedir.

Bitinya Krallığı, yaklaşık 250 yıl yaşadıktan sonra, M.Ö. 74 yılında Bitinya Bölgesi Roma egemenliğine girmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye bölümesi ile Prusa, Bizans yönetiminde kalmıştır.

13. yüzyılda Anadolu'da Selçuklu ve Bizans sınırları içerisinde sıkıntıların yaşandığı ve otorite boşluklarının olduğu bir dönemde, Moğol istilası sonucunda Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmış ve bu dönemde yer alan birçok beylik bağımsızlığını ilan etmiştir. Güven ortamının ortadan kalktığı Anadolu'da Osman Gazi liderliğindeki beylik Söğüt'ten sonra Bilecik ve İnegöl'ü fethettikten sonra 1299 yılında Yenişehir'i kendisine yurt edinmiş ve Söğüt'te buraya taşınmıştır (Oğuzoğlu, 2009). 1308 yılında diğer tekfurlarla ittifak kuran Bursa Bizans Tekfurluğu'nun, Osmanlı kuvvetlerinde mağlup edilmesinden sonra Bursa Osman Bey tarafından kuşatılmıştır. Osmanlı kuvvetlerinin Dimboz Geçidi'ndeki zaferi tarihte "Bafeus

Zaferi" olarak bilinmektedir. Bu zafer Osmanlı Devleti için büyük önem arz etmektedir. Bu zafer sayesinde Bursa ovası Osmanlı'ya ve kendilerine katılan Türkmenlere açılmıştır (Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, 2013).

Anadolu'da güven ortamının olmadığı 13. yüzyıl sonunda Anadolu'da sıkışıp kalan Türkmen Aşiretleri kendilerine yerleşecek güvenli bir yer arayışları sırasında Osman Gazi'nin egemenliği altındaki topraklara ulaşmış ve Bursa yakınındaki bölgeye yerleşmişlerdir. Türkmenlerin yerleştiği bu alanlar Bursa Kızık köylerini oluşturmaktadır. 1300'lü yılların başında kurulan Kızık köyleri kale içerisindeki Bizanslıların egemenliğindeki kent henüz fethedilmeden kurulmuştur.

1317 yılında Osman Bey tarafından Kaplıca Bölgesi ve dağ tarafında iki kale yaptırılarak Bizanslıların yönetiminde olan Bursa kentinin deniz ile ilişkisi kesilmiştir ve kent iki taraftanda kuşatma altına alınmıştır. Dağ yöresinde yaptırılan kalenin adı Balabanbey Kalesi olarak bilinmektedir. Osman bey Bursa'yı feth edemeden vefat etmiş yerine oğlu Orhan Gazi geçmiştir. 10 yıldan fazla kuşatma altında kalan kentte 6 Nisan 1326'da Osmanlı'lara teslim edilmiştir (Dostoğlu, 2009).

Türkmenler tarafından kurulan Kızık Köyleri Osmanlı Devleti'nin kurulmasında, geliştirilmesinde büyük önem arz etmektedir. Köyler sayesinde devlet için gerekli lojistik, insan gücü ve güvenlik ihtiyacı sağlanmıştır. Ayrıca köylerin bölgede Müslüman nüfusunu arttırarak Bursa'nın Osmanlı topraklarına katılma sürecini kolaylaştırıcı bir rolü de bulunmaktadır (Dostoğlu, 2009).

5.2.2 Bursa'daki Kızık Köyleri

Bursa İli'nde halen varlığını sürdüren Kızık köylerinin sayısı günümüzde 5 adettir. Doğudan batıya doğru sıraladığımızda; Derekızık, Hamamlıkızık, Cumalıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık'tır. Ayrıca günümüzde varlığını sürdüren bu beş kızık köyünün yanı sıra şuanda varolmayan ancak sözü edilen Bayındırkızık ve Dallıkızık köyleri de yer almaktadır.

Tüm adı geçen kızık köylerin varlığı, isimleri ve tarihleri ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi ve birincil derece kaynak olarak Bursa Mahkeme Sicilleri (Kadı Kayıtları'nda) Prof. Dr. Mefail Hızlı tarafından

incelenmiş ve ilk beş köyün verilerin son derece net olduğu saptanmıştır. Bursa Mahkeme Sicilleri'nde yapılan taramalarda rastlanan kızık köyleri ve yazım farklılıkları aşağıda verilmektedir (Hızlı, 2009);

1. Derekızık, Dere Kızığı,
2. Hamamlıkızık
3. Camilikızık, Cumalıkızık, Cumalukızık,
4. Fidyekızık, Fidye Kızığı, Fityekızık, Fethiyekızık,
5. Değirmenlikızık,
6. Bayındır Kızığı,
7. Naib Kızığı,
8. Hatun Kızığı,
9. Hacı İvaz Paşa Kızığı,
10. İshak Paşa Kızığı,
11. Ortakızık,
12. Baba Kızığı,
13. Şeyhkızık, Şeyhlerkızık, Şeyhler Kızığı, Kızıkşeyhler,
14. Kızık Şevket ya da Kızık-i Şevket

Hızlı tarafından Bursa Mahkeme Sicilleri'nde yapılan araştırmalara göre 14 farklı kızık adından bahsedilmektedir. Ancak bu bahsi geçen kızık köyü isimleri arasında mahkeme katiplerinin tasarrufu ile bir köye birden fazla isim verildiği tespit edilmiştir. Özellikle Osmanlı'nın ilk dönemlerine doğru gidildikçe, bir vakfa ait köylerin o vakfın sahibinin ismi ile anıldığı da tespit edildiğinden bir köye birden fazla isim verildiği de açıkça ortaya çıkmaktadır.

Vakıf köyleri olan Kızık köylerinin ait oldukları vakıflar düşünüldüğünde, Bursa Mahkeme Sicilleri'ndeki kızık köyü sayıları azalmaktadır. Örneğin İshak Paşa Vakfına ait Değirmenlikızık Köyü'nün İshak Paşa Kızığı, Hacı İvaz Paşa Vakfına ait

Derekızık Köyü'nün Hacı İvaz Paşa Kızığı olarak anılabileceği düşünülmektedir (Hızlı, 2009).

Diğer yandan aynı kızık köyünün farklı isimlerle de anıldığı bazı ipuçlarından yararlanılarak düşünülmektedir. Bu konuya Cumalıkızık köyüne konumundan dolayı Ortakızık denmesi, Fidyekızık Köyüne Naib Kızığı denmesi gibi örnekler verilebilir.

Aynı zamanda şu ana kadar Bursa Mahkeme Sicilleri'nde Dallıkızık köyüne rastlanmaması, bu köyün olmadığı anlamına gelmemektedir. Dallıkızık köyünün o dönemlerde daha farklı bir isimle de anılabileceği düşünülmektedir (Hızlı, 2009). Kızık köylerinin günümüzdeki bilinen isimleri ile kayıtlarda rastlanılan isimleri Tablo 5.6'da verilmiştir.

Tablo 5.6 Bursa kızık köylerinin adlarının kayıtlara göre eşleştirilmesi

Kızık Köylerinin Günümüzdeki Bilinen İsimleri	**Bursa Mahkeme Sicillerinde Geçen İsimleri**
Derekızık	Derekızık - Dere Kızığı - Hacı İvaz Paşa Kızığı
Hamamlıkızık	Hamamlıkızık
Cumalıkızık	Camilikızık - Cumalıkızık - Cumalukızık - Ortakızık - Şeyhkızık - Şeyhlerkızık - Şeyhler Kızığı - Kızıkşeyhler
Fidyekızık	Fidyekızık - Fidye Kızığı - Fityekızık - Fethiyekızık - Naib Kızığı
Değirmenlikızık	Değirmenlikızık - İshak Paşa Kızığı
Bayındırkızık	Bayındır Kızığı
*	Hatun Kızığı
*	Baba Kızığı
Dallıkızık	**
*	Kızık Şevket ya da Kızık-i Şevket
* Bursa Mahkeme Kayıtlarında geçen bu kızık köylerinin nerede olduğu bilinmemektedir.	
**Bursa Mahkeme Kayıtlarında bu kızık köyünün ismi geçmemektedir. Ancak kızık köylerinin yerlileri ile yapılan mülakatlarda bu köyün varlığından bahsedilmektedir. Bu nedenle kayıtlara ilişkin yapılan araştırmalarda henüz bu köye rastlanılmadığı düşünülmektedir (Hızlı, 2009).	

Yukarıdaki bilgiler ışığında Bursa'da halen mevcudiyetini sürdüren ve tarih boyunca varlığı bilinen ancak günümüze ulaşamayan Kızık Köyleri ile ilgili değerlendirmeler aşağıda verilmiştir;

1. **Derekızık:** Bursa Mahkeme Sicilleri'nde en eski tarihli belgelerine rastlanan köy günümüzde de varlığını sürdüren Derekızık köyüdür. 1486 yılına ait belgede köyün adı açıkça geçmektedir. Derekızık köyünün isminin köyün ortasından geçen Deliçay deresi sebebiyle verildiği düşünülmektedir. Osmanlı Dönemi'nin önemli devlet adamlarından olan ve Yeşil Cami ve Türbesinin mimarı olan Hacı İvaz Paşa'nın kurduğu vakfın gelirleri arasında gösterilen Derekızık köyü'nün kayıtlarda Hacı İvaz Paşa Kızığı olarak da anıldığı düşünülmektedir (Hızlı, 2009).
2. **Hamamlıkızık:** Günümüzde varlığını sürdüren Hamamlıkızık köyü, yüzyıllar boyunca diğer kızık köylerine hamamıyla hizmet vermesinden dolayı Hamamlıkızık köyü olarak anıldığı düşünülmektedir (Hızlı, 2009).
3. **Cumalıkızık:** Günümüzde varlığını sürdüren Cumalıkızık köyünün ismine sıkça arşivlerde rastlanılmaktadır. Ancak köyün ismi ile ilgili söyleyiş farklılıkları bulunmaktadır. Camilikızık, Cumalukızık, Ortakızık olarak belgelerde köyün ismi farklılaşmaktadır. Osmanlı dönemlerinde ibadet geleneği ve tarihi uygulamalara bakıldığında, Cuma namazlarının kılınması için sadece bu köye dini açıdan izin verilmesiyle ve tüm kızık köylerinin ortasında kalması nedeniyle köye bu isimlerin verildiği düşünülmektedir. "Cumalı" denmesinin, Cuma namazının kılınmasına izin verilmiş ya da tahsis edilmiş mekan anlamına geldiği, ayrıca Cuma namazı minber olmayan camide kılınamadığından Cumalıkızık'taki camide minber olmasından dolayı da Camilikızık olarak da köyün anıldığı düşünülmektedir. Diğer yandan köy tüm kızık köylerinin ortasında bulunmasından dolayı Ortakızık köyü olarak da bilinmektedir (Hızlı, 2009). 1360 tarihli Gazi Orhan Bey'in Bursa İmareti Vakfiyesi'nde Yıldırım Bayezid İstibdalnamesi'nde köyün adı Ortakızık olarak geçmektedir (Öcalan, Sevim, ve Yavaş, 2013). Diğer yandan 1339 tarihli Orhan Gazi külliyesi Vakfiyesi'nde köyün ilk ismi "Kızık Şıhlar" olarak geçmektedir (Dostoğlu, 2009).

   Bu araştırmalar ışığından Cumalıkızık, Camilikızık, Cumalukızık, Ortakızık adlarının günümüzde Cumalıkızık olarak adlandırılan köy olduğu tespit

edilebilmektedir. Diğer yandan bir çıkarım yapılarak Kızık Şıhlar ismi Kızıkşeyhler ile bağdaştırılabilir.

4. **Fidyekızık:** Geçmiş yüzyılların mahkeme kayıtlarında genellikle Fidyekızık olarak anılan köyün isminin bazı kaynaklara göre Fethiyekızık'tan geldiği düşünülmektedir. Bu düşüncenin de bu ismin "fetih" kelimesine yakınlığından dolayı olduğu söylenmektedir (Hızlı, 2009). Diğer bir rivayete göre bu köyden fidye alındığı, bu yüzden köyün isminin Fidyekızık olduğu söylenmektedir (Dostoğlu, 2009). Ancak bazı kaynaklar da tarihi bir Türk köyünün fidye alındığı için bu şekilde anılamayacağını, "Fethiye" isminin söylenerek, "fidye" kelimesine dönüştüğü düşünülmektedir (Hızlı, 2009). Diğer yandan Fidyekızık köyü'nün diğer bilinen bir ismi de "Naib Kızığı" ya da "Nayib Kızığı" ismidir (Hızlı, 2009; Yavaş, 2009).
5. **Değirmenlikızık:** Değirmenlikızık Köyü Uludağ'ın kuzey yamaçlarına sıralanan köy, kızık köylerinin en batısında olanıdır. Köyün en dikkat çekici unsurları değirmenleridir. Kaplıkaya Deresi'nin yaklaşık 500 yıl önce 13 değirmen yer almakta olduğundan, köyün bu değirmenlerden dolayı bu ismi aldığı düşünülmektedir (Hızlı, 2009; Dostoğlu, 2009). İnegöl'de külliyesi yer alan İshak Paşa Külliyesi'nin vakıf köyü olduğundan köyün ismi bazı kayıtlarda İshak Paşa Kızığı olarak da geçmektedir (Hızlı, 2009).
6. **Bayındırkızık:** Uludağ'ın kuzey yamacında, Derekızık ve Saitabad arasında kurulduğu ve bir sel ve deprem sonucunda yok olduğu düşünüen köyün isminin nerden geldiği bilinmemektedir (Hızlı, 2009).
7. **Baba kızığı:** Bursa yakınlarında olduğu arşiv belgelerinden öğrenilen Babakızığı köyü'nün Geyikli Baba türbesinin yer aldığı Babasultan Köyü olması muhtemel olarak düşünülmüş ancak bir Mahkeme kaydında hem Geyikli Baba Köyü hem de Baba Kızığı köyünün ismi geçtiğinden bu iki köyün farklı olduğu kanaatine varılmıştır. Ancak bu köylerin İnegöl kazasına bağlı iken İnegöl'den ayrılıp Bursa'ya bağlandığı yazıldığından, köyün Babasultan Köyü'ne yakın olduğu düşünülmektedir (Hızlı, 2009).

8. **Hatun kızığı:** Mahkeme kayıtlarında ismi geçen bu köyün nerede olduğu ve isminn nereden geldiği bilinmemektedir (Hızlı, 2009).
9. **Dallıkızık:** Halk tarafından bulunduğu söylenen köyün ismi şu ana kadar Mahkeme kayıtlarında bulunamamıştır. Ancak yaklaşık olarak nerede olduğunun da köyün isminin kayıtlarda bulunan ancak isminin nerden geldiği ve yeri bilinmeyen diğer köylerden herhangi birinin adıyla da anıldığı düşünülmektedir (Hızlı, 2009).

5.3 Vakıf Sistemi ve Vakıf Köyleri Olan Kızık Köylerinin Vakfiyelerdeki Yeri

Kızık köyleri vakıf köyü olma özellikleri ile Osmanlı için önemli bir yere sahiptir. Osmanlı köyü niteliği gösteren köyler, Osmanlı'nın Bursa'yı feth etmesinden sonra kentsel değişim ve gelişime büyük oranda katkı sağlamış ve külliye-köy bağlantısını oluşturmuştur. Bu bölümde Osmanlı'da vakıf sistemi ve kızık köylerinin hangi vakıflara ait olduğu açıklanmıştır.

5.3.1 Osmanlı'da Vakıf Sistemi ve Önemi

Bir mülkü ebedi olarak tahsis etmek anlamında kullanılan bir terim olan vakıf, bireysel çalışma ve gayretle elde edilen imkanların ve mal varlığının gönül rızası ile paylaşılmasını öngören hukuki ve sosyal bir sistemdir. Diğer yandan vakıf; bir kimsenin malının bir kısmını veya tamamını hayır işine, dini veya sosyal bir hizmete ebediyyen tahsis edilmesidir. Vakfiye ise; kadı huzurunda düzenlenen, vakıf şartlarını belirten bir sözleşmedir (Bayartan, 2005).

Sosyal, kültürel, iktisadi ve idari açıdan kentin fiziki dokusunda dolayısıyla kentin görünümünde önemli bir etkisi olan vakıflar, Osmanlı şehirlerine değer katan kurumlardır. Osmanlı medeniyetinin ve toplumunun en önemli özelliği olan yardımlaşma ve dayanışmanın en iyi tanımlayıcısı olan vakıflar; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve daha birçok açıdan şehirlerin kuruluş ve gelişiminde son derece etkili bir yere sahip olan büyük bir sistemdir (Öztürk, 1995).

Vakıfların genel olarak şu alanlarda faaliyet gösterirler;

1) İktisadi alanda; çarşı, dükkan, bedesten han, kapan,
2) Eğitim alanında; mektep, medrese, kütüphane, darü'l hadis,
3) Dini alanda; cami, tekke, mescit, namazgah, muvakkithane,
4) Sağlık ve sosyal alanda; hastahane (darü'ş şifa), kervansaray, imaret, daru'l-aceze, kadın sığınma evi, çocuk emzirme evi, yol, köprü, hamam, çeşme, su yolları, kaldırım, mezarlık,
5) Spor alanında; pehlivan ve kemankeş tekkeleri, ok meydanları,
6) Sivil ve askeri alanda; kışla, kale, saray, tophane, bahçe.

Osmanlı kentlerinin gerek kuruluş ve gerekse gelişmesine büyük katkı sağlayan vakıflar, sosyal hayatın tamamına nüfuz ederek, şehirlerin silüetlerini ve mimarisini oluşturmuş ve yönlendirmiştir (Ertem, 2004). Vakıf sistemi, İslamiyetin kabulünden sonra özellikle Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Türk dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında etkili olmuştur. Osmanlılarda Orhan Gazi, İznik'te ilk Osmanlı Medresesini kurmuş ve onun idaresi için yeterli geliri temin edecek gayrimenkul vakfetmiştir. Bu medrese değerli ilim ve devlet adamları yetiştirmiştir. Orhan Gazi'nin Adapazarı, Kandıra ve Bursada inşaa ettirerek vakfettiği cami, medrese, zaviye, imaret, aşevi, misafirhaneler ilk Osmanlı vakıfları olarak bilinmektedir (Berki, 1962). Orhan Gazi'nin İznik medresesi ile yapılan başlangıcıyla, vakıf sistemi bir devlet politikası olarak teşvik edilmiş, kısa sürede Bütün Osmanlı Devleti'nde birçok medrese kurulmuştur (İpşirli, 1994). Vakıf müessesesi devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu hemen her konudaki kamuya yönelik hizmetleri gerçekleştirmiştir. Bu hizmetler; cami, okul, kitaplık, hastane, han, çeşmeler, sebiller, imaretler, su getirme ve bu tesislerin bakımı gibi hizmetlerdir. Vakıflar, ketleşmede sadece kentle ilgili niceliklerin büyümesini sağlamamış, aynı zamanda kent parçalarındaki kurumsal ve yapısal bir bağ teşkil etmiştir (Cerasi, 1999).

Sosyal, kültürel, iktisadi ve idari açıdan kentin fiziki dokusunun oluşmasını sağlayan vakıflara vakfedilmiş olan kızık köyleri de yukarıda aktarılan nedenlerden dolayı Osmanlı kentin kimliğinin oluşması, kentlerdeki kamu yararına yönelik hizmetler gerçekleştirilmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu nedenle ilk vakfın kurulduğu ve

vakıf kültürünün oluşturulduğu kent olan Bursa'da vakıf köyü olmaları da bu sistemin kuruluş ve geliştirilmesinde önemli bir yerde olduklarını göstermektedir.

5.3.2 Vakıf Köyü Olan Kızık Köylerinin Vakfiyelerdeki Yeri

Cumalıkızık

Cumalıkızık Köyü Orhan Gazi Vakfı'na ait bir köydür. Orhan Gazi Vakfiyesi'nin ana metnine bakıldığında; kızık köyüyle alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak vakfiyenin belge gruplarından 3 numaralı vesika olan istibdalname yani değişiklik/ilave evrağı incelendiğinde; Ortakızık ismi ile Cumalıkızık köyü geçmektedir (Sevim, 2009)

Bu istibdalnamenin ismi Yıldırım Bayezid'in İstibdalnamesi olarak geçmektedir. İstibdalname'nin özeti şu şekildedir; Sultan Yıldırım Bayezid Han, adı geçen zaviyenin(bugünkü Yıldırım semtindeki Yıldırım Bayezid Camisi ve külliyesi) vakıflarından olan, ancak zamanında Bursa halkı tarafından sınırları, yeri, ve vasıfları bilinen ve adı Şüşteri Bahçesi olarak adlandırılan bahçeye cami yaptırmak istediğinde vakıf kayıtlarına bakılmış ve bu bahçenin Sultan Orhan'ın Bursa'da yaptırdığı zaviyenin(Bugünkü Orhan Camisi ve Külliyesi) vakıf gelirlerinden olduğu görülmüştür (Sevim, 2009). Sultan adı geçen bahçeyi vakfına almak üzere bir yer ile takas etmek istemiştir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid, Yusuf bin Bayramiç bin Mahmud bin Saveci bin Oruç Gazi ve kardeşine ait mülkü olan Ortakızık köyünü satın almak istemiş, ancak yer sahipleri bu köyü sultana hibe etmişlerdir. Sultan da bu köy arazisini Şüşteri Bahçesi ile takas ederek, köyü Orhan Gazi Vakfına ilave, bahçeyi de kendi vakfı yaparak bu belgeyi düzenlemiş, dönemin Bursa Kadısı da bu belgeyi 802/1400 tarihinde tasdik etmiştir (Öcalan, Sevim, ve Yavaş, 2013).

Değirmenlikızık

Tahrirat defterleri ve Kadı kayıtlarına göre Değirmenlikızık köyü, İnegöllü ishak Paşa'nın vakıf köyüdür. Zaten bu nedenle bazı kaynaklarda köye İshak Paşa Kızığı da denilmektedir. 1530 tarihli tahrirat defterinde sadece kızık olarak geçen köyü İshak Paşa, Ece Bey oğlu Sinan bey'den satın alıp İnegöl'de yaptırdığı imaretine vakfetmiştir (Kaplanoğlu, 2009).

Fidyekızık

Tahrirat defterlerine göre köye önce Naib Kızığı denilmektedir. 17. Yüzyıla kadar belgelerde sıklıkla Naib kızığı olarak geçen köyün ismi daha sonradan Fidyekızık olarak söylenmeye başlanmıştır. Bazı kaynaklara göre köyde, Bursa kadılarının ve naiblerin(kadı vekilinin) arpalığı bulunduğundan bu ad köy verilmiştir. Köyün 20. Yüzyıla kadar İvaz Paşa vakfı tarafından yönetildiği bilinmektedir. Hacı İvaz Paşa Vakfiyesi'nde vakfedilenler arasında "Bursa'ya bağlı Fidyekızık diye bilinen mezra" olarak köyün adı geçmektedir (Öcalan, Sevim, ve Yavaş, 2013). Köyün daha sonra Çobanbey Vakfı'na ait olduğu kayıtlıdır (Kaplanoğlu, 2009).

Derekızık

1521 ve 1530 yılları arasındaki Tahrirat defterlerine göre köy Hacı İvaz Paşa vakfına vakfedilmiştir. İvaz Paşa'da Derekızık Köyünü "vakf-ı evlad" yapıp, ürünün öşürünü Medine-i Münevveri'ye vakfetmiştir. Daha sonra köyün Vani Mehmet'in vakıf köyü olduğu bilinmektedir (Kaplanoğlu, 2009).

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyü, Orhan Gazi'nin vakıf köyüdür. Ancak köyün ilk adı vakfiyelerde geçmemektedir ve Hamamlıkızık köyünün ne zaman vakfiyeye ait olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Ancak vakfiyede geçen "vakıf değirmenlerinin" Hamamlıkızık köyünün değirmenleri olduğu sanılmaktadır.

761/1360 yılında hazırlanan Orhan Gazi Vakfiyesi'nin ilk halinde vakfiyeye göre; Bursa'nın yukarısında bulunan İbn-i Fellah ve Ezik Değirmeni diye bilinen iki değirmen ve çevresinin vakfedildiği yazılmaktadır. Bu değirmenlerin Hamamlıkızık köyündeki değirmenler olduğu düşünülmektedir (Kaplanoğlu, 2009; Öcalan, Sevim, ve Yavaş, 2013).

5.4 Bursa Kızık Köylerinin Konumu ve Sınırları

Anadolu'nun kuzey-batısında, Marmara Bölgesi'nin güneyinde yer alan Bursa İli sınırları içerisinde bulunan kızık köyleri, Yıldırım ve Kestel İlçelerinde, Uludağ'ın kuzey yamaçlarında yer almaktadır. Bursa İli ve ilçelerinin idari sınırları Şekil 5.1'de verilmiştir. Kızık köylerinin yerleşim yerleri Uludağ'ın kuzey yamaçlarında, Ankara

Yolu'nun güneyinde konumlanmıştır. Köylerin konumlarını Şekil 5.2 'de görülmektedir.

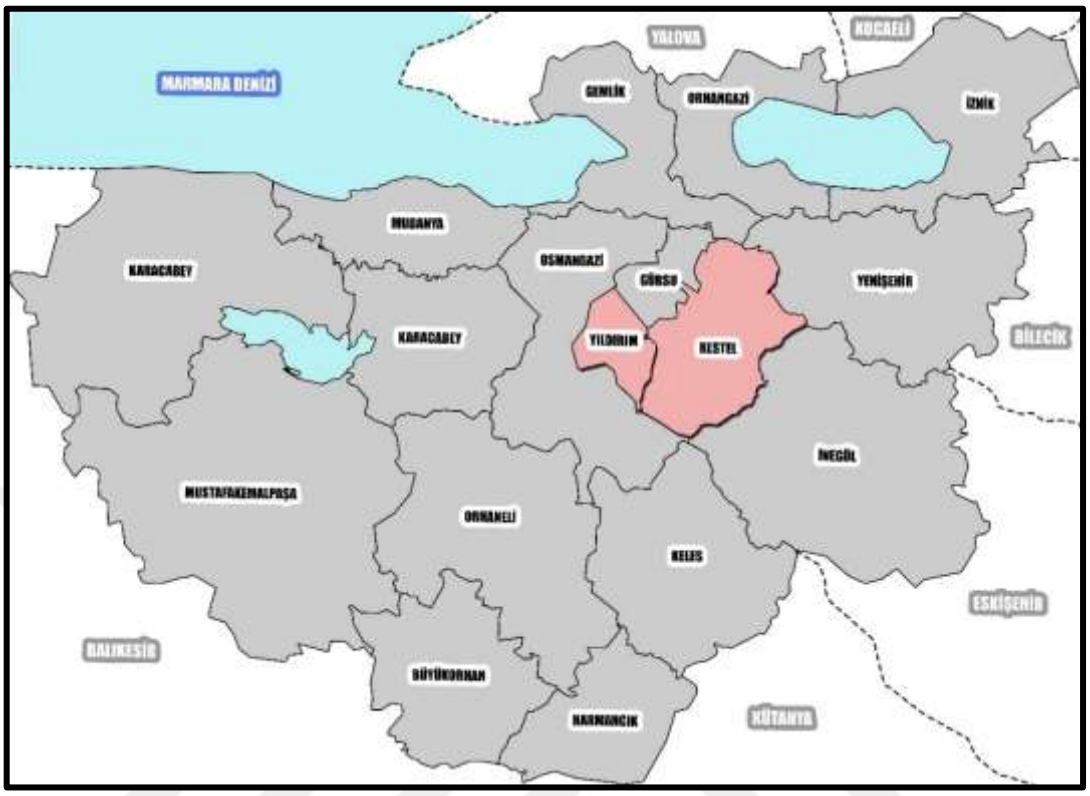

Şekil 5.1 Bursa ili ve ilçeleri idari sınırları (tez kapsamında üretilmiştir.)

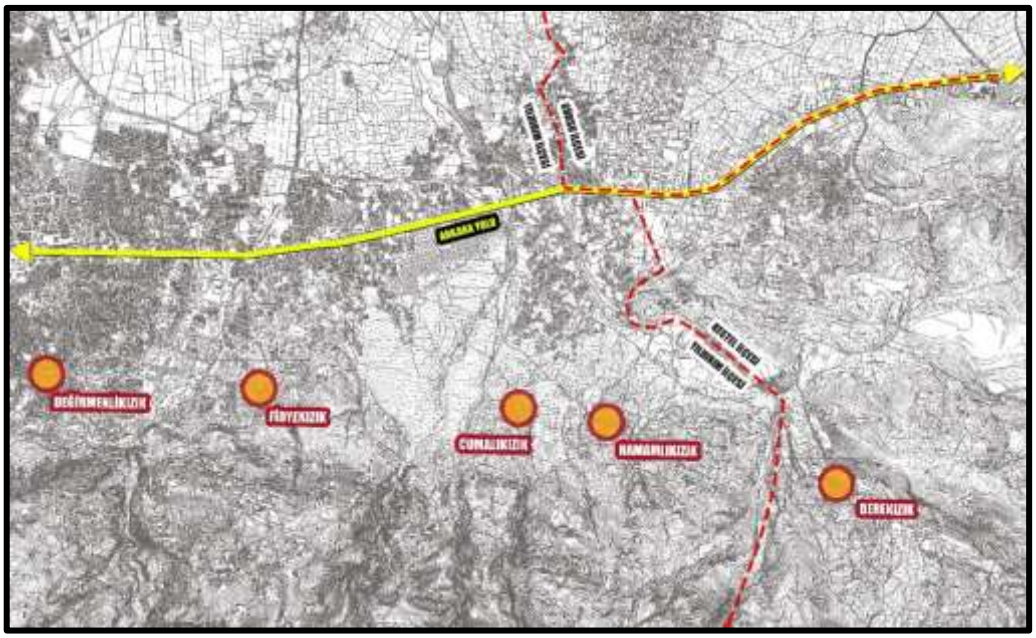

Şekil 5.2 Köylerin konumları (tez kapsamında üretilmiştir.)

Tez kapsamında kızık köyleri olarak tanımlanan alanlar günümüzde Bursa Büyükşehir Belediye sınırları içerisindeki tüm köyler mahalle olduğu için mahalle statüsündedir. Kızık köylerinin güncel mahalle sınırları da Şekil 5.3'te verilmiştir.

Ancak hem köy yerleşim alanları hem de mahalle sınırları köylerin ilk kuruluş yıllarındaki sınırlarla farklılık göstermektedir. Değirmenlikızık, Fidyekızık, Cumalıkızık köylerinden farklı mahalleler oluşmuştur. Hamamlıkızık ve Derekızık köyleri sınırlarını korumaktadır. Köylerde yapılan araştırmalarda yerel halktan Ankara Yolu'na hatta Ankara Yolu'nun kuzeyinde de köylerin alanları olduğu ve bu bölgelerde tarım yapıldığı öğrenilmiştir. Sosyolog Hüseyin Pehlivan'ın köylerin eski sınırlarına ilişkin yapmış olduğu araştırma da bu söylemleri desteklemektedir. Yapılan söz konusu araştırma ışığında köylerin tam olarak eski sınırlarına ulaşılamamış olsa da bu sınırlara ilişkin yaklaşık olarak bir çalışma yapılmış ve bu çalışma da Şekil 5.4'te gösterilmiştir. Pehlivan tarafından yapılan bu çalışma da kurulan mahallenin %80'i hangi köyden bölündü ise mahallenin o köyden ayrıldığı kabul edilmiştir.

Değirmenlikızık Köyü'nden; Ertuğrulgazi, Eğitim, Ortabağlar, Güllük, Kaplıkaya, 152 Evler, Selçukbey, Siteler ve Mimarsinan Mahalleleri bölünmüştür. Ancak bu mahalleler dışında Ankara Yolu'nun kuzeyinde kalan mahallelerinde bir kısmının Değirmenlikızık'tan bölündüğü düşünülmektedir.

Fidyekızık Köyü'nden; Esenevler, 75. Yıl, Bağlaraltı, Hacivat, Erikli ve Yiğitler Mahalleleri bölünmüştür.

Cumalıkızık Köyü'nden; Değirmenönü, Karapınar ve Şirinevler Mahalleleri bölünmüştür (Pehlivan, 2019).

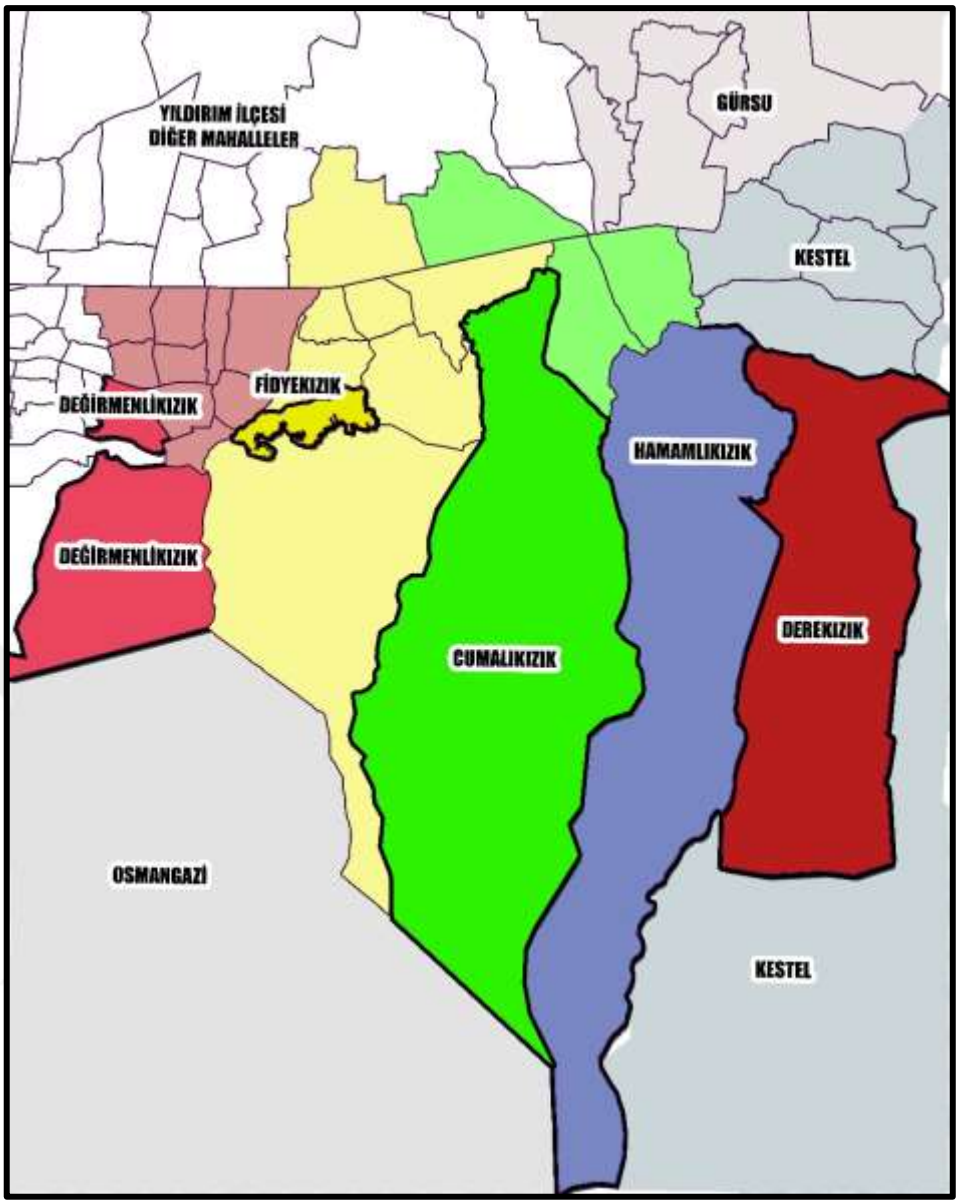

Şekil 5.3 Kızık köylerine ilişkin mahalle sınırları (tez kapsamında üretilmiştir.)

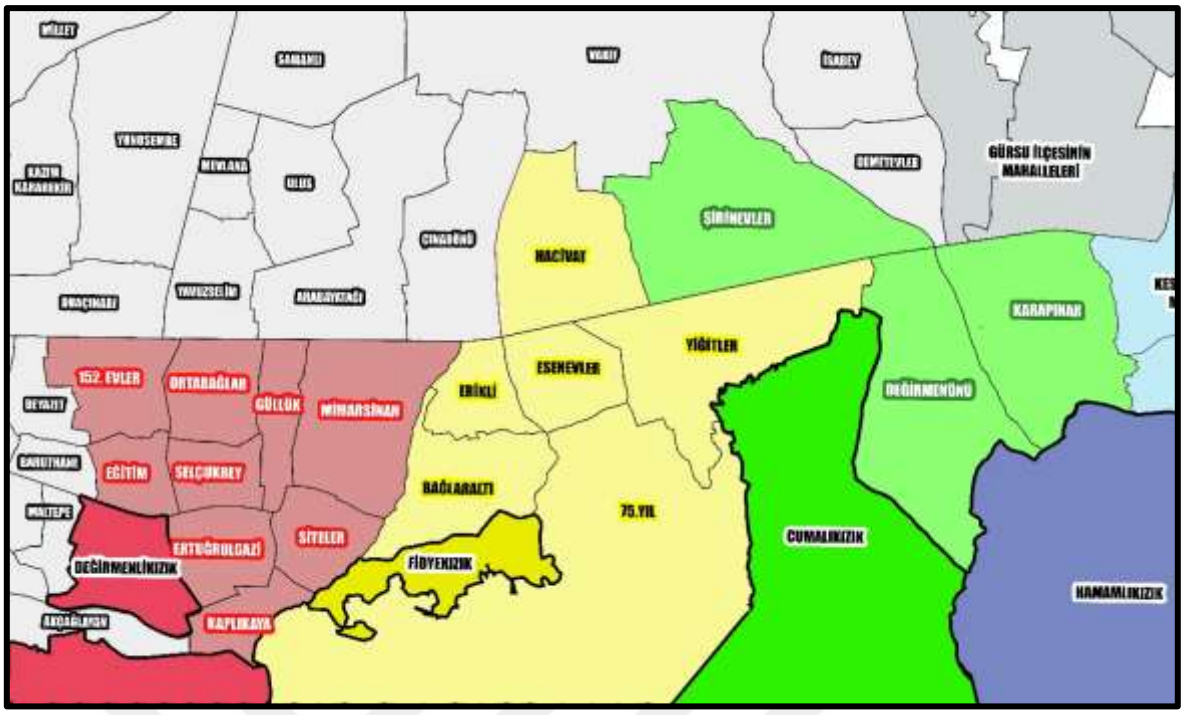

Şekil 5.4 Kızık köylerinin ilk sınırlarına ilişkin görsel (tez kapsamında Pehlivan'ın yaptığı çalışmalar yardımıyla üretilmiştir.)

5.5 Kızık Köylerinin Doğal, Fiziksel, Sosyo-Ekonomik Yapı ile Kültürel Doku Analizleri

Bu bölümde de dahil olmak üzere aşağıdaki tüm bölümlerde bu tezin kapsamı olan Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köyleri ele alınacaktır.

Sırasıyla köylerin doğal yapısı, morfolojisi, fiziksel yapı analizleri (kat adedi, yapı cinsi, yapı niteliği vb.), sosyo-ekonomik özellikleri bu bölümde irdelenecektir.

5.5.1 Doğal Yapı ve Morfoloji Analizleri

Derekızık

Derekızık köyünün doğal yapısı incelendiğinde; günümüzde varlığını sürdüren 5 kızık köyünün en doğusunda, Hamamlıkızık köyünün doğusunda olduğu görülmektedir. Köy Deliçay'ın iki kolunun arasına yerleşmiştir. Köyün Deliçay'ın iki kolunun arasında yer alan ekili ve dikili arazileri yer almaktadır. Köyün ekili ve dikili arazilerini ağaçlık alanlar sarmış durumdadır (Şekil 5.5).

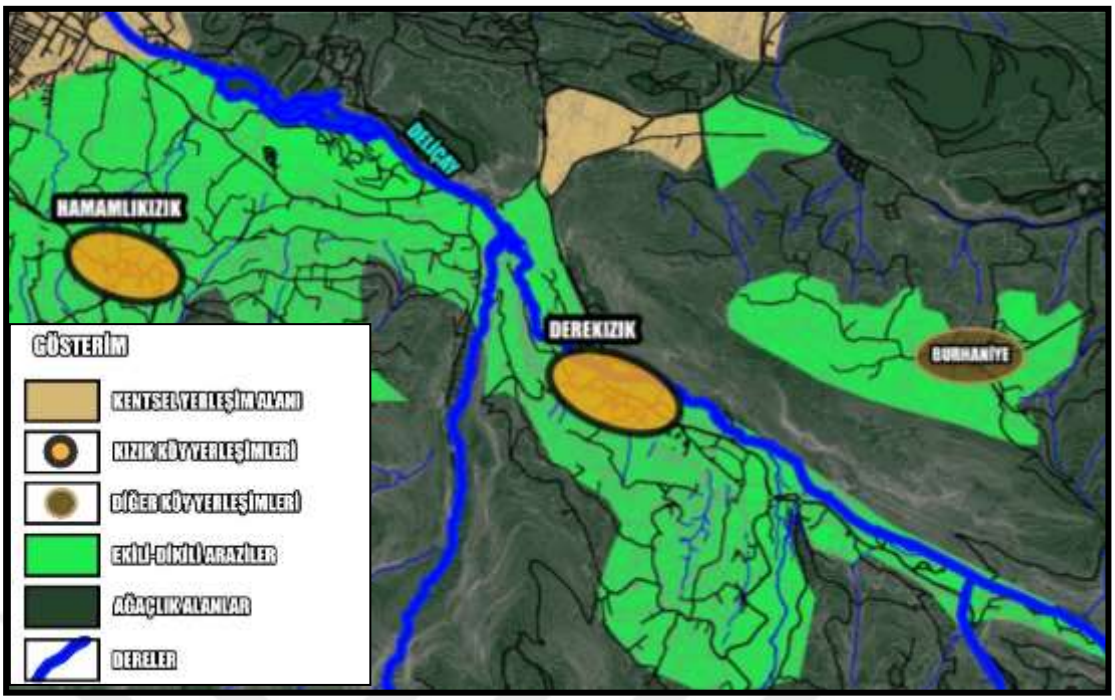

Şekil 5.5 Derekızık köyü doğal yapı analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

Derekızık köyünün morfolojisi incelendiğinde; köyün bulunduğu alanın %4 ve altı eğime sahip alanlardan oluştuğu görülmektedir. Köyün güneyine ve doğusuna doğru gidilikçe eğim artış göstermektedir. Köy Deliçay'ın oluşturduğu vadide yer almaktadır (Şekil 5.6).

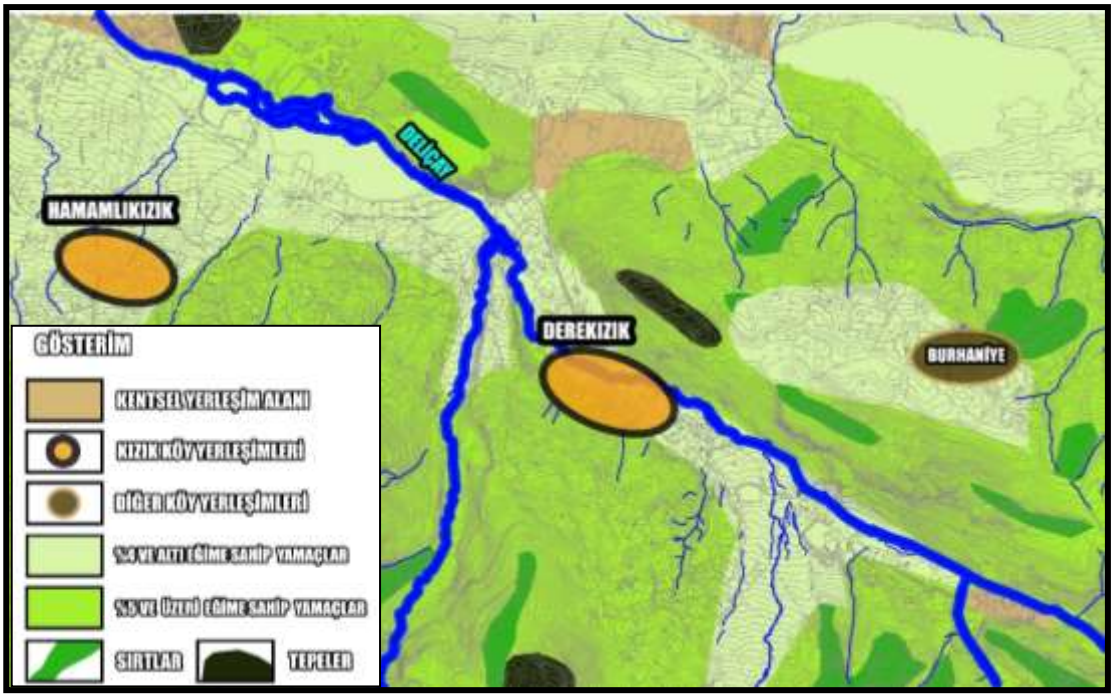

Şekil 5.6 Derekızık köyü morfoloji analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyünün doğal yapısı incelendiğinde; Derekızık köyünün batısında, Cumalıkızık köyünün doğusunda olduğu görülmektedir. Hamamlıkızık köyü Deliçay ve Hacivat Deresinin arasında yer almaktadır. Köyün yerleşimini ekili-dikili arazileri çevrelemiş durumdadır. Köyün güneyine doğru gidildikçe ağaçlık alanlar başlamaktadır (Şekil 5.7).

Hamamlıkızık köyünün morfolojisi incelendiğinde; köyün bulunduğu alanın %4 ve altı eğime sahip alanlardan oluştuğu görülmektedir. Köyün güneyinde doğru gidildikçe eğim artış göstermektedir. Ayrıca arazi sırtlar, tepeler ve yamaçlardan oluşan hareketli bir arazi formuna dönüşmektedir (Şekil 5.8).

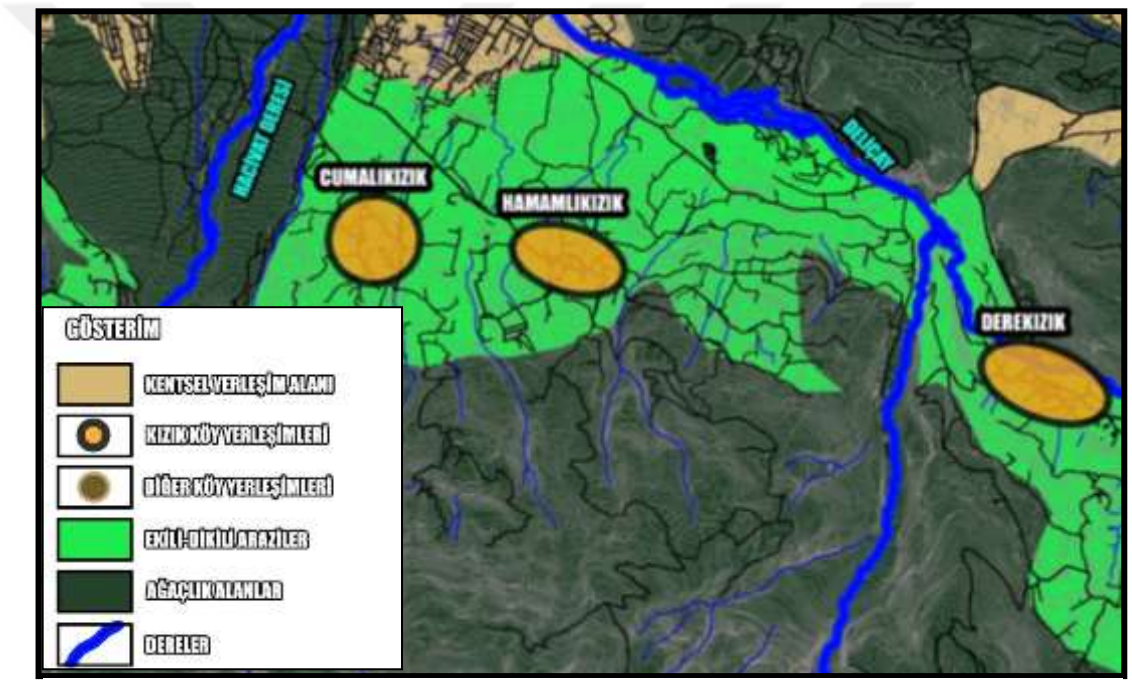

Şekil 5.7 Hamamlıkızık köyü doğal yapı analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

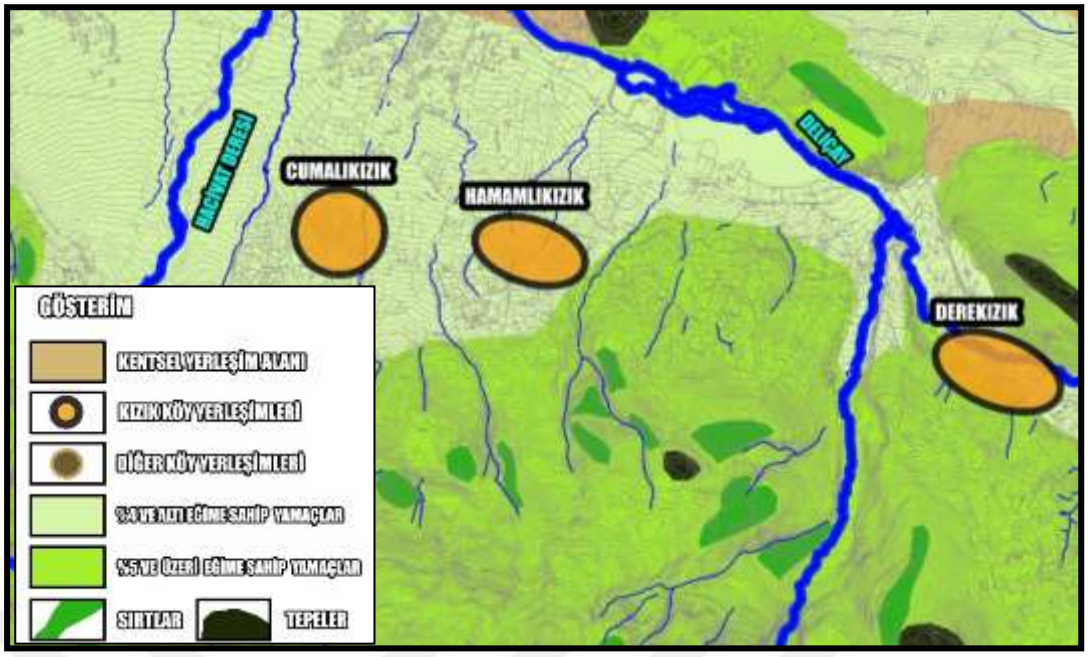

Şekil 5.8 Hamamlıkızık köyü morfoloji analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

Fidyekızık

Fidyekızık köyünün doğal yapısı incelendiğinde; Cumalıkızık köyünün batısında, Değirmenlikızık köyünün doğusunda yer aldığı görülmektedir.

Fidyekızık köyünün şu anki köy yerleşim dokusunu içeren alan açısından inceleme yapılabilinmektedir çünkü köy kentleşme baskısıyla karşı karşıya kalmış ve kentsel yerleşik alan köyü içine almaya başlamıştır. Bu nedenle köyün çevresindeki ekili dikili araziler, diğer kızık köylerine göre daha azdır (Şekil 5.9).

Kentleşme baskısıyla karşı karşıya kalmış köyün morfolojisi incelendiğinde; köyün %5 ve üzeri eğimli alanlar ile bitişik olduğu ve bu alanların köyün güneyine doğru devam ettiği görülmektedir. Ayrıca köyün güneyinde yer alan eğimli arazinin de hareketli bir arazi olduğu görülmektedir (Şekil 5.10).

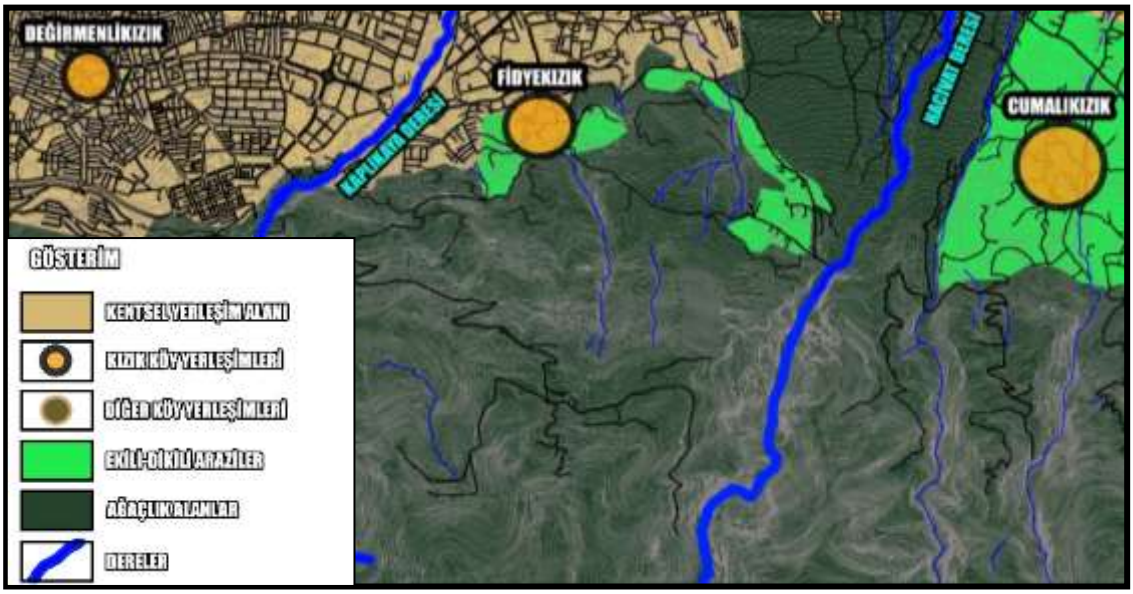

Şekil 5.9 Fidyekızık köyü doğal yapı analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

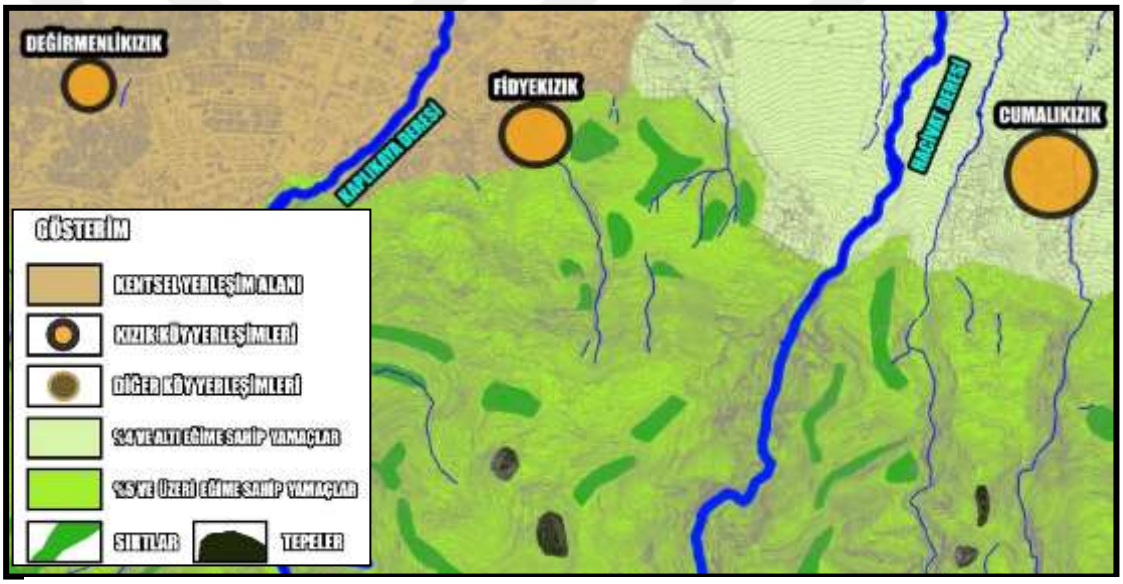

Şekil 5. 10 Fidyekızık köyü morfoloji analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

Değirmenlikızık köyünün doğal yapısı ve morfolojisi incelendiğinde; köyün günümüzde yaşayan 5 kızık köyünün en batısında yer aldığı ve kentleşme baskısının köy yerleşimini içine aldığı ve yok etmeye başladığı görülmektedir. Tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan köyün artık herhangi bir ekili-dikili arazi kalmadığı anlaşılmaktadır (Şekil 5.11 – Şekil 5.12).

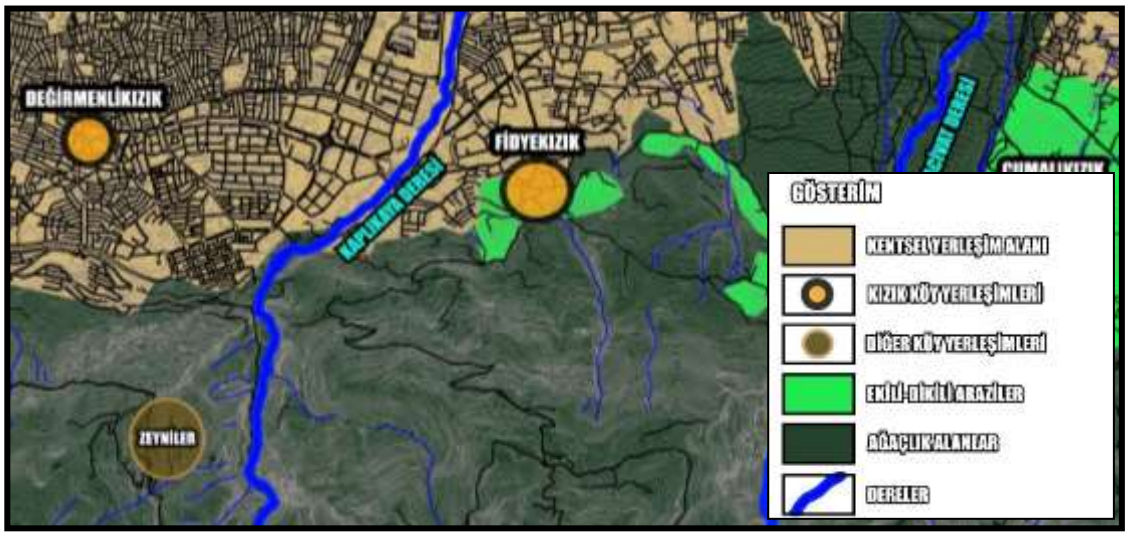

Şekil 5.11 Değirmenlikızık köyü doğal yapı analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

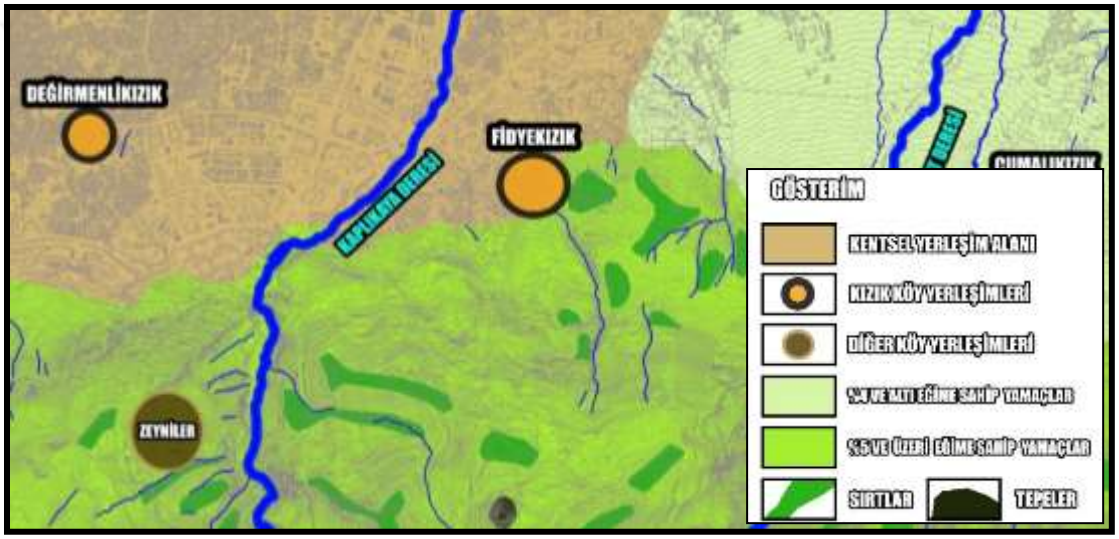

Şekil 5.12 Değirmenlikızık köyü morfoloji analizi (tez kapsamında üretilmiştir.)

Genel olarak kızık köylerine ilişkin doğal ve morfolojik açıdan değerlendirilme yapıldığında; Derekızık, Hamamlıkızık köylerinin %4 ve altı eğime sahip alanlarda konumlandığı ve ekili-dikili arazilerle çevrili olduğu tespit edilmiştir. Fidyekızık köyünün %5 ve üzeri eğimli bir alanda konumlandığı ve güneyinde ekili-dikili arazilerin bulunduğu, kuzey çeperine kadar kentsel yerleşimin ulaştığı belirlenmiştir. Değirmenlikızık köyünün kentsel yerleşme içinde kaldığı ve ekili-dikili arazilerinin hiç bulunmadığı belirlenmiştir. Ayrıca genel olarak köylerin önemli su kaynakları olan Deliçay, Hacivat Deresi ve Kaplıkaya Deresi güzergahlarında yer seçtiği tespit edilmiştir.

5.5.2 Fiziksel Yapı Analizleri

Tez kapsamındaki Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerine ilişkin öncelikli köy dokusunun değişimi ve mevcut durumu incelenmiş daha sonra yapıların cinsi (yapım tekniği), niteliği/durumu ve kat adetleri analizleri hazırlanmıştır. Yapılan fiziksel yapı analizleri aşağıda verilmiştir.

5.5.2.1 Genel Köy Dokusu Analizleri

Öncelikle köylerdeki mevcut dokunun nasıl olduğu ve değişimin günden güne nasıl gerçekleştiği bu başlık altında irdelenmiştir. Bu irdelemeler yapılırken köylerin mevcut dokularını yansıtan analizler hazırlanmıştır. Ayrıca köylerin kentleşme etkisi ve bilinçli bir yapılaşma düzeninin oturmaması nedeniyle geçen seneler içerisinde nasıl değişimler gösterdiği de aktarılmıştır.

Köyler özelindeki incelemeler aşağıda yer almaktadır.

Derekızık

Derekızık köyüne ilişkin doku öncelikle kızık köylerinin bulunduğu alanı gösteren en eski tarihli 2006 yılı ve en güncel tarihli 2018 yılına ait uydu fotoğraflarından hangi alanlarda doku farklılıkları gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla incelenmiştir. 2006 yılına ilişkin uydu fotoğrafında özgün dokunun daha fazla olduğu ancak günden güne köydeki özgün dokuyu yansıtan yapıların yerine betonarme yapıların inşaa edildiği ve dokunun zamanla özelliğini kaybetmeye başladığı belirlenmiştir. Dokunun farklılaştığı bölgeler 2006 yılı uydu fotoğrafında kırmızı ile işaretlenmiştir (Şekil 5.13).

Derekızık köyü, günümüzde varlığını sürdüren kızık köylerinin arasında en doğuda Deliçay'ın güneyinde konumlanmış durumdadır. Köylerin ana dokusunu oluşturan cami, köy konağı, köy kahvesi, hamam gibi yapıların çevresinde oluşan köy meydanlarına Derekızık köyünde de rastlanılmaktadır. Köyde 3 ana meydan yer almaktadır. Bu meydanlar; Atatürk'ün Bursa Nutku'na istinaden oluşturulduğu öğrenilen Cumhuriyet Meydanı, köy camisi, köy kahvesi ve muhtarlık yapısının çevrelediği ana meydan ve köye girişi temsil eden Deliçay'ın üzerinden köprüden geçtikten sonra bizi karşılayan giriş meydanıdır (Şekil 5.14).

Köyde meydanları birbirine bağlayan yollar arasında özgün dokuyu günümüzde bize aktaran yapılar halen varlığını sürdürmektedir. Özgün dokuyu yansıtan yapıların birkaç tanesi haricinde tamamında yaşam devam etmekte ve yapılar varlığını sürdürebilmektedir.

Şekil 5.13 Derekızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi

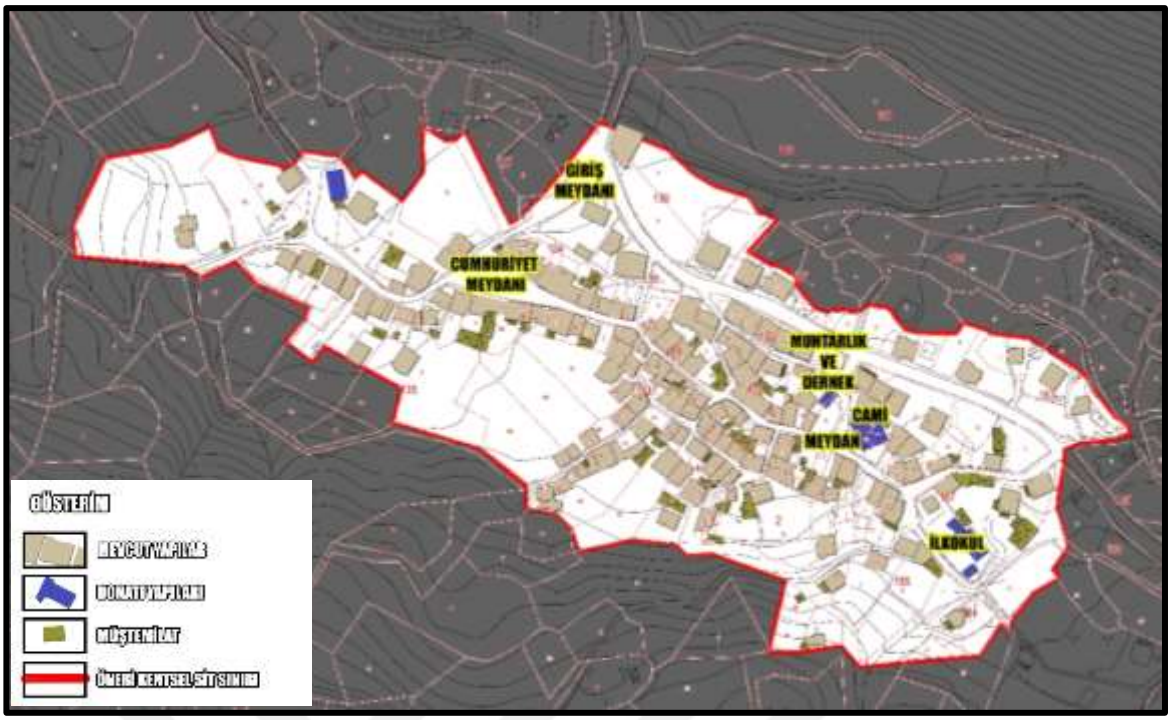

Şekil 5.14 Derekızık köyü köy dokusu (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyüne ilişkin doku öncelikle kızık köylerinin bulunduğu alanı gösteren en eski tarihli 2006 yılı ve en güncel tarihli 2018 yılına ait uydu fotoğraflarından hangi alanlarda doku farklılıkları gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla incelenmiştir. 2006 yılına ilişkin uydu fotoğrafında özgün dokunun ve köydeki yeşil dokunun daha fazla olduğu ancak günden güne köydeki özgün dokuyu yansıtan yapıların yerine betonarme yapıların inşaa edildiği ve dokunun zamanla özelliğini kaybetmeye başladığı belirlenmiştir. Dokunun farklılaştığı bölgeler 2006 yılı uydu fotoğrafında kırmızı ile işaretlenmiştir (Şekil 5.15).

Hamamlıkızık köyü, günümüzde varlığını sürdüren kızık köyleri arasında Derekızık köyünün batısından, Fidyekızık köyünün doğusunda yer almaktadır. Köylerin ana dokusunu oluşturan cami, köy konağı, köy kahvesi, hamam gibi yapıların çevresinde oluşan köy meydanlarına Hamamlıkızık köyünde de rastlanılmaktadır. Köyde 1 ana meydan, 2 alt meydan yer almaktadır. Bu meydanlardan ana meydan, köye ismini veren hamam yapısının olduğu alandan köy camisi ve köy konağının olduğu alan gidildiğinde köyün merkezinde olan ana meydandır. Ana meydandan köyün

doğusuna ve batısına gidildiğinde de iki alt meydan görülebilmektedir (Şekil 5.16). Köyde meydanları birbirine bağlayan yollar arasında özgün dokuyu günümüzde bize aktaran yapılar halen varlığını sürdürmektedir. Ancak özgün yapıların birçoğunda yaşam devam etmediğinden, günümüzde tespit edilen yapılar için herhangi bir koruma kararı olmadığından gelecekte yok olacakları düşünülmektedir.

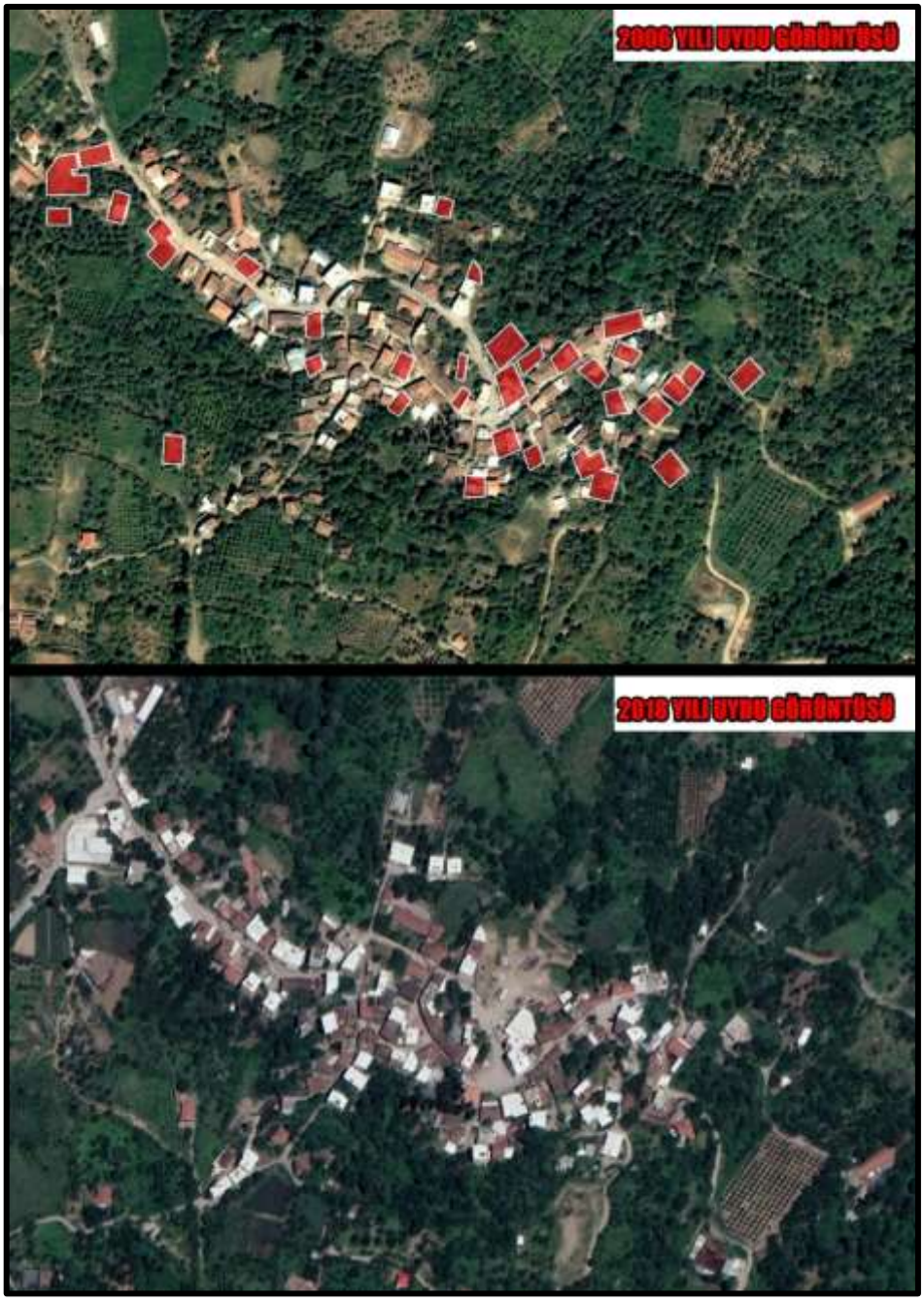

Şekil 5.15 Hamamlıkızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi

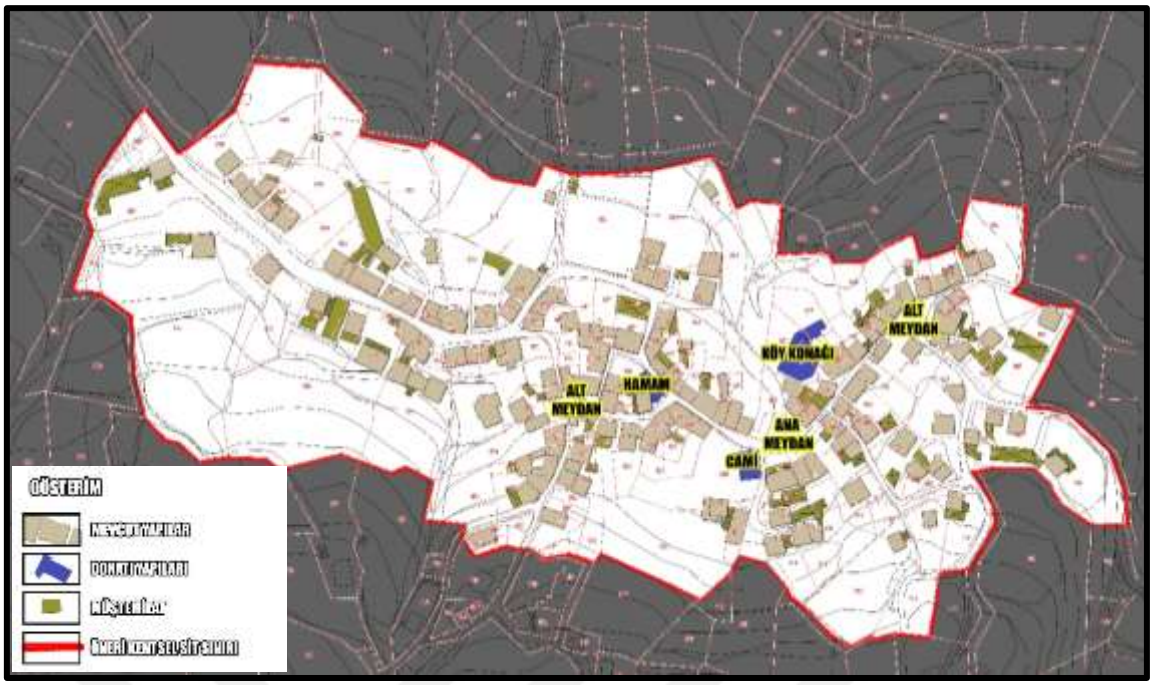

Şekil 5.16 Hamamlıkızık köyü köy dokusu (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Fidyekızık

Fidyekızık köyüne ilişkin doku öncelikle kızık köylerinin bulunduğu alanı gösteren en eski tarihli 2006 yılı ve en güncel tarihli 2018 yılına ait uydu fotoğraflarından hangi alanlarda doku farklılıkları gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla incelenmiştir. Köyün güney çepherine ulaşmış olan kentin, köyün dokusunu zamanla yok etmeye başladığı 2006 ve 2018 yılına ilişkin uydu fotoğrafları arasındaki değişim ile izlenebilmektedir. Kentleşmenin köy dokusuna zarar vermeye başladığı tespit edilmiştir. Dokunun farklılaştığı bölgeler 2006 yılı uydu fotoğrafında kırmızı ile işaretlenmiştir (Şekil 5.17).

Fidyekızık köyü günümüzde varlığını sürdüren Hamamlıkızık köyünün batısında, Değirmenlikızık köyünün doğusunda yer almaktadır. Köylerin ana dokusunu oluşturan cami, köy konağı, köy kahvesi, hamam gibi yapıların çevresinde oluşan köy meydanlarına Fidyekızık köyünde de rastlanılmaktadır. Ancak köyde sadece 1 adet meydan bulunmaktadır. Cami yapısı ve günümüzde inşaa edilmiş olan köy konağı/köy kahvesi ve tescilli bir yapının yeniden fonksiyon kazandırılarak köye hizmet verdiği kültür merkezinin çevrelediği bir ana meydan bulunmaktadır (Şekil 5.18).

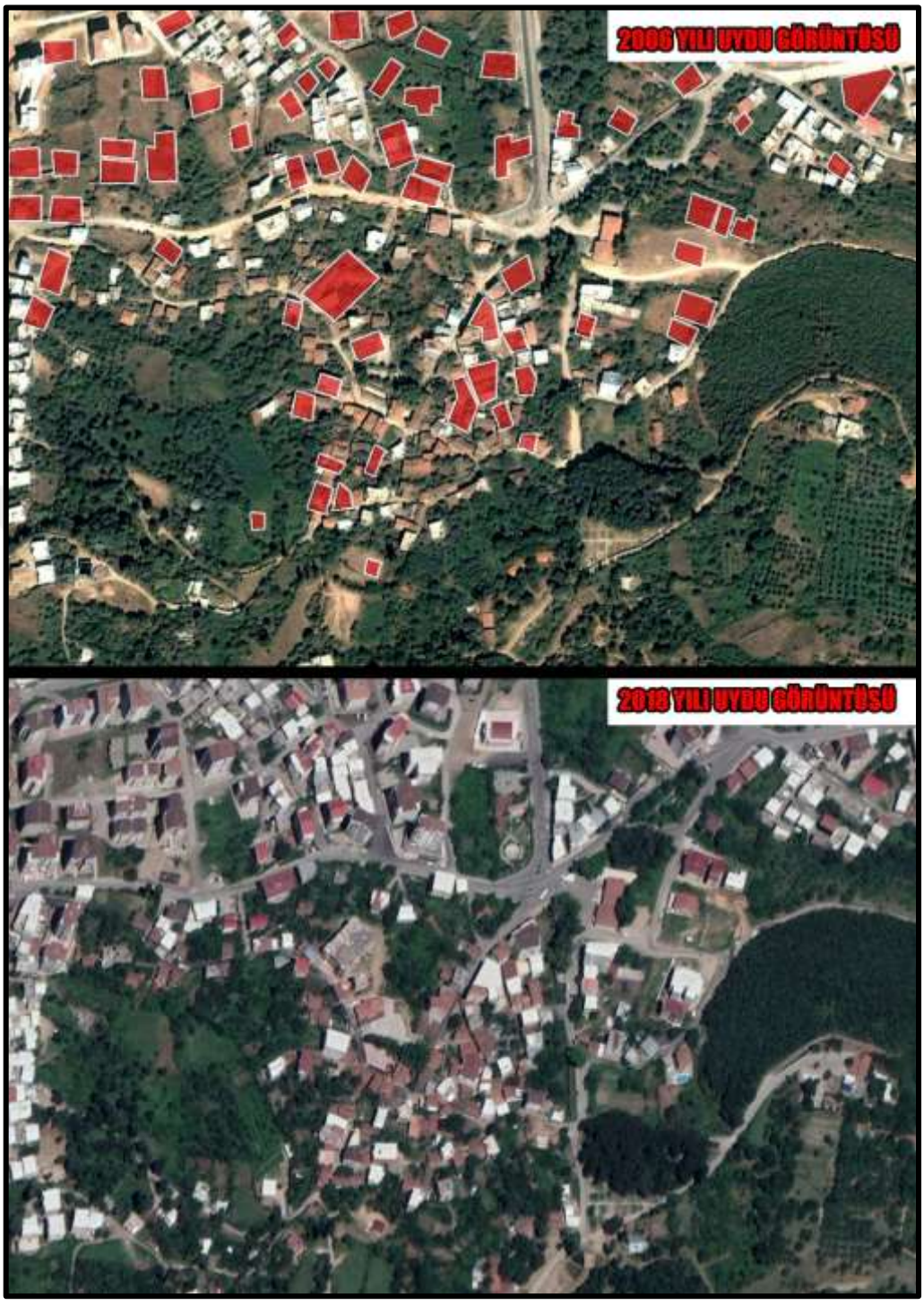

Şekil 5.17 Fidyekızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi

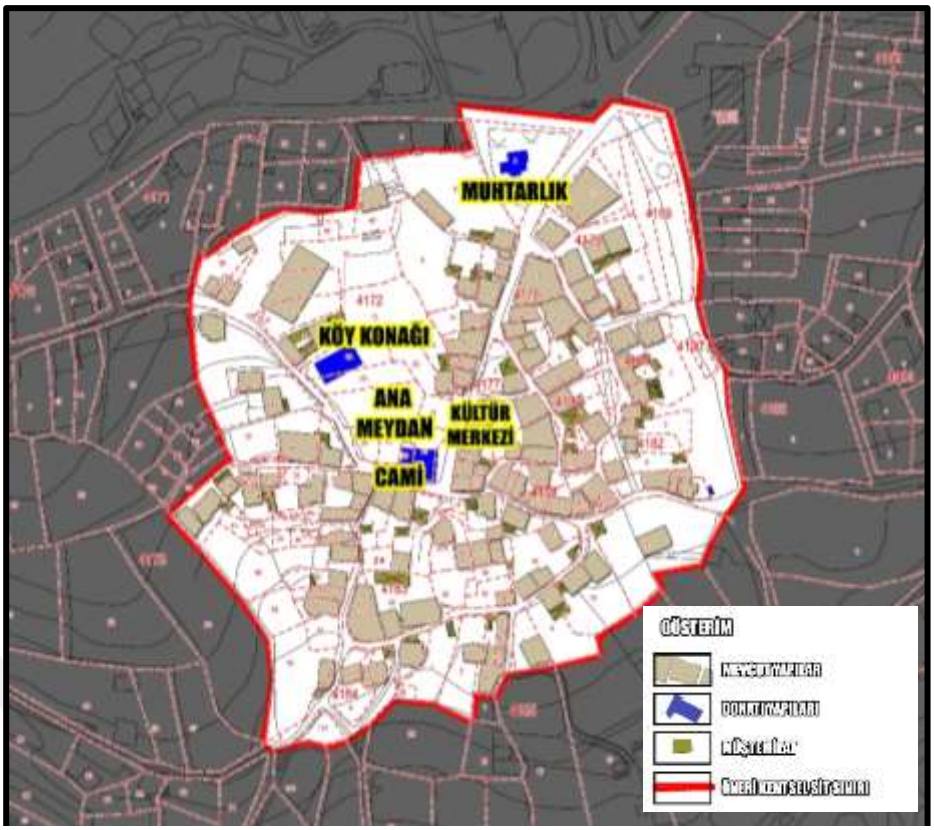

Şekil 5.18 Fidyekızık köyü köy dokusu (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Değirmenlikızık

Değirmenlikızık köyüne ilişkin doku öncelikle kızık köylerinin bulunduğu alanı gösteren en eski tarihli 2006 yılı ve en güncel tarihli 2018 yılına ait uydu fotoğraflarından hangi alanlarda doku farklılıkları gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla incelenmiştir. Köyün ilk kent içinde kalan köy olmasından dolayı oldukça zarar gördüğü ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Dokunun farklılaştığı bölgeler 2006 yılı uydu fotoğrafında kırmızı ile işaretlenmiştir (Şekil 5.19).

Değirmenlikızık köyü günümüzde varlığını sürdüren köylerin batısında yer almaktadır. Köylerin ana dokusunu oluşturan cami, köy konağı, köy kahvesi, hamam gibi yapıların çevresinde oluşan köy meydanlarına Değirmenlikızık köyünde rastlanamamaktadır. Köy kent içinde kaldığından köy meydanı dokusu günümüze kadar ulaşamamıştır. Ancak mevcut yerleşimin güney doğusunda tescilli çınarların, muhtarlık yapısının ve bir spor klübü binasının olduğu alanda köyün eski meydanı

olduğu öğrenilmiş olsa da alanda meydan silüeti hissedilememektedir. Köyde özgün dokuyu yansıtan yapılar birkaç yapıyı geçmemekte ve bu yapılar da fiziki ömürlerini bitirmek üzeredir. Bu yapılarda eski köy camisinin doğusunda konumlanmıştır. Köyün eski camisi olan tescilli yapı da yapılan fazla müdahalelerden dolayı dokusunu kaybetmiş durumdadır (Şekil 5.20).

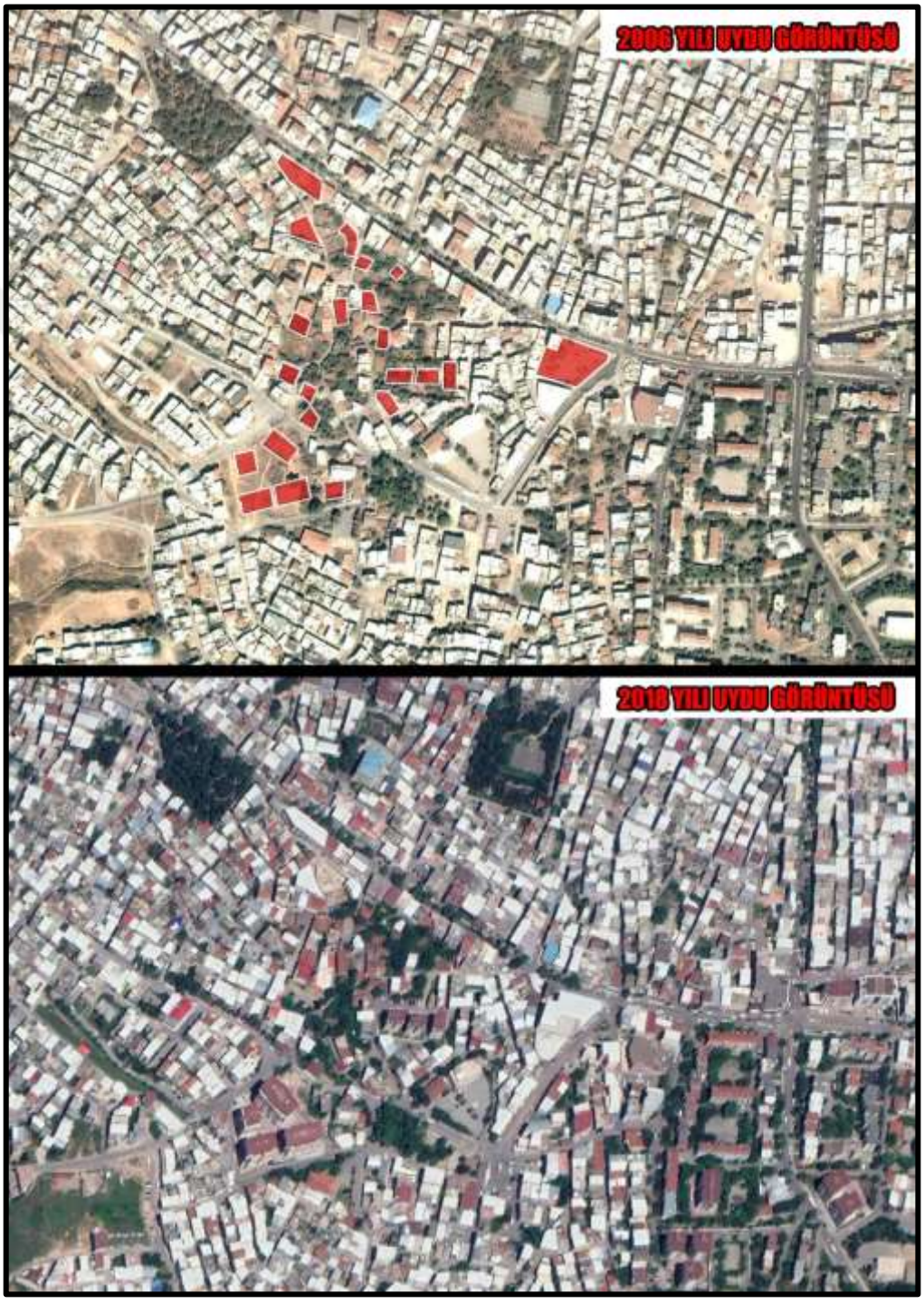

Şekil 5.19 Değirmenlikızık köyünün uydu fotoğraflarından doku değişimi analizi

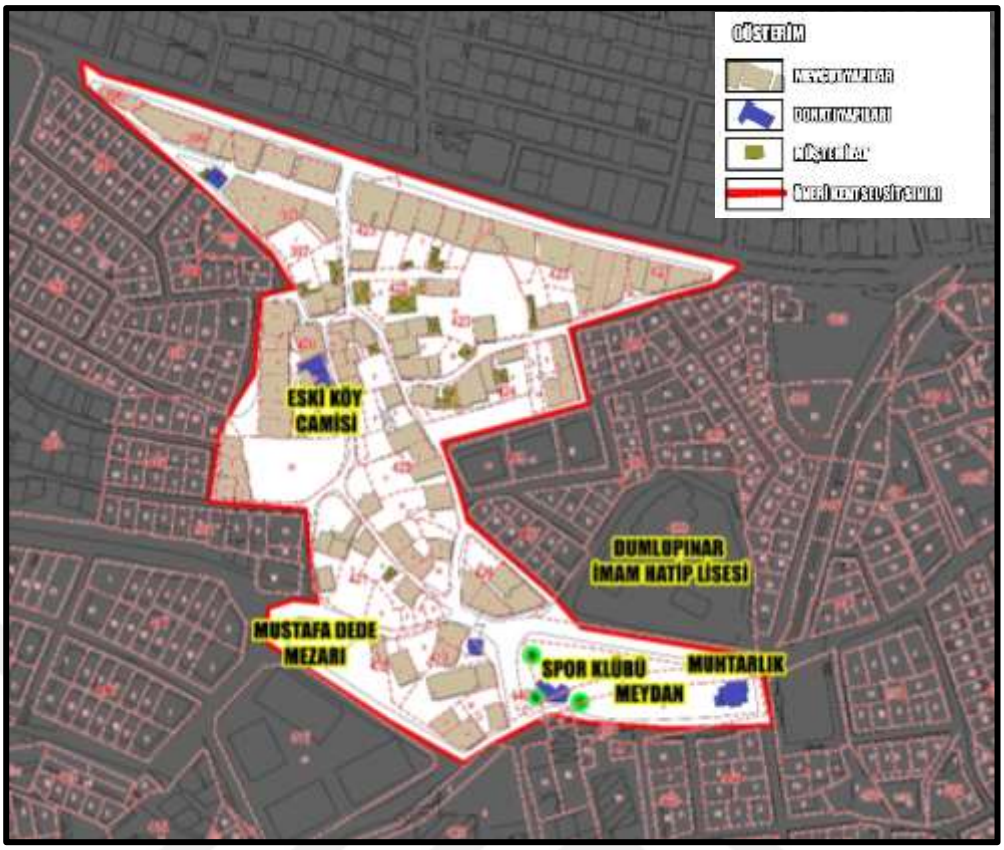

Şekil 5.20 Değirmenlikızık köyü köy dokusu (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

5.5.2.2 Yapı Cinslerinin Tespiti

Köylerde yer alan yapılar genel olarak incelendiğinde; betonarme, yığma ve kargir yapım tekniklerinin kullanıldığı görülmüştür. Günden güne dokusu yok olmakta olan kızık köylerinde kargir yapıların yerlerini betonarme yapıların aldığı ve yeni yapılan tüm yapıların betonarme yapım tekniği ile yapıldığı, bu durumunda dokuyu bozduğu tespit edilmiştir.

Derekızık

Derekızık köyünde, köyün ana çekirdeği olarak adlandırabileceğimiz alanda kargir yapılar varlığını sürdürmektedir. Ancak köyün çeperlerinde gerçekleşen yapılar betonarme olarak inşaa edilmiştir ve köyün ana çekirdeğini oluşturan bölgede fiziki ömrü biten yapıların yıkılarak yerlerine betonarme yapım tekniği ile yapıların inşaa edildiği görülmüştür (Şekil 5.21). İnceleme alanındaki yapıların %30'unu kargir, %10'unu yığma, %60'ını betonarme yapı oluşturmaktadır.

Şekil 5.21 Derekızık köyü yapı cinsleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyünde yer alan yapıların yapım teknikleri incelendiğinde; köyün merkezinde yer alan hamam yapısının çevresinde ve köyün doğuya doğru devam eden yol aksı üzerinde kargir yapıların yer aldığı görülmüştür (Şekil 5.22). İnceleme alanındaki yapıların %40'ını kargir, % 23'ünü yığma, % 37'sini betonarme yapı

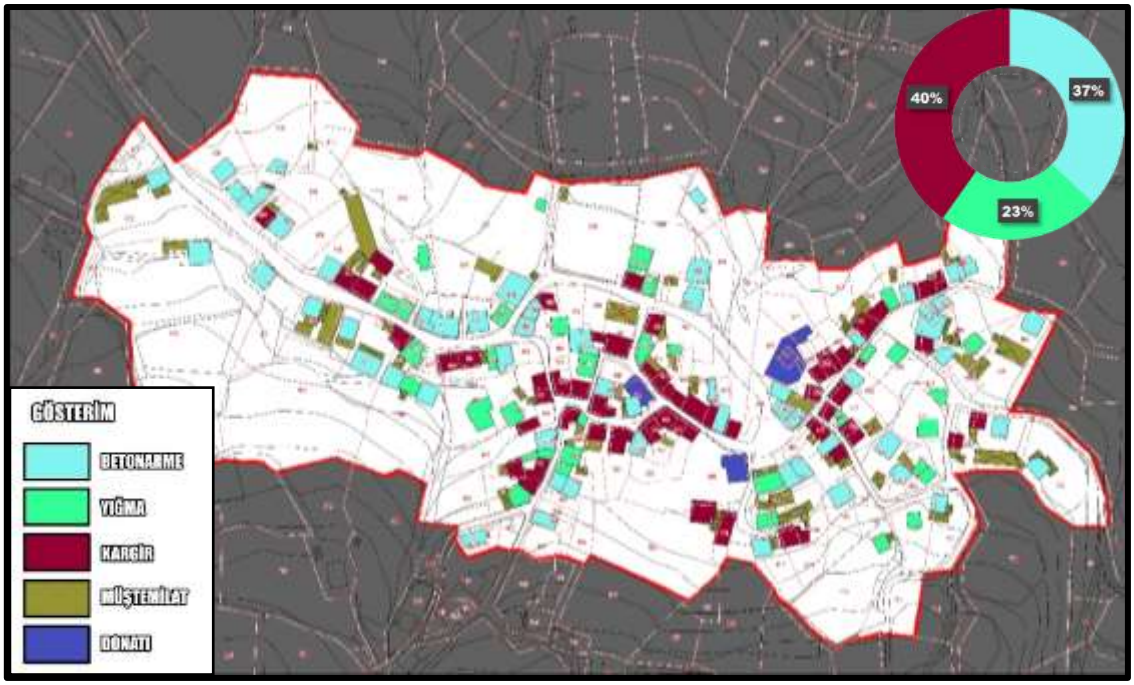

Şekil 5.22 Hamamlıkızık köyü yapı cinsleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

oluşturmaktadır.

Fidyekızık

Fidyekızık köyü kentleşme ile karşı karşıya kaldığı için köy dokusu oldukça zarar görmüş durumdadır. Köyün ana meydanında ve meydanın doğusundaki adada yer alan kargir yapılar haricinde diğer yapılar betonarme ve yığma yapım tekniği ile inşa edilmiş yapılardır (Şekil 5.23). İnceleme alanındaki yapıların %23'ünü kargir, %36'sını yığma, %41'ini betonarme yapı oluşturmaktadır.

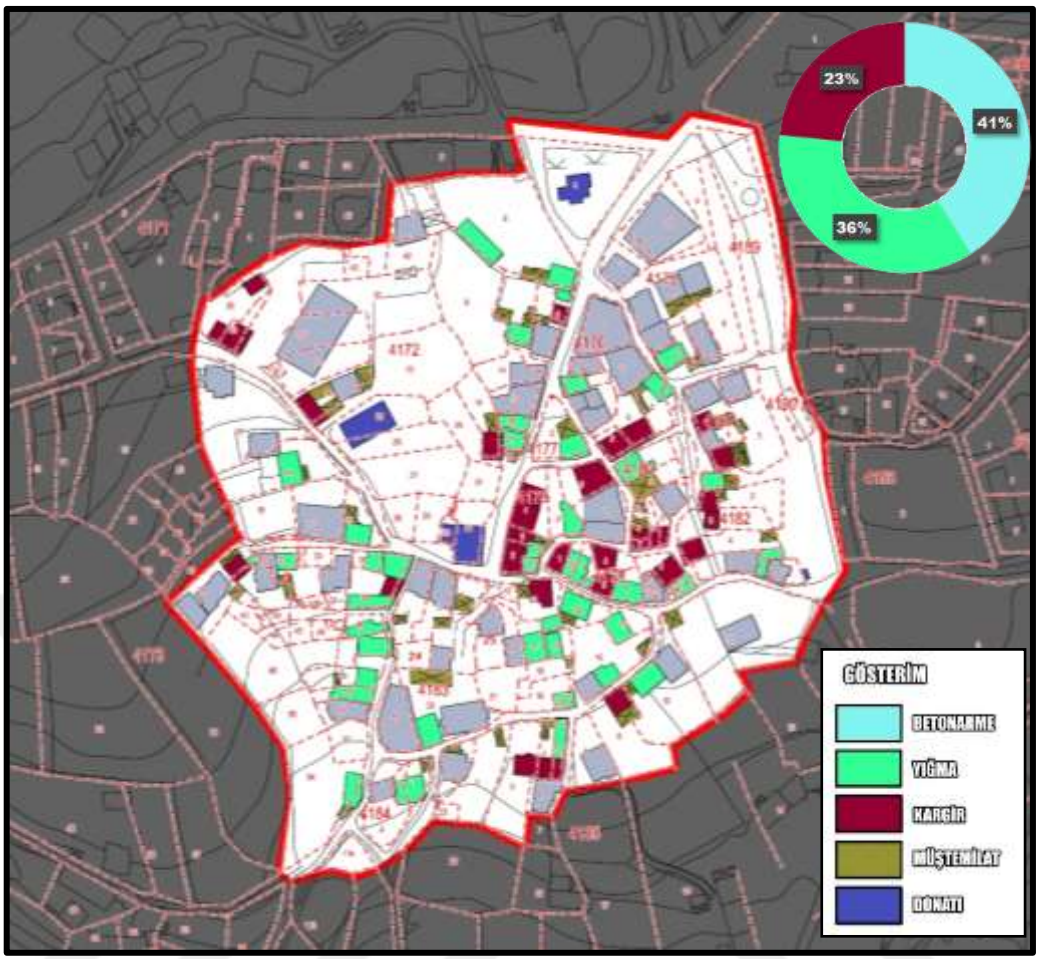

Şekil 5.23 Fidyekızık köyü yapı cinsleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Değirmenlikızık

Değirmenlikızık köyü günümüzde varlığını sürdüren kızık köyleri arasında kentleşme yüzünden en fazla zarar görmüş kızık köyüdür. Yapıların cinsleri incelendiğinde de bu durum görülebilmektedir. Köyün eski dokusunu yansıtan kargir yapım tekniğiyle yapılmış 7 adet yapı günümüze kadar gelebilmiştir (Şekil 5.24). İnceleme alanındaki yapıların %8'ini kargir yapı, %26'sını yığma yapı, %66'sını betonarme yapı oluşturmaktadır.

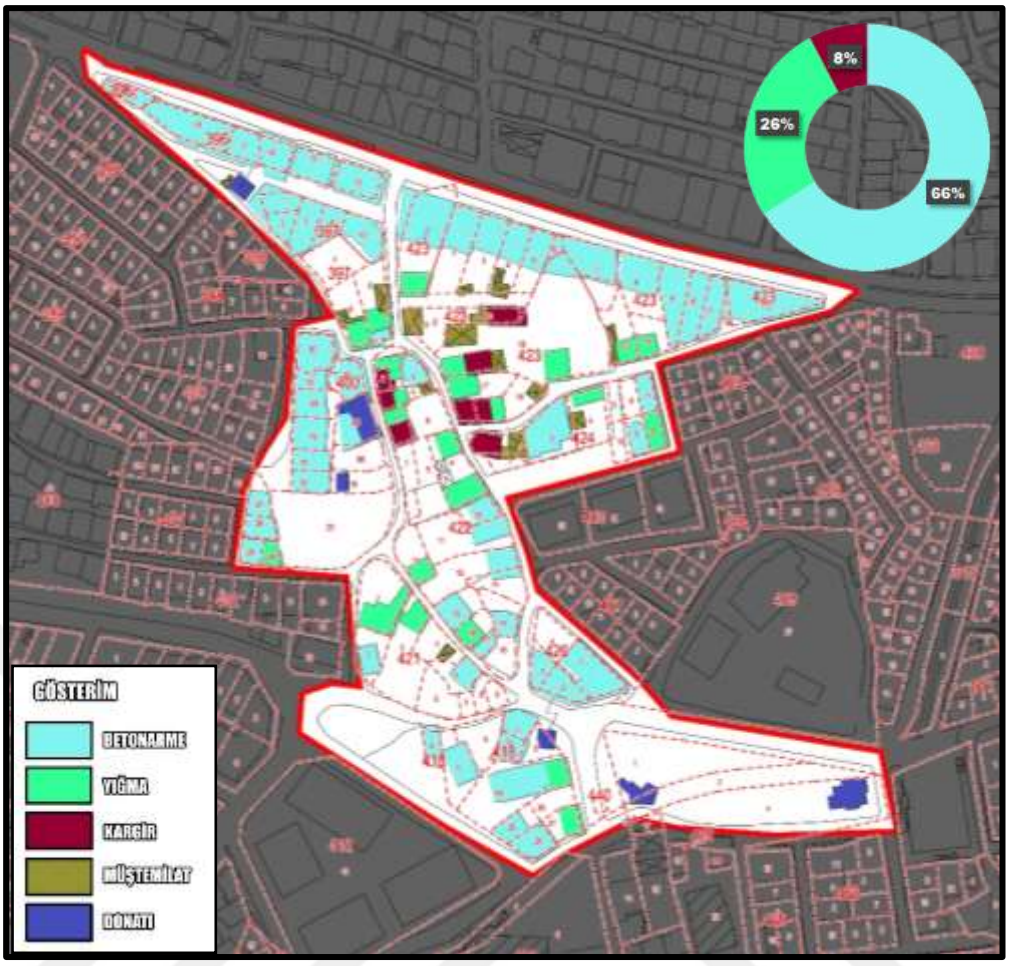

Şekil 5 24 Değirmenlikızık köyü yapı cinsleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

5.5.2.3 Yapı Durumlarının Tespiti

Köylerde yer alan yapılar genel olarak incelendiğinde; kargir yapım tekniği ile yapılmış olan yapıların kötü durumda ya da orta durumda olduğu görülmüştür. Ayrıca köy dokularını oluşturan yapıların da genel olarak orta durumda olduğu tespit edilmiştir.

Derekızık

Derekızık köyündeki yapıların %45'inin orta, %46'sının iyi durumda olduğu görülmüştür. Köyde tespit edilen kargir yapıların da birkaç yapı hariç genel olarak orta durumda olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.25). Ayrıca köyde kötü durumda olan yapılar %9'luk bir orandadır.

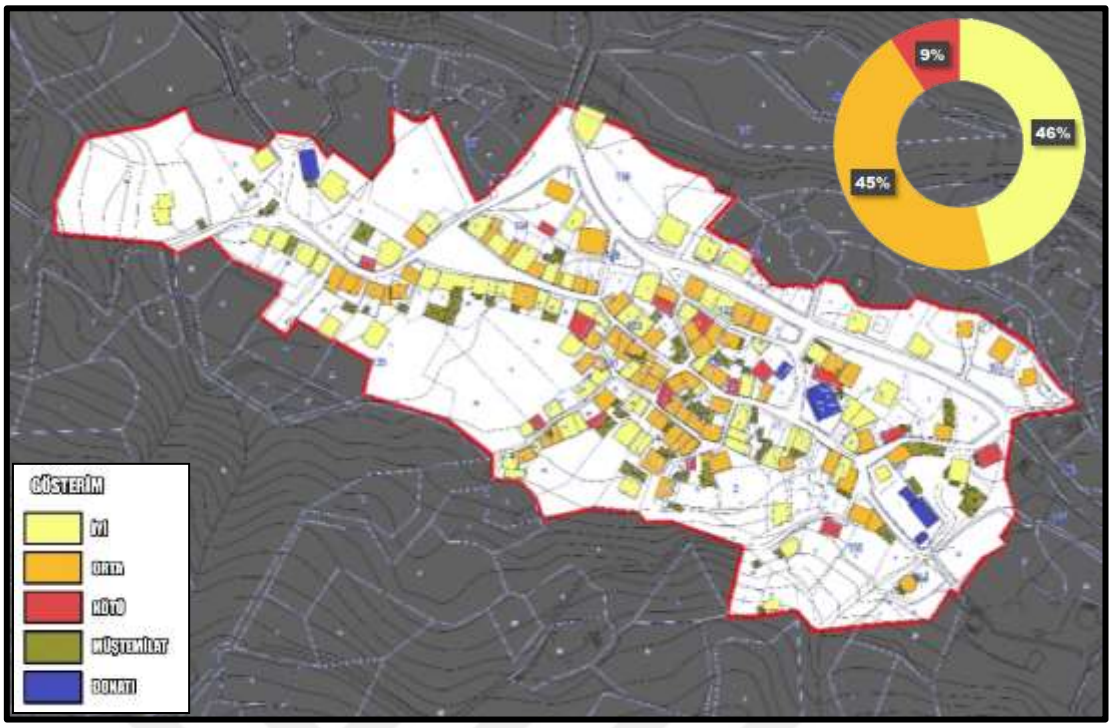

Şekil 5.25 Derekızık köyü yapı durumları analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyündeki yapıların %60'ının orta, %23'ünün iyi durumda olduğu görülmüştür. Ayrıca köydeki yapılan %17'sinin kötü durumda olduğu, kötü durumda olan yapıların genel olarak kargir yapılar olduğu anlaşılmıştır.

Diğer yandan köyde kötü durumda olan yapıların köyün genel olarak çeperlerinde olduğu, köy merkezinde olmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.26).

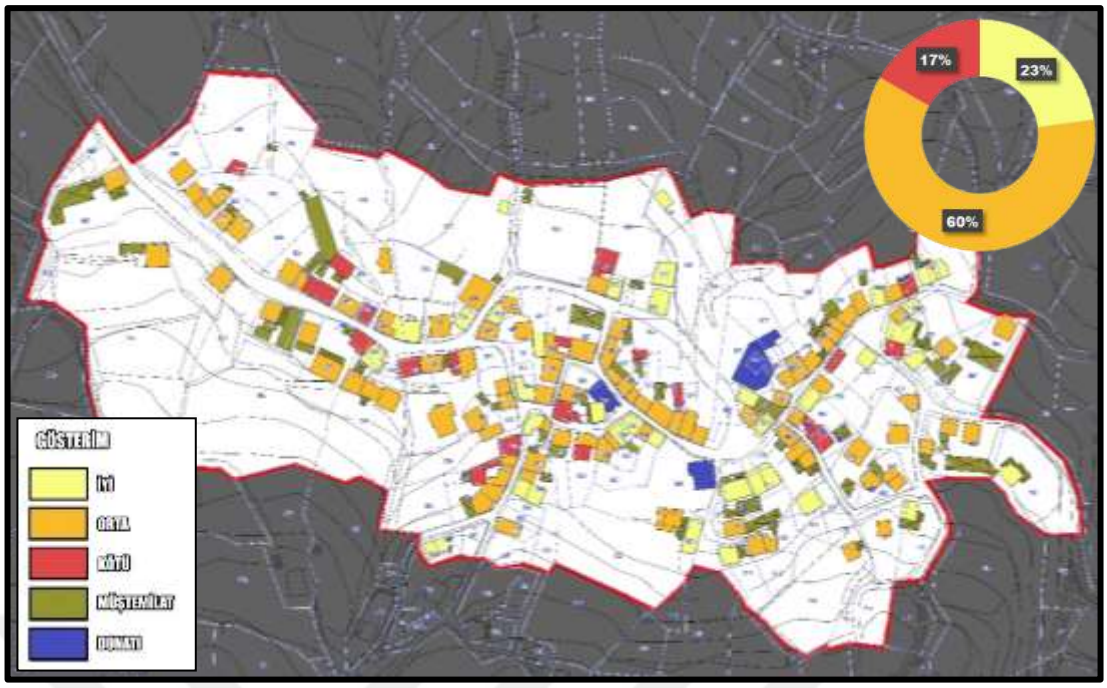

Şekil 5.26 Hamamlıkızık köyü yapı durumları analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Fidyekızık

Fidyekızık köyündeki yapıların %49'unun orta, %28'inin iyi durumda olduğu görülmüştür. Ayrıca köydeki yapıların %23'ünün de kötü durumda olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.27).

Değirmenlikızık

Değirmenlikızık köyündeki yapıların %53'ünün orta, %23'ünün iyi durumda olduğu görülmüştür. Ayrıca köydeki yapıların %24'ünün kötü durumda olduğu, bu yapıların ise köy dokusundan günümüze kadar ulaşmış olan yapılardan oluştuğu tespit edilmiştir (Şekil 5.28).

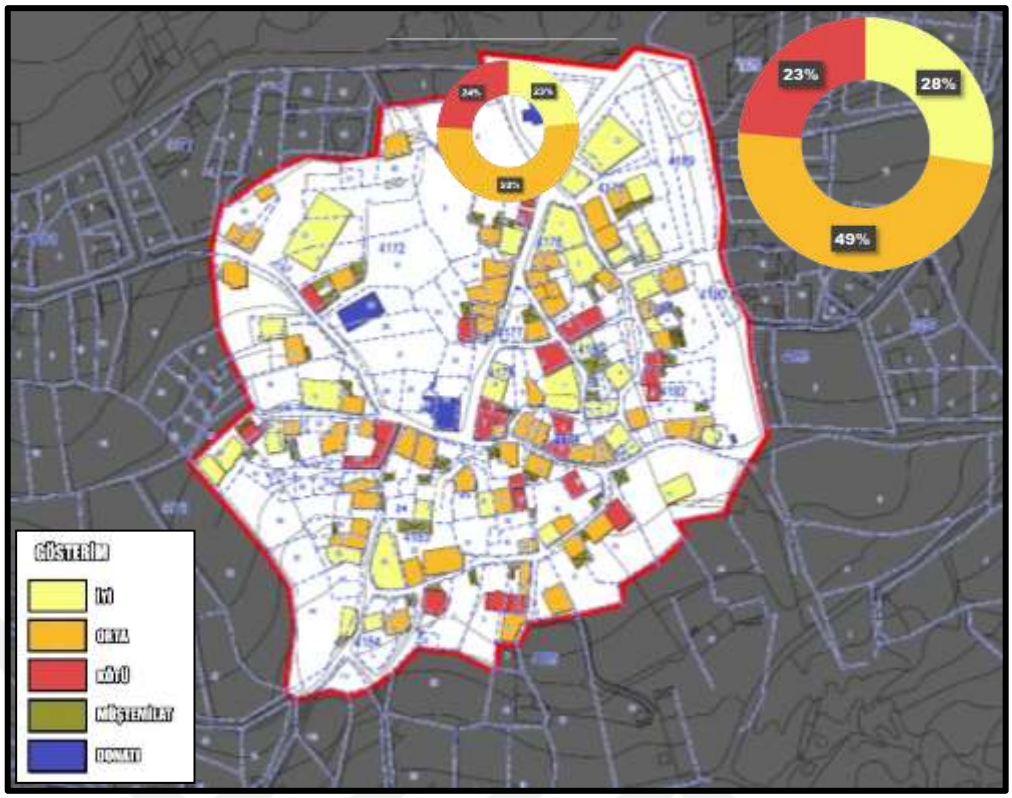

Şekil 5.27 Fidyekızık köyü yapı durumları analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

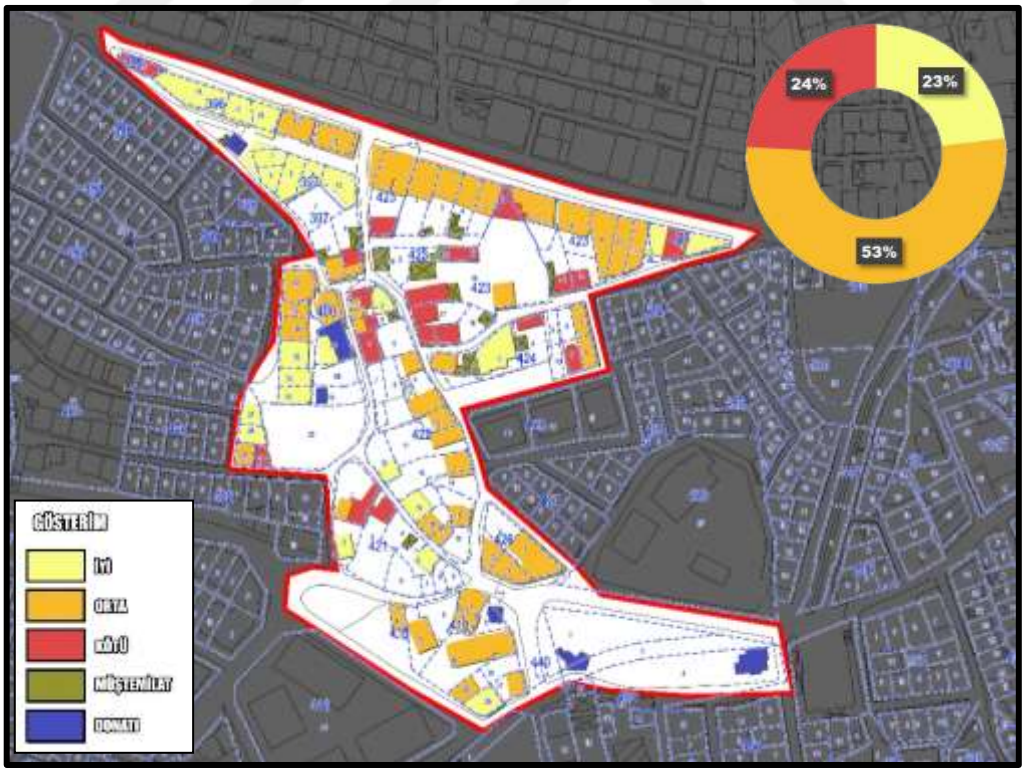

Şekil 5.28 Değirmenlikızık köyü yapı durumları analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretlmiştir, 2019)

5.5.2.4 Kat adetlerinin Tespiti

Köylerde yer alan yapılar kat adetleri açısından incelendiğinde; köylerin genel dokusunu oluşturan 2 ve 3 katlı yapıların kentleşme etkisi altında kalan Değirmenlikızık ve Fidyekızık'ta az oranlarda olduğu, köy dokusu diğer köylere nazaran koruyabilmiş olan Hamamlıkızık ve Derekızık köyünde daha yüksek oranlarda olduğu görülmüştür.

Derekızık

Derekızık köyündeki yapıların %54'ü 2 katlı, %29'u 3 katlı yapılardan oluşmaktadır. Köy, dokusunu kent içinde kalmış diğer köylere göre koruyabilmiş durumda olduğundan 4 ve üzeri kata sahip yapılar %4'lük bir orandadır (Şekil 5.29).

Derekızık köyündeki 4 kat ve üzeri yapıların oranı Şekil 5.29'da 4 katlı binaların rengi üzerinden gösterilmiştir.

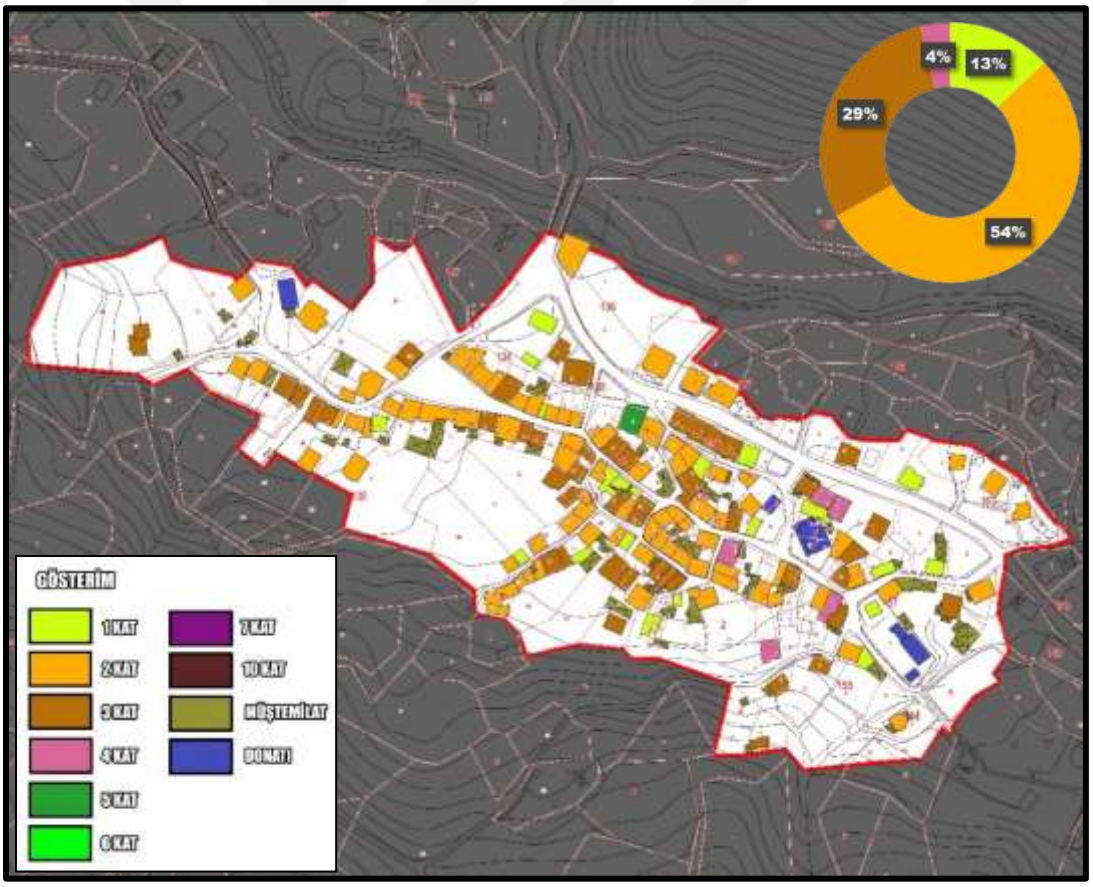

Şekil 5.29 Derekızık köyü yapı kat adetleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyündeki yapıların %54'ü 2 katlı, %23'ü 3 katlı yapılardan oluşmaktadır. Köy, Derekızık köyü gibi köy dokusunu koruyabilmiş durumda olduğundan 4 kat ve üzeri kata sahip yapılar %6'lık bir orandadır (Şekil 5.30).

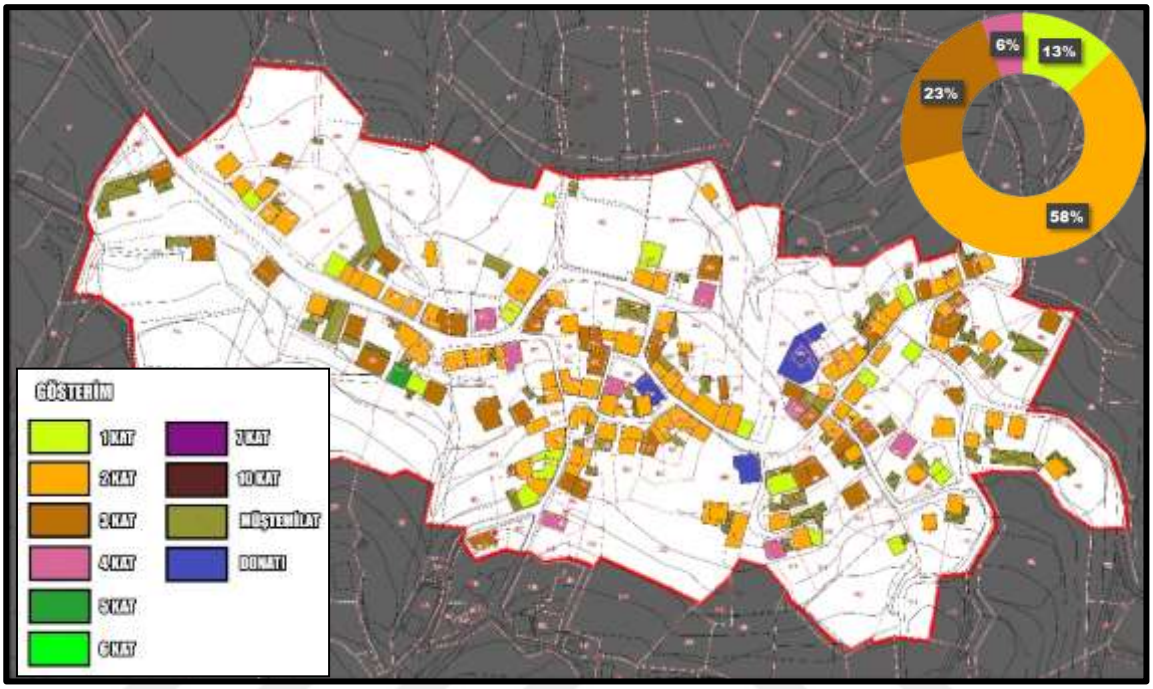

Şekil 5.30 Hamamlıkızık köyü yapı kat adetleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Fidyekızık

Fidyekızık köyündeki yapıların %49'u 2 katlı, %23'ü 3 katlı yapılardan oluşmaktadır. Kentleşmenin köy sınırlarına ulaştığı ve köyü yavaş yavaş içine aldığı bu köyde, 4 kat ve üzeri kat adedine sahip yapıların oranı %11'lik bir orandır. Köy kentleşme etkisinde dolayı bina formarını kaybetmekte ve parseller tevhid edilerek, köy dokusuna uygun olmayan büyüklükte yapılar inşaa edilmekte olduğu görülmüştür (Şekil 5.31).

Fidyekızık köyündeki 5 kat ve üzeri yapıların oranı Şekil 5.31'de 5 katlı binaların rengi üzerinden gösterilmiştir.

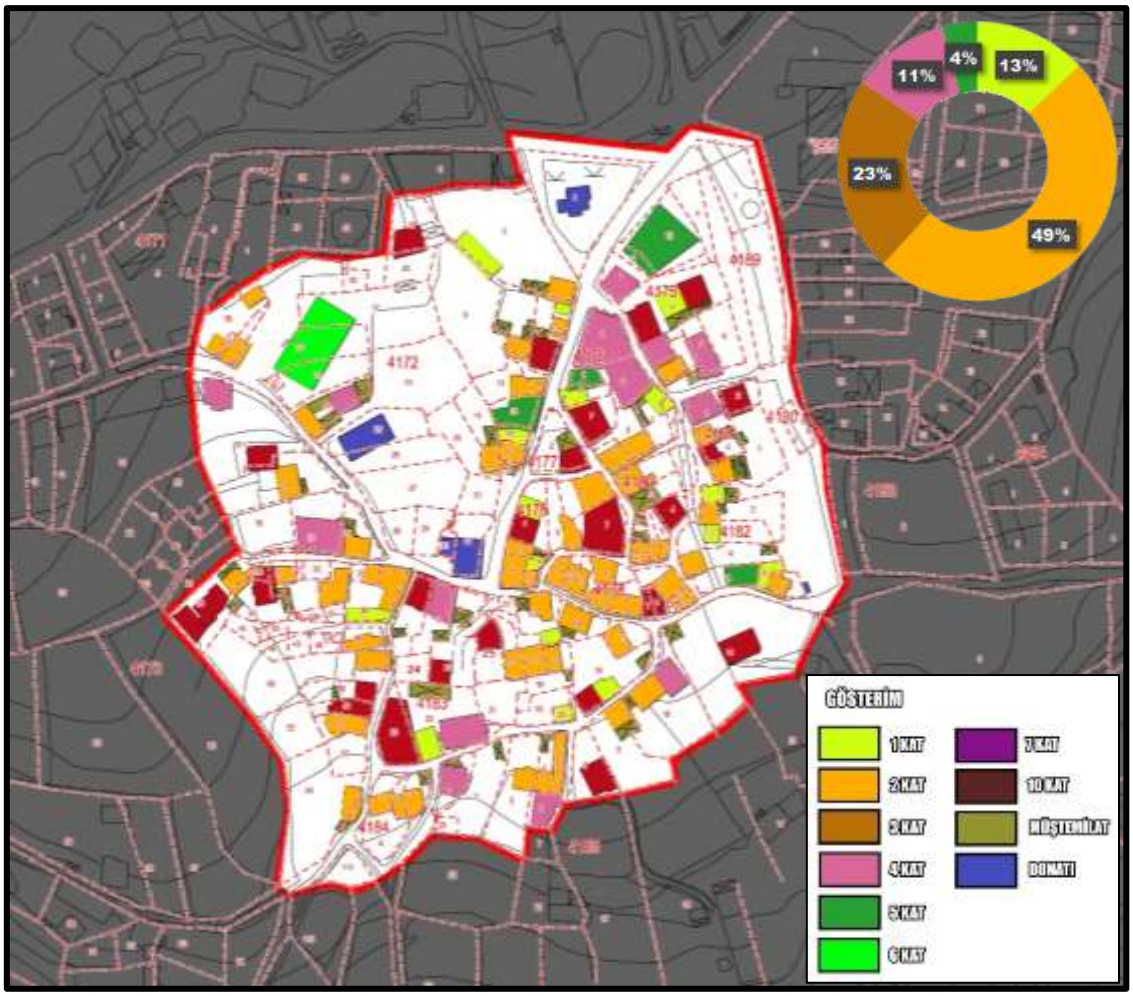

Şekil 5.31 Fidyekızık köyü yapı kat adetleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

Değirmenlikızık

Değirmenlikızık köyündeki yapıların %33'ü 2 katlı, %23'ü 3 katlı yapılardan oluşmaktadır. Kentleşmenin en fazla etkisi bu köy dokusunda görülmektedir. Köydeki yapıların %34'ü 4 kat ve üzeri kata sahip yapılardır(Şekil 5.32).

Değirmenlikızık köyündeki 6 kat ve üzeri yapıların oranı Şekil 5.32'de 6 katlı binaların rengi üzerinden gösterilmiştir.

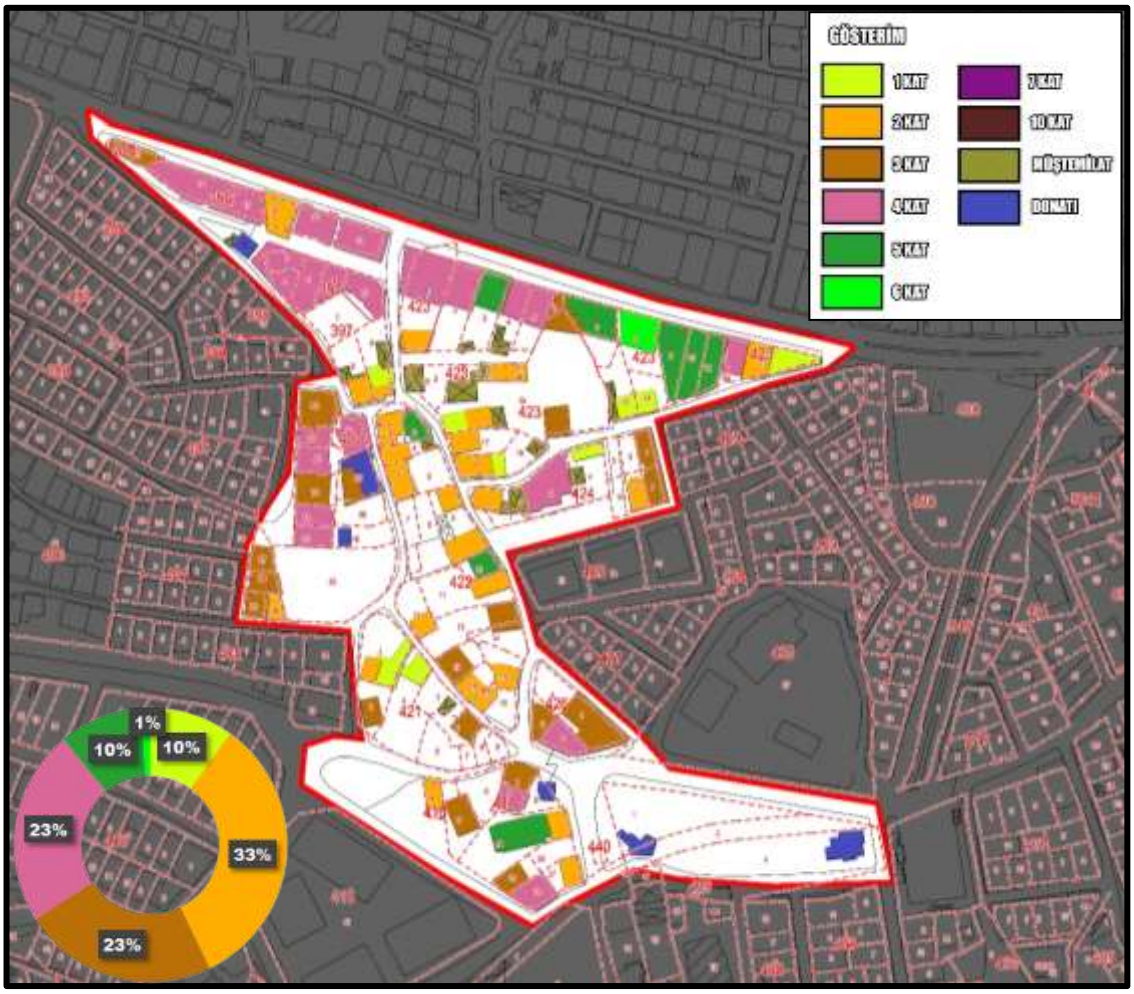

Şekil 5.32 Değirmenlikızık köyü yapı kat adetleri analizi (tez kapsamında arazi çalışmalarından üretilmiştir, 2019)

5.5.3 Fiziksel Dokuyu Yansıtan Örnekler

Bu bölümde tez kapsamındaki Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerinde eski köy dokusuna ait tespit edilen yapılara ilişkin örnekler ve köylerde günümüzde günden güne inşaa edilmekte olan yapılar irdelenecektir.

Derekızık

Derekızık köyü henüz kentin güneyinde kalan ve kentsel yerleşimin ulaşmadığı bir köy olduğundan köyün dokusunu bize aktaran yapılara görmemiz daha mümkün olmaktadır. Bu başlık altında köyün özgün dokusunu yansıtan yapılara örnekler

verilecektir. Köyde müdahale görmüş olsa da özgün dokuyu yansıttığı tespit edilen aşağıda verilmeyen diğer yapılar EK-3'te verilmektedir.

Özgün karaktere sahip tespit edilen yapıların konumları fotoğraf paftasından görülmektedir. Köydeki özgün yapı köyün ana dokusunu oluşturan çekirdekte konumlanmış durumdadır (Şekil 5.33).

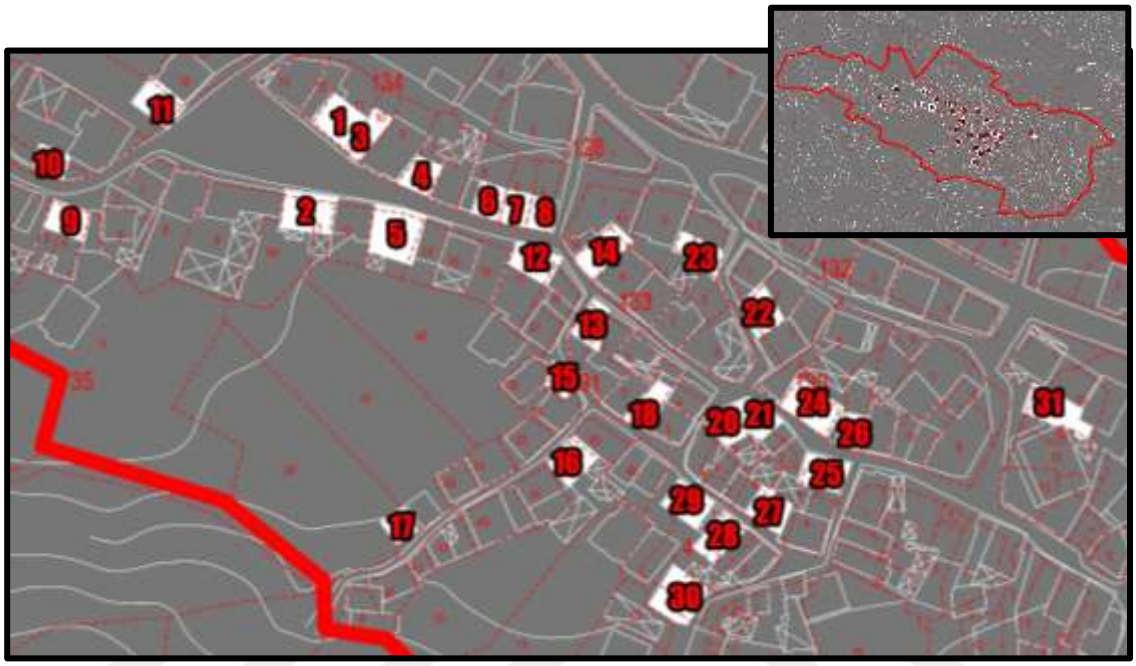

Şekil 5.33 Derekızık köyü fotoğraf paftası (tez kapsamında üretilmiştir)

Derekızık köyünde Atatürk'ün Bursa Nutku'na istinaden köyde oluşturulduğu bilinen Cumhuriyet Meydanı olarak anılan meydana cepheli 1 numaralı yapının Bursa'nın Yunan İşgaline uğradığı zamanlarda hastane yapısı olarak kullanıldığı söylenmektedir (Güngör İ., Kişisel İletişim, 2019) (Şekil 5.34). Yapının kapı detayı Şekil 5.35'te verilmiştir.

Şekil 5.34 1 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.35 1 numaralı yapının kapı detayı (arazi çalışmaları, 2019)

Yine Cumhuriyet Meydanı'na cepheli olan 2 numaralı yapı günümüzde iki ayrı birim olarak kullanılmaktadır. Yapının kapısının 1 numaralı yapının kapısı ile aynı özgün dokuda olduğu ancak bazı sebeplerden dolayı müdahale gördüğü ve değiştirildiği öğrenilmiştir (Güngör İ., Kişisel İletişim, 2019) (Şekil 5.36)

Şekil 5.36 2 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.37 7 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

7 numaralı yapı köyün Cumhuriyet Meydanı'ndan köy meydanına giden aksta yer almaktadır. Özgün dokusunu korumuş durumdadır (Şekil 5.37).

11 numaralı yapı Cumhuriyet Meydanı'na cepheli konumda yer almaktadır. Yapıda pencere ve kapılara ilişkin bazı müdahaleler tespit edilmiştir (Şekil 5.38).

Şekil 5.38 11 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.39 12 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

12 numaralı yapı köyün kurucusu olan ailelerden birine aittir. Yapı birkaç müdahale dışında özgün dokusunu koruyabilmiş durumdadır. Deliçay Deresi'nin kenarında kurulmuş ve Uludağ'ın zengin su kaynaklarına genel olarak sahip olan köyde su kaynakları bulunmaktadır. 12 numaralı evin önünde de bu su kaynaklarından birinden gelen suyun aktığı ve tüm köy halkının yararlandığı çeşme bulunmaktadır (Şekil 5.39).

18 numaralı yapı da birkaç müdahale görmüş bir durumdadır. Ancak köyün kentsel dokusunda önemli bir yeri olan ahşap kapısını koruyabilmiştir (Şekil 5.40-5.41). Derekızık köyünde birçok yapıda olduğu gibi bu yapıda da yaşam devam etmektedir.

Şekil 5.41 18 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.40 18 numaralı yapı kapı detayı

Şekil 5.42 21 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

21 numaralı yapı genel olarak dokusunu bozacak bir müdahale görmeden günümüze kadar gelebilmiştir. Ancak yapının formu incelendiğinde günümüzde olmasa bile geçmiş dönemlerde ihtiyaçlar dahilinde yapıya eklemlenen bazı birimler olduğu düşünülmektedir (Şekil 5.42).

22 numaralı yapının çatısında ve kapısında genel olarak müdahaleler görülmektedir. Ancak günümüz şartlarında yapılan müdahaleler ile yapıda yaşam devam etmektedir (Şekil 5.43).

24 Numaralı yapı özgün dokusunu genel olarak koruyabilmiştir. Ayrıca köyün yapısal özelliklerini yansıtan bir özelliğe sahiptir. Yapıda yaşam halen devam etmektedir (Şekil 5.44).

Şekil 5.43 22 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.44 24 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.45 25 numaralı yapı-1 (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.46 25 numaralı yapı-2 (arazi çalışmaları, 2019)

25 numaralı yapı yine köyün özgün dokusunu yansıtan bir yapı olma özelliği göstermektedir. Ancak bu yapıda da birçok yapıda olduğu gibi müdahaleler bulunmaktadır (Şekil 5.45-5.46).

Hamamlıkızık

Hamamlıkızık köyü Derekızık köyü gibi henüz kentin güneyinde kalan ve kentsel yerleşimin ulaşmadığı bir köy olma özelliğini taşımaktadır. Bu başlık altında köyün özgün dokusunu yansıtan yapılara örnekler verilecektir. Köyde müdahale görmüş olsa da özgün dokuyu yansıttığı tespit edilen tüm yapılar EK-4'te verilmektedir.

Hamamlıkızık köyü ismini merkezinde yer alan ve geçmiş dönemlerde tüm kızık köylerine hizmet veren hamamdan almakdır. Köyün merkezi aksı hamamın olduğu yerden bölgeden başlayıp, köy camisinin olduğu alana kadar devam etmektedir. Genel olarak ta özgün dokuyu yansıtan yapılar bu aks üzerinde yer almaktadır. Özgün karaktere sahip tespit edilen yapıların konumları fotoğraf paftasında görülmektedir (Şekil 5.47).

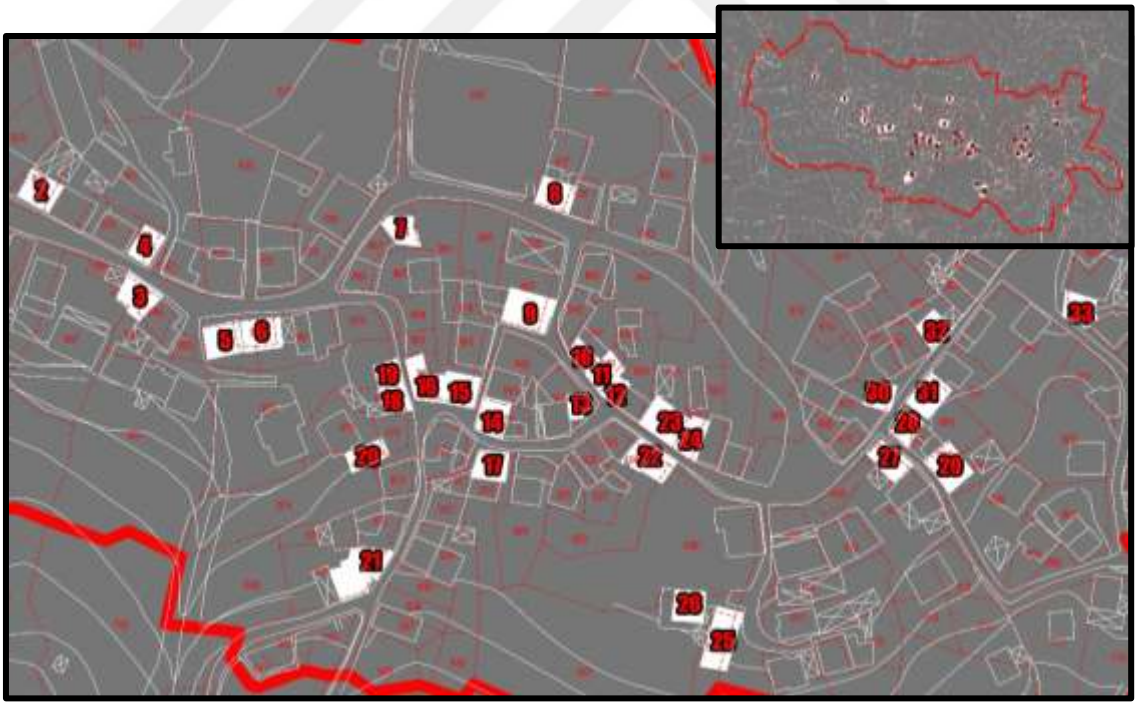

Şekil 5.47 Hamamlıkızık köyü fotoğraf paftası (tez kapsamında üretilmiştir)

5 numaralı yapı köyün girişindeki aksta yer alan ve müdahalelerin yapıldığı bir yapıdır. Yapıda yaşam devam etmektedir (Şekil 5.48).

Şekil 5.48 5 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.49 7 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.50 9 numralı yapı-1 (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.51 9 numaralı yapı-2 (arazi çalışmaları, 2019)

7 numaralı yapı herhangi bir müdahale görmemiş ve özgün dokusunu günümüze kadar koruyabilmiş bir yapıdır. Yapı ya yaşam devam etmektedir ve kızık köylerinin

ilk kuruluş yıllarından itibaren sürdürülen tarımsal faaliyetler bu yapıyı kullananlar tarafından sürdürülmektedir (Şekil 5.49).

9 numaralı yapının Yunan işgalinden sonra işgalcilerin Bursa'yı terk ederken köylerde çıkardıkları yangından kurtulduğu öğrenilmiştir (Barut, İ., Kişisel İletişim, 2019). Bu özelliğinden dolayı köyün özgün yapısını yansıtan önemli bir yapı olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5.50-5.51).

10 numaralı yapı yine köyün özgün mimarisini günümüze kadar taşıyabilmiş ve bizlere aktarabilen bir yapıdır. Yapıda herhangi bir müdahale olmadığı tespit edilmiştir (Şekil 5.52).

Şekil 5.52 10 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.53 14 numaralı yapı-1 (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.54 14 numaralı yapı-2 (arzi çalışmaları, 2019)

14 numaralı yapı köyün dokusunu yansıtan ve büyük bir kütleye sahip olan bir yapıdır. Yapıda müdahaleler yapılmış ve bir bölümünde yaşam halen devam etmektedir. Köyün dokusunda önemli yere sahip küçük bir meydana cepheli olarak konumlanmış durumdadır (Şekil 5.53-5.54).

15 ve 16 numaralı yapılar 14 numaralı yapı ile yanı küçük meydana cepheli durumdadır ve bu meydanı anlamlandıran yapılardandır. 15 numaralı yapının bir cephesi müdahale görmüş durumdadır ve yaşam bu yapıda devam etmektedir. 16 numaralı yapı herhangi bir müdahale görmemiştir (Şekil 5.55).

Şekil 5.55 15-16 numaralı yapılar (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.56 15 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.57 17 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.58 25 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

17 numaralı yapı birkaç müdahale görmüş ancak özgün dokuyu yine de yansıtan bir yapı durumundadır (Şekil 5.57).

25 numaralı yapı konumu, yansıttığı doku, diğer yapı ile olan ilişkisi açısından köyün önemli bir değere sahip yapılarındandır. Yaşam halen bu yapıda devam etmektedir (Şekil 5.58).

Şekil 5.59 30 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

30 numaralı yapı bazı müdahaleler görmüş bir yapıdır. Ancak yine de özgün dokuyu anlamamıza ilişkin bilgiler vermektedir (Şekil 5.59).

32 numaralı yapı bazı müdahaleler görmüş ancak yaşamın devam ettiği ve köy dokusunu oluşturan köy ruhununda devam ettiği bir yapı özelliği göstermektedir (Şekil 5.60).

33 numaralı yapı köyün önemli karakterlerinden olan küçük meydanlardan birine cepheli durumdadır. Yapı birkaç müdahale görmüş ancak günümüze çok fazla yıpranmış bir şekilde ulaşabilmiştir (Şekil 5.61).

Şekil 5.60 32 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Hamamlıkızık köyüne ismini kazandıran hamam Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiş ve Kültür Merkezi olarak fonksiyon kazandırılmıştır. Hamam olarak ne köy halkı ne de dışarıdan gelen kişiler tarafından kullanılmamaktadır (Şekil 5.62-5.63).

Şekil 5.61 33 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.62 Köyün hamamına ilişkin görsel-1 (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.63 Köyün hamamına ilişkin görsel-2 (arazi çalışmaları, 2019)

Fidyekızık

Fidyekızık köyü, Hamamlıkızık ve Derekızık köyleri gibi köy karakterini koruyabilmiş bir köy değildir. Kentleşme köyün güney çepherine ulaşmış ve köy dokusunu içine alarak yok etmeye başlamış durumdadır. Ancak yine de özgün dokuyu yansıtan yapılar alanda yer almaktadır. Bu başlık altında köyün özgün dokusunu yansıtan yapılara örnekler verilecektir. Köyde müdahale görmüş olsa da özgün dokuyu yansıttığı tespit edilen tüm yapılar Ek-5'te verilmektedir.

Fidyekızık köyüne ilişkin oluşturulan fotoğraf paftasında dokuyu yansıtan yapıların köyün camisinin olduğu köy meydanının doğusunda kalan bölgede yer aldığı görülmektedir (Şekil 5.64).

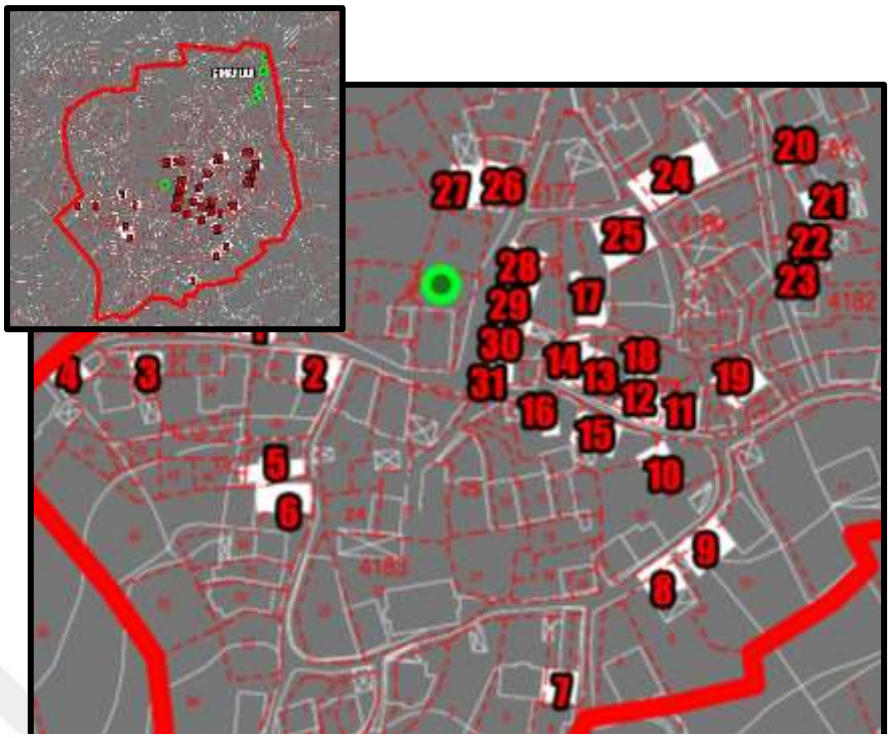

Şekil 5.64 Fidyekızık köyü fotoğraf paftası (ttez kapsamında üretilmiştir)

Şekil 5.65 16 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.66 16 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

16 numaralı yapı çok fazla müdahale görmüş bir yapıdır. Yapının dış cephesinde ve pencelerinde oldukça fazla müdahale yer almaktadır. Ancak yapının ahşap kapısı özgün yapının dokusunu yansıtmaktadır (Şekil 5.65-5.66).

Şekil 5.67 22 numaralı yapı-1 (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.68 22 numaralı yapı-2 (arazi çalışmaları, 2019)

22 numaralı yapı hamam yapısıdır. Eski köy dokularında rastladığımız hamam Fidyekızık köyünde de bulunmaktadır ancak hamam günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil 5.67-5.68).

23 numaralı yapı hamam yapısına bitişik olarak konumlanmıştır. Yapıya birkaç müdahale yapılmış olduğu ancak yine de özgün dokuyu yansıttığı görülmektedir (Şekil 5.69).

24 numaralı yapı daözgün dokuyu görebileceğimiz yapı örenkelerinden olma özelliğini göstermektedir (Şekil 5.70).

25 numaralı yapı tüm ihtişamı ile özgün dokunun ruhunu bize aktaran bir yapıdır. Yapıda yaşam devam etmediğinden zarar görmeye başlamış durumdadır (Şekil 5.71).

Şekil 5.69 23 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.70 24 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.71 25 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.72 28 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

28 Numaralı yapı köydeki dokuda ilk ve tek olarak tescillenmiş yapı özelliğini taşımaktadır. Yapı sahiplerinin köyün kurucularından olduğu öğrenilmiştir. Yapı sahipleri bu yapının tescillenmesini kendileri istemiş ve bu yapıyı Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlamışlardır (Süner, E.,Kişisel İletişim, 2019). Yapı günümüzde Fidyekızık Kızıklar Konağı Kültür Merkezi olarak hizmet vermektedir (Şekil 5.72).

29-30 ve 31 numaralı yapılar köy meydanına cepheli ve 28 numaralı tescilli yapının bitişiğinde yer almaktadır. Ancak yapılar fazla müdahale görmüştür ve yaşam yapılarda devam etmemektedir. Fakat Fidyekızık köyü meydanının algısı açısından çok önemli bir silüete sahip olan yapıların korunması gerekmektedir (Şekil 5.73-5.74-5.75).

Şekil 5.73 29 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.74 30 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.75 31 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Değirmenlikızık

Değirmenlikızık diğer kızık köylerine göre ilk olarak kent içinde kalmış ve kentleşmenin en çok zarar verdiği hatta yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir köy durumundadır. Köyün özgün dokusunu yansıtan yapıların az olması da bu durumu açıklamaktadır. Köy yüksek katlı betonarme yapılar tarafından tahrip edilmiştir (Şekil 5.76). Bu başlık altında köyün özgün dokusunu yansıtan yapılara örnekler verilecektir. Köyde müdahale görmüş olsa da özgün dokuyu yansıttığı tespit edilen tüm yapılar EK-6'da verilmektedir.

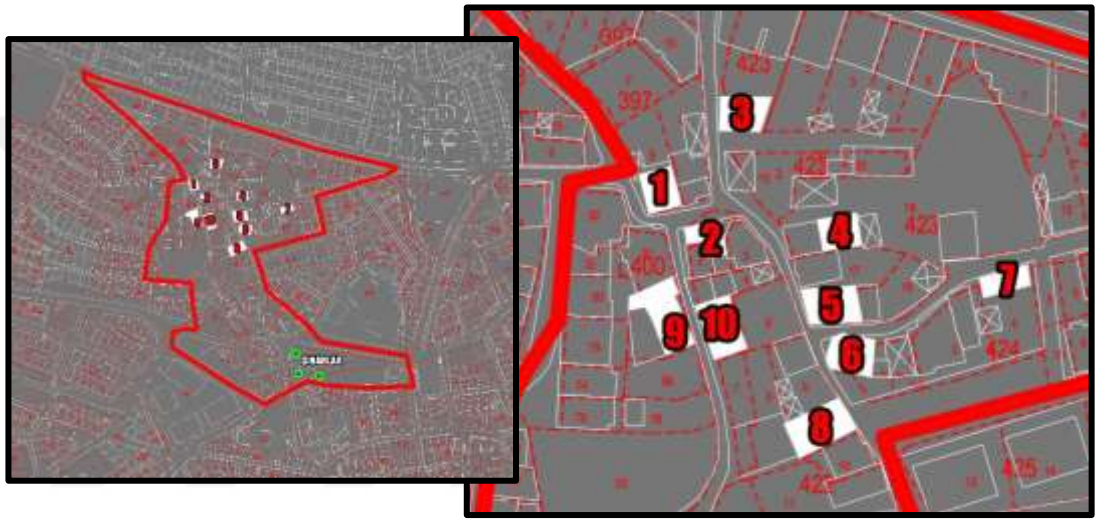

Şekil 5.76 Değirmenlikızık köyü fotoğraf paftası (tez kapsamında üretilmiştir)

4 Numaralı yapı köydeki özgün dokusu hiçbir müdahale görmeden yansıtan ancak günümüze kadar oldukça tahrip olarak gelmiş bir yapıdır (Şekil 5.77).

5 ve 6 numralı yapılar yine köyün özgün dokusunu yansıtan ancak müdahale görmüş yapılardır. 5 numaralı yapının dış cephesi müdahale görmüştür ancak yapı da yaşam devam etmemektedir. 6 numaralı yapı 5 numaralı yapıya göre oldukkça fazla müdahale görmüş durumdadır fakat yapıda yaşam devam etmektedir (Şekil 5.78-5.79).

Şekil 5.77 4 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.78 5 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.79 6 numaralı yapı (arazi çalışmaları, 2019)

Değirmenlikızık köyünde sadece Şekil 5.80 ve 5.81'de görülen cami tescilli durumdadır. Ancak cami çok fazla müdahale gördüğünden eski dokusunu koruyamamış hatta yitirmiştir. Diğer yandan tescilli caminin yanında yapılan betonarme yapıların da caminin silüetine zarar verdiği görülmektedir.

Şekil 5.80 9 numaralı yapı olan caminin iç görünümü (arazi çalışmaları, 2019)

Şekil 5.81 9 numaralı yapı olan caminin dış görünümü (arazi çalışmaları, 2019)

Kızık köylerinin fiziki doku bütünlüğü genel olarak incelendiğinde; köylerde cami, köy konağı yapılarının yer aldığı ana meydanlara bağlanan alt meydanların olduğu belirlenmiştir. Köylerde özgün dokuyu yansıtan yapıların bitişik nizam şeklinde geliştiği ve bu durumun da karakteristik bir silüeti yansıttığı tespit edilmiştir. Ancak yeni yapılan betonarme yapıların hem cephe doluluk-boşlukları ile hem de

yapılarına uyguladıkları çekme ya da çıkmalar ile bu silüeti bozduğu görülmüştür. Köy karakteri devam eden Derekızık, Hamamlıkızık köylerinde kargir yapıların daha büyük oranda yer aldığı, kent içinde kalan ve bozulmaya başlayan Fidyekızık köyünde kargir yapıların gitgide yerini betonarme yapılara bıraktığı, Değirmenlikızık köyünde ise, kargir yapıların birkaç tane olduğu ve dokunun neredeyse yok olduğu tespit edilmiştir.

5.5.4 Sosyo-Ekonomik Yapı Analizleri ve Anket Çalışmaları

Tez kapsamındaki Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerinde kızık köyü yerlileri ile anket çalışması yapılmış ve köylerin sosyo-ekonomik durumları ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Anket Föyü EK-7'de sunulmuştur. Elde edilen bilgiler genel olarak kızık köylerini kapsadığından bütüncül olarak verilecektir. Köyler özelinde elde edilen bilgiler ise ayrıca aktarılacaktır.

Anket yapılan % 80'i erkek, %20'si kadındır ve kişilerin %87'si kızık köylerinde doğmuş ve büyümüş kişilerdir. Eğitim durumları açısından yapılan incelemede kişilerin %80'inin ilkokul öğrenimi gördüğü belirlenmiştir. Kişilerin %42'si çiftçilik yapmakta, %42'si ise serbest meslekle uğraşmaktadır. Kişilerin birinci derece akrabaları genel olarak köyde yaşamaktadır. Ancak çocuklarının hepsi köyde yaşayan kişiler fazla bulunmamaktadır. Görüşülen kişilerin bir ya da birkaç çocuğu köyde yaşamakta diğer çocukları Bursa merkezde yaşamaktadır. Köydeki akrabalık ve komşuluk ilişkilerini %71 oranında iyi olduğu, %29 oranında köye taşınan farklı kişiler olmasından dolayı eskisi gibi olmadığı belirtilmiştir.

Anket yapılan kişilerin %100'ü eskiden tarımla uğraştıklarını ifade etmekteyse de, şu anda tarımla uğraşan kişilerin oranı %47 olarak tespit edilmiştir. Geçmişte tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Kızık köylerindeki halkın %53'ünün artık tarım yapmamasının sebebi tarım arazilerinin zamanla kentleşme ve diğer etkenler yüzünden yok olmasıdır. Ancak köylerde halen tarımla uğraşan kişiler kiraz, çilek, ahududu, elma, armut, şeftali, fasülye, böğürtlen yetiştirmektedir. Fakat köylerde eskiden yetiştirilen ürünler sorulduğunda, Bursa için bir marka olan kestanenin kızık köylerinde önemli bir geçim kaynağı olduğu ve Bursa'ya özgü yapılan kestane

şekerlerinin kızık köylerinde yetişen kestanelerden yapıldığı bilgisi edinilmiştir. Diğer yandan Bursa için yine markalaşmış olan ipek böcekçiliğinin de köylerde yapıldığı ancak ipek böcekçiliğinin zamanla bırakılarak tütün ekilmeye başlandığı öğrenilmiştir. Kızık köylerinin arazileri günümüzde Ankara Yolu olarak bilinen ana aksın kuzeyinde kalan birçok alanı da içeren bölgeyi kapsamaktadır. Bu nedenle köylerde yapılan anket çalışmalarında tarım arazilerini tarif ederken Ankara Yolu'nun kuzeyine kadar alanlarda birçok tarımsal faaliyet gerçekleştirdikleri bilgisi sıkça tekrarlanmıştır.

Bursa için markalaşmış olan ve halen değerini devam ettiren kestanelerin eskiden kızık köylerinden temin edildiği ancak 1970'li yıllarda kestanelerde mürekkep hastalığı (halk arasında kanser olarak da bilinmektedir) diye adlandırılan bir hastalığın gerçekleştiği ve 1980'lerin sonunda tüm kestane ağaçlarını kuruttuğu bilgisi edinilmiştir. Ancak günümüzde bu hastalığın tedavisi yine kızık köylerinin yerlileri tarafından bulunmuş ve bu hastalıkla mücadele ederek kestaneyi yeniden canlandırma projeleri yapılmaktadır.

Kızık köylerinde yapılan anketlerde köyün yerlilerine kaç tane kızık köyü olduğunu bilip bilmedikleri sorulduğunda; genel olarak 5 ya da 6 tane bilgisi alınmıştır. Günümüzde yaşayan 5 kızık köyünün haricinde Bayındırkızık köyünün eskiden varolduğu ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

Köylerinin ilk kuruluşu ile ilgili bilgiler sorulduğunda farklı cevaplar alınmış ama genel olarak Oğuz Boyundan gelen Türkmenler tarafından kuruluğu söylenmiş ve Değirmenlikızık ile Fidyekızık köyündekiler köyün ilk kurucularının Elazığ'dan, Hamamlıkızık ve Derekızık köyündekiler köyün ilk kurucularının Tokat'tan geldiğini söylemiştir.

Kızık köylerinin eskiden vakıf köyü olduğunu bilip bilmedikleri sorulduğunda; kişilerin %47 bildiğini, %53 bilmediğini ifade etmiştir.

Köyleri ile ilgili bildikleri bilgileri çocuklarına aktarıp, aktarmadıkları sorulduğunda; %67'sinin aktarmadığı ve günden güne kaybolan, unutulan bu bilgilerin zamanla yok olacağı anlaşılmıştır

5.5.5 Kültürel Doku Analizleri

Tez kapsamındaki Kızık köylerinde doğal, fiziksel ve sosyo-ekonomik açıdan analizler yapılırken aynı zamanda da köylere ruhunu veren kültürel dokuya ilişkin analizler de yapılmıştır. Köylerde unutulmaya yüz tutmuş sadece orta yaş üzeri kişilerin hatırladığı ve kaybolmak üzere olan ancak asıl bu kızık köylerine yaşam/ruh kazandırdığı düşünülen kültürel değerler araştırmalardan elde edilebildiği düzeyde bu başlık altında aktarılacaktır ve bu başlık altında aktarılan yemek kültürü ile gelenek ve göreneklerin kızık köylerinin somut olmayan kültürel mirası olduğu düşünülmektedir.

Bursa'daki Kızık köylerini korumak ve yaşatmak aynı zamanda kızık köylerindeki eski dayanışma kültürünü yeniden oluşturmak amacıyla Tarihi Bursa Kızıklar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği kurulmuştur. Ayrıca ülke çapında tüm kızık köylerini içeren bir federasyon da bulunmaktadır.

Markalaşmış Ürün Kestane ve Yapılan Hayırlar

Bursa'nın markalaşmış ürünü olan kestanenin, kızık köylerinde 1980'li yıllardan önce tüm köy halkı tarafından önemli bir geçim kaynağı olduğu ve bu kapsamda köylerde gelenek ve görenekleri de etkilediği yapılan araştırmalar ile tespit edilmiştir. Köylerde kestane toplamaya gelen kişilere verilen isim olan "dokuyucular"ın köylere gelmesinden önce her kızık köyünde farklılaşan ancak amacı "hasat döneminde herhangi bir kaza/bela olmaması" olan hayırlar yapılmakta olduğu öğrenilmiştir.

Derekızık köyünde; köyün ana girişini tanımlayan Deliçay'ın üzerindeki köprünün olduğu ve giriş meydanı olarak tanımlanan alanda "Kardalaş" olarak tanımlanan yufka ekmeğinin yapıldığı ve bu ekmeğin köprüden geçenlere dağıtıldığı yapılan görüşmelerde öğrenilmiştir (Işık, S., Kişisel İletişim, 2019).

Hamamlıkızık köyünde; "Nebi Dede" çorbası olarak adlandırılan ve hasattan önceki Cuma namazı sonunda tüm kişilere dağıtılan, köydeki tüm evlerden alınan malzemeler ile yapılan bir çorba olduğu öğrenilmiştir (Barut, İ., Kişisel İletişim, 2019).

Diğer köylerde de buna benzer "hayır"lar yapıldığı bilgisi edinilmiştir.

Kestane ile Yapılan Yemekler

Kızık köylerinde önemli bir yere sahip olan kestane, köylerin yemek kültüründe de bir yere sahiptir. Kızık köyleri Kurtuluş Savaşı döneminde bölgeyi terk eden Yunan askerleri tarafından yakılmış ve ağır tahribat görmüştür. Bu dönemde sonra sıkıntılar yaşayan köylerde etli tarhana yemeği yerine kavrulmuş kestane ile yapılan tarhana yemeğini geliştirmişlerdir ve bu çorbanın da köylerde en çok bilinen kızık yemeği olduğu görülmüştür (Güngör, İ., Kişisel İletişim, 2019).

Değirmenlikızık köyünde edinilen bilgilere göre kestaneli pilav yemeğinin de kızıklara özgü olduğu öğrenilmiştir (Uygur Bıçakcı, M., Kişisel İletişim, 2019).

Kapılar

Değirmenlikızık köyünde yapılan görüşmelerde Kızık köylerindeki evlerde biri küçük, biri büyük olmak üzere iki adet tokmak olduğu öğrenilmiştir. Bu tokmakların küçük olanı vurulduğunda bir kadının geldiği, büyük olanı vurulduğunda bir erkeğin geldiğini ifade ettiği söylenmiştir (Uygur Bıçakcı, Kişisel İletişim, 2019).

Ayrıca özgün kapı dokusunu görebileceğimiz Derekızık ve Hamamlıkızık köylerinde yapılan görüşmelerde kapının kollarına bir ahşap ya da çubuk konulduğunda ev sahibinin evde olmadığını ifade ettiği öğrenilmiştir (Güngör, İ., Kişisel İletişim, 2019).

Kızık köylerine ilişkin sosyo-ekonomik ve kültürel yapı genel olarak incelendiğinde; eskiden tarım ile geçimini sağlayan köylerde artık tarım ile uğraşan kişilerin azaldığı ve tarım topraklarının zamanla el değiştirerek yapılaşmaya açıldığı ve Değirmenlikızık köyünün kent içinde kalmasından dolayı tarım toprağının hiç kalmadığı, Fidyekızık köyünde tarım alanlarının son dönemlerde hızla azaldığı tespit edilmiştir. Tarım ile geçimini sağlayan halkın yarısının artık serbest meslekle uğraşmaya başladığı belirlenmiştir. Köylerde genel olarak orta yaş üzerindeki halkın yer aldığı ve gençlerin zamanla köyleri terk etmeye başladığı belirlenmiştir. Diğer yandan gençlerin kızık köyleri ile ilgili hem tarımsal açıdan hem de köylerinin kültürleri açısından bilgilerinin olmadığı ve bu bilgilere sahip kızık köyünün yerlilerinin gençlere aktarımda bulunmadığı belirlenmiştir. Ayrıca köylere özgü olan kestane toplam zamanında yapılan somut olmayan kültürel miras olarak

düşünülebilen hayırların da artık unutulduğu ve köylerin kırsal kimliklerini kaybetmeye başladığı tespit edilmiştir.

5.6 Kızık Köylerine İlişkin Alınmış Sit Alan Sınırları ve Tescil Bilgilerinin Analizi

Tez kapsamındaki Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerine ilişkin kentsel sit, doğal sit sınırları ve tescilli sivil mimarlık örneği yapılar ile tescilli anıt yapıılar anıtsal yapılar araştırılmıştır. Ancak Fiziksel Yapı Analizlerinde tespit edilen ve tescil değeri olan yapıların birkaç yapı haricinde neredeyse tamamının tescilli olmadığı ve kültürel varlıkların günden güne yok olmalarının engellenemediği tespit edilmiştir.

5.6.1 Kentsel Sit Alanı ve Yapı Tescil Kararları

Derekızık ve Hamamlıkızık köylerinde ne bir kentsel sit kararı ne de fotoğrafları Fiziksel Yapı Analizleri bölümünde gösterilen yapıların hiçbirinde tescil kararı bulunmamaktadır. Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerinde de kentsel sit kararı bulunmamaktadır ancak tescilli birkaç yapı bulunmaktadır. Bu yapılan aşağıda verlmiştir.

Fidyekızık

Fidyekızık köyünde köy meydanında yer alan H22d08b4c pafta, 4178 ada, 4 parseldeki yapı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 20.05.2002 tarih ve 9117 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Tescil tarihine ilişkin Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün arşivinden temin edilen belge EK-8'de verilmiştir. Tescilli yapı Resim 5.41'de görülmektedir.

Fidyekızık köyünde H22d08b4d pafta, 6886 ada, 4 parselde yer alan inşaat hafriyatı sonucunda tespit edilen Osmanlı Dönemi'ne ait duvar kalıntısı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 26.11.2010 tarih ve 6253 sayılı karar ile tescil edilmiştir. Tescil tarihine ilişkin Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün arşivinden temin edilen belge EK-9'da verilmiştir. Söz konusu duvara ilişkin tescil föyünde bulunan görsel Şekil 5.82'de görülmektedir.

Şekil 5.82 6886 ada, 4 parseldeki tescilli duvar (arazi çalışmaları, 2019)

Değirmenlikızık

Kentleşme baskısıyla en fazla karşı karşıya kalmış ve yok olmaya yüz tutmuş olan köyde yer alan H22D08A4C pafta, yeni 400 ada/85 parselde(eski 0 ada/629 parsel) bulunan Değirmenlikızık Eski Cami Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun 15.06.1995 tarih ve 4406 sayılı kararı ile anıt eser olarak tescil edilmiştir. Tescil tarihine ilişkin Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün arşivinden temin edilen belge EK-10'da verilmiştir. Tescilli camiye ilişkin yapı Resim 5.49'da görülmektedir.

5.6.2 Doğal Sit Alanları ve Tescil Kararları

Derekızık

Derekızık köy yerleşiminin doğusu-batısı ve güneyi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 06.05.2006 tarih ve 1476 sayılı karar ile belirlenmiş 1. Derece Doğal Sit Alanları ile çevrili durumdadır. Köyün kuzeyinde ise Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 11.02.2005 tarih ve 398 sayılı karar ile belirlenmiş 3. Derece Doğal Sit Alanları yer almaktadır (URL-10) (Şekil 5.83).

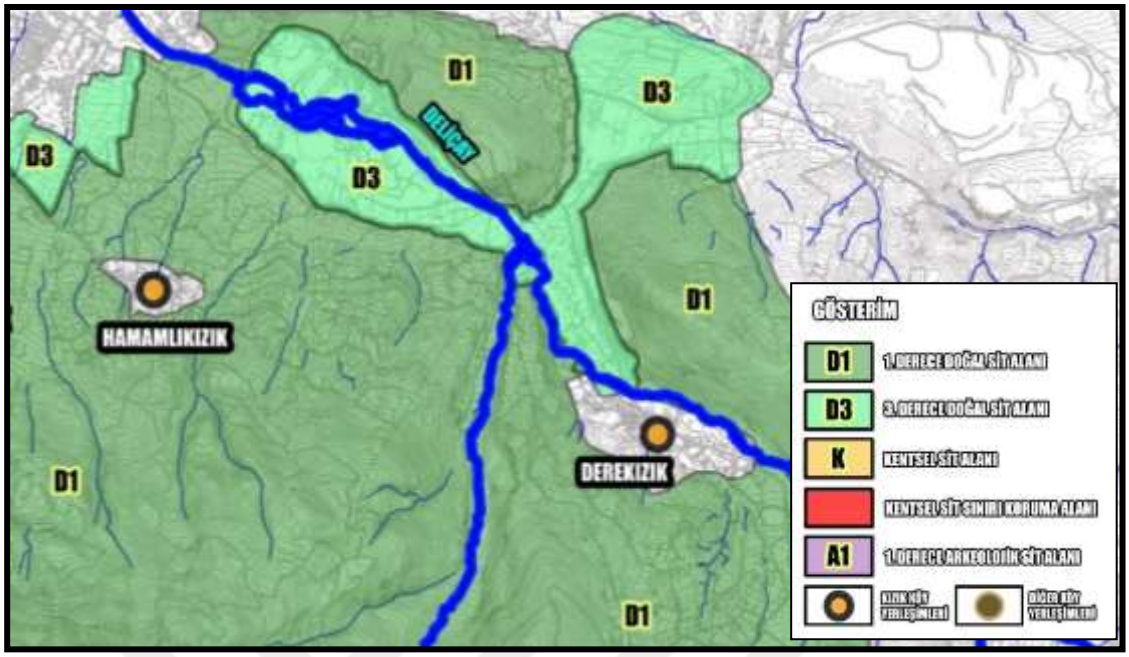

Şekil 5.83 Derekızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları (SAYS sistemi verileri ile tez kapsamında üretilmiştir)

Hamamlıkızık

Hamamalıkızık köy yerleşimi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 06.05.2006 tarih ve 1476 sayılı karar ile belirlenmiş 1. Derece Doğal Sit Alanları ile çevrili durumdadır (URL-10) (Şekil 5.84)

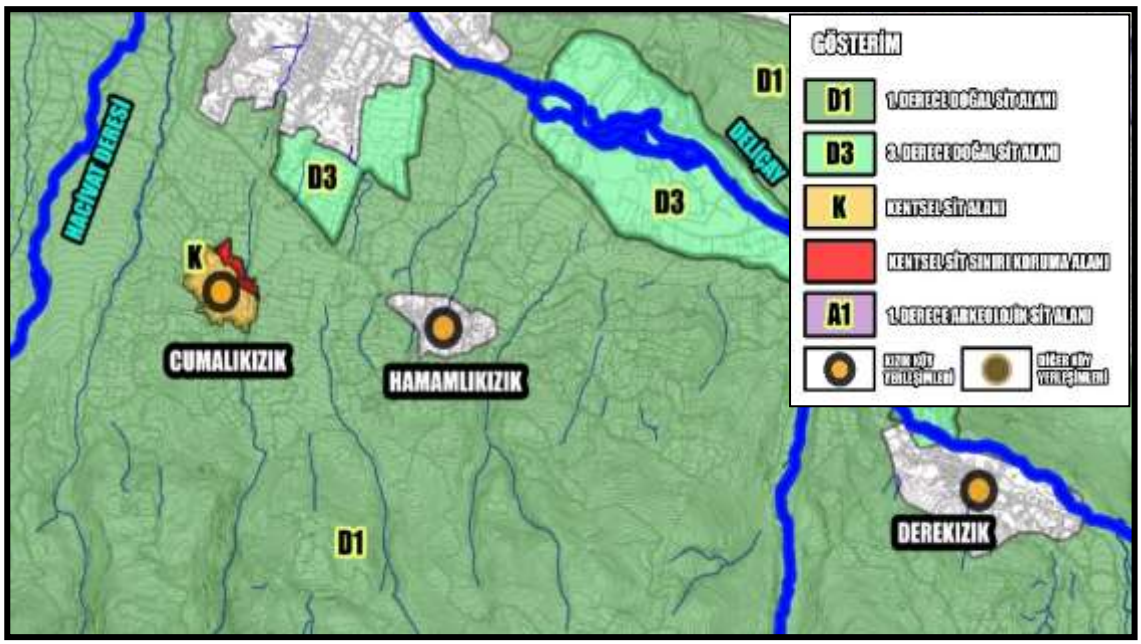

Şekil 5.84 Hamamlıkızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları (SAYS sistemi verileri ile tez kapsamında üretilmiştir)

Fidyekızık

Fidyekızık köy yerleşiminin güneyinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 06.05.2006 tarih ve 1476 sayılı karar ile belirlenmiş 1. Derece Doğal Sit Alanları ve kurulun 11.02.2005 tarih ve 398 sayılı karar ile belirlenmiş 3. Derece Doğal Sit Alanları yer almaktadır. Köyün kuzeyinde ise yine 3. Derece Doğal Sit Alanları bulunmaktadır (URL-10) (Şekil 5.85).

Diğer yandan Fidyekızık köyünde yaşları 225 ila 405 arasında farklılaşan 4 adet tescilli çınar ağacı bulunmaktadır. Ağaçların bulunduğu yerler Şekil 5.86'da verilmiştir.

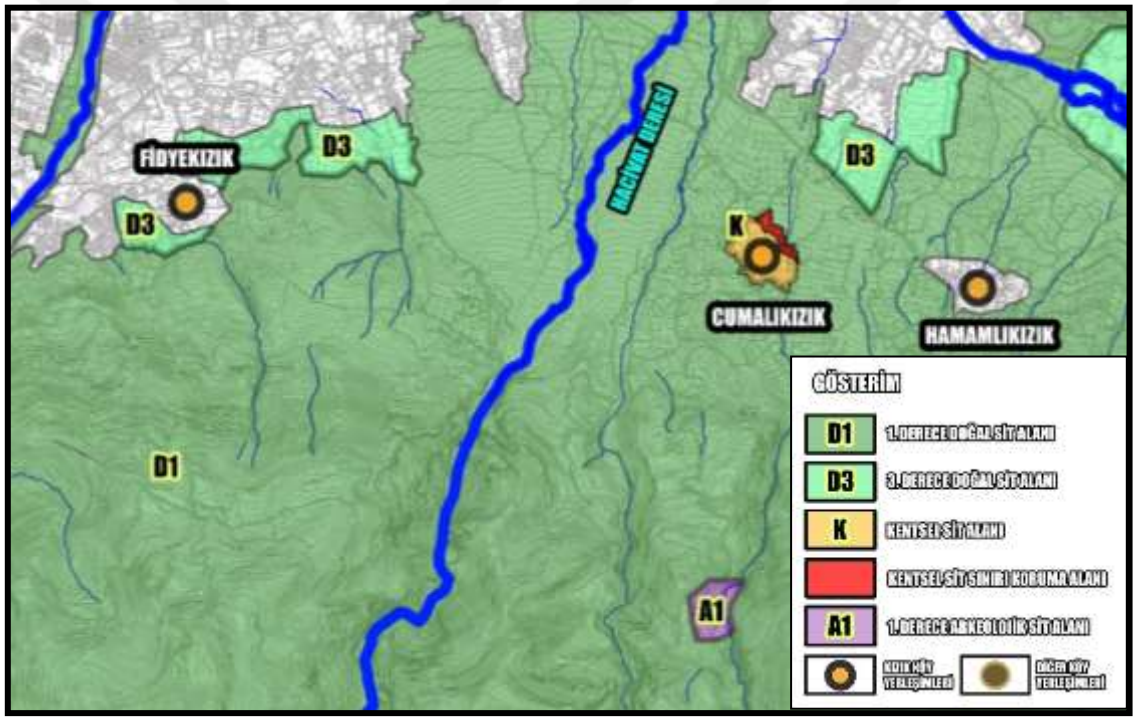

Şekil 5.85 Fidyekızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları (SAYS sistemi verileri ile tez kapsamında üretilmiştir)

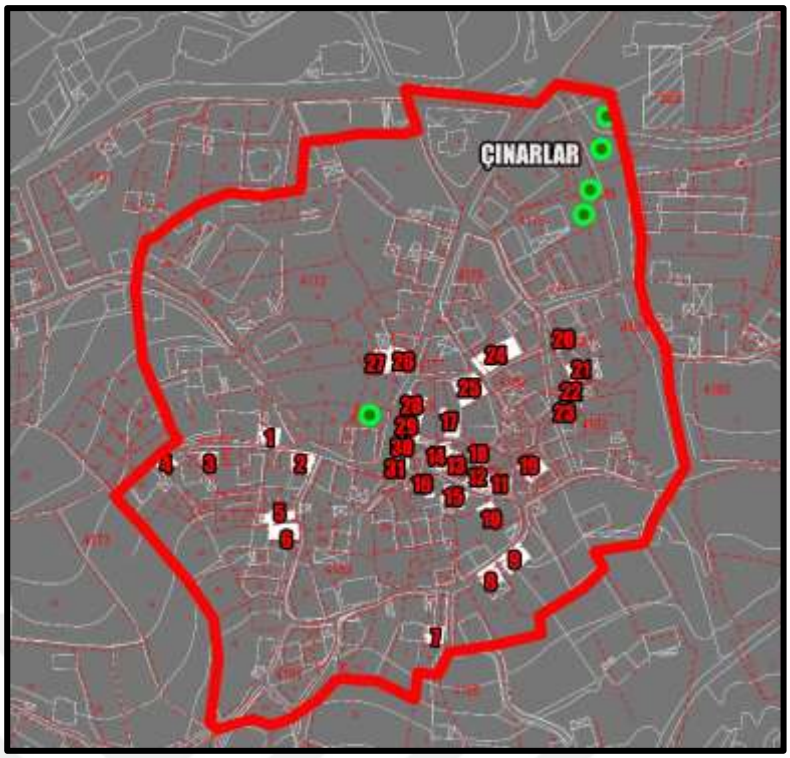

Şekil 5.86 Fidyekızık köyündeki tescilli çınar ağaçlarının konumları (arazi çalışmaları, 2019)

Değirmenlikızık

Değirmenlikızık köyünün yerleşimi diğer kızık köylerine göre sit alanlarının bitişiğinde yer almamaktadır. Günümüzde köy dokusu olarak kalabilmiş alanın yaklaık 500 m. güneyinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 11.02.2005 tarih ve 398 sayılı karar ile belirlenmiş 3. Derece Doğal Sit Alanları, daha sonra da 3. Derece Doğal Sit Alanına bitişik olarak, köyün yine güneyinde kurulun 06.05.2006 tarih ve 1476 sayılı karar ile belirlenmiş 1. Derece Doğal Sit Alanları bulunmaktadır (URL-10) (Şekil 5.87).

Diğer yandan Değirmenlikızık köyünde yaşları 355 olarak tanımlanan 3 adet tescilli çınar ağacı bulunmaktadır. Ağaçların bulunduğu yerler Şekil 5.88'de verilmiştir.

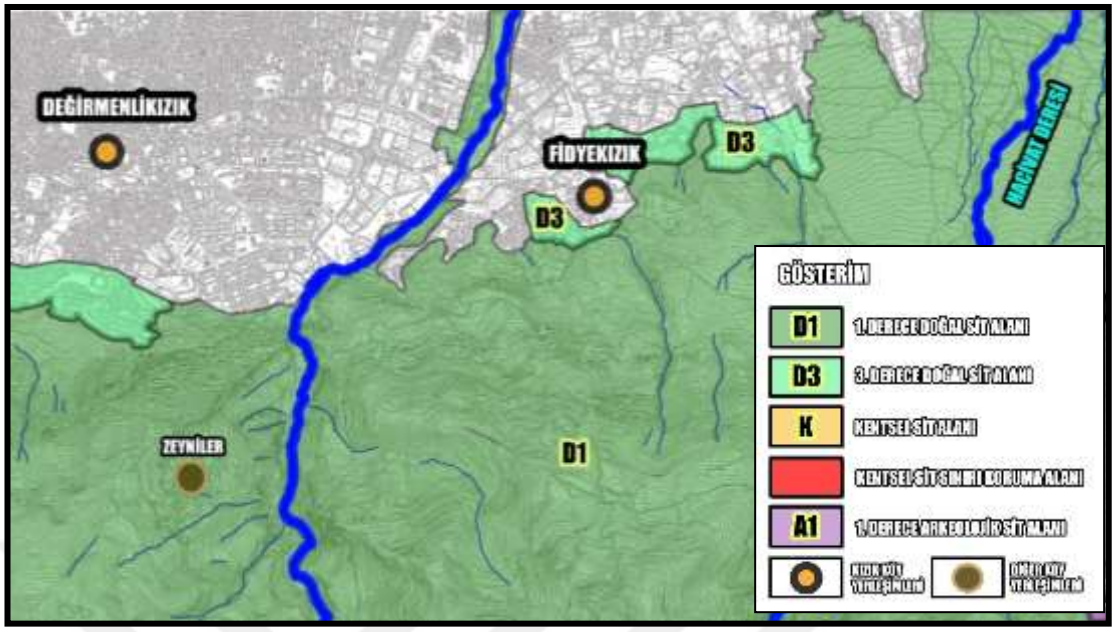

Şekil 5.87 Değirmenlikızık köyü ve çevresini içeren doğal sit alanları (SAYS sistemi verileri ile tez kapsamında üretilmiştir)

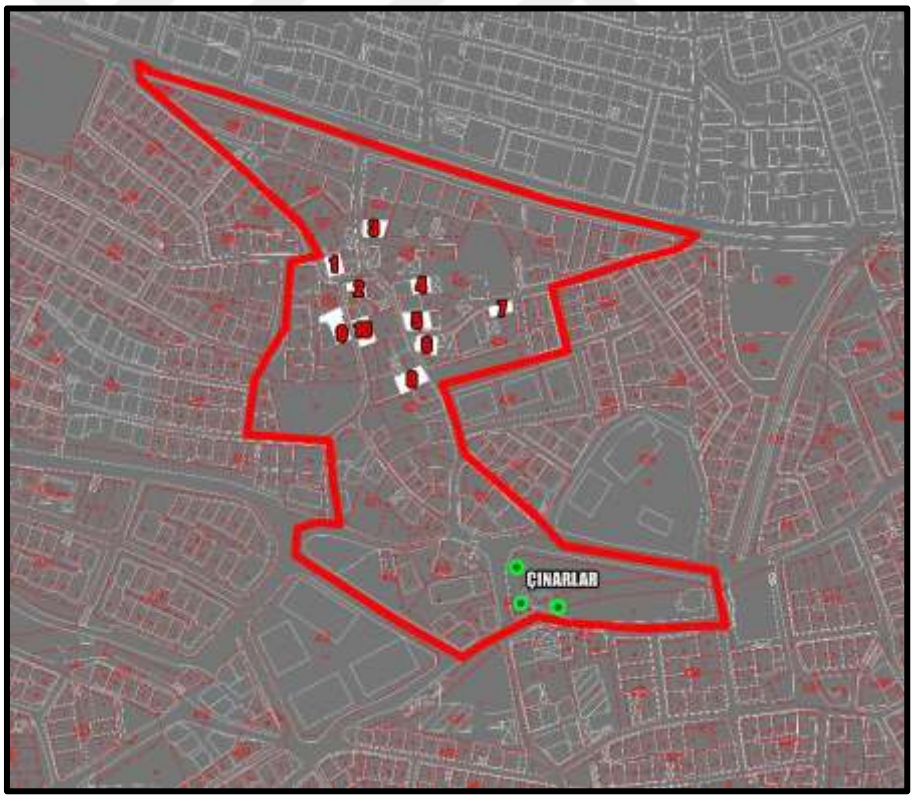

Şekil 5.88 Değirmenlikızık köyündeki tescilli çınar ağaçlarının konumları (arazi çalışmaları, 2019)

5.7 Kızık Köyleri Kapsayan İmar Planlarının İrdelenmesi

Kızık köylerini içeren 1/100.000 Ölçekli Bursa İli Çevre Düzeni Planı, Merkez Planlama Bölgesi 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı, 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planları, 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planları üst ölçekten alt ölçeğe kadar sırayla irdelenmiştir. 1/100.000, 1/25.000 ve 1/5000 Ölçekli Planlar Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Şube Müdürlüğü'nden, 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planları Yıldırım Belediyesi Planlama İmar ve Şehircilik Müdürlüğünden temin edilmiştir.

5.7.1 1/100.000 Ölçekli Bursa İli Çevre Düzeni Planı

1998 yılı mülga Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanan 1/100.000 Ölçekli Bursa İli Çevre Düzeni Planı'nda kapsamında kalan kızık köylerine ilişkin plan kararları incelenmiştir.

Plan kapsamında, Değirmenlikızık ve Fidyekızık köyleri "Meskun Yerleşim Alanı", Hamamlıkızık ve Derekızık köyleri ise "Kırsal Yerleşim Alanı" olarak planlanmıştır (Şekil 5.89).

Şekil 5.89 1/100.000 ölçekli Bursa ili Çevre Düzeni Planı (BBB arşivi, 2019)

Çevre düzeni planı kapsamında Meskun Yerleşim Alanı olarak planlanan bölgelerin alt ölçekli planları bulunmakta ve alt ölçekli planlarda yapılaşma koşulları tanımlanmaktadır. Ancak Kırsal Yerleşim Alanı olarak tanımlanan köylere ilişkin yapılaşmalarda planı olmayan kırsal yerleşimlerde Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği hükümleri ve Çevre Düzeni Planı'nın plan hükümleri geçerlidir. Çevre Düzeni Planı'nda tanımlanan hükümler de genel olarak Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nden alınmıştır. Kırsal Yerleşme Alanlarına ilişkin Plan Hükümleri aşağıda verilmiştir;

"***6.2.2. KIRSAL YERLEŞME ALANLARI***

6.2.2.1. *İlgili idarece, mevzuata göre onaylanmış/onaylanacak köy yerleşik alanı ve civarına ilişkin sınırlar plan değişikliğine gerek kalmaksızın geçerlidir.*

6.2.2.2*. Kırsal yerleşme alanları Bursa 2020 yılı 1/100.000 ölçekli İl Çevre Düzeni Planı'nda şematik gösterilmiş olup, onaylı köy yerleşik alanları/gelişme alanları ve köy yerleşik alanı bulunmayan alanlarda, tapu kaydında "köy içi" yazan parselleri kapsamaktadır.*

6.2.2.3*. Onaylı köy yerleşik alanı bulunmayan alanlarda ve sınır değişikliği gerektiren alanlarda, kırsal yerleşme alan sınırları kurum görüşleri doğrultusunda ilçe belediye meclisi tarafından belirlenir, büyükşehir belediye meclisi tarafından onaylanır.*

6.2.2.4. *Bu alanlarda, koruma ve gelişim ilkelerine uygun imar planlarının hazırlanması esastır. Planı bulunmayan köy ve mezralar ile belediye sınırları içine katılarak mahalle statüsü kazanmış kırsal yerleşmelerin yerleşme alanlarında imar planları yapılıncaya kadar aşağıdaki koşullar uygulanır.*

6.2.2.5. *Kırsal yerleşme alanlarında konut, tarım ve hayvancılık amaçlı yapılar ile köy nüfusuna hizmet edecek eğitim, sağlık vb. kamusal tesislerle ticari ve sosyal yapılar (köy konağı, ibadethane, okul, spor alanı, harman yeri, mezarlık, pazaryeri, sağlık ocağı, sağlık evi, postane, su deposu, karakol, köy bakkalı, köy kahvesi ve lokantası, alt yapı tesisleri vb.) yer alabilir.*

6.2.2.6. *Konut, tarım ve hayvancılık amaçlı yapılara ilişkin uygulamalar, bu plan ile verilmiş yapılaşma koşullarını aşmamak kaydıyla, 3194 sayılı İmar Kanunu, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nin 5inci bölümünde belirtilen esaslara göre yapılır.*

6.2.2.7. *Konut, bakkal, manav, berber, fırın, kahve, lokanta, tanıtım ve teşhir büfeleri ve mahalle halkı tarafından kurulan ve işletilen kooperatiflerin işletme binaları bu hüküm doğrultusunda yapılacaktır.*

Emsal;1.00

Taban alanı katsayısı ve çekme mesafeleri ilçe belediyesince belirlenir.

Yençok: 6,50 (2 kat)

Emsale dahil toplam alan maksimum: 250 m²

İfrazda minimum parsel büyüklüğü: 300 m²

Parsel cephesi min: 10m. dir.

Müştemilatlar (ticari amacı bulunmayan odunluk, kömürlük, kapalı garaj, samanlık, ahır, ağıl, depo (kiler), silo, yem deposu, slaj çukuru vs.) emsale dâhil değildir. Ancak müştemilatların toplam inşaat alanı maksimum inşaat alanının % 50'sini geçemez. (silo, samanlık, yem deposu vb. yapılar için yençok ihtiyaç doğrultusunda belirlenir.)

6.2.2.8. *Mahalle nüfusuna kayitli ve mahallede sürekli oturanlarca yapılacak, tarımsal üretimi korumak amacıyla üretimden pazarlamaya kadar tüm faaliyetleri içeren entegre tesis niteliğinde olmayan mandıra, kümes, ahır, ağıl, su ve yem deposu, ürün toplama merkezi, hububat depoları, gübre ve slaj çukuru, arıhaneler, balık üretim tesisleri ve un değirmenleri gibi yapılar bu hükümler doğrultusunda yapılacaktır.*

Emsal: 0,50, Yençok: 6,50

Maksimum inşaat alanı: 1000 m²

İfrazda minimum parsel büyüklüğü: 500 m²

6.2.2.9. *Bu kullanımlar dışındaki her türlü faaliyet için (turizm, günübirlik veya bölgesel ticaret kullanımları v.b.) imar planı yapılması zorunludur.*

Emsal: 0,50, Yençok: 6,50 m. (2 kat) geçemez.

6.2.2.10. *İmar planı olmayan köy yerleşik alanı sınırları içerisinde köyün ihtiyacına yönelik olarak ilk ve orta öğretim tesisi, ibadet yeri, sağlık tesisi, güvenlik tesisi, mahalle konağı ve sosyal tesis gibi yapılar için imar planı şartı aranmaz. Bu yapı ve tesislere uygulama projeleri ve yer seçimine göre belirlenen kurum görüşüne göre*

ilgili yatırımcı kamu kurum ve kuruluşu adına yapı ruhsatı ve yapı kullanma izni verilir."

5.7.2 1/25.000 Ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı

Değirmenlikızık, Fidyekızık ve Hamamlıkızık köyleri Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 16.10.2008 tarih ve 704 sayılı kararı ile onaylanmış 1/25.000 Ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı kapsamında kalmaktadır. Derekızık köyünü kapsayan 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı bulunmamaktadır.

1/25.000 Ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı'nda;

Değirmenlikızık; Köyün olduğu bölge ***"Orta Yoğunlukta Meskun Konut Alanı"*** olarak planlıdır (Şekil 5.91).

Fidyekızık; Köyün olduğu bölge ***"Seyrek Yoğunlukta Meskun Konut Alanı ve Seyrek Yoğunlukta Gelişme Konut Alanı"*** olarak planlıdır (Şekil 5.91).

Hamamlıkızık; Köy meskun ve gelişme alanlarını kapsayan ***"Kırsal Yerleşme Alanı"*** olarak planlıdır (Şekil 5.90).

Kırsal Yerleşme Alanına İlişkin 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı'nın Plan Hükümleri aşağıda verilmiştir;

*"**7.2.KIRSAL YERLEŞME ALANLARI***

- *Kırsal yerleşme alanları genelde tarım alanları içinde bağımsız olarak kalan eskiden veya halen köy statüsünde olan alanlardır.*
- *Kırsal yerleşme alanlarında 1/5000 ölçekli nazım imar planı yapılmadan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı yapılabilir.*
- *Bu alanlarda konut, tarımsal depolama yapıları ile tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gerektirdiği diğer yapılar yer alabilir.*
- *Mevcut kırsal konut alanlarında: 100 kişi/hektar*
- *Gelişme kırsal konut alanlarında: 100 kişi/hektar*
- *Bu alanlarda oluşturulacak parsellerin cephesi 15 metreden parsel büyüklüğü 300 m^2'den az olamaz.*
- *İfraz işlemi yapılmadan bir parsel üzerinde lüzumlu müştemilat binaları dışında bir bağımsız birimden fazla yapı yapılamaz.*"

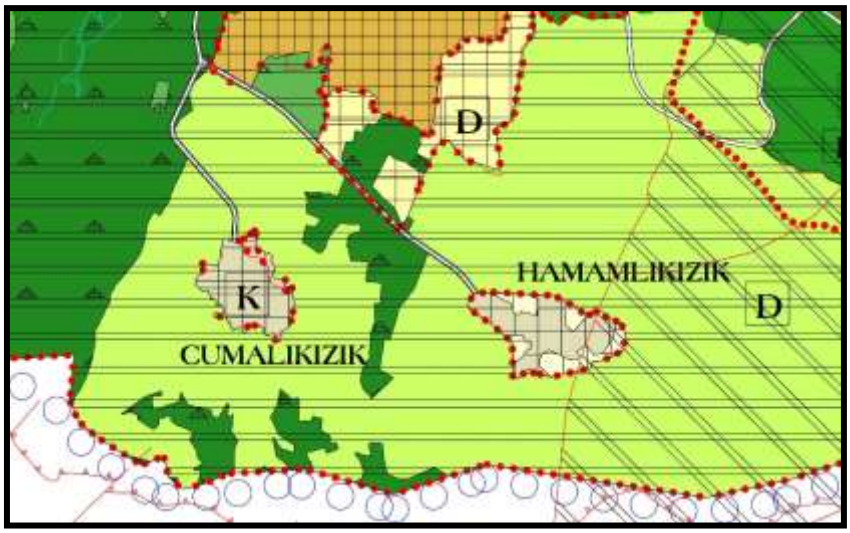

Şekil 5.90 1/25.000 ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı-Hamamlıkızık köyü konumu (BBB arşivi, 2019)

Şekil 5.91 1/25.000 ölçekli Merkez Planlama Bölgesi Nazım İmar Planı-Değirmenlikızık ve Fidyekızık köyü konumu (BBB arşivi, 2019)

5.7.3 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı

Değirmenlikızık, Fidyekızık ve Hamamlıkızık köyleri Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 17.07.2008 tarih ve 486 sayılı kararı ile onaylanan 1/5000 Ölçekli

Yıldırım Nazım İmar Planı kapsamında kalmaktadır. Derekızık köyünü kapsayan 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı bulunmamaktadır.

1/5000 Ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı'nda;

Değirmenlikızık; Köyün olduğu bölge ***"350 kişi/ha. Yoğunlukta Mevcut Konut Alanı, 200 kişi/ha. Yoğunlukta Mevcut Konut Alanı, İlköğretim Alanı, İbadet Alanı, Park Alanı ve Genel Otopark Alanı"*** olarak planlıdır (Şekil 5.92).

Fidyekızık; Köyün olduğu bölge ***"300 kişi/ha. Yoğunlukta Mevcut Konut Alanı, 150 kişi/ha. Yoğunlukta Öneri Konut Alanı, Belediye Hizmet Alanı, Sağlık Tesisi Alanı, Tali İş Merkezi Alanı ve Park Alanı"*** olarak planlıdır (Şekil 5.93).

Hamamlıkızık; Köyü kapsayan alan ***"Köy Yerleşme Alanı"*** olarak planlıdır (Şekil 5.94). Nazım İmar Planın Plan Hükümlerinde Kırsal Yerleşme Alanları başlığının altında Köy Yerleşik Alanlarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Hamamlıkızık Köyü'ne ilişkin onaylı köy yerleşik alan sınırı olduğu için köye ilişkin hükümler Tespitli Köy Yerleşik Alanları'na dair hükümlerdir. Nazım İmar Planındaki Kırsal Yerleşme Alanlarına ilişkin hükümler aşağıda verilmiştir;

"1.6.) KIRSAL YERLEŞME ALANLARI

1.6.1) 1/1000 ölçekli tasdikli imar planı bulunan yerleşim alanlarında mevcut planlar geçerlidir.

1.6.2.) Planı olmayan kırsal yerleşme alanlarında; mevcut ve gelişme alanlarında brüt yoğunluk en fazla 100 kişi/hektardır. Bu alanlarda köylerin özgün dokusu, dikkate alınarak 1/1000 ölçekli planlar yapılacaktır. Nüfusun gerektirdiği sosyal ve teknik donatı alanları da bu planlarda önerilecektir.

1.6.3.) Bu alanlarda konut, tarımsal depolama yapıları (soğuk hava deposu dahil) ile tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gerektirdiği diğer yapılar yer alabilir.

1.6.4) 1/5.000 ölçekli nazım imar planlarında, 5.000 m^2 ve daha küçük kadastral parsel alanlarının %70'inin kırsal yerleşim alanı içinde kalması durumunda söz konusu parselin tamamı doğal eşikler dikkate alınmak sureti ile 1/5.000 ölçekli nazım imar planı değişikliği yapılmaksızın 1/1.000 ölçekli uygulama imar planı kapsamına

alınabilir. Ancak bu hüküm ifraz ve tevhit yolu ile elde edilecek kadastral parseller için geçerli değildir.

1.6.5. 1/1000 ölçekli uygulama imar planı bulunmayan kırsal yerleşme alanlarında 1/1000 ölçekli uygulama imar planları tamamlanıncaya kadar yapılaşma koşulları:

1.6.5.1. TESPİTLİ KÖY YERLEŞİK ALANLARI

1.6.5.1.1. Kadastral bir yola en az 15.00 m. cephesi bulunmak ve en az 300 m^2 parsel büyüklüğü oluşturmak koşuluyla ifraz yapılacaktır.

1.6.5.1.2. İfraz edilmedikçe bir parsel üzerinde lüzumlu müştemilat binaları dışında, bir bağımsız birimden fazla yapı yapılamaz.

1.6.5.1.3. Konut, tarım ve hayvancılık türü yapılar yer alacaktır.

1.6.5.1.4. Bu yapılarda yapı nizamı serbest nizam, en fazla emsal=0.50, maksimum yükseklik 6.50 metre olup, yükseklik 2 kattır. Maksimum yapı inşaat alanı=250 m^2 olup, h=6.50 m. ve 250 m^2'ye kadar olan depo, ahır, samanlık vb. yapılar ile beraber toplam inşaat alanı 500 m^2'yi geçemez. Tarımsal ve hayvancılığa yönelik tesis yapacak olan S.S. Köy Kalkınma Kooperatifleri için bu şartlar aranmaz."

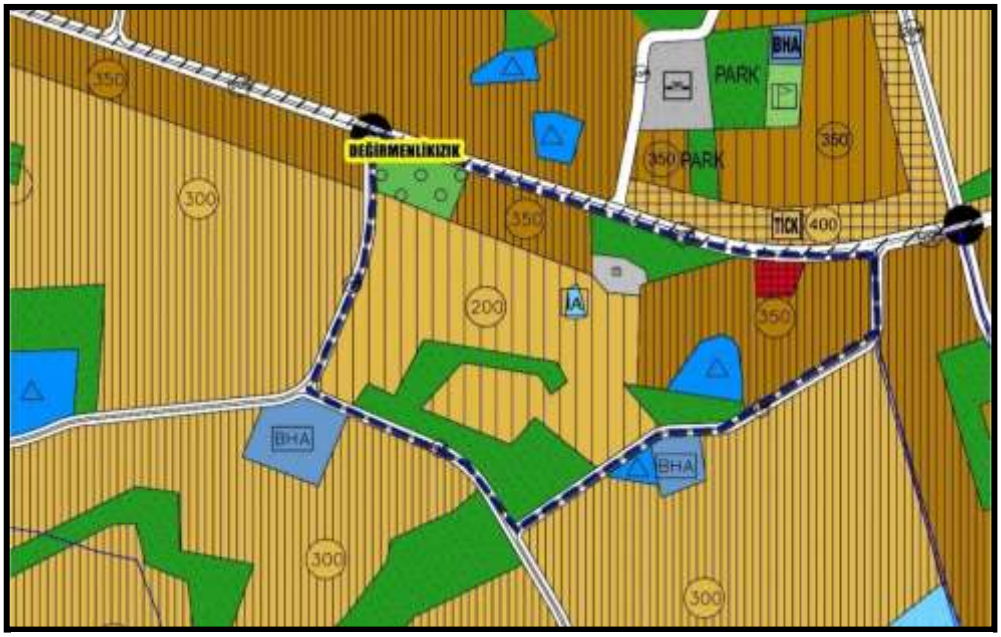

Şekil 5.92 1/5000 ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı-Değirmenlikızık köyü konumu (BBB arşivi, 2019)

Şekil 5.93 1/5000 Ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı-Fidyekızık köyü konumu (BBB arşivi, 2019)

Şekil 5.94 1/5000 ölçekli Yıldırım Nazım İmar Planı-Değirmenlikızık köyü konumu (BBB arşivi, 2019)

5.7.4 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı

Değirmenlikızık ve Fidyekızık köylerini kapsayan 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planları bulunmaktadır. Değirmenlikızık köyünün kapsayan plan Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 16.07.2002 tarih ve 74 sayılı kararı ile onaylanan 1/1000 Ölçekli Davutkadı-Değirmenlikızık Planlama Bölgesi Uygulama İmar Planı'dır. Fidyekızık köyünü kapsayan plan Bursa Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 02.02.1988 tarih ve 45 sayılı kararı ile onaylanan 1/1000 Ölçekli Fidyekızık Mahallesi Islah İmar Planı'dır. Hamamlıkızık ve Derekızık köylerine ilişkin 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı bulunmamaktadır.

Değirmenlikızık; Köyün olduğu bölge "Konut Alanları, Park Alanı, İlköğretim Tesisi Alanı, Dini Tesis Alanı, Genel Otopark Alanı ve Park Alanı" olarak planlıdır (Şekil 5.95). Alandaki konut alanlarının yapılaşma koşulu genel olarak "Bitişik Nizam 2 Kat" olarak belirlenmiştir. Alanın kuzeyinde öngörülen 20 m. En kesite sahip imar yoluna cepheli bölgeler konut alanlarının yapılaşma koşulları "Bitişik Nizam 4 kat" olarak belirlenmiştir. Ancak alanda yapılan plan değişiklikleri ile yapı düzenleri ve kat adetleri arttırıldığı tespit edilmiştir. Köyün tam merkezinde olan ve önceden özgün dokuyu yansıttığı ifade edilen bir yapının bulunduğu bölgede plan değişikliği yapılarak yapılaşma koşulunun "Bitişik Nizam 2 Kat"tan "Ayrık Nizam 5 kat, E= 1.50" dönüştürüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca alanın güneyindeki alanında yapılaşma koşulunun "Ayrık Nizam 8 kat ve E=2.60" olarak değiştirildiği tespit edilmiştir.

Diğer yandan alanda plan değişikliği Genel Otopark Alanı'nın oluşturulduğu görülmektedir. Otopark Alanı olarak belirlenen alanda özgün dokuyu yansıtan ancak günümüze kadar yıpranmış bir şekilde gelen birkaç yapı bulunmaktadır (Şekil 5.96).

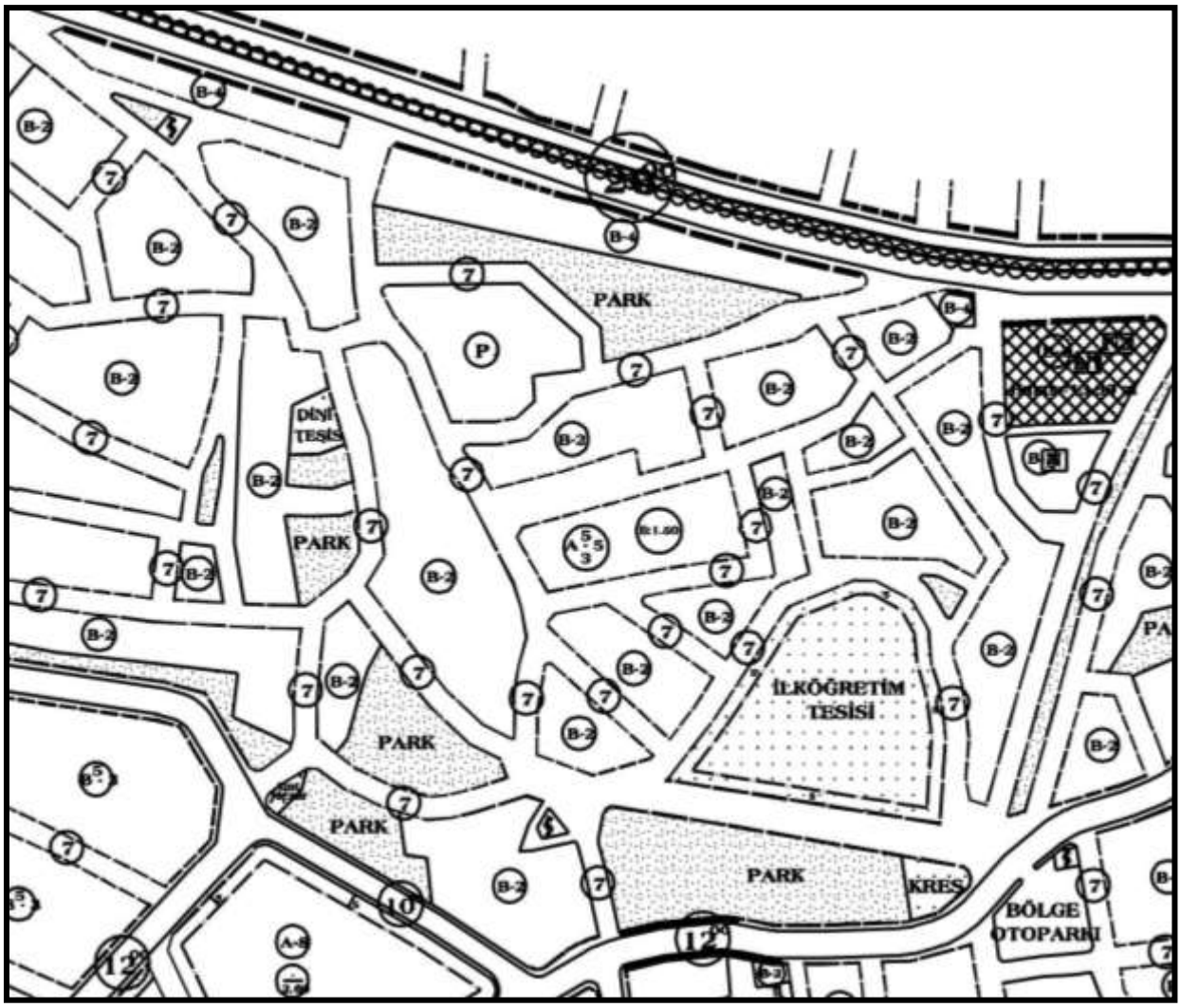

Şekil 5.95 1/1000 ölçekli Davutkadı-Değirmenlikızık planlama bölgesi Uygulama İmar Planı (Yıldırım Belediyesi arşivi, 2019)

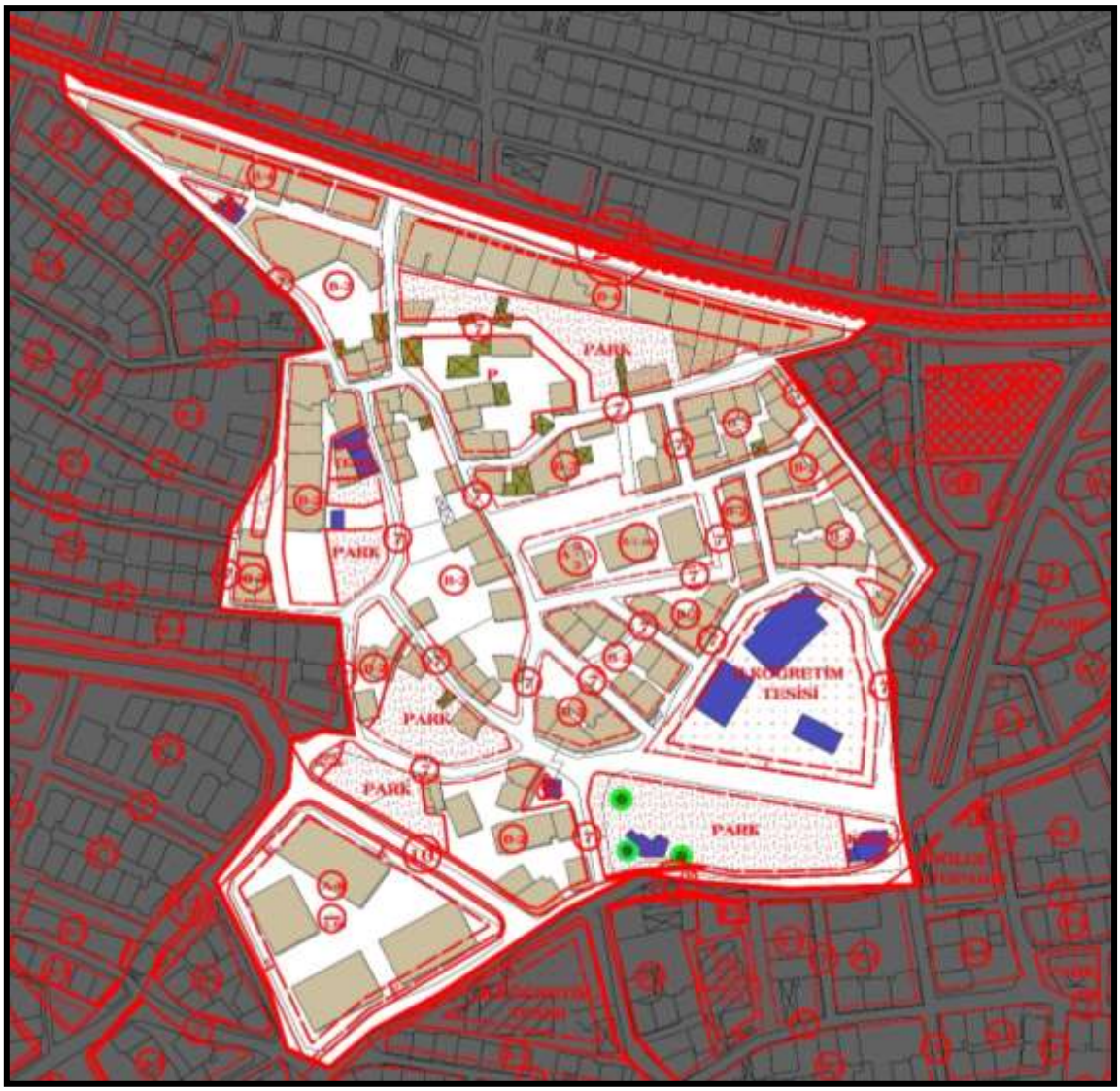

Şekil 5.96 1/1000 ölçekli Davutkadı-Değirmenlikızık planlama bölgesi Uygulama İmar Planı ile arazi çalışmalarının çakıştırılması (tez kapsamında üretilmiştir)

Fidyekızık; Köyün olduğu bölge "Konut Alanları, Ticaret Alanı, Belediye Hizmet Alanı, Sağlık Tesisi Alanı, Cami Alanı ve Park Alanları" olarak planlıdır (Şekil 5.97).

Konut alanlarının yapı düzeni köyün merkezi ve kuzeyinde Bitişik Nizam 2 kat, güney çeperlerinde Ayrık Nizam 2 kat olarak belirlenmiştir. Ayrıca köyün merkezine doğru 15 m. En kesite sahip ana akstan çıkan 10 m. en kesite sahip imar yoluna cepheli alanlarda Bitişik Nizam 3 kat Ticaret Alanları öngörülmüştür.

Ancak Değirmenlikızık köyünde olduğu gibi Fidyekızık köyünde de plan değişiklikleri yapılarak köyün dokusu bozulmaya başlamıştır. Köyün kuzey

batısındaki adada plan değişikliği yapılarak "Ayrık Nizam 2 Kat, TAKS=0.30, KAKS=0.60" olan yapılaşma koşulu, "E=1.60, Hmax (Yençok) =12.50 m." olarak değiştirilmiştir.

Alanda köy konağı ve köy kahvesinin olduğu alanın imar planında Belediye Hizmet Alanı ve Sağlık Tesisi Alanı olarak planlı olduğu anlaşılmıştır. Günümüzde meydan olarak düzenlenen ve araç trafiğine kapatılan alanın ise 10 m. en kesitte imar yolunun devam ettiği bir bölge olduğu belirlenmiştir.

Diğer yandan alanda özgün dokusunun olduğu belirlenen birçok yapının cepheli olduğu yollarında 7 m. en kesite göre planlandığı ve bu yapıların birçoğunun yolda kaldığı tespit edilmiştir (Şekil 5.98).

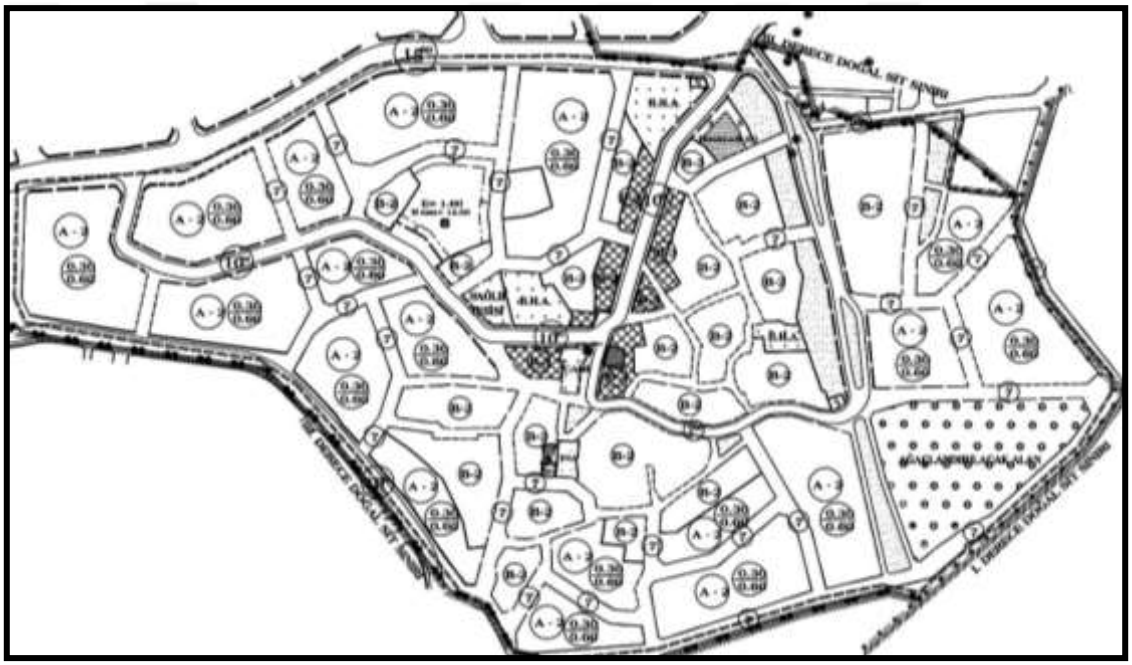

Şekil 5.97 1/1000 ölçekli Fidyekızık mahallesi Islah İmar Planı (Yıldırım Belediyesi arşivi, 2019)

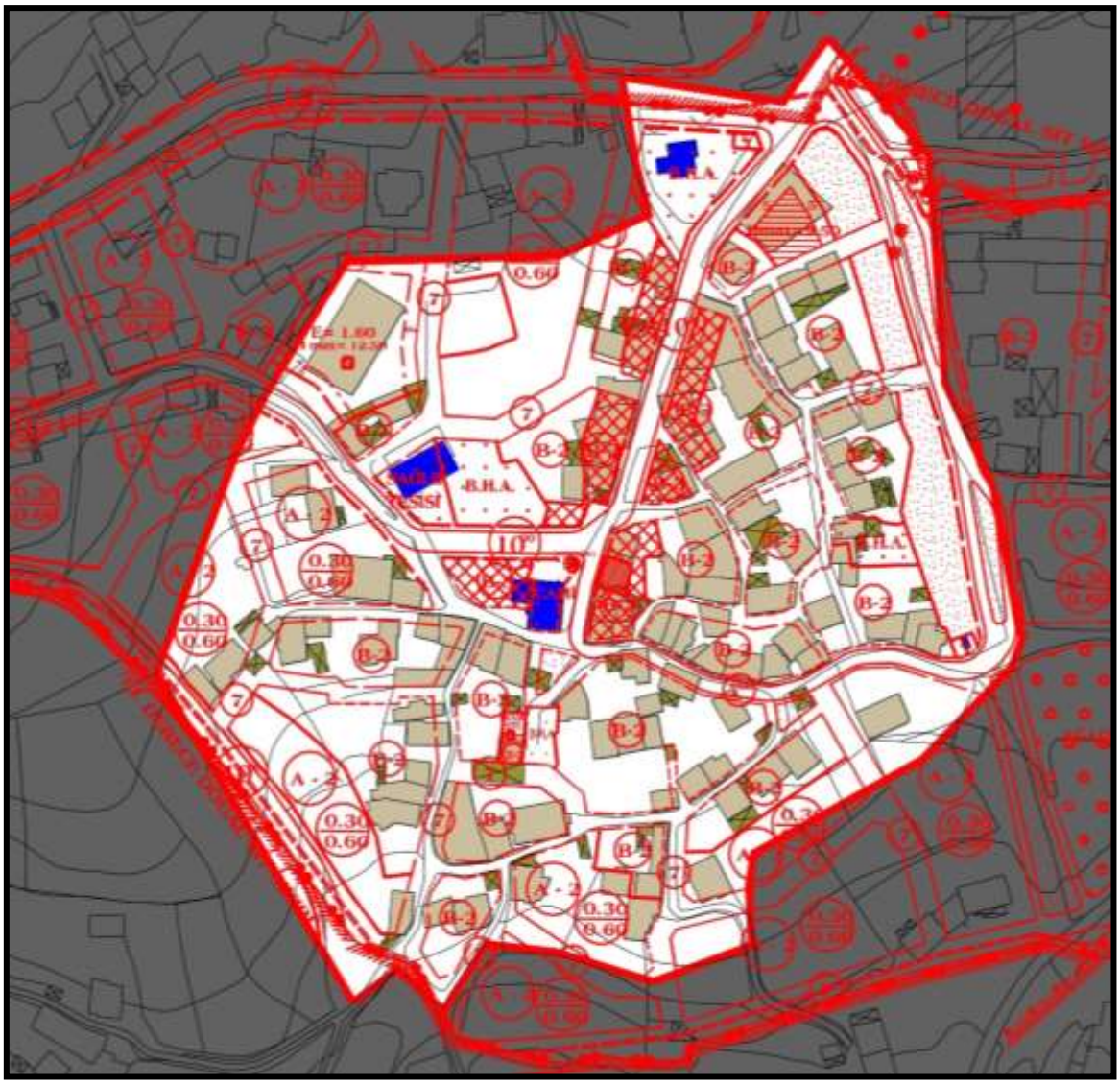

Şekil 5.98 1/1000 ölçekli Fidyekızık mahallesi Islah İmar Planı ve arazi çalışmalarının çakıştırılması (tez kapsamında üretilmiştir)

5.8 Bölüm Sonucu

Bu bölümde Osmanlı Devleti'nin kurulmasında ve vakıf köyü özelliği ile kent kimliğinin oluşmasında önemli yeri olan Bursa'da yer alan ve koruma altında olmayan günümüze kadar ulaşabilmiş olan kızık köylerinden Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerine ilişkin analizler, araştırmalar yapılmıştır. Kızık köylerinin konumu ve tarihsel süreçleri, doğal ve morfolojik yapısı, fiziksel yapısı ve kırsal dokusu, sosyo-ekonomik yapısı, kültürel dokusu, imar planları ve tescil kararları irdelenmiştir. Yapılan bu incelemeler ile kızık köylerinin tarihsel süreçteki rolleri ve önemi ortaya konulmuş, mevcut

durumları hem fiziksel hem de sosyo-ekonomik açıdan açıklanmış ve kentleşme baskısı, bilinçsiz yapılaşma, imar planlarının mantığının koruma mantığında olmaması gibi birçok nedenden dolayı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle tarihsel süreçte önemi ve değeri olan kızık köylerinin korunmasına ilişkin bir yöntem belirlenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur.

Kızık köylerinin fiziki doku bütünlüğü, köylerde cami, köy konağı yapılarının yer aldığı ana meydanlar, ana meydanlara bağlanan alt meydanlar ve bu akslarda yer seçen birbirine bitişik olarak inşaa edilmiş, özgün dokuyu yansıtan silüete sahip kargir yapım tekniği ile inşaa edilmiş yapılar oluşturmaktadır. Ayrıca köy dokusu ile bütünleşen tarım arazileri de bu dokunun ayrılmaz bir parçasıdır. Geçmişte tarım ile geçimini sağlayan bu köylerdeki fiziki doku ona göre şekillenmiştir, bu dokunun korunabilmesi için bütünlüğün bozulmaması ancak günümüz koşullarına da entegre edilerek yaşatılması gerekmektedir.

Kızık köylerine ilişkin sosyo-ekonomik ve kültürel yine tarım ile geçimini sağlayan bir karaktere sahip özellikler taşımaktadır. Tarıma dayalı inanışlar, hayırlar, yemekler, yaşam tarzının şekillenmesi, ekonominin bu kurguda oluşması gibi karakteristik özellikler kızık köylerinin kimliklerini oluşturmaktadır.

Diğer yandan Osmanlı Devleti'nde medeniyetin, yardımlaşmanın ve dayanışmanın en iyi tamamlayıcısı olarak özel bir yere sahip olan vakıf sisteminin içinde yer alan vakıf köyleri olan bu kızık köylerinin öneminin vurgulanması ve aktarılarak öğrenilmesi sağlanmalıdır.

6
Sonuç ve Öneriler

Tez kapsamında Bursa İli sınırları içerisinde yer alan kızık köyleri araştırılmış ve günümüze kadar ulaşabilmiş olan köylerden Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerine ilişkin analizler, araştırmalar yapılmıştır. Yapılan analizler; köylerin konumu ve tarihsel süreçlerini, doğal ve morfolojik yapısını, fiziksel yapısı ve kırsal dokusunu, sosyo-ekonomik yapısını, kültürel dokusunu, imar planlarını, tescil kararlarını içermektedir.

Köyler Uludağ'ın kuzey yamaçlarında konumlanmıştır ve eski Bursa yerleşiminin tarihi çekirdeğinin doğusunda yer almaktadır (Şekil 6.1).

Şekil 6.1 Kızık köylerinin konumu (tez kapsamında üretilmiştir, 2019)

Kızıklar Oğuz Boyunun sağ kolu olarak adlandırılan Bozoklardan Yıldız Han'ın boyudur. Kızık kelimesi öz Türkçe bir sözcüktür ve "Kuvvetli ve yasakta ciddi" anlamına gelmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Kızık köylerinin Osmanlı Bursa'yı fethetmeden önce kurulmuş olduğuna dair bilgilere birçok kaynaktan ulaşılmıştır. Türkmenler tarafından kurulan Kızık köylerinin Osmanlı Devleti'nin kurulmasında ve vakıf köyü

olma özelliği taşımalarında dolayı da geliştirilmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Köyler sayesinde devlet için gerekli lojistik, insan gücü ve güvenlik ihtiyacı sağlanmıştır. Vakıf köyü olan özellikleri ile Kızık köyleri, Osmanlı'nın Bursa'yı feth etmesinden sonra kentsel değişim ve gelişime katkı sağlayarak, külliye-köy bağlantısını oluşturmuş ve külliyelerin gelişmesini sağlamasıyla da Osmanlı kent dokusunun oluşmasında önemli bir role sahip olmuştur.

Uludağ'ın kuzey yamaçlarında konumlanmış olan kızık köyleri su kaynaklarının yanında konumlanmış ve köylerinin gelişimi ve tarımsal faaliyetler için bu su kaynaklarını verimli bir şekilde kullanmıştır. Genel olarak yamaçlara yerleşmiş olan köyler Bursa Ovası'ndaki düz alanları tarım alanları olarak kullanmışlardır. Ayrıca Uludağ yamaçlarında yer alan yabani bir meyve olarak bilinen kestane ağaçlarını aşılayarak, kestanedeki verimi ve çeşitliliği arttırmış oldukları yapıla görüşmelerde elde edilen bir veridir ve Bursa Kestanesi'nin markalaşmasında öneme sahip olduğu aktarılmıştır.

Genel köy dokuları incelendiğinde; köylerde cami, köy konağı/köy kahvesi, hamam gibi yapıların çevresinde oluşan ana ve alt meydanların olduğu ve bu durumunda dokuda çeşitlilik yarattığı görülmüştür. Köy dokusu özelliğini genel olarak Derekızık ve Hamamlıkızık köylerinin koruyabildiği, Fidyekızık köyünün bu iki köye nazaran daha az koruyabildiği, Değirmenlikızık köyünün dokusunun ise kaybolmakta olduğu belirlenmiştir.

Kızık köylerindeki fiziksel yapı analizlerinde köylerde kargir yapım tekniği ile yapılmış yapıların halen varlığını sürdürdüğü ve birçok yapıda da yaşamın devam ettiği görülmüştür. Özellikle Derekızık, Hamamlıkızık ve Fidyekızık köylerinde özgün dokuyu yansıtan yapılar yer almaktadır. Diğer yandan da köylerde eskimiş olan kötü durumdaki yapıların da kargir yapılar olduğu tespiti yapılmıştır. Ayrıca köylerde özgün dokuyu yansıtan yapıların 2 katlı oldukları ancak yeni yapılan betonarme yapıların imar planı kararları ve plan hükümleri doğrultusunda 3 kat ve üzeri yapıldığı hatta imar planı olan Değirmenlikızık ve Fidyekızık köylerinde plan değişiklikleri yapılarak kat yüksekliklerinin ve kat alanı katsayılarının arttırıldığı görülmüştür. Arttırılan kat adetlerinin yanında arazilerin eğimli olmasından dolayı da açığa çıkan bodrum katlar ile köy dokularının tahrip edildiği anlaşılmıştır.

Fiziksel yapı analizlerinde, köylerde tespit edilen özgün karakterdeki yapıların 2 yapı haricinde tescil kararlarının ve köylerin kentsel sit kararlarının olmadığı tespit edilmiş ve köylere ilişkin herhangi bir koruma olmamasından dolayı tarihte büyük öneme sahip olan bu alanların tehlike altında oldukları saptanmıştır.

Ayrıca köyleri kapsayan imar planlarının da üst ölçekten alt ölçeğe kadar farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir.

Köylerde yeni yapılan yapılarda da köydeki eski dokuya ilişkin bir bilinç kazanılmış olmamasından dolayı, farklı niteliklerde ve dokuya uygun olmayan yapılar yapıldığı, diğer yandan imar durumu veren kurumlarda da yeni inşa edilecek yapılar için eski yapılar göz önünde bulundurularak bir cephe hattı oluşturulması gibi bir bilincin olmamasından dolayı sokak dokuları yok olmaktadır.

Köylerde yapılan anket çalışmalarında köyün ruhunu oluşturan gelenek, görenekler, köylere özgü yemekler ve hayırlar birçok değerin zamanla unutulmaya ve yapılmamaya başlandığı tespit edilmiş ve bu değerlerin de gelecek kuşaklara anlatılmadığı ve zamanla farklılaşmaya başladığı görülmüştür.

Köylere ilişkin yapılan araştırma, analizler sonucunda; köylerin dokusunun ve ruhunun yeniden canlandırılması ile Kızık köylerinin hak ettiği değerin geri kazandırılması amacıyla köylerin korunmasına yönelik bir yöntem olarak alan yönetimi planı yapılması önerilmektedir.

5. bölümde yapılan araştırmalar neticesinde de elde edilen veriler ile Derekızık, Hamamlıkızık, Fidyekızık ve Değirmenlikızık köylerinde halen kırsal dokuyu canlandırıp, alanın önemi ve değerini yansıtacak kırsal dokusunu yeniden hayata geçirecek alanlar olduğu düşünülmektedir. Ancak hızlı bir şekilde bu alanlara ilişkin planlar ve projeler yapılıp hayata geçirilmezse, köylerin tamamen kaybedileceği düşünülmektedir.

Kızık köylerine ilişkin alan yönetimi planı ilkeleri ve öncelikle yapılması öngörülen hususlara değinilmeden önce kızık köylerinin üstün evrensel değer tanımı yapılacaktır.

Kızık köylerinin üstün evrensel değer tanımı; 1300'lü yılların başından itibaren yaşamını sürdüren, Osmanlı kentlerinin kuruluş ve gelişmesine katkı sağlayan

vakıflara vakfedilmiş köy niteliklerini taşıyan, vakıf sistemi kurgusunda önemli bir yere sahip olan ve Osmanlı kent kimliğinin oluşmasında katkısı olan, kendilerini kapsayan tarım alanları ile dokusunun bütünleşerek şekillendiği ve sosyo-ekonomik koşullara göre yapı strüktürünün oluştuğu, bulunduğu çevreye ve geçim kaynaklarına göre gelenek, görenek ve yemek kültürü gibi kendine özgü birçok somut olmayan kültürel mirasları içinde barındıran ve tarihsel süreçte bir bütünlük arz eden kızık köyleri üstün evrensel değere sahip köylerdir.

Alan yönetimi planı öngörülen kızık köylerinin korunması için öngörülen öneriler aşağıda verilmiştir;

- ✓ Öncelikli olarak günden güne kaybolmakta olan Kızık köylerinin koruma altına alınması ve tüm yapı stoğunun incelenerek özgün dokuyu koruduğu düşünülen yapıların tescil edilmesi ve köylere ilişkin kentsel sit kararlarının alınması gerekmektedir.[22] 5. Bölümde verilen köylerin genel dokusunu yansıtan görsellerde köylerde önerilebilecek sit alanı sınırları yer almaktadır. Sınırlar hem etkileşim alanlarına göre hem de kadastral sınırlara göre belirlenmiştir.

- ✓ Koruma altına alınan 4 kızık köyüne ilişkin Koruma Amaçlı İmar Planları acil bir şekilde hazırlanmalı ve imar planlarına esas her parsele ilişkin tasarım rehberleri oluşturulmalıdır. Tasarım rehberleri oluşturulurken koruma ve kullanma dengesi kurulmalı ve çağdaş yaşam koşullarına göre yapılar irdelenmelidir.

- ✓ Kızık köylerindeki kültürel dokunun, gelenek ve göreneklerinin gelecek nesillere aktarılması ve bu kültürün kazandırılabilmesi için yayınların oluşturulması, etkinliklerin yapılması, atölyelerin kurularak öğrenimlerin sağlanması gerekmektedir.

- ✓ Geçmiş dönemlerde tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan günümüzde de tarımla uğraşmaya devam eden kızık köylerinde her ne kadar tarım alanları azalmış olsa da tarımın köyde canlandırılmasını sağlamak amacıyla hem zirai faaliyetler yapılmalı ve tarım teşvik edilmelidir.

[22] Kentsel sit alanı ilan edilmesinin alanın bozulmasını yavaşlatacağı ve imar planlarındaki müdahalelerin de kontrol altına alınacağı düşünülmektedir.

- ✓ Kızık köylerinde yaşayan ve tarımsal açıdan bilgi birikimine sahip kişiler ile tarım atölyeleri yapılmalı ve bilinen yöntemlerin uygulanabilmesi için ilgili kurumlar ile işbirliği yapılarak çalışmalar yürütülmelidir.

- ✓ Bursa İli'nde markalaşmış olan kestane şekerinin yapıldığı kestaneleri yetiştiren kızık köylerinde tarımsal faaliyelerinde kestane üretiminin de katılması ve bu konuda önemli bilgi birikimine sahip olan köylülerin deneyimlerinden yararlanılması gerekmektedir.

- ✓ Cumalıkızık haricinde kızık köylerinin de yer aldığı ve bu köylerin aynı değere sahip oldukları ile ilgili çalışmalar yapılarak, tüm kızık köylerini kapsayan bir yönetim planı hazırlanmalıdır. UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Cumalıkızık köyü turizm ve turizmin getirdiği birçok baskıyla karşı karşıya olduğundan problemler yaşamaktadır. Tez kapsamındaki diğer 4 kızık köyü ve çevresindeki alanlar Cumalıkızık Köyü'nün tampon bölgesi olarak düşünülmeli ve her bir köyün kendi başına değeri olsa da beşinin bir arada daha değerli olduğu görülmeli ve tüm kızık köylerini içeren dengeli stratejiler ve hedefler oluşturularak yönetim planı bütüncül çalışılmalı ve uygulanmalıdır. Bu durumda Cumalıkızık köyünün yaşadığı turizm baskısı, yeme içme mekanlarının arttırılmaya çalışılmasından dolayı kaybedilen dokusu, ulaşım ve otopark problemleri, konaklama birimlerine dönüştürülen yapıların yaşam alanını ve dokuyu etkilemesi gibi birçok problemin çözüleceği düşünülmektedir. Fonksiyonların paylaştırılması ve birbirine çok yakın olan ve geçmişte de her ihtiyacı paylaşmış olan kızık köyleri arasında yeniden bir bağlantı kurulması ile köylerin yeniden beraber yaşamasının sağlanması eski kızık ruhunu da geri getirecektir.

- ✓ Kızık köylerinde etkinlikler ve festivaller düzenlenerek hem kızık köylerinin yerlilerinin köylerinin değerini anlaması hem de diğer ziyaretçilerin Osmanlı Devleti için öneme sahip olan bu köyleri tanıyabilmesi sağlanmalıdır.

Yukarıda genel olarak kızık köylerinin korumasına ilişkin başlangıç olarak yapılması gereken öneriler verilmiştir. Kızık köyleri özelinde müdahale edilebilecek alanlar ile ilgili düşünceler de aşağıda yer almaktadır.

Derekızık Köyü

Kentleşme baskısıyla henüz karşılaşmamış ve kırsal dokusunu halen korumayı sürdüren Derekızık köyü, öncelikle kentsel sit alanı ilan edilmelidir. Böylece imar planı olmayan ancak köy yerleşik alanı tespiti dolayısıyla tarihi değeri ve sokak dokularını bilmeden imar verilen bu köyde koruma amaçlı imar planı yapılabilir ve dokunun korunması için ilk adım atılabilir. Daha sonra köyde halen yaşamın devam ettiği ve özgün dokuya sahip olan yapılar göz önünde bulundurularak, bir tasarım rehberi oluşturulup, yeni yapılacak yapıların bu dokuya uygun şekilde inşaası mümkün olabilir. Diğer yandan güney doğusunda yer alan günümüzde Saitabat Şelalesi olarak bilinen ancak gerçek adı Güvercinlik Şelalesi olan ve 1. Derece Doğal Sit alanında kalan şelale ile bütünleştirilen bir kentsel tasarım projesi çalışılabilir ve köye gerçek değeri kazandırabilir. Ayrıca diğer kızık köyleriyle arasında oluşturulması öngörülen kızık yolu ile de alandaki kentsel, doğal güzellikler ve yerin ruhu entegre edilerek Bursa için önemli bir turizm aksı oluşturulabilir.

Hamamlıkızık Köyü

Derekızık köyü gibi kentleşme baskısıyla henüz karşılaşmamış olan köy, kırsal dokusunu halen korumaktadır. Hamamlıkızık köyü de kentsel sit ilan edilmelidir. Çünkü imar planı olmayan köyde köy yerleşik alanına istinaden her köye verilen imar koşullarıyla imar verilmekte ve dokuyu gitgide bozmaktadır. Kentsel sit ilanından sonra koruma amaçlı imar planı yapılmalıdır. Köyde halen yaşamın devam ettiği ve özgün dokuyu yansıtan birçok yapı bulunmaktadır. Ayrıca köye adını veren restore edilmiş ancak kültür merkezi kullanımı öngörülmüş ve özgün dokusu bozulmuş hamamın eski kullanımına geri döndürülmesi gerekmektedir. Köylerdeki hamam kültürünün teşvik edilerek bu kültürel mirasın yok olmamasının sağlanması hatta öngörülen etkinlikler kapsamında bu aktivitenin de programlara entegre edilerek kültürel aktarımın sağlanması gerekmektedir. Her köye yüklenecek bir tema ile de kızık yolu olarak öngörülen aksta çeşitlilik sağlanabilecek ve her köyde kültürel anlamda etkinlikler yapılabilecek ve bu turizm rotası önemli bir hale gelecektir.

Fidyekızık Köyü

Fidyekızık köyü, Derekızık ve Hamamlıkızık köyleri gibi şanslı değildir. Çünkü kentleşme baskısı köye ulaşmış ve köyü tahrip etmeye başlamıştır. Ancak köy hızlıca kentsel sit alanı ilan edilerek kurtarılabilecektir. Köyde özgün dokuda birçok yapının halen bulunması da köy için bir şanstır. Köye ilişkin imar planı bulunmaktadır. Ancak köyün organik dokusu ve değeri göz önünde bulundurulmadan çalışılmış bu imar planı köyün tahrip olmasını daha da arttırmıştır. Hatta köyde bazı bölgelerde imar planı değişikliği yapılarak, kat adetleri ve emsaller değiştirilmeye başlamıştır. Bu nedenle alan kentsel sit ilan edilerek, bu tahribatın önüne geçilecek ve köyün yok olması durdurulacaktır. Diğer yandan köy meydanı tanımlı olarak halen bulunmakta olduğundan kızık köylerinin birlikte fonksiyonlandırılacağı bir yönetim planı ile köy hakettiği değeri geri kazanacaktır.

Değirmenlikızık Köyü

Değirmenlikızık köyü, kızık köyleri arasında kentleşme baskısıyla ilk karşı karşıya kalan kızık köyüdür. Köy kırsal dokusunu kaybetmiş durumdadır, sadece köyün camisi ve çevresi ile tescilli ağaçların bulunduğu eskiden Akçağlayan deresinin aktığı şu anda imar planında park alanı olarak gözüken bölge kurtarılabilir ve dokuyu yansıtacak ve yaşatacak müdahaleler bu bölgede gerçekleşebilir. Köy kentsel sit ilan edilmesi için gerekli dokuya sahip değildir ancak bu Değirmenlikızık köyü'nü kapsayan imar planının koruma mantığıyla çalışılamayacağı anlamına gelememektedir. İmar planı yeniden ele alınmalı ve müdahale edilebilecek yerler koruma mantığıyla düzenlenmeli ve kızık köyleri arasında öngörülecek kızık yolu mantığıyla birleştirilmelidir. Böylece hem köyde dokunun yeniden canlandıralabileceği alanlar korunmuş ve fonksiyonlandırılmış olacaktır.

Genel olarak, beşi bir arada daha değerli olan tüm kızık köylerine ilişkin bütüncül bir alan yönetimi planı kurgusu oluşturularak, Cumalıkızık köyü de dahil olmak üzere köylerin üstündeki baskılar çözümlenebilecek ve Osmanlı tarihinde öneme sahip olan ve Türkmen köyü olarak kurulmuş kızık köylerinin hakettikleri değer geri kazandırılabilecektir. Ayrıca oluşturulacak bu kültür rotası ve alanları ile yerlerin tahrip edilmeden eski ruhlarının yaşatılabilmesi, alanların koruma-kullanma dengesi ile sürdürülebilir bir şekilde korunabilmesi sağlanacaktır.

Yukarıda öncelikli olarak yapılması gerekenler ifade edilmiştir. İkinci olarak ise tüm Kızık köylerini içeren bir Alan Yönetimi Planı'nın ilkelerinin neler olması gerektiği düşünülmüştür.

Cumalıkızık köyünü de içeren Bursa ve Cumalıkızık Köyü Yönetim Planı'nda Cumalıkızık köyü için belirlenmiş hedefler, uygulamalar ve şuanki durum incelendiğinde; Cumalıkızık köyü için belirlenen hedeflerin 7 ana başlık altında toplandığı ve bu ana başlıklar altında da hedeflerin sınıflandırıldığı görülmüştür. Bu 7 ana başlık; yönetim, kültürel değerler-koruma ve planlama, sosyal-ekonomik-çevresel-yaşam kalitesi, eğitim-bilinçlendirme, erişilebilirlik-ulaşım, turizm-tanıtım-ziyaretçi yönetimi, acil durum ve afet yönetimidir. Bu başlıklar altında 5 senelik bir süreç için toplam 110 adet eylem belirlenmiş olmasına rağmen 37 adedi gerçekleştirilebilmiştir. Belirlenen eylemlerin gerçekleştirilememesinin birçok nedeni yer almaktadır. Ancak öncelikli nedenler şunlardır; kurumlardaki yöneticilerin çok fazla değişmesi ve her yöneticiye konunun aktarılmaya ve benimsetilmeye çalışılması, alanın değerinin bilincine varılmamasından ve ülkenin yaşadığı ekonomik nedenlerden dolayı uygulamalara ilişkin finansal kaynaklarda sıkıntılar yaşanması, halkın turizm sayesinde kolay bir kazanç elde etmesinden dolayı özgün yaşam şeklini terk ediyor olması ve bu nedenle aidiyet duygusunun azalmasından dolayı da köydeki kırsal kültürün yok olmaya başlaması, ulaşım açısından köyde uygun ve yeterli yerlerin olmaması gibi birçok neden bulunmaktadır.

Cumalıkızık köyü üstünde birçok baskının olduğu ve yaratıldığı bir köy durumuna geldiğinden, köy hem sosyal hem de fiziki açıdan bozulmaya başlamıştır. Çünkü üstüne yüklenen birçok fonksiyondan dolayı bu fonksiyonları taşıyamaz hale gelmiş ve özgün karakterini yitirmeye başlamıştır. Hem Cumalıkızık köyünün üstündeki bu baskıyı kaldırıp daha fazla bozulmasını engellemek hem de tüm kızık köylerinin beşinin bir arada daha iyi bir kurgu içinde yönetilmesi gerektiği düşünüldüğünden 5 kızık köyüne ilişkin bir alan yönetimi planı hazırlanması öngörülmüştür.

5 kızık köyünü kapsayan Alan Yönetim Planı'nın ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir;

- Tüm kızık köylerinin imar planlarını yeniden hazırlamak ve bütüncül bir kızık kurgusu düşünülerek fonksiyon alanlarını köylere paylaştırmak,

- Özgün yapı dokusu ve köy dokusunu korumak amacıyla koruma amaçlı imar planını yapmak ve bu plan ekinde kentsel tasarım rehbeleri tasarlamak,
- Paylaştırılan bu fonksiyonlara göre tüm projeler ve uygulamaları kurgulamak ve hazırlamak,
- Kızık köylerindeki tüm uygulamaları, aktiviteleri, etkinlikleri ve finansal durumu organize edecek bir yapıyı Bursa Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurmak ve bu konularda ilgili tüm meslek gruplarını bu organizasyonda bütünleştirerek tek merkezli ve koordineli olarak tüm iş ve işlemlerin buradan yürütülmesini sağlamak,
- Bütüncül bir ulaşım kurgusu oluşturmak ve köylerde alanın önemini, özelliklerini aktaran rehberlik hizmetlerini de bu ulaşım ağına entegre etmek, kişilerin gezdikleri yerleri anlayarak gezmelerini sağlamak,
- Belirlenecek turizm güzergahlarında ziyaretçilerin gezmesini sağlamak ve böylece halkın kırsal yaşamını sürdürebilmesi açısından mahrem alanlar oluşturmak,
- Tarımsal faaliyetleri desteklemek ve geçmişten günümüze kadar bilgi birikimi ile gelmiş kişiler ile çalışmalar yaparak yayınlar çıkartmak, ayrıca kurumlardaki prosedürleri çözmek, vatandaşları bürokrasiyi çözerek ve teşvikler oluşturulmasını sağlayarak tarımsal faaliyetlere geri döndürmek,
- Köylerdeki kırsal kültürden gelen hayırları yeniden başlatmak ve etkinlikler düzenleyerek köylerin tanınmasını ve somut olmayan kültürel miras olarak adlandırabileceğimiz bu hayırların ve kızık köylerinin kültürünün öğrenilmesini sağlamak,
- Kurulacak kızık köylerine ilişkin yetkilendirilmiş yapı ile tüm restorasyon işlerini tek merkezden yürütmek ve özgün dokunun bozulmasını sağlayacak tüm müdahaleleri tespit ederek yaptırımlarda bulunmak, KUDEB'in kurulmasını sağlamak,
- Her köyde atölyeler kurmak ve geçmişten gelen bilgi birikimine sahip orta yaş üzeri kızık köylülerinin gelecek nesilleri eğitmesini sağlamaktır.

Belirlenen bu ilkeler ve yapılan araştırmalar, çıkarımlar, sonuçlar ışığında Bursa Kızık Köylerini kapsayan bir alan yönetim kurgusu önerisi oluşturulmalıdır.

Kaynakça

AHUNBAY, Z., (1999). Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon, 2. Basım, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 27

AHUNBAY, Z., (2005). Tarihi Çevre Yönetimi ve Yönetim Planları, Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli, 3 Şubat 2005, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul, 35-60

AHUNBAY, Z., (2007) Tarihi Çevre ve Restorasyon, YEM Yayınları, İstanbul

AKDOĞAN, N. K., (2010). Dünya Miras Alanlarının Yönetiminde Turizmin Etkinliği, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi:27.11.2005, http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9637&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=alan%20y%C3%B6netimi, 03.03.2019

ALTINÖZ, G., (2007). Mimari Koruma Uygulamalarına Genel Bakış, Mimarlıki İstanbul, Sayı:338, 30-35

ALTINÖZ, G. (2012). Kültürel Miras ve Koruma Anlayışının Tarihsel Gelişimi, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Birinci Baskı, 299-303, Derleyen:Ersoy, M., Ninova Yayıncılık, İstanbul

ATAK, O., TATAR, S. Ve TUNASELİ, A. (2017). Kültürel Miras Oluşumunda Festivallerin Yeri ve Önemi:Fethiye Müzik Köyü Üzerine Bir Değerlendirme. The Journal of International Social Research, 52, 1397-1409

AYDOĞDU, Y., (2011). Kentsel Arkeolojik Koruma Alanlarının Yönetimi İstanbul Yenikapı Örneği, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Avrupa Kültür Konvansiyonu.(1954). Avrupa Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi

BAKER, D., STEPHARD, I., (1993) Archaeological Resource Management in UK, Sutton Publishing Ltd, UK, 101

BAYARTAN, M., (2005). Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, İstanbul, Sayı 13, 85-92

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı, (2016), http://www.bergama.bel.tr/Images/files/unesco/16062016alanplan.pdf, 09.03.2019

BERKİ, A. H., (1962). Vakıf Kuran İlk Osmanlı Padişahı, Vakıflar Dergisi, Ankara, Cilt 5, 127-128

BİNAN, C., (1999). Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci, YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1999

BRYSON, J.M., (1995). Strategic Planning for Puclic and Nonprofit Organizations; A Guide To Strengthening and Sustaining Organizational Achievement, Revised Edition, San Francisco, 4-5

Bursa(Hanlar Bölgesi & Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı, (2013), http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/unesco/yonetim-plani/, 04.03.2019

City of Bath World Heritage Site Management Plan, (2003), https://www.bathworldheritage.org.uk/sites/world_heritage_site/files/heritage/City%20of%20Bath%20WHS%20Management%20Plan%202003-2009.pdf, 09.03.2019

ÇAKAR, D. (2016). Kültürel Mirası Koruma Bağlamında "Yavaş Şehir" (CITTASLOW) Hareketi:Türkiye Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

ÇAĞLAR, N. (2017). "Bursa-Oğuz Türklerinin Kızık Boyu ve Bursa'daki Kızıklar", Kızık Boyu Cilt 2-Türkiye Kızıkları, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 229-260

ÇAĞLAR, N. (2018). Türkiye Kızıkları, Kızık Boyu Dergisi, Sayı 1, 17-19

ÇAĞLAR, Z. (2018). UNESCO Dünya Miras Listelerinin Turizme Etkisi: Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri Örneği, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

ÇELEPİ, M. S. (2016). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Üniversite Gençliği. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(3), 15-35

CERASI, MAURICE, M., (1999). Osmanlı Kenti-Osmanlı İmrapatorluğu'nda 18. Ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, (Çev. Aslı ATAÖV), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 70

ÇETİN, O., (2009). "Oğuz Boylarından Bir Boy: Kızık", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 8-15

Çevre ve Orman Bakanlığı, (2007). Korunan Alan Planlaması ve Yönetimi, Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi Deneyimi, TŞOF Trafik Matbaacılık A.Ş., Ankara, 167

ÇOLAK, İ. N., (2007). Alan Yönetiminin Hukuksal Boyutu, ulusal Alan Yönetimi Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, www.e-akademi.org, Şubat 2011 sayısında hakemli makale

DİNÇER İ., ENLİL Z., (2011). Kültür Mirasının Değişen Kapsamı ve Kültürel Mirasın Toplum İçin Değeri-Faro Sözleşmesi'nin Algılanması Türkiye İçin Bir Ön Araştırma, Kültür Politikaları ve Yönetimi, Yıllık 2011, İstanbul Bilgi Üniveristesi Yayınları, İstanbul

DİNÇER, İ. (2013), Alan Yönetimi, Planların Gerçek Hayatla Buluşma Şansını Arttırır, Söyleşi, Arkitera http://www.arkitera.com/soylesi/561/alan-yonetimi-planlarin-gercek-hayatla-bulusma-sansini-arttirir

DİNÇER, İ., AKIN O., (1994). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı, 2.Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokyumu, İstanbul, 127-131

DOSTOĞLU, N., (2009). "Bursa Kızık Köylerinde Fiziksel Doku ve Sivil Mimarlık Örnekleri", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 34-44

ENLİL, Z., AKSOY, A., (2012). Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar, Anadolu Üniversitesi Yayını, Kültürel Miras Yönetimi Kitabı, Ünite 1, 2-29

ERES, Z., (2008). "Türkiye'de Planlı Kırsal Yerleşmelerin Tarihsel Gelişimi ve Erken Cumhuriyet Dönemi Planlı Kırsal Mimarisinin Korunması Sorunu", Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008

ERTEM, A., (2004). İstanbul Vakıfları, İstanbul; Şehir ve Medeniyet, Klasik Yayınları, İstanbul, 327-333

Faro Konvansiyonu. (2005). Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi

FEILDEN, B., ve JOKILEHTO, J., (1993). Guidelines for the Management of World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Roma

GERAY, U., KÜÇÜKKAYA, İ., (2011). Havza Yönetim Modeli Üzerine Düşünceler,05.05.2019,http://www.cekulvakfi.org.tr/img/doc/havzayonetim modeli.doc

GÜLER, M., EKİNCİ, Y., (2010). Tarihi Çevre Korumanın Yönetsel Boyutu ve Alan Yönetimi, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 19, Sayı 3, 1-24

GÜLERSOY, N. Z., (2008) Kentsel Sit Alanlarında Alan Yönetimi Toplantısı, Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul, Ocak 29; Aktaran AKSU, İ. E., (2009), Tarihi Kent Çekirdeklerinde Alan Yönetimi; Mostar Örneği ve Tarihi Yarımada İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

GÜNEŞ, G., (2011). Korunan Alanların Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım: Katılımcı Yönetim Planları, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 3, No:1, 47-57

GÜVENÇ, B.(2002), Kültürün Abc'si, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

HIZLI, M., (2009). "Tarihin Bursa'ya Armağanı: KIZIKLAR", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 20-23

HIZLI, M., (2009)."Bursa Kızık Köylerinin Muhteşem Direnişi", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 264

ISHWARAN, N. (2004) Internatıonal Conservatıon Dıplomacy And The World Herıtage Conventıon, Routledge, England.

ICOMOS (1964). Venedik Tüzüğü. 24.02.2019, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf

ICOMOS (1982). Deschambault Bildirgesi: Quebec Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Tüzük. 24.02.2019, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0278064001542192555.pdf

ICOMOS (1987). Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü. 24.02.2019,

http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf

ICOMOS (1994). Nara Özgünlük Belgesi. 24.02.2019, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf

ICOMOS (1999). II. Burra Tüzüğü: Kültürel Öneme Sahip Yerlein Korunması Amaçlı Avustralya-ICOMOS Tüzüğü, 01.05.2019, https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf

ICOMOS (2000). The Burra charter. 24.02.2019, http://australia.icomos.org/wp-content

ICOMOS (2005). Miras Yapılarının, Ören yerlerinin ve Alanların Muhafaza Edilmesi İle İlgili Xi'an Deklarasyonu. 24.02.2019, http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-XIAN-deklerasyonu%2C-2005.pdf

ICOMOS (2006). Annual Report, 01.05.2019, https://www.icomos.org/annual_reports/2006/pdf/ICOMOS_annual_report_2006_web.pdf

ICOMOS, http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr, 28.02.2019

ICCROM, https://www.iccrom.org/, 28.02.2019

IUCN, https://www.iucn.org/about, 28.02.2019

İPŞİRLİ, M., (1994). Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, IRCICA Yayınları, İstanbul, 139-277.

KAPLAN, M. (1999). Kültür ve Dil, İstanbul: Dergah Yayınları

KAPLANOĞLU, R., (2009). "Değirmenlikızık Köyü", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 104-145.

KAPLANOĞLU, R., (2009). "Fidyekızık Köyü", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 228-273

KAPLANOĞLU, R., (2009). "Derekızık Köyü", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 174-212

KELEŞ R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayını, 1980; İmge Kitabevi Yayınları, 1998

Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik, Yayın Tarihi:26.07.2005, http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9171&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=koruma%20ama%C3%A7l%C4%B1, 03.03.2019

KURT, N., (2004). "Değirmenlikızık Mahallesi", Bursa Defteri, Üç Aylık Kent Kültürü ve Düşün Dergisi, 75-79

KUBAN, D., (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 52

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No:5226, Yayın Tarihi:27.07.2004,http:/rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/07/20040727.htm, 03.03.2019

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun No:2863, Yayın Tarihi: 23.07.1983, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863-20131008.pdf, 03.03.2019.

MADRAN, E., (1999). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 2002

NDOSI, O. M., (1992) Preparing Management Plans for Protected Areas. Parks, Canada, 1978

NİŞANCI, Z. N. (2012). Toplumsal Kültür-Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine Yansımaları. Journal of Life Sciences, 1, 1279-1293

OĞUZOĞLU, Y., (2009). "Bursa'nın Kızık Köyleri", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 16-19

ÖCALAN, H., B., SEVİM, S., YAVAŞ, D., (2013). Bursa Vakfiyeleri-1, Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa Kültür A.Ş., Bursa

ÖTER, Z., ÜNAL, E. (2011). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm Etkileşiminin Beypazarı İlçesinde Yerel Ekonomiye Katkıları. International Journal of Contemporary Tourism Research, 1-17

ÖZBAY, S., (2008). Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 147

ÖZDOĞAN, M., (2006). Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları

ÖZTÜRK, N., (1995). Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıflar, İstanbul

PEHLİVAN, H., (2019). "Yıldırım Sosyoloji Çalışmaları", Yayınlanmamış Makale, Yıldırım Belediyesi, Bursa

SEVİM, S., (2009). "Kızık Köylerini Orhan Gazi Vakfetmiştir?", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 24-28

ŞENTÜRK, A. (2012). UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Almanın, Ülke Kültürel Miras Koruma Politikalarına Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TAPAN, M., (2007). Soru ve Cevaplarla Koruma, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası ve İstanbul Büyükkent Şubesi

TEKELİ, İ. (1987), Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye 11.Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu: Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Trakya Üniversitesi, Edirne

The Old and New Towns of Edinburgh, World Heritage Site Management Plan, (2005).

http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/8123/old_and_new_towns_of_edinburgh, 03.03.2019

The Old and New Towns of Edinburgh, World Heritage Site Management Plan, (2017).

THOMAS, L., MIDDLETON, J. And PHILIP, A., (2003), Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas(WCPA), www.iucn.org/themes/wcpa/pubs/guidelines.htm, (01.03.2019)

THORSELL, J., (1995). A Practical Approach to the Preparation of Management Plans for Natural Heritage Sites.

Queensland Goverment, (2008). Heritage Building Conservation, 01.05.2019, http://www.build.qld.gov.au/aps/heritage.asp

ULUSAN, E., (2016). Türkiye'de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi, İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, İstanbul

UNESCO.(1972), Paris, The Convention Concerning The Protection Of the World Cultural and Natural Heritage, http://portal.unesco.org/en(23.02.2019)

UNESCO World Heritage Center, (1977), Operational Guidelines For The Implementation Of The World Heritage Convention, whc.unesco.org/opgutoc.htm,(23.02.2019)

UNESCO World Heritage Centre, (2011), Operational Guidelines For The Implementation Of The World Heritage Convention, whc.unesco.org/opgutoc.htm,(24.02.2019)

UNESCO, (1989). Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı. 24.02.2019, http://www.unesco.org.tr/Pages/182/176

UNESCO, (1954). Lahey Sözleşmesi: Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlığın Korunması Sözleşmesi. 24.02.2019, http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Lahey-Sozlesmesi-UNESCO%2C-1954.pdf

UNESCO, (1994). "Yaşayan İnsan Hazineleri" Ulusal Sistemlerinin Kurulmasına İlişkin Kılavuz İlkeleri. 24.02.2019, www.unecso.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/UNESCOYIH.pdf

UNESCO, (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. 24.02.2019, https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf

UNESCO, (2005). Kültürel İfade Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Hakkında Sözleşme. 24.02.2019, http://www.unesco.org.tr/Pages/179/177/

UNESCO, (2008). Quebec Declaration on the Presevation of The Spirit of Place. 24.02.2019, https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf

UNESCO WHC. (2011) 35. Komisyon Raporu. Paris.

UNESCO WHC, (2012) 36. Komisyon Raporu, Paris.

UNESCO, World Heritage Center, (2013). Operational Guidelines For The Implementation Of The World Heritage Convention

UNESCO, (2005). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, www.unecso.org.tr, 01.03.2019

UNESCO, (2019). www.unesco.org.tr, 24.02.2019

YAVAŞ, D. (2009). "Kızık Köylerinde Türk Kültürü", Uludağ'ın Beşibirliği Bursa Kızık Köyleri, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursav, Bursa, 29-33

YAZGAN, M., E. ve ERDOĞAN E. (1992) Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama, Peyzaj Mimarlığı Derneği Yayınları: 2 Ankara, 205 s. Aktaran:ÖZDEMİR, H., (2007) Tarihi Çevrede Kentsel Peyzaj Tasarım İlkelerinin Belirlenmesi, İstanbul-Zeyrek Örneğinde Bir İrdeleme, Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, 129 s.

YÜCEL, C., Gülersoy, Z. N., (2006). Türkiye'de Kentsel Sit Alanlarının Planlanması İçin Bir Sistem Önerisi, İTÜ Dergisi/A: Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:5, Sayı:1, 3-14, 05.05.2019, http://www.itudergi.itu.edu.tr/tammetin/itu-a_2006_5_1_C_Yucel.pdf

ZEREN, N. (1981) Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, İ.T.Ü., Aktaran: ŞENTÜRK Aylin, 2012, UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Almanın, Ülke Kültürel Miras Koruma Politikalarına Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (1983). 24.02.2019, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf

3.Bin yılda Yaşayan Osmanlı Köyü-Cumalıkızık Fikir Proje Yarışması, (2007). Bursa İl Özel İdaresi, Yıldırım Belediyesi, Mimarlar Odası Bursa Şubesi, Bursa

İnternet Kaynakları

URL-1: www.tdk.gov.tr, 24.02.2019

URL-2: http://www.mevzuat.gov.tr, 24.02.2019

URL-3:http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?, 24.02.2019

URL-4: https://ich.unesco.org, 2019

URL-5: www.unesco.org.tr, 24.02.2019

URL-6: http://www.icomos.org.tr, 02.03.22019

URL-7:https://planningedinburgh.files.wordpress.com/2017/03/management-plan-summary-2017.pdf, 03.03.2019

URL-8: https://whc.unesco.org/en/list/428, 09.03.2019

URL-9:http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-100414/bursa-ve-cumalikizik-osmanli-imparatorlugunun-dogusu-bu-.html, 10.03.2019

URL-10: https://www.says.gov.tr/savab/#/, 15.03.2019

URL-11: http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html, 18.05.2019

URL-12: http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44395/dunya-miras-gecici-listesi.html, 18.05.2019

URL-13: http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=tr, 18.05.2019

URL-14: http://whc.unesco.org/en/danger/, 18.05.2019

Kişisel İletişim Kaynakları

SÜNER, E., Fidyekızık Köyü Sakini, Tarihi Bursa Kızıklar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Kurucu Başkanı, Kişisel İletişim, 2019

GÜNGÖR, İ., Derekızık Köyü Sakini, Tarihi Bursa Kızıklar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Başkanı, Kişisel İletişim, 2019

BARUT, İ., Hamamlıkızık Köyü Sakini, Kişisel İletişim, 2019

IŞIK, S., Derekızık Köyü Sakini, Kişisel İletişim, 2019

BIÇAKÇI UYGUR, M., Değirmenlikızık Sakini, Kişisel İletişim, 2019

A
UNESCO Tarafından Yapılan Korunacak Varlıkların Tanımı

1.Kültürel Varlık;

*Anıtlar; tarihsel, sanatsal veya bilimsel açıdan olağanüstü bir değeri bulunan mimari eserler, anıtsal yontu ve resimler, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara ve eleman grupları.

*Bütünler; mimarileri, birlikleri ya da manzara ile bütünleşmeleri nedeni ile tarihsel, sanatsal ya da bilimse açıdan olağanüstü evrensel bir değeri bulunan yalıtık ya da birleşik yapı grupları.

*Sitler; tarihsel, estetik, etnolojik ya da antropolojik açıdan, olağanüstü evrenselbir değeri bulunan insan yapıtları, insanla doğanın ortaklaşa eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan bölgeler.

2. Doğal Varlık;

*Estetik ve bilimsel açıdan olağanüstü evrensel değeri bulunan fizik ve biyolojik oluşumlar ya da oluşum grupları tarafından meydana hetirilen doğal eserler.

*Bilim ya da koruma açısından olağanüstü bir evrensel değeri bulunan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tehdit altında bulunan hayvan ve bitki türlerinin yaşam bölgesini oluşturan sınırları kesinlikle saptanmış bölgeler.

*Bilim, koruma ya da doğal güzellikler açısından olağanüstü evrensel bir değeri bulunan doğal sitler ya da kesin biçimde sınırlanmış doğal bölgeler.

Sözleşmenin hükümleri uluslararası bir komitenin çalışmaları ile uygulanır. Bu komite evrensel mirasın dökümünü yayımlar ve ortak yardımı düzenler; bu yardım için bir "evrensel miras fonuınun" kaynaklarından yararlanılır;

1.Evrensel Miras Komitesi: Sözleşmeyi yürüten Evrensel Miras Komitesi denen hükümetlerarası bir komitedir. Sözleşmeye katılan 21 devletin temsilcilerinden oluşan bu komitenin başlıca yükümlülükleri şunlardır;
Anıtlar ve Sitler Uluslararası Konseyi(ICOMOS)

Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu için Uluslararası Çalışmalar Merkezi(ICROM)

Doğa ile Kaynakların Korunması İçin Uluslararası Birlik(UICN)

2.Evrensel Varlıkların Listesi: "Olağanüstü evrensel bir değeri olan anıt ve sitleri" saptayan komite bunları evrensel varlıklar listesine kaydeder. Listeye geçirme önerisi devletlerden gelir, ancak, kültürel varlıklar ile doğal varlıklar arasında uygun bir dengeyi korumak sureti ile, söz konusu olan eserlerin dünyada tek olma ve özgün olam ölçütlerini titizlikle kullanarak karar veren komitedir. Böylece bu listede yer alan varlıklar, uluslararası kamu oyunun gelecek kuşaklar için korunmasını özellikle gerekli gördüğü varlıklarıdır.

1982'de bu döküm 112 sit ve anıt içermekteydi. Ancak, komite bir de yanlızca büyük ve belirli tehlikelere maruz kalan ve korunmaları büyük çalışmalar gerektiren evrensel değerdeki sitleri kapsayan bir liste hazırlanmıştır. Her iki liste iki yılda bir yenilenmekte ve yayınlanmaktadır.

3. Ortak Yardım: "Ulusal ölçekteki mirasın korunmasını çoğunlukla, gerek duyulan olanakların büyüklüğü ve ekonomik, bilimsel ve teknik kaynal-kların yetersizliği nedeni ile tamamlanamamaktadır…"

"Toplumsal ve ekonomik yaşamın evrimine" bağlı bu sürekli yozlaşma ve hatta yıkılma tehlikesi karşısında, korumadan sorumlu olanlar sık sık yokluğu ile karşılaşmaktadır. İşte bu nedenle miras komitesinin yönetmekle yükümlü olduğu kaynak ortak yardım pek çok ülke için kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Mimari varlığı, doğal varlığı koruma, mühendislik bilimlerinden mikrobiyolojiye kadar bir dizi disiplini, arkeoloji, sanat tarihi, mimari ve en titiz restorasyon teknikleri ile, botanik, zooloji, orman işletmeciliği, ekonomi, şehircilik, hukuk ve yönetim bilimleri gerektirmektedir. Bu alanların pek çoğunda uzman sayısı azdır ve edinilen deneyimler yeterince yayılmamaktadır. Bu nedenle komite tarafından sağlanan yardım, eleman alışverişine ve işbirliğine dayanmaktadır. Yardım iyi belirlenmiş amaçlar için yapılmaktadır; araştırmalar yapılmasıi uzman ve teknisyenlerin yardımcı olmalarıi nitelikli personel yetiştirilmesi, malzeme sağlanması. Devletler bundan başka uzun süreli borçlar alabilirler ve belli durumlarda, karşılıksız sübvansiyonlardan yararlanabilirler. Ayrıca, bir felaket yüzünden varlıklar ciddi biçimde zarar uğrar ya da doğruya yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalırsa, acil bir yardım öngörülmüştür.

4. Evrensel Varlık Fonu: Her yardım parasal kaynaklar gerektirir. Bunları bir araya getirmek için sözleşme Varlık Fonu kurmuştur. Sözleşmeye katılan devletlerin zorunlu ya da isteme bağlı katkıları ile beslenen bu fon öbür devletlerin, uluslararası kuruluşların, kamuya ait, özel ve kişiye ait kuruluşların bağışlarını da kabul edebildiği gibi, toplanan paraları ve düzenlenen gösterilerden elde edilen hasılatı da gelir kaydedilebilir.

Bugüne kadar, fon, evrensel varlık komitesine hükümetlerce ileri sürülen çeşitli talepleri karşılamış, bu hükümetlere çok değişik çaptaki çalışmalar için uzmanlar ve zorunlu donanım sağlamıştır. Bunlar araştırma ve dökümler, yönetim planları, koruma, restorasyon ya da değerlendirme çalışmalarıdır. Bu yardım kapsamı içinde, her düzeyde uzman personelin yetiştirilmesi amacı ile araştırma stajları düzenlenmiştir.

B
Edinburg Riskler ve Çözüm Politikaları

RİSKLER	POLİTİKALAR
• Yeni gelişimin sit içinde veya dışında silueti etkilemesi • Dokuya aykırı yeni gelişimin sitte yarattığı tahribat • Eski ve Yeni Kent arasındaki vadinin yeşil niteliğinin ve ayırıcı fonksiyonun kaybı • Gelişim alanlarının yeşil bant üzerindeki baskısı • Yeşil alan sürekliliğinin kaybedilmesi uygunsuz gelişme alanlarının vadiyi etkilemesi • Kentsel dokuya uygun olmayan gelişim alanlarının artması • Yanlış müdahale sonucu kentsel dokularda karakter kaybı (sokak yüzeylerinde uygun olmayan malzeme, uygun olmayan kent mobilyaları vb.) • Uygun olmayan müdahaleler yapılması ve yetersiz bakım uygulanması	1. Kentsel çevrenin bir bütün olarak korunması 2. Uygunsuz gelişimin kontrol edilmesi: Castle Rock, Calton Hill, Arthur's Seat ve Salisbury Crags ve bu alanlara bakıldığında ve bu alanlardan görünen manzara değeri üzerindeki sınır çizgisinin korunması • Çok katlı binaların uygun yönde gelişiminin sağlanması • Yeni gelişen alanlardan olumsuz yönde etkilenen Eski Kent görünümünün korunması • 1995 Yılında ICOMOS tarafından önerilen tampon bölgenin revize edilmesi ihtiyacının dikkate alınması 3. Kentsel peyzaj alanları için koruma yöntemlerinin geliştirilmesi 4. Bölgeye kamu erişiminin arttırılması 5. Princess Street Gardens ve Waverley Vadisi'nin ayırıcı rolünün devamının sağlanması 6. Waverley Vadisi'ndeki yeni gelişmelerin İzlenmesi 7. Yeni gelişme alanlarının vadideki geleneksel ve kırsal mimari karakterine uygun olarak yapılması 8. Vadinin doğal habitatlarının korunması 9. Sitte farklı doku karakterlerinin ve kentsel dokunun korunması ve anlaşılması 10. Farklı kentsel dokulara sahip olan eski ve yeni kent alanlarına uygun planlama yapılması 11. Kendi içerik ve ölçeklerine uygun gelişme ve önerilerin sunulması 12. Kalkınma rehberleri doğrultusunda en yüksek mimari ve kentsel kalitenin takip edilmesi 13. Manzara noktalarının korunması ve yeni manzara noktalarının oluşturulması 14. Tarihi sokak yüzeylerindeki dokunun ve formların korunması 15. Kentsel tarihi dokuyu ve Dünya Mirası statüsünü korumak amacı ile bütünsel ve sürdürülebilir stratejilerin geliştirilmesi 16. Yeni gelişme alanlarında yüksek kaliteye uyulması, kötü durumdaki yapıların kazanılması

• Edinburgh'un benzersiz yer hissinin ve eşsiz peyzaj değerinin erozyonu: yerel malzeme kaybı, kamusal alanda uygunsuz müdahale ya da kötü bakım yapılması, kamusal alanda küçük ölçekli ekler • Araç trafiğinin kentsel kaliteyi azaltması • Yangın ve diğer afet riskleri • Arkeolojik alanların kaybı ve bilgilerin kaybedilme riski • Uygun işlevli yapı azlığının neden olduğu yapı fazlalığı • Binalarda kalite ve özgünlük kaybı Çürüme Aşınma Zayıf ve yetersiz onarımlar Uygun olmayan malzeme kullanımı • Geleneksel malzemelerin yetersiz olması • Yetersiz bakım ve uygun olmayan onarımlar yapılması • Heykel ve anıtların çevresinde uygun olmayan yapılaşma • Açık alanların kaybı • Açık alanların uygunsuz kullanımı • Uygun olmayan ve yetersiz bakım	17. Uygulama sırasında durum tespiti yapılması, kontrol mekanizmaları geliştirilmesi 18. Güncel ve kontrollü planlama yapılması 19. Üstün evrensel değerlerin geliştirilmesi için farkındalığın arttırılması 20. Geleneksel malzemelerin kullanımının teşvik edilmesi 21. Koruma becerisinin ekonomik olarak desteklenmesi 22. Geleneksel malzemelerin geri dönüşümünün teşvik edilmesi 23. Üstün evrensel değerlerin korunması için çevre ve trafik konularında önlemler alınması Tarihi yapılarda olduğu gibi yeni yapılanmalarda da geleneksel malzemelere erişimin sağlanması 25. Sokaklarda yer alan mobilyaların azaltılması (trafik işaretler levhaları, çöp kovaları, otobüs durakları, geri dönüşüm kutuları vb.) 26. Kentte park alanlarının olumsuzluklarının azaltılması 27. Araç trafiğinin azaltılması ve toplu taşıma araçları ile motorsuz araçların kullanımının yaygınlaştırılması 28. Araç trafiğini azaltmak için eylem ve girişimlerin desteklenmesi 29. Afet planlamasının yapılması 30. Arkeolojik araştırmalara destek verilmesi 31. Arkeolojik bulgulara rastlanılması durumunda anında müdahale edilmesi 32. Tarihi yapıların geri kazanılmasının ve uygun işlevle yeniden kullanılmasının sağlanması 33. Boş binaların bakımının teşvik edilmesi 34. Tarihi binaları korumak için • Binaya uygun bakımın teşvik edilmesi • Yüksek kalitede onarım çalışmaları için uygun malzeme ve işçiliğin teşvik edilmesi 35. Restorasyon ve diğer müdahalelerin Nara Sözleşmesi'ne göre aslına uygun olarak yapılması 36. Tarihi yapıların iç mekanlarının da özgünlüğüne uygun olarak korunması 37. Heykel ve anıtların özgün yerlerinde korunması 38. Modern sanat üretiminin yanında eski üretim geleneğine de devam edilmesi 39. Kentteki açık alanların karakterinin korunması 40. Bahçelerin kamu tarafından kullanımının

• Uygun olmayan bitkilerin kullanılması • Kent içindeki kamusal alanların kaybı • Kent içindeki arkeolojik alanların kaybı • Kentin geleneksel topluluklarının, geleneksel kurumların ve işlevlerin göç etmesi • Modern hayatın ihtiyaçlarına uyum sağlanamaması • Küresel pazarda rekabet etme baskısı • Dünyaya eklemlenmede başarısızlık • Toplumsal bellek değerlerinin kaybedilmesi • Festivallerin azalması • Taşıma kapasitenin üzerinde festival düzenlenmesi	Yaygınlaştırılması 41. Açık alanların sınırlarının korunması 42. Park ve bahçelerde, mezarlıklarda, yeni ve eski kent dokusundaki açık alanlarda uygun bakım rejiminin geliştirilmesi 43. Princess Street Garden için geliştirilen koruma planlarının uygulanması 44. Kent merkezinde bulunan kamu alanlarının geleneksel ve kurumsal araçlar ile korunması ve geliştirilmesi 45. STK'lar aracılığı ile kamu alanlarının gelişiminin teşvik edilmesi 46. Arkeolojik alanların yerinde korunması 47. Arkeolojik alan potansiyelinin uygun biçimde değerlendirilmesi 48. Kent içindeki geleneksel kurumların ve mesleklerin korunması 49. Geleneksel toplulukların kentte yaşamasının teşvik edilmesi 50. Farklı toplulukların yönetime katılımının sağlanması 51. Küresel rekabet konusundaki baskıların ve nasıl karşılanacaklarının anlaşılması 52. Tarihi dokunun dünyaca tanınmış kişilerle ilişkilendirerek kimliklendirilmesi ve korunması 53. Eğitim ve sosyal hizmetler yoluyla bilgi ve bilinç seviyesinin arttırılması 54. Kent içinde festivallerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi 55. Kapasitenin altında kullanılan alanlarda kullanımı arttırmak için politikalar geliştirilmesi

C
Derekızık Köyü Fotoğraflar

3 Numaralı Yapı

4 Numaralı Yapı

5 Numaralı Yapı-1

5 Numaralı Yapı-2

6 Numaralı Yapı

8 Numaralı Yapı

9 Numaralı Yapı

10 Numaralı Yapı

13 Numaralı Yapı

14 Numaralı Yapı

15 Numaralı Yapı-1

15 Numaralı Yapı-2

16 Numaralı Yapı-1

16 Numaralı Yapı-2

17 Numaralı Yapı-1

17 Numaralı Yapı-2

19 Numaralı Yapı

20 Numaralı Yapı

23 Numaralı Yapı

26 Numaralı Yapı

27 Numaralı Yapı

28 Numaralı Yapı

29 Numaralı Yapı

30 Numaralı Yapı-1

30 Numaralı Yapı-2

31 Numaralı Yapı

Ç
Hamamlıkızık Köyü Fotoğraflar

1 Numaralı Yapı

2 Numaralı Yapı

3 Numaralı Yapı

4 Numaralı Yapı

6 Numaralı Yapı

8 Numaralı Yapı

11 Numaralı Yapı

12 Numaralı Yapı

18 Numaralı Yapı

19 Numaralı Yapı

20 Numaralı Yapı

21 Numaralı Yapı

22 Numaralı Yapı

23 Numaralı Yapı

24 Numaralı Yapı

27 Numaralı Yapı

28 Numaralı Yapı

29 Numaralı Yapı

31 Numaralı Yapı

34 Numaralı Yapı

D
Fidyekızık Köyü Fotoğraflar

1 Numaralı Yapı

2 Numaralı Yapı

3 Numaralı Yapı

4 Numaralı Yapı

5 Numaralı Yapı

6 Numaralı Yapı-1

6 Numaralı Yapı-2

7 Numaralı Yapı

8 Numaralı Yapı

9 Numaralı Yapı

10 Numaralı Yapı

11 Numaralı Yapı

12 Numaralı Yapı

13 Numaralı Yapı

14 Numaralı Yapı

15 Numaralı Yapı

17 Numaralı Yapı

18 Numaralı Yapı

19 Numaralı Yapı

20 Numaralı Yapı-1

20 Numaralı Yapı-2

21 Numaralı Yap

26 Nu maralı Yapı

27 Numaralı Yapı

E
Değirmenlikızık Köyü Fotoğraflar

1 Numaralı Yapı

2 Numaralı Yapı

3 Numaralı Yapı

7 Numaralı Yapı

8 Numaralı Yapı

10 Numaralı Yapı

F
Konut Anket Föyü

TEZ ÇALIŞMASINA YÖNELİK HAZIRLANAN ANKET ÇALIŞMASI		
1.CİNSİYET	KADIN	
	ERKEK	
2. DOĞUM YERİNİZ		
3.YAŞINIZ		
4. EĞİTİM DURUMUNUZ		
İLKOKUL		
ORTAOKUL		
LİSE		
LİSANS		
YÜKSEK LİSANS		
DİĞER		
5. MESLEĞİNİZ		
6. NEREDE ÇALIŞIYORSUNUZ		
7. YAKIN AKRABALARINIZ NEREDE YAŞIYOR?		
8. ÇOCUKLARINIZ NE İŞ YAPIYOR?		
9.KÖYDE Mİ YAŞIYOR? KÖYDE YAŞAMIYOR İSE NEREDE YAŞIYOR?		
10. KÖYDE AKRABALIK, KOMŞULUK İLİŞKİLERİ NASIL?		
11. TARIMLA UĞRAŞIYOR MUSUNUZ?	EVET	
	HAYIR	
12. NE YETİŞTİRİYORSUNUZ?		
13. HAYVANCILIKLA UĞRAŞIYOR MUSUNUZ?	EVET	
	HAYIR	
14. HAYVANLARINIZ KÜÇÜKBAŞ MI, BÜYÜKBAŞ MI?		
KÜÇÜKBAŞ ☐ BÜYÜKBAŞ ☐ İKİSİDE ☐		
15. KESTANE AĞAÇLARI ESKİDEN BU BÖLGEDE ÇOKMUŞ SİZİN DE VAR MIYDI?	EVET	HAYIR
16.VAR İSE YAKLAŞIK KAÇ ADET VARDI? NE KADAR KESTANE TOPLUYORDUNUZ?		
17.ŞU ANDA KESTANE AĞACINIZ VAR MI?	EVET	HAYIR
18.VAR İSE YAKLAŞIK KAÇ ADET AĞACINIZ VAR? NE KADAR KESTANE TOPLUYORSUNUZ?		
19. MÜREKKEP HASTALIĞI NEDİR BİLİYOR MUSUNUZ?	EVET	HAYIR
20. NASIL BİR HASTALIK BU?		
21. AHŞAP İŞLERİ İLE UĞRAŞIYOR MUSUNUZ?	EVET	HAYIR
22.UĞRAŞIYORSANIZ NELER YAPIYORSUNUZ?		

23.BAŞKA YAPTIĞINIZ EL SANATI, EL İŞİ VAR MIDIR?	EVET	HAYIR
24.VAR İSE NELER YAPIYORSUNUZ?		
25.KIZIK KÖYLERİ İLE İLGİLİ NE BİLİYORSUNUZ?		
26.BİLDİĞİNİZ KIZIK KÖYLERİNİ SAYAR MISINIZ?		
27.BAYINDIRKIZIK, DALLIKIZIK KÖYLERİNİ BİLİYOR MUSUNUZ?	EVET	HAYIR
28.KAYBOLAN BU KÖYLERİN YERLERİ HAKKINDA BİLDİĞİNİ/DUYDUĞUNUZ BİRŞEYLER VAR MI?		
29.CUMALIKIZIK KÖYÜNÜ NASIL BULUYORSUNUZ?		
30.SİZİN KÖYÜNÜZDEKİ EVLERİN DE KORUNMASINI İSTER MİYDİNİZ?	EVET	HAYIR
31. SİZCE KÖYÜNÜZDE YAPILAN YENİ EVLER Mİ GÜZEL, ESKİ EVLER Mİ?	ESKİ	YENİ
32.NEDEN?		
33.KÖYÜNÜZÜN İLK KURULUŞU İLE İLGİLİ AİLE BÜYÜKLERİNİZ SİZE BİR ŞEY ANLATTI MI? NELER ANLATTI?		
34. SİZ ÇOCUKLARINIZA ANLATIYOR MUSUNUZ?	EVET	HAYIR
35.KÖYÜNÜZ ESKİDEN VAKIF KÖYÜYMÜŞ, BU KONU İLE İLGİLİ BİR BİLGİNİZ VAR MI?	EVET	HAYIR
36. VAR İSE HANGİ VAKFA BAĞLIYMIŞ? BİLDİĞİNİZ BAŞKA BİRŞEY VAR MI?		
37.KESTANELİ TARHANA ÇORBANIZ VARMIŞ, BUNUN GİBİ BAŞKA SİZE ÖZGÜ FARKLI YEMEKLERİNİZ VAR MI?	EVET	HAYIR
38.DİĞER YEMEKLER NELERDİR?		
39. KÖYÜNÜZE AİT BAŞKA GELENEK-GÖRENEKLER NELER?		
40.SİZCE KIZIK KÖYLERİ YOK MU OLACAK?	EVET	HAYIR
41.DÜŞÜNCELERİNİZ NELERDİR?		

G

Fidyekızık Köyü 4178 ada, 4 parseldeki yapıya ilişkin tescil kararını aktaran belge

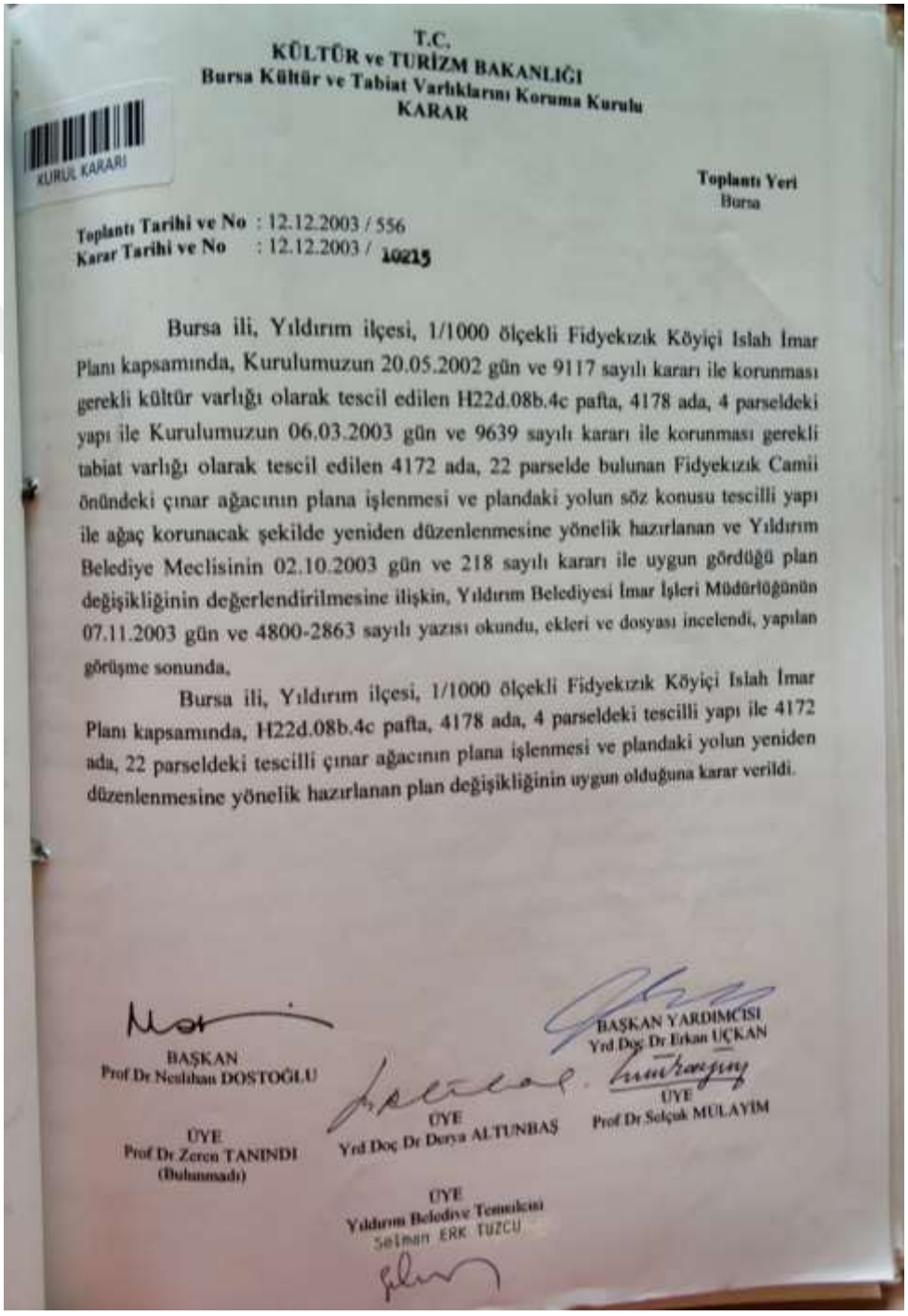

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
KARAR

KURUL KARARI

Toplantı Yeri
Bursa

Toplantı Tarihi ve No : 12.12.2003 / 556
Karar Tarihi ve No : 12.12.2003 / 10215

Bursa ili, Yıldırım ilçesi, 1/1000 ölçekli Fidyekızık Köyiçi Islah İmar Planı kapsamında, Kurulumuzun 20.05.2002 gün ve 9117 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen H22d.08b.4c pafta, 4178 ada, 4 parseldeki yapı ile Kurulumuzun 06.03.2003 gün ve 9639 sayılı kararı ile korunması gerekli tabiat varlığı olarak tescil edilen 4172 ada, 22 parselde bulunan Fidyekızık Camii önündeki çınar ağacının plana işlenmesi ve plandaki yolun söz konusu tescilli yapı ile ağaç korunacak şekilde yeniden düzenlenmesine yönelik hazırlanan ve Yıldırım Belediye Meclisinin 02.10.2003 gün ve 218 sayılı kararı ile uygun gördüğü plan değişikliğinin değerlendirilmesine ilişkin, Yıldırım Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğünün 07.11.2003 gün ve 4800-2863 sayılı yazısı okundu, ekleri ve dosyası incelendi, yapılan görüşme sonunda,

Bursa ili, Yıldırım ilçesi, 1/1000 ölçekli Fidyekızık Köyiçi Islah İmar Planı kapsamında, H22d.08b.4c pafta, 4178 ada, 4 parseldeki tescilli yapı ile 4172 ada, 22 parseldeki tescilli çınar ağacının plana işlenmesi ve plandaki yolun yeniden düzenlenmesine yönelik hazırlanan plan değişikliğinin uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN
Prof Dr Neslihan DOSTOĞLU

BAŞKAN YARDIMCISI
Yrd Doç Dr Erkan UÇKAN

ÜYE
Prof Dr Zeren TANINDI
(Bulunmadı)

ÜYE
Yrd Doç Dr Derya ALTUNBAŞ

ÜYE
Prof Dr Selçuk MULAYİM

ÜYE
Yıldırım Belediye Temsilcisi
Selman ERK TUZCU

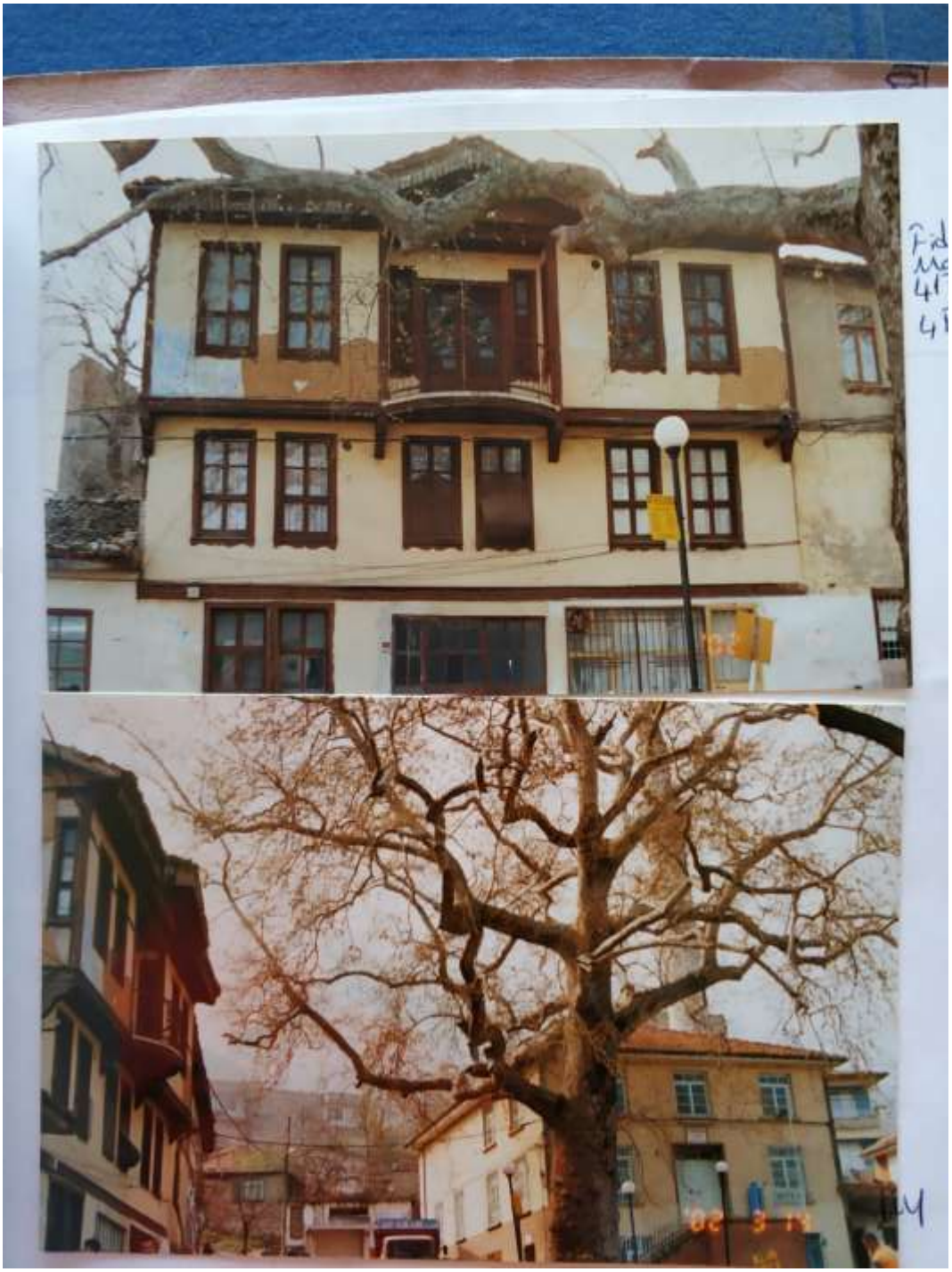

Fidyekızık Köyü(Mahallesi) 4178 ada, 4 parseldeki yapının tescil föyündeki fotoğrafı

H

Fidyekızık Köyü 6886 ada, 4 parseldeki duvarın tescil kararı

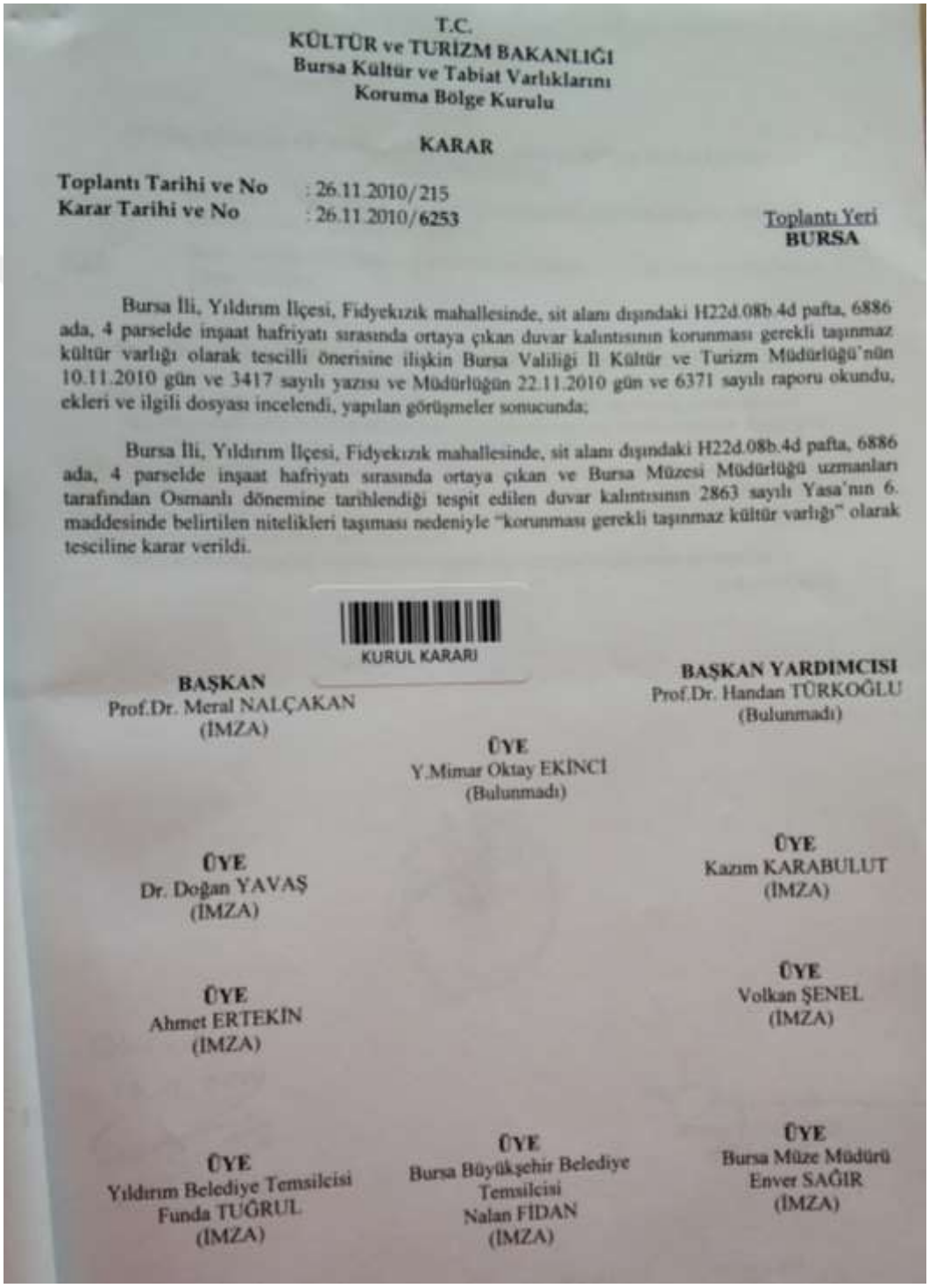

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu

KARAR

Toplantı Tarihi ve No : 26.11.2010/215
Karar Tarihi ve No : 26.11.2010/6253

Toplantı Yeri
BURSA

Bursa İli, Yıldırım İlçesi, Fidyekızık mahallesinde, sit alanı dışındaki H22d.08b.4d pafta, 6886 ada, 4 parselde inşaat hafriyatı sırasında ortaya çıkan duvar kalıntısının korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli önerisine ilişkin Bursa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 10.11.2010 gün ve 3417 sayılı yazısı ve Müdürlüğün 22.11.2010 gün ve 6371 sayılı raporu okundu, ekleri ve ilgili dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Bursa İli, Yıldırım İlçesi, Fidyekızık mahallesinde, sit alanı dışındaki H22d.08b.4d pafta, 6886 ada, 4 parselde inşaat hafriyatı sırasında ortaya çıkan ve Bursa Müzesi Müdürlüğü uzmanları tarafından Osmanlı dönemine tarihlendiği tespit edilen duvar kalıntısının 2863 sayılı Yasa'nın 6. maddesinde belirtilen nitelikleri taşıması nedeniyle "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı" olarak tesciline karar verildi.

KURUL KARARI

BAŞKAN
Prof.Dr. Meral NALÇAKAN
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof.Dr. Handan TÜRKOĞLU
(Bulunmadı)

ÜYE
Y.Mimar Oktay EKİNCİ
(Bulunmadı)

ÜYE
Dr. Doğan YAVAŞ
(İMZA)

ÜYE
Kazım KARABULUT
(İMZA)

ÜYE
Ahmet ERTEKİN
(İMZA)

ÜYE
Volkan ŞENEL
(İMZA)

ÜYE
Yıldırım Belediye Temsilcisi
Funda TUĞRUL
(İMZA)

ÜYE
Bursa Büyükşehir Belediye
Temsilcisi
Nalan FİDAN
(İMZA)

ÜYE
Bursa Müze Müdürü
Enver SAĞIR
(İMZA)

I

Değirmenlikızık Köyü eski köy camisinin tescil föyü

